DİJİTAL KÜTÜPHANE KANALI

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

https://rantey.org

Yedek ve Duyuru Kanallarımız
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

• Telegram: https://t.me/birkitapbir

• WhatsApp Kanalımız : https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4IvMoc0Y

NE ŞERİAT NE DEMOKRASİ

REFAH PARTİSİNİ ANLAMAK

Ruşen Çakır

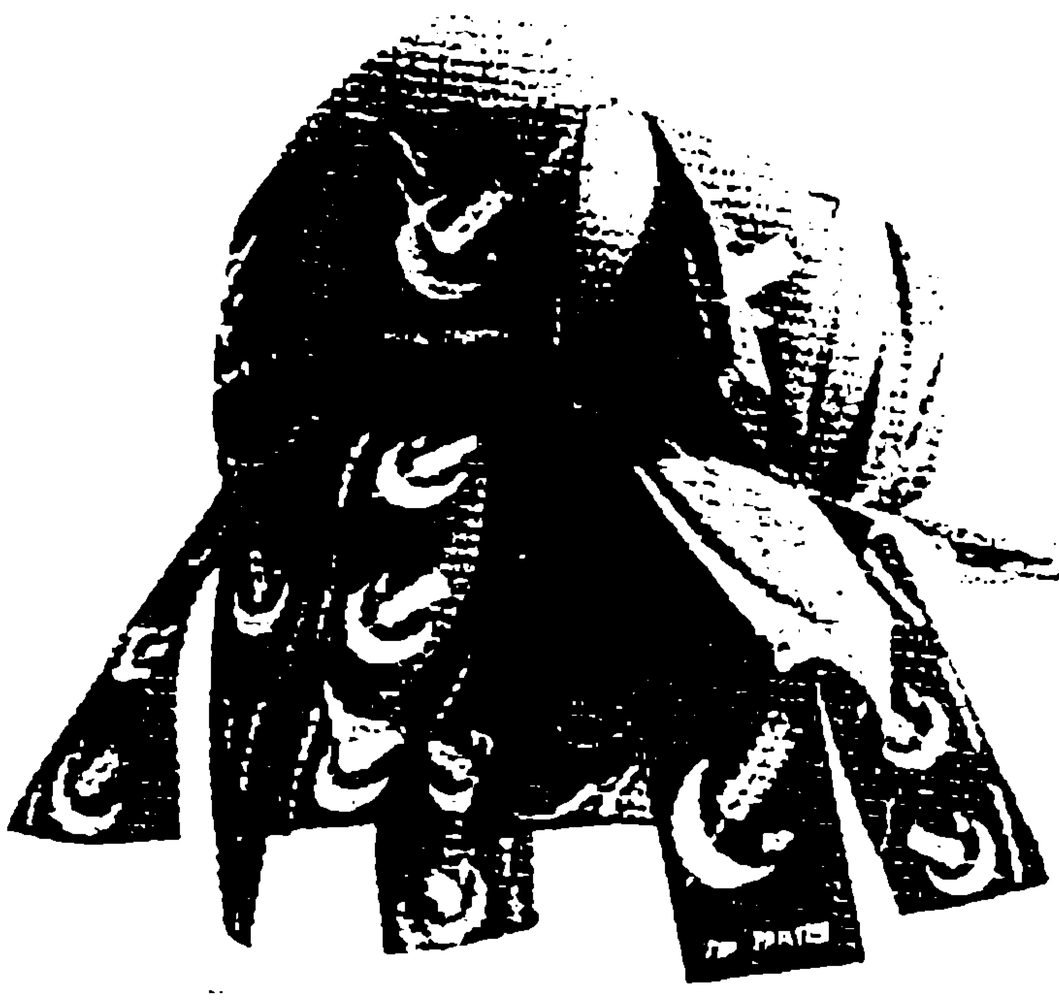

siyahbeyaz
METİS GÜNCEL

NE ŞERİAT NE DEMOKRASİ

Refah Partisini Anlamak

Ruşen Çakır

Ruşen Çakır, 1962'de Hopa'da doğdu. Laz. Galatasaray Lisesi'ni bitirdi. Boğaziçi Üniversitesi'nden ayrıldı. Gazeteciliğe 1985 yılında *Nokta* dergisinde başladı. Ardından *Tempo* dergisi ve *Cumhuriyet* gazetesinde çalıştı. Halen *Milliyet* gazetesinde muhabirlik yapıyor. Tümü Metis Yayınları'ndan, şu kitapları çıktı: *Ayet ve Slogan, Türkiye'de İslami Oluşumlar* (6 baskı, Kasım 1990), *Vatan Millet Pragmatizm, Türkiye Sağında İdeoloji ve Politika* (Hıdır Göktaş ile birlikte, Eylül 1991); *Resmi Tarih Sivil Arayış, Sosyal Demokratlarda İdeoloji ve Politika* (Hıdır Göktaş ile birlikte, Ekim 1991); *Sol Kemalizme Bakıyor* (Levent Cinemre ile birlikte, Ocak 1992). Metis Yayınları'nda "Siyahbeyaz - Metis Güncel" adlı dizinin editörlüğünü de yapan Çakır, Marmara Üniversitesi Fransızca Kamu Yönetimi Bölümü'nde misafir öğretim görevlisi olarak "Çağdaş İslami Siyasi Düşünce ve Türkiye" konusunda ders veriyor. Yurtiçi ve yurtdışında çeşitli toplantılarda Türkiye'deki İslami hareketlilik üzerine konuşmalar yapan Çakır'ın bazı makaleleri Fransızca, İngilizce ve Arapça olarak yayınlandı.

METİS YAYINLARI
Başmusahip Sok. 3/2, Cağaloğlu / İstanbul

Siyahbeyaz Dizisi 6
NE ŞERİAT NE DEMOKRASİ
Refah Partisini Anlamak
Ruşen Çakır

© Metis Yayınları, 1994

Birinci Basım: Nisan 1994
İkinci Basım: Haziran 1994

Yayın Yönetmeni: Ruşen Çakır
Kapak ve Tasarım: Semih Sökmen

Bu kitapta kullanılan fotoğrafların tümü
Cumhuriyet Gazetesi arşivinden alınmıştır.

Kapak Fotoğrafı:
RP Ankara Genel Merkez binası yanında
Cuma namazı (Cumhuriyet Arşivi)

ISBN 975-342-046-3

Dizgi: Metis Yayıncılık Ltd.
Film: Doruk Grafik, Baskı: Yaylacık Matbaası

NE ŞERİAT NE DEMOKRASİ

REFAH PARTİSİNİ ANLAMAK

Ruşen Çakır

siyahbeyaz
METİS GÜNCEL

Annem İçin

İçindekiler

Sunuş, 7

1 Refah Partisi'ni Anlamak Neden Zor?, 11

2 Çeyrek Asrı Aşan Bir Gelenek, 19

3 MÇP ve IDP ile İttifak: Devletin RP'ye Attığı Çengel, 27

4 Dinamik ve Laik Bir Örgütlenme, 51

5 Tarikatlar Refah'ı mı Destekliyor?, 60

6 Refah Değişmediği İçin Kazanıyor, 70

7 Refah'ı Eleştirmenin Yolları, 92

8 Türkiye Müslümanları ve Demokrasi, 107

9 Şeriat İçin Demokrasi, 118

10 Refah'm Sihirli Anahtarı: Adil Düzen, 131

11 Refah'ın Kürt Sorununa Bakamayışı, 150

12 Refah Batı'ya, Batı Refah'a Karşı mı?, 161

13 İstanbul'un Refahlı Belediyeleri, 178

14 Oyunu Değil, Kuralları Değiştirmek, 195

15 Bir Seçim Hareketi Olarak Milli Görüş, 216

16 "Biz ve Onlar" Duygusunu Aşmak, 234

Bir yandan seviniyor, bir yandan üzülüyorum, çoğunlukla da sinirleniyorum. 1990 Kasım ayında yayınlanan *Ayet ve Slogan, Türkiye'de İslami Oluşumlar* adlı kitabımın "Sunuş" bölümüne göz atanlar ya da bu kitabın ardından benimle yapılan söyleşileri okuyan veya sohbet toplantılarına katılanlar biliyor: Sol görüşlü bir gazeteci olarak 1985 yılında başladığım İslami kesimle ilgili çalışmalarım boyunca, genellikle ne İsa'ya ne Musa'ya yaranabildim. Gerek İslamcı olmayanların, gerek İslamcıların, yakında İslamcı olacağım yolundaki beklentileri bazen eğlenceli olmakla birlikte genellikle acı verdi. Ancak her iki kesimin de yılların önyargılarından yavaş yavaş uzaklaştıkları yolunda küçük de olsa kimi işaretler görmek insanı mutlu etmeye yetebiliyordu.

27 Mart 1994 seçimlerinden yaklaşık on gün sonra bu satırları yazarken, RP'nin seçim zaferinin Türkiye toplumunun birbirini daha iyi anlamasına vesile olabileceği ihtimali karşısında sevinçliyim. Artık İstanbul ve Ankara başta olmak üzere 28 ilimizi yöneten belediye başkanları RP'den; yani onları tanımama ısrarındakiler teorik olarak daha fazla direnemezler.

Üzülüyorum, çünkü teori olmadan pratik olmaz, ama her zaman pratik teoriye göre de şekillenmiyor. Şu on günde hem RP'lilerin hem RP'li olmayanların, zafer sarhoşluğu ya da yenilgiden doğan infial gibi nedenlerle yakaladıkları fırsatları ellerinin tersiyle ittiklerini görüyorum.

Sinirleniyorum, çünkü insanların birbirlerini tanımamaları,

birbirlerine karşı ayrımcılık yapmaları konusunda büyük sorumluluğu olan egemen medya bir taraftan gerilimi körüklerken, diğer yandan RP'lileri de diğer partililere benzetmeye çalışıyor. RP'nin ve bu partinin kazandığı belediyelerin binalarında alışılmış görüntülerle karşılaşıyorum: Gazeteciler yeni iktidar sahiplerini tanımak ve haber atlatmak için çırpınıyor, RP'liler ise artık her yere bir gazeteci ordusuyla gideceklerini kavramanın şaşkınlığını ve keyfini yaşıyorlar.

Karamsarım, toplum içi gerilim ve çatışma ihtimalleri beni ürkütüyor – bir ülkede turist sayısı azalırken yabancı gazeteci sayısı artarsa iyimser olmak zordur. Ama bundan çok, RP'lilerin sistem dışı potansiyellerini sistemin bekası için çok çabuk gözden çıkartacaklarının, diğer sistem partileriyle aralarındaki az buçuk farklılıkların üstünü hızla örteceklerinin işaretlerini alıyorum; RP'lilerdeki anlaşılabilir zafer sarhoşluğunun, yerini intikam ve iktidar sarhoşluğuna bıraktığını görüyorum. Yine de RP'li belediye başkanlarının, yerel yönetimler konusunda farklı bazı anlayışlar geliştirebilecekleri umudumu korumak istiyorum. "Bunlar kazanacağına rüşvetçiler kazansaydı" diyenlere katılmıyor, RP'li belediye başkanlarının en azından rüşvetin önüne geçeceklerini umuyorum. Ama RP'li belediyelerde kayırmacılığın, ayrımcılığın olmasının kaçınılmazlığını da görüyorum.

***

Bu kitap, seçimden yaklaşık iki ay önce yazılmaya başlandı. Bir anlamda *Ayet ve Slogan*'ın devamı niteliğinde "90'lı Yıllarda Türkiye'de İslami Hareketlilik" altbaşlığıyla iki ciltlik bir proje düşünüyordum. Bunun biri RP üzerine olacaktı. Çünkü RP, ülkedeki tüm İslami hareketliliği tekeline almış bir görünüm veriyordu. Seçim arifesinde Metis Yayınları ile RP cildini öne alma kararına vardık.

Haftalık gazete *Pazar Postası*'nda yayınlanan yazılarım esas olarak bu kitap için kaleme alınmıştı. Nitekim bunların hemen hepsini, bazı çıkartma ve eklemelerle ve yeni bir düzenlemeyle

kitaba aldım. Ayrıca *Cumhuriyet* gazetesinde çalışırken hazırladığım "52 Günlük İttifak" dizisinden ve yine ittifak üzerine Tanıl Bora ile birlikte oluşturduğumuz ve *Birikim*'de yayınlanan iki yazıdan, *Birikim*'de yayınlanmış başka bazı yazılarımdan, *Ayet ve Slogan*'dan, halen çalışmakta olduğum *Milliyet* gazetesi için yazdığım bazı haber ve yorumlardan geniş bir biçimde yararlandım.

Seçimin ardından sıcağı sıcağına okurun karşısına çıkan bu kitapta, gelişmeler nedeniyle bazı yönler eskiyebilir, bazı öngörüler yanlış çıkabilir. Bütün bunları göze aldım, almak zorundaydım; aksi taktirde ortaya kuru bir kitap çıkardı.

Hiçbir zaman "objektif" olduğumu iddia etmedim, etmiyorum. Çünkü "objektifliğin" büyük bir yanılsama olduğunu düşünüyorum. Ancak verdiğim somut bilgilerin "objektif" oldukları konusunda iddialıyım. Yorumlarımda önyargı, manipülasyon, karalama gibi saiklerin olmadığını düşünüyorum; umarım yanılmıyorumdur.

Kitabın adını ilk olarak "Şeriat İçin Demokrasi" koymayı düşündüm. Birçok RP'li ve RP'li olmayanın, bu partiyi "şeriat getirmek için demokrasiyi kullanan" bir siyasi hareket olarak gördüğü tespitinden hareketle bu başlığı seçmiştim. Amacım (kitabın "Şeriat İçin Demokrasi" başlıklı bölümünde yaptığım gibi) RP'yi anlamanın önündeki başta gelen yanlış anlama ve yanlış anlatmalardan biri olan bu değerlendirmeyi, altını çizerek eleştirmek, böylece RP'nin daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunmaktı. Ancak seçim sonrası karşılıklı gerilim ortamında kitabın bu başlığı taşımasının önyargıları besleyeceğinden kaygılandım. Belki de kitabımı hiç okumayacak kişiler, başlığa bakıp, benim onların yanılsamalarına katıldığım zannına kapılacaklardı. Başlığı değiştirerek "Ne Şeriat Ne Demokrasi" yaptım. Kimileri başlığa bakıp benim "ne şeriat ne demokrasi" istediğimi sanabilirler; sansınlar...

Dokuz yıldır yaptığım gazetecilikte, kısa bir dönem *Tempo* dergisindeki yöneticiliğim hariç hep muhabirlik yaptım ve bun-

dan da övünç duydum. Ama artık muhabirle muhbir arasında sadece bir "a" harfinin bulunmasının doğurduğu tatsızlık beni bugünlerde daha fazla kahrediyor. İktidarda olmadıkları bir dönemde kendilerini ciddiye alan ender gazetecilerden biri olduğum için bana önem atfedenlerin, şimdi iktidara geldiklerinde ilişki yöntemini değiştirmek istemeleri beni rahatsız ediyor. "Al gülüm ver gülüm" tarzı gazeteci-haber kaynağı ilişkisine girmek istemiyorum ve bu ilişkiyi dayatmak isteyen seçilmiş ya da atanmışları siz okurlara şikâyet ediyorum.

***

Bu kitabın oluşmasında birçok kişinin katkısı oldu. Başta Metis'ten Semih, Müge, Sabahattin, Yıldız ve Sedat olmak üzere bana yardımcı olan herkese teşekkür ederim. Nuray ve Hıdır Göktaş'ın bu zamanlarda ender rastlanan dostluk ve yardımlarına müteşekkirim.

RP'nin anlaşılmasına biraz olsun katkıda bulunabildiysem çok sevineceğim. Çünkü RP'yi anlamak Türkiye'yi anlamanın önemli bir aşamasıdır. Çünkü RP'liler Türkiyelidirler, tıpkı RP'li olmayanlar gibi.

Ruşen Çakır
Mahmutbey-Moda
Ocak-Nisan 1994

1 Refah Partisi'ni Anlamak Neden Zor?

27 Mart 1994 genel yerel seçimlerine az bir süre kala Refah Partisi'nin hızla tırmanışa geçtiğinin ve İstanbul anakent belediye başkanlığını kazanmasının bile hiç de sürpriz olmayacağının kamuoyu araştırmalarıyla ortaya çıkması Türkiye'ye inanılmaz anlar yaşattı. Ülkenin politik kültür hayatını tekellerinde tuttuklarını ve insanların politik tercihlerini kolaylıkla belirlediklerini düşünenlerin RP gerçeğiyle karşı karşıya kalmaları bir infiale neden oldu.

Her infial bir panik içerir. İşte bu çevreler de gözleri bağlı yaralı bir boğa gibi her köşe bucakta RP'li aramaya ve yakaladıklarını sandıkları her anda azgınca saldırmaya yöneldiler. Herkes çok kan kaybetti, özellikle de boğa.

Bu paniğin başta gelen nedeni, onu yaşayanların, içinden geçtiğimiz dönemi "global bilgi toplumu" olarak adlandırmayı çok sevmelerine rağmen RP konusunda son derece cahil olmalarıydı. Bir ülkede 25 yılı aşkın süredir etkin rol oynamış bir siyasi hareket hakkında, ezeli rakiplerinin neredeyse hiçbir şey bilmemesi herhalde enderdir. Ama o ülke Türkiye ise ve söz konusu hareket de İslami motifler taşıyorsa bu son derece normaldir.

RP karşıtı çevrelerin bu partiyi neden anlamadıklarını anlayabilmek için, onların sözcüsü görünümündeki büyük medya kuruluşlarının tavırlarını incelemek son derece yararlı olacaktır. Açık bir şekilde söylemek gerekirse, hâkim medya, RP'yi, genelleştirirsek Türkiye'deki İslami hareketliliği anlamaktan hep

korkmuştur, halen de korkmaktadır. Çünkü İslamcıları anlamaya çalışırken, Türkiye'de hâlâ bir şeylere inanan, değerlerini korumak isteyen ve birtakım dalgalara göre "yükseltmeye" çabalamayan insanların da olduğunu görmekten korkmaktadır. Hâlâ dünyayı, toplumu kökten değiştirmek isteyenler olduğunu görmekten korkmaktadır. Çünkü İslamcıları anlamaya çalışırken kendi meşruiyetlerini, varoluşlarını tehlikeye atmaktan korkmaktadır.

Türkiye'deki güçlü medya RP'den öteden beri korkmuştur. RP'nin, kendilerinin çizdiği "toplum projesine" itibar etmeyenleri yanına çektiği gerçeğinden korkmuştur. RP'nin, diğer partilerin aksine, iplerini medyanın eline vermeye yanaşmayacağından korkmuştur. RP yöneticilerinin yoğun bir faaliyet içinde olmaları nedeniyle köşe yazarlarının telefonlarına cevap yetiştirmeye vakitlerinin olmayacağından korkmuştur. En çok da RP'yi ele aldıkları taktirde onun güçleneceğinden korkmuştur.

Nitekim hâkim medyanın kimi güçlü isimleri ve "çağdaş yaşamı savunan" vatandaşlar, RP'lilere özellikle televizyon kanallarında söz hakkı verilmesini, onlara "normal insan muamelesi" yapılmasını sık sık "düşmanın ekmeğine yağ sürmek" olarak niteleyip eleştirdiler. Halbuki aynı kişiler, RP'lilerin davet edildiği televizyon programlarını dikkatle izleyip "rating" rakamlarını yükseltiyorlar. Beklentileri, RP temsilcisinin karşısına çıkan diğer partilerin temsilcilerinin ya da gazetecilerin onu iyice köşeye sıkıştırması ve yerin dibine batırmasıdır. Ama sıklıkla beklediklerini bulamıyorlar. O zaman "telefonları kitliyorlar".

"Çağdaş" izleyicinin beklentilerini hesaba alıp işin ucunu kaçıran gazeteci ya da siyasetçiler bazen silahın ters tepmesine neden oluyorlar. Örneğin bir kanalda Ali Sirmen ve Prof. Toktamış Ateş, Atatürk'e hakaret ettiği iddiasıyla yargılanan RP eski İstanbul Milletvekili Hasan Mezarcı'ya "fazla nazik" davranmakla eleştirilirken, bir başka kanalda aynı Mezarcı'ya hakaret eden CHP Ankara Milletvekili Uluç Gürkan isteklerine göre davrandığını düşündüğü kesim içinden bile hayli sert tepki alabiliyor.

Medyanın, RP gerçeği karşısında elinin kolunun bağlı kaldığına ilk ciddi örnek Show TV'de Mehmet Ali Birand ile Can Dündar'ın Refah Partisi Genel Başkanı Necmettin Erbakan'ı "çapraz ateşe" alma girişimleriydi. *Hürriyet* yazarı Emin Çölaşan'ın köşesinde büyük bir iştahla yansıttığı gibi "çağdaş izleyiciler" programın bir "şike" olduğunu iddia ettiler. Çölaşan, soruların önceden Erbakan'a verildiğini iddia edecek kadar ileri gitti.

"Çapraz Ateş" programı ve ardından gelen tepkiler Medya-İslamcılar ilişkisinde olumlu anlamda pek bir mesafe katetmediğimizi bir kere daha gösterdi. Medyanın İslami kesimi, altetme, ipliğini pazara çıkartma, köşeye sıkıştırma, teşhir etme amacıyla ele alma yaklaşımının tam olarak iflas ettiğini bir kez daha gözler önüne serdi. Ülkede "İslami" sıfatını tekeline almış gibi görünen RP'nin, kendisini bugüne kadar görmezden gelen, anlamaya çalışmayan medyaya kolay kolay yem olmama kararlılık ve becerisini de kanıtladı.

Birand-Dündar ikilisi Erbakan gibi kurt bir politikacıya karşı hiç de iyi hazırlanmamışlardı. Sorularını Erbakan'a önceden vermelerine hiç gerek yoktu, çünkü bu sorular Erbakan'a zaten yıllardır soruluyordu.

Kuşkusuz bu alışılmış sorular Erbakan'a sorulabilir, ancak Erbakan'ın bu sorulara daha önceden vermiş olduğu ve programlarında da tekrarladığı yanıtları inceleyip hazırlanmış olsalardı çok daha verimli bir tartışma yaşanabilirdi. Örneğin Erbakan'ın laikliği din ve vicdan özgürlüğüne indirgemesi konusunda.özellikle Fransız kültürüne hâkim Birand'ın köklü itirazları olabilirdi. Erbakan'ın, "Atatürk yaşasaydı Refahlı olurdu" gibi talihsiz ve bir o kadar da tarihi beyanına karşı iki gazeteci birşeyler söyleyebilirdi...

Ancak bunlardan daha önemlisi, Birand ve Dündar'ın, biraz da programın esprisi nedeniyle, RP'yi anlamak ve anlatmaktan çok, alışılageldik tutumu izleyip Erbakan'ı köşeye sıkıştırma yolunu seçme yanlışını yapmalarıydı. Her türlü spekülasyondan arınmış bir şekilde RP'nin ne olduğu, ne istediği izleyiciye akta-

rılabilseydi, diğer bir deyişle, izleyicinin tercihi bir düellonun sonucuna tabi kılınmasaydı çok daha iyi olurdu.

Dindarlar Uzaylı Değildir

Sonuçta bir düello izledik. Kuralları koyanların yitirdiği, köşeye sıkıştırılmak istenen tek kişinin, karşısındaki iki kişiyi paketleyip bir kenara koyduğu bir düelloydu bu. Ardından RP'liler zafer kutladılar, RP karşıtları sinirden saçlarını başlarını yoldu. En önemlisi RP'ye oy verip vermemede kararsız birçok kişinin Erbakan'a güveni arttı. İlginçtir, benzer düellolar sürdü gitti.

"Çapraz Ateş" ve benzerleri, geçmişin "irtica" kampanyalarının çağ atlamış versiyonunun birer örneğidirler. Basın bir zamanlar sürdürdüğü "irtica" kampanyalarıyla gelenekçi dindarlara, şeriatçılara umacı, uzaylı muamelesi yapar, kuralları "ilericiler" tarafından saptanmış bir toplumda onlara hayat hakkı tanınmadığını tekrar tekrar hatırlatırdı.

Fakat köprülerin altından çok sular aktı, özellikle 80'li yıllarda İslami kesim hukuki, siyasal, kültürel, ekonomik, sosyal alanlarda meşruiyet kazandı. Bunun anlamı, gelenekçi dindarların da artık Türkiye'nin diğer vatandaşlarıyla eşit olduğunun onaylanmasıydı.

Ancak medyanın ana akımı bunu bir türlü içine sindiremedi. İlk başlarda bu meşruiyet kazanımlarını meşru görmemeye çalıştı. Son "irtica" kampanyaları hiçbir etki yaratmayınca bu sefer başka bir yola gitti: "Tamam umacıların, uzaylıların da bu ülkede yaşamaya hakları vardır, ancak bizlerin çizdiği ilkelere uymaları, zamanla bize benzemek istemeleri ve bu konuda samimiyetlerini kanıtlamaları durumunda."

Medya, seçim öncesi Aczimendiler, Cemalettin Kaplan gibi marjinal çevrelere, oylarını her geçen gün artırıp yüzde 20'leri zorlayan, TBMM'de grubu bulunan, 25 yıllık bir geleneği temsil eden RP'ye gösterdiğinden neden çok daha fazla ilgi gösterdi?

Çünkü Aczimendiler ve Kaplan, gerek kılık-kıyafetleriyle, gerek uluorta ettikleri sözlerle uzaylıya daha fazla benzemektedirler. Medyanın bitmek bilmez imaj ihtiyacını gidermesine İslami kesimden gelen birer katkıdırlar.

İşte yeni dönemin "irtica" yaklaşımı, Aczimendiler, Kaplan gibi mümkün olanları dışlamayı sürdürmek, mümkün olmayanları ise hizaya getirmeye çalışmaktır. Medya, artık RP başta olmak üzere, "klasik mürteci" görünümünden çıkmış olduklarını iddia ettiği İslami yapılanmalara bir müfettiş, bir öğretmen, zaman zaman da bir savcı edasıyla yaklaşıyor. Onlardan demokrasiye, laikliğe, insan haklarına , "çağdaş yaşama" saygılı olduklarına dair açık ifadeler talep ediyor. Aslında bağlılık, bu kavramlardan ziyade, bu kavramlara ne derece saygılı olduğu kuşkulu olan mevcut sistem için istenmektedir. Yine bu kavramlara kendisinin ne derece saygılı olduğu kuşkulu olan bir medya, kendisi de bu sistemin önemli bir parçası olduğu için her türlü objektiflik kaygısını alenen bir kenara bırakıp sık sık İslamcılara karşı hem savcı, hem yargıç, hem de cellat olabilmektedir.

Korkunun Ecele Faydası Yok

RP, uzun bir süre medyanın (dolayısıyla rakiplerinin) kendisine karşı ilgisizliğinin rantını yedi. Bugün RP saflarını tam anlamıyla kuşatan medyaya karşı nefretin de gösterdiği gibi, bu ilgisizlik RP'nin mazlum imajı kazanmasına vesile olmuştur. Her ne kadar güçlü protesto hareketleri ortalıkta olmasa da Türkiye'de insanların hâkim medyaya karşı pek de iyi duygular beslediği söylenemez. Diğer bir deyişle, halkın ezici bir çoğunluğunun, şu ya da bu nedenle ilgisiz kaldığı medyanın ilgi göstermediği bir siyasi güç olmak hatırı sayılır sayıda avantajı da beraberinde getirmektedir.

Medyanın ilgisizliği, RP'nin faaliyetlerini gözlerden uzak bir şekilde sürdürmesini kolaylaştırdı. Bu cümleden, RP'nin ya-

sadışı işler yaptığını iddia etmiyorum, yalnızca medyanın projektörlerinin üzerlerine tutulması durumunda RP'lilerin bazı cazibelerini daha baştan yitirmiş olabilecekleri ihtimalini hatırlatmak istiyorum.

İlginçtir, maddi imkânları alabildiğine geniş olan RP, kendi medyasını yaratma yoluna pek gitmemiştir. Yıllardan beri varlığını sürdüren *Milli Gazete*, RP'liler tarafından bile yavan bulunuyor. *Milli Gazete* ile kardeşi *Yeni Devir*'in adam edilmesi sık sık gündeme gelmiş, hatta bir ara bunda başarılı da olunmuş; ancak Erbakan'ın talimatıyla hamleler yarıda kesilmiştir. RP yönetiminin güçlü bir medya ağını neden istemediği gerçekten üzerinde kafa yorulması gereken bir husustur...

Seçim atmosferine girildiği günlerde RP'nin medyaya kapılarını açması söylediklerimizi tekzip eder bir görünüm sergiledi. Bu konuda iki noktaya özellikle dikkat edilmesi gerek. Birincisi, medyayı kullanmaya daha çok çaba gösterenlerin, parti içindeki "yenilikçi" kanat olması. İstanbul Büyükşehir adayı Recep Tayyip Erdoğan'ın başını çektiği bu kanat, stratejisi gereği medyaya açık. Kendi hâkim oldukları bölgelerde güçlenen yenilikçiler, tüm parti örgütüne seslerini duyurabilmek için ulusal medyadan daha iyi bir araç bulamazlardı. Zaten onların çalışma tarzları, yani İslamcı olmayan kesime de seslenme anlayışı, medyanın bu yaklaşımları yadırgatıcı bulması nedeniyle kendi başına medyatik. Ayrıca daha önce medyanın karşısına neyle çıkacağını pek bilemeyen RP'nin artık belediyeleri ve onların başarılı olduğu söylenen faaliyetleri vardı.

İkinci olarak, seçime endeksli bir parti olan RP daha fazla oy alabilmek için her türlü fırsatı sonuna kadar değerlendirmeyi haklı olarak istiyordu. Medyanın, seçimler öncesi RP'ye ilgi göstermesi, ne yazık ki, tüm partilere eşit yaklaşma gibi demokratik bir ilkeden değil, "geliyorlar" paranoyasından kaynaklandı. Ancak kamuoyu yoklamalarının rakamları dışında, hâkim medya, RP'nin güçlendiğini gösteren olgulardan çok, kendince onu çelişkide gösterecek bazı faaliyetlerini ele aldı. RP'liler de medya-

ya bu konuda bol bol malzeme sundu.

Basında olsun televizyonda olsun büyükşehir gecekondu mahallelerinde RP'nin neden ve nasıl güçlendiğini inceleyen dosyalar pek rağbet görmedi. Medya bize RP'li belediyelerin faaliyetlerini de pek aktarmadı. Seçmenin neden RP'ye oy atacağını veya atmayacağını ele alan gazetecilik çalışmaları da pek çıkmadı karşımıza. Ancak star gazetecilerin RP üzerine uzaktan, üstünkörü, önyargılı yorumlarına, karalamalarına sık sık tanık olduk.

RP desteğini, gücünü halktan alıyor. Halk, bilinçli ya da bilinçsiz Türkiye'nin düzeninden rahatsız. Halkın önemli bir kesimi "gusto ve vizyon sahibi, prezantabl" kişilerden çok, kendisine benzeyen, kendisiyle aynı dili konuşan belediye başkanları istiyor.

İstanbul'un gecekondu bölgelerinde RP'nin en büyük rakibi olması beklenen SHP'nin, "Elbette Zülfü" başlıklı gazete ilanlarına baktığımızda tam beş gazeteciden alıntı yapıldığını görüyoruz. Necati Zincirkıran'dan yapılan şu alıntıya bakalım: "Zülfü Livaneli, performansı, gustosu, kalitesi, sergileyeceği kişilikli çağdaş yönetimle, Türk siyasetinde mutlaka özlenen bir değişim rüzgârını estirecektir." (Aynı medyanın, seçimlerin hemen arifesinde aynı Livaneli'nin "kirli çamaşırlarını" açığa çıkartmaya yönelmesi de manidar.)

RP, şu anda bulunduğu pozisyonla ve dile getirdiği niyetlerle sistem içi bir partidir, en azından böyle olma arzusundadır. Dolayısıyla RP iki farklı tarzda eleştirilebilir. Birincisi, RP'nin sistem için en hayırlı seçenek olmadığından hareket eden teknik ve ayrıntılı, sistem içi bir eleştiridir; ikincisi de RP'nin gayrı memnun kitleleri dinsel temelli argümanlarla sisteme eklemlediğinden hareket eden sistem dışı, devrimci bir eleştiridir.

Türkiye'de hâkim medya, RP'nin sistem dışı bir güç olduğunu kanıtlama gayretinde üçüncü bir eleştiri, daha doğrusu karalama tarzında ısrarlı. Medya bu yanılgısından kurtulup RP'yi diğer sistem partileri gibi bir güç olarak görmediği müddetçe ken-

di bindiği dalı kesmeye devam etmiş olacaktır.

Halbuki medyanın RP'den, dolayısıyla da İslami kesimden korkmasına aslında hiç gerek yok. Eski manken Gülay Pınarbaşı'nın RP'ye iltihak ettiği gece Abdi İpekçi Spor Salonu'nu dolduran gazete ve televizyon muhabirlerinin büyük bir açlıkla RP'lilerle röportaj atağı yaptıkları geliyor gözlerimin önüne. Bir yanda bir televizyon kamerası üstü başı RP bayraklarıyla donatılmış bir çocuğu çekme çabasında; bazı gözüpek kadın muhabirler kadın tribünlerine dalmış... Bu sırada bir RP'li, Erbakan'ın yanındaki Tayyip Erdoğan'a gelip "Önüne gelen önüne gelenle röportaj yapıyor, engelleyelim mi?" diye soruyor.

Bu ve benzeri birçok anekdotun da gösterebileceği gibi içlerinde hâkim medyadan uzak durma potansiyeli barındıran RP'liler (genel olarak İslamcılar) de maalesef medyanın cazibesine kapılmış durumdalar.

Sistemin esaslı bir parçası olan Türkiye'nin hâkim medyası, seçim öncesi bu cazibeyi görmedi ya da görmek istemedi. Halbuki varolan kanalları biraz olsun İslamileştirerek, onları da birer tüketicileri kılabilirlerdi. Ancak halkla ilişkileri birkaç yakın akraba, temizlikçi kadınlar, birkaç esnaf, taksi şoförleri ve office-boy'lardan ibaret olan Türkiyeli medya çalışanları, bunu galiba gururlarına yediremediler.

Seçimlerden sonra durum biraz değişmişe benziyor. Artık RP karargâhlarında, belediyelerde çoğu genç muhabirler bir-iki demeç alabilmek için birbirlerini çiğnerlerken, üst düzey muhabirler, "forslarını kullanarak" RP'li star belediye başkanlarıyla özel röportajlar yapıyorlar. Üst düzey medya yöneticileri RP'li başkanlarla baş başa yemek yiyorlar.

Değişen ne? Çok satan gazetelerimizden birinin, başkan seçilmiş Tayyip Erdoğan'la özel görüşme için bekleyen bir yönetici-muhabiri RP'li yetkililerin önünde bu sorumu şöyle yanıtladı: "Değişen bir şey yok. Başkanlar gelir, gider. Biz onlara uyarız, onlar bize uyar."

2 Çeyrek Asrı Aşan Bir Gelenek

Resmi olarak 19 Temmuz 1983 tarihinde kurulan Refah Partisi'nin ilk tohumları 1967 yılında atıldı. Süleyman Demirel liderliğindeki Adalet Partisi (AP) içinde bir avuç milletvekiliyle bir senatör, dini motifleri ağır basan yeni bir arayış içine girmişlerdi. K. Maraş Senatörü A. Tevfik Paksu, Adana milletvekili Hasan Aksay ve Rize milletvekili Arif Hikmet Güner'in çalışmalarına, o tarihte Odalar Birliği Sanayi Dairesi Başkanı olan Prof. Necmettin Erbakan da dahil oldu. Prof. Erbakan, bir yıl sonra, "küçük ve orta çaptaki işadamlarınm temsilcisi olarak" Odalar Birliği başkanlığına seçildi. Ancak İzmir ve İstanbul Ticaret Odaları'nın itirazları sonucu, AP iktidarının Ticaret Bakanı, Prof. Erbakan'ı başkan olarak tanımadı ve görevden aldı.

İslami parti, 1969 genel seçimlerine yetişmeyince, bazı isimlerin sağ partilerden ya da bağımsız olarak aday olması kararlaştırıldı. Örneğin Erbakan'ın Konya adaylığı AP tarafından veto edilince aynı ilden bağımsız aday oldu ve kazandı. Fakat daha sonra "Bağımsızlar Hareketi" adını alacak olan bu girişimin diğer bağımsız adayları seçilemediler.

Sonuçta 26 Ocak 1970'de 18 kişi Milli Nizam Partisi'ni (MNP) kurdu: Necmettin Erbakan (Prof. Dr., Makine Yüksek Mühendisi, Konya Milletvekili); A. Tevfik Paksu (tüccar, eski K. Maraş senatörü); Ali Haydar Aksay (Adana'da avukat); Süleyman Arif Emre (Avukat, eski Adıyaman Milletvekili); H. Tahsin Armutcuoğlu (Ankara'da avukat); Ömer Çoktosun (Kon-

ya'da tüccar); Ekrem Ocaklı (Çiftçi, eski Gümüşhane Milletvekili); Ö. Faruk Ergin (Emekli memur); Saffet Solak (Prof. Dr., Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi); Hasan Aksay (İlahiyatçı, eski Adana Milletvekili); Ali Oğuz (İstanbul'da avukat); İsmail Müftüoğlu (Adapazarı'nda avukat); Nail Sürel (Tekirdağ'da tüccar); İ. Fehmi Cumalıoğlu (Müteahhit, Yüksek Mühendis); Hüsamettin Fadıloğlu (Müteahhit, Yüksek Mühendis); Bahattin Çarhoğlu (Tüccar); Mehmet Sataoğlu (Müteahhit, Yüksek Mühendis); Rifat Boynukalın (Makine Yüksek Mühendisi); bu 18 kişiye, bir süre sonra AP milletvekilleri avukat Hüsamettin Akmumcu (Isparta) ve ilahiyatçı Hüseyin Abbas'ın (Tokat) katılmasıyla MNP'nin ilk genel idare kurulu ortaya çıktı ve TBMM'de üç kişiyle temsil edilmeye başlandı.

Dini Cemaatlerin Aktif Politikaya Girişi

Bugün; bundan bin sene önce şahlanıp haçlı ordularını göğsünde söndüren, beş yüz sene önce gemileri karadan yürüten, dört yüz sene önce Viyana kapılarını zorlayan, yarım asır önce Çanakkale ve İstiklal Harbimizin şaheserlerini meydana getiren Milli ruh yeniden şahlanıyor, coşuyor ve MİLLİ NİZAM PARTİSİ'ni kuruyor.

Milli Nizam Partisi'nin kurulduğu bugünün mana alemindeki yeri, milli heyecanın birikip birikip coşkun bir deniz halini aldığı bir anda, bu denizi kendi seddinin arkasında zor zaptetmeye başlayan azametli barajın artık su kapaklarının açılmaya başladığı gündür...

Aziz Milletimiz;

Bugün, daime Hak'ka bağlılıkta, Hak'kı tutmakta, iyiyi destekleyici, kötüyü men edici hüviyetiyle insanlık tarihinin en ulvi mahreki üzerinde yürüyen Büyük milletimizin çeşitli tesirlerle kendi yolundan saptırılması gayretlerinin hüküm sürdüğü oldukça uzun bir devreden sonra yeniden ulvi ve şanlı tarihi yörüngesi üzerine oturtulması için füzelerin ateşlendiği gündür.

MNP'nin Kuruluş Beyannamesi'nden aldığımız bu satırlar, partinin Osmanlıcı (İstanbul'un fethi, Viyana kuşatması), milli bağımsızlıkçı (Kurtuluş Savaşı), İslamcı (Hak'ka bağlılık, "Sizden, hayra çağıran, iyiliği emreden ve kötülükten sakındıran bir top-

luluk bulunsun. Kurtuluşa erenler işte bunlardır." Al-i İmran suresi, 104. ayet) ve modernist (barajlar, füzeler) yönlerini sergilemekte yeterli olabiliyor.

MNP, cumhuriyetin laik eğitim kurumlarından yetişmiş taşra kökenli dindar serbest meslek sahipleri ile yine taşrada ticaret ve sanayiyle iştigal eden dindar girişimcilerin ortak hareketi olarak tanımlanabilir. Parti içinde bu iki kesim arasındaki köprüyü ilahiyatçılar kuruyor görünse de, aslında herhangi bir köprüyü gerektirecek türden mesafelerin söz konusu olmadığı da söylenebilir.

Bu kesimler arasındaki kaynaşma, sınıf ve statü farklarının en azından sembolik olarak kaybolduğu, her türlü toplumsal hiyerarşinin iç hiyerarşi lehine iptal edildiği İslami cemaatlerde, MNP'den önce gerçekleştirilmişti.

Nakşibendi tarikatının Türkiye'deki en önde gelen kutuplarından İskender Paşa Dergâhı'nın ve bizzat onun şeyhi Mehmed Zahid Kotku'nun, MNP'nin kurulmasını tasvip ve teşvik ettiği artık biliniyor. Fakat MNP, yalnızca bu dergâhtan ibaret değildi. Başka Nakşi kutupları, Nakşibendiye dışındaki bazı tarikatlar, özellikle Anadolu'ya serpilmiş bulunan irili ufaklı dergâhlardan bazıları, ayrıca Nurculuğun önemli bir bölümü MNP'de ya başından itibaren yer aldı ya da daha sonra dahil oldu.

O güne kadar iktidara en yakın sağ partiye (diğer bir deyişle CHP'nin en güçlü rakibine) destek vererek, önce cemaatlerinin varlığını garanti altına almak, ardından merkezi iktidarın sunabileceği olanakları genel olarak cemaatin, özel olarak cemaat üyelerinin hayrına kullanmak stratejisine sahip olan İslami cemaatleri siyasi arenada bağımsız bir güç olarak yer alma kararına ne itmiş olabilir?

Daha önce değindiğimiz gibi, MNP kurucuları AP içinde politika yapma ısrarlarını son ana kadar sürdürdüler. Fakat parti içinde güçleri oranında bir iktidara sahip olma taleplerinin kabul edilmediği anlaşılıyor. Ayrıca devlet aygıtının AP üst yönetimini, İslami kanatı tasfiye etmeye zorladığı da düşünülebilir.

Fakat bu konjonktür MNP'nin kuruluşu için tek başına ye-

terli değildir. İslami cemaatlerin, bağımsız bir partinin oy potansiyeli üzerine hesaplamalar yaptıkları ve bunun sonucunda belli bir özgüven kazandıkları anlaşılıyor. Ayrıca bu cemaatlerin içinde politika tecrübesine sahip, ülke yönetimine talip olabilecek kadroların yetişmiş olduğunun ortaya çıkması da MNP sürecini hızlandırdı. Çok parti dönemiyle birlikte hızla gelişmeye başlayan kentlerle sanayi ve ticaretin iyi kötü gelişme kaydettiği taşrada dindarların da sermaye biriktirmeye başlamaları MNP'nin baştan sağlam bir mali zemine oturmasına yardımcı oldu.

MSP ve Koalisyonlar Dönemi

MNP kısa sürede acemiliğinin, tabanındaki heyecanın ve devlet aygıtının henüz güçlü bir İslami partiye hazır olmamasının kurbanı oldu. Anayasa Mahkemesi 20 Mayıs 1971'de, kısa süre içinde ülkenin dört bir köşesinde örgütlenmiş olan partiyi kapattı. Tabii bu kapatmanın 12 Mart 1971 askeri darbesinin hemen ardına denk gelmesi rastlantı değildi.

Partinin kapatılmasıyla Genel Başkan Necmettin Erbakan, İsviçre'ye "hicret" etti. 12 Mart döneminin yumuşamasıyla, yol arkadaşları ve AP'nin zayıflamasını isteyen ordu Erbakan'ı yurda dönmeye ikna etti. 11 Ekim 1972'de ise Milli Selamet Partisi (MSP) kuruldu. MSP'nin 19 kurucusu içinde MNP kurucularından hiçbiri yoktu. Tüccar ve mühendis ağırlıklı MSP Genel İdare Kurulu, partinin başına Süleyman Arif Emre'yi getirdi. 21 Ocak 1973'te Birinci Büyük Kongresi'ni toplayan MSP, 42 il ve 300'e yakın ilçede örgütlenmesini tamamlamıştı. 14 Ekim 1973 seçimlerinden MSP tam bir zaferle çıktı: 1.265.771 oy (yüzde 11.8) ve 48 milletvekili. Senato seçimlerinin sonuçları ise şöyleydi: 516.822 oy (yüzde 12.3) ve 3 senatör.

TBMM aritmetiği bir koalisyonu zorunlu kılıyordu. Parti başkanlığına dönmüş olan Erbakan ve yakın çevresi Bülent Ecevit liderliğindeki CHP ile koalisyona olumlu bakıyordu, fakat

parti örgütünün ve milletvekillerinin buna ikna edilmesi kolay olmadı. Sonuçta 26 Ocak 1974'te kurulan CHP-MSP koalisyonunda MSP'ye bir Başbakan Yardımcılığı, bir Devlet Bakanlığı (din işlerinden sorumlu), İçişleri, Adalet, Ticaret, Gıda Tarım ve Hayvancılık, Sanayi ve Teknoloji Bakanlıkları düştü.

"Önce ahlak ve maneviyat" ve "Ağır sanayi hamlesi" sloganlarını hayata geçirmek için MSP, elindeki bakanlıklar aracılığıyla bürokrasi ve teknokraside mümkün olduğunca dindar bir kadrolaşmaya gitmeye, Diyanet İşleri Başkanlığı'nı işlev ve icra bakımından ihya etmeye, tekelci sermayeye karşı dev boyutlu bazı devlet yatırımları gerçekleştirmeye çalıştı. Ancak Erbakan'm attığı temeller zamanla mizah unsuru olup fos çıktı. Diyanet İşleri Başkanı'nın "kayd-ı hayat şartıyla" atanmasına ilişkin, şeyhülislamlığın diriltilmesi anlamına gelecek yasa önerisi TBMM'de kabul edilmedi.

Kamuoyuna "gerçekte kendilerinin hükümet ettiğini" gösterme gayretindeki MSP'liler, ortakları CHP'nin istediklerini yapmasının önüne ciddi engeller çıkarttılar. Örneğin "Genel Af Kanunu"nun çıkartılması sırasında 22 MSP milletvekilinin oylarıyla 141. ve 142. maddeden hükümlü mahkûmlar af kapsamı dışında bırakıldı.

Bu olay, hem CHP'nin koalisyon ortağına güvenini sarstı, hem de MSP yönetimine egemen olan Nakşi kökenlilerin, parti disiplinine aykırı oy atan Nurcu kökenli milletvekillerine karşı güvensizliklerini artırdı. Bunun üzerine Kıbrıs Harekâtı ile popülerliğinin artmasına güvenen Ecevit, koalisyonu bozdu. 31 Mart 1975'te Demirel liderliğinde AP-MSP-MHP ve CGP'yi bir araya getiren ilk Milliyetçi Cephe (1. MC) koalisyonu kuruldu. MSP, başta dinsel kadrolaşma olmak üzere, icraatını kaldığı yerden sürdürdü. Sonunda AP ile CHP anlaşarak 1977'de ülkeyi erken genel seçime götürdüler.

Nurcular'ın Nizam Partisi'ni kurarak terk ettikleri MSP, seçim propagandasını "Kıbrıs Harekâtı'nı CHP'ye rağmen kendilerinin gerçekleştirdikleri" teması üzerine kurdu, fakat inandırıcı

olamadı. Dört yıl önceye kıyasla 4 bin oy fazla alan (1.269.918) MSP'nin oy oranı, seçmen sayısının ve katılım oranının yükselmesi nedeniyle yüzde 11.8'den 8.6'ya düştü.

Yeni dönemin ilk hükümeti Demirel başkanlığında AP, MSP ve MHP'nin oluşturduğu 2. Milliyetçi Cephe koalisyonu oldu. Milletvekili sayısı yarı yarıya azalıp 24'e düşmesine rağmen MSP, "anahtar parti" iddiasını sürdürüp taviz vermez tutumunda ısrar edince AP zor günler yaşadı. Sonuçta 2. MC'nin ömrü kısa oldu; Türkiye hükümet bunalımları ve azınlık hükümetleriyle 12 Eylül 1980 askeri darbesine geldi.

Askeri yönetim, daha ziyade partinin Konya'da düzenlediği mitingi bahane ederek MSP yöneticilerini sıkıyönetim mahkemesinde yargılattı. MSP'liler sonuç olarak beraat ettiler, ancak örgütsel olarak çok ciddi darbe yediler.

Sabrın Sonu Selamet

12 Eylül cuntasının siyasi partilere izin vermesinin ardından avukat Ali Türkmen'in başkanlığındaki 33 kişi 19 Temmuz 1983'de Refah Partisi'ni (RP) kurdu. Fakat seçimlere üç partiden (Anavatan Partisi, Milliyetçi Demokrasi Partisi ve Halkçı Parti) fazlasının katılmasını istemeyen, hele MSP'nin devamı bir partiye icazet vermeme kararlığındaki cunta bu kuruculardan 27'sini veto etti. Saptanan yeni kuruculardan da veto yiyenler oldu ve sonuçta RP seçimlere katılma hakkını elde edemedi.

Liderliğine Ahmet Tekdal'ın geçtiği RP, baskıcı bir ortamda "Milli Görüş", "Milli Şuur" gibi sloganları dile getirerek, MNP-MSP geleneğinin devamı olduğunu örtülü bir şekilde dile getirmeye çalıştı. Ancak MSP'nin deneyimli kadroları yeni partinin başına bir şey gelmemesi için aktif politikaya çekilmedi, bir süre orta ve alt düzey kadrolarla idare edildi.

Disiplini vurgulayan "nizam" isminden, manevi vurgusu yüksek "selamet"e geçmiş olan Milli Görüşçüler'in sonunda vur-

MSP yöneticileri 12 Eylül mahkemelerinde yargılanırken; Oğuzhan Asiltürk (*ayakta*) halen RP Genel Sekreteri ve TBMM Grup Başkanvekili; sağında oturan Şevket Kazan da TBMM Grup Başkanvekili, aynı zamanda RP Genel Başkan Yardımcısı.

guyu ekonomiye yapıp "refah" adını seçmesi manidardı. Fakat bu üç isim MNP-MSP-RP geleneği içinde bir değişim değil bir süreklilik olduğunu gösteriyor. Örneğin daha MNP'nin Kuruluş Beyannamesi'nde şu satırların bulunması oldukça manidar: "Milletimizin fıtratındaki yüksek ahlak ve fazilet kuvveden fiile çıkacak, Milli Nizam Partisi'nin muntazam kanallarından dört bir yana dağılarak bütün yurt sathında, her tarafa refah, saadet ve selamet götürmeye başlayacaktır."

80'lerin ilk yılları Milli Görüş geleneğinin, her şeyden önce sürekliliğini garanti altına alma çabalarıyla geçti. 12 Eylül, MSP'nin mal varlığına el koymuş, önde gelen isimlerine siyaseti yasaklamıştı. Bunlardan daha önemlisi, eski MSP'li İçişleri Bakanı Korkut Özal'ın kardeşi ve kendisi de bir dönem MSP'den İzmir milletvekili adayı olmuş Turgut Özal, "dört eğilimi birleş-

tirerek" kurduğu ANAP'a MSP'den veya ona yakın çevrelerden çok sayıda nitelikli kadro devşirmişti.

MSP'nin tabanı, gerek generallerin RP'ye karşı hasmane tutumları, gerekse tek başına iktidar olan ANAP'ta, başta İskender Paşa Dergâhı'na bağlı bir Nakşi olduğunu duydukları Özal olmak üzere güvendikleri kadrolar bulunması nedeniyle nostaljilerini erteledi. RP, ilk kez sandık sınavına girdiği 25 Mart 1984 yerel seçimlerinde 778.622 oyla oy oranını yüzde 4.4'te tutabildi. 28 Eylül 1986 milletvekili ara seçimlerinde bu oran yüzde 5'e çıktı.

1987'de yapılan referandumun ardından yasaklı durumdan çıkan MSP'liler resmen yuvaya döndüler. Necmettin Erbakan 11 Ekim 1987'de yapılan RP 2. Kongresi'nde genel başkanlığa seçilirken, 25 MKYK üyeliğinden 13'ü eski MSP'liler tarafından dolduruldu. Fakat ANAP'ın baskın erken genel seçim kararı nedeniyle RP, bu yuvaya dönüşlerin meyvesini sandıktan tam olarak devşiremedi. 29 Kasım 1987 genel seçimlerinde RP, 1.717.425 oy elde etti. Oy yüzdesini de 7.16'ya çıkarttı. Bu oylar, 10 yıl önceki seçim sistemine göre RP'ye 21 milletvekili kazandırabilirdi, fakat Özal'ın demokratikliği hayli tartışmalı seçim yasasının aczine uğrayan RP, Türkiye genelinde yüzde 10 barajını aşamadığı için TBMM'ye temsilci sokamadı.

ANAP için büyük bir hezimet olan 26 Mart 1989 yerel seçimlerinde ise RP oylarını 2.170.365'e, oy oranını da 9.8'e çıkarttı. Konya, Şanlıurfa, Sıvas, Van ve Kahramanmaraş il merkezlerinde belediye başkanlıklarını da kazanan RP nihayet gerçek gücüne ulaşmıştı. Fakat bu noktaya gelmede RP örgütünün fedakâr ve sabırlı çalışmasının olduğu kadar ANAP'ın, yüzde 21.7'ye düşen oy oranının da kanıtladığı gibi hızla popülerliğini kaybetmesinin de rolü vardı.

ANAP iktidarları döneminde epey mutlu günler geçiren muhafazakâr kitle ve elitlerin, 1989 seçimlerinden sonra RP'nin bir kitle partisine dönüşerek ANAP'm boşluğunu doldurması talep ve beklentisi içine girmelerinin ilk ürünü 21 Ekim 1991 erken genel seçimleri öncesi kurulan RP-MÇP-IDP ittifakı oldu.

3 MÇP ve IDP ile İttifak: Devletin RP'ye Attığı Çengel

20 Ekim 1991 erken genel seçimleri RP için bir dönüm noktası oldu. Bu seçimlerden 4.121.355 oyla (yüzde 16.2) çıkan RP, yıllar sonra ilk kez TBMM'de, hem de 62 milletvekili ile temsil edilme şansını yakaladı. Ancak bu milletvekillerinin 22'si kısa zaman sonra RP'den istifa edip yuvalarına döndüler. Çünkü RP, bilindiği gibi seçimlere Alpaslan Türkeş'in Milliyetçi Çalışma Partisi (MÇP) ile Aykut Edibali'nin liderliğini yaptığı Islahatçı Demokrasi Partisi (IDP) ile ittifak yaparak girmişti.

İttifak'ın RP için dönüm noktası olacağının RP yöneticileri de bilincindeydi. Nitekim İttifak, MÇP ve IDP'lilerin bütün ısrarlarına rağmen son anda gerçekleşti. MÇP Genel Merkezi'nin telefonu 24 Eylül 1991 Salı günü sabah saat 3.30'da çaldı. RP MKYK üyesi Hasan Hüseyin Ceylan, MÇP Genel Başkan Yardımcısı Şevket Bülent Yahnici'ye "birlikte tost yemeyi" teklif etti. O esnada MÇP yöneticileri, saat 17.00'ye kadar Yüksek Seçim Kurulu'na teslim etmeleri gereken milletvekili aday listelerini hazırlamaktaydılar. 23 Eylül günü saat 17.00'de yapmayı planladıkları toplantıyı saat 22.00'ye kaydırmışlardı, çünkü sabah saatlerinde seçim ittifakı için görüştükleri, ama görüşmeleri hiçbir şey söylemeden terkeden RP yöneticilerinin yeniden arayacaklarını umuyorlardı. "Her şey bitti" derken gelen telefon tabii ki tost yemek için değildi. MÇP ve IDP ile seçim işbirliğine gitme konusunda büyük bir kararsızlık yaşayan RP üst yönetimi,

en son anda kararını İttifak'tan yana vermişti. Böylece üç partinin yöneticileri sabaha karşı ortak liste belirlemeye başladılar ve "İnananlar Refah'ta birleşti".

Aslında İttifak'ın tohumları 1987 Nisan ayında atılmıştı. Dönemin RP Genel Başkanı Ahmet Tekdal, MÇP'de genel başkanlığa yeni seçilmiş olan Abdülkerim Doğru'ya yaptığı kutlama ziyaretinden sonra basın mensuplarına "inananların tek parti çatısı altında birleşmesini" temenni ettiklerini açıklamıştı. Zaten Doğru da, MÇP'nin genel başkanı olması yolunda partinin manevi lideri Alpaslan Türkeş'in önerisini benzer bir niyetle kabul etmiş, Türkeş'ten de icazet almıştı. Ama olmadı. Tekdal, partisinin etkili çevrelerinden gelen baskılar sonucu geri adım attı. Birleşme yolunda başlatılan çalışmalar daha başında kesildi.

1989 yerel seçimlerinden ANAP'm büyük bir mağlubiyetle çıkmasıyla ülkenin içine girdiği erken seçim havası, üç partinin birleşmesi yolundaki niyetleri yeniden gün ışığına çıkardı. Artık RP ve MÇP'nin başlarında asli liderleri vardı. IDP, böylesine bir gelişmeye fazlasıyla razıydı. İnisiyatif ise MÇP'den geldi. MÇP yöneticileri çeşitli vesilelerle ziyaret ettikleri RP, IDP ve hatta DSP'nin genel sekreterlerine, liderlerine iletilmek üzere Türkeş'in yazdığı mektupları taşıdılar. Türkeş'in mektuplarındaki ana tema, özellikle belli bir oy oranının altındaki partileri tehdit eden anti-demokratik seçim yasasını aşma yolunda birlikte çözüm arama önerisiydi. Ancak somut hiçbir gelişme yaşanmadı. Daha sonra Türkeş, bizzat Erbakan'ı ziyaret edip önerisini tekrarladı. Yine hiçbir şey olmadı.

Önce İç İttifaklar

ANAP Genel Başkanı ve Başbakan Mesut Yılmaz'ın erken genel seçimlere hazır olduklarını söylemesi ve TBMM'de seçimlerin 20 Ekim 1991'de yapılmasının kararlaştırılmasıyla bu kez Erbakan Türkeş'i ziyaret etti. "Seçim bataklığını" birlikte aşmayı

önerdi. Türkeş tabii ki bu öneriyi tereddütsüz kabul etti. Hemen iki partinin genel sekreterleri Oğuzhan Asiltürk ile Devlet Bahçeli tarafından görüşmelerin başlatılması kararı alındı.

Fakat olaya sonradan dahil olan IDP dışında, iki partide de muhtemel bir ittifaka olumlu bakmayan etkili kişi ve gruplar vardı. MÇP'de, RP'ye daha yakın görünen, eski Ülkü Ocakları Başkanı Muhsin Yazıcıoğlu'nun başını çektiği "Türk-İslam Ülkücüleri", böyle bir gelişmenin, parti içindeki tırmanışlarını sekteye uğratmasından endişeleniyorlardı. Devlet Bahçeli, Muharrem Şemsek gibi isimlerin temsil ettiği "devletçi" çizgi ise RP'nin rejim aleyhtarı radikal çıkışlarının kendilerini zor durumda bırakacağını düşünüyorlardı. Ama bütün itirazcılar Başbuğ'un tercihini çok iyi bildikleri için seslerini fazla yükseltmediler. Nitekim ilk ve son sözü söyleyen Alpaslan Türkeş oldu: Hareket mutlaka Meclis'e taşınmalıydı. MÇP'nin televizyondan, basından yararlanma imkânına sahip olmamaya; devlet yardımından mahrumiyete; ülke yönetiminden uzak kalmaya daha fazla tahammülü yoktu. Aynı MÇP'nin tek başına yüzde 10'luk ülke barajını geçme gücü de yoktu.

RP içindeki sorunlar ise çok daha vahimdi. Partinin en önemli kadro ve oy kaynağı olan Kürtleri "ırkçı-şoven" MÇP ile işbirliğine ikna etmek çok zordu. Aynı şekilde son on yılda ümmetçi perspektifi daha da netleşen parti tabanını milliyetçiliği hoş görmeye sevk etmek de çok zordu. Ayrıca RP ülke barajını aşamama endişesinden de epey uzaktı, çünkü yerel seçimlerde ulaşılan yüzde 9.8'lik oran az bir gayretle yüzde 10'a çıkartılabilirdi. Son olarak, MÇP'nin tek başına seçime girmesi durumunda, partilerinin ülke barajını aşamayacağının bilincindeki MÇP tabanından, özellikle İç ve Doğu Anadolu'da RP'ye blok oy kaymaları olması hayli yüksek bir ihtimaldi.

Öte yandan muhtemel bir ittifakın, seçim sisteminin antidemokratik yönleri de göz önünde tutulduğunda, özellikle İç ve Doğu Anadolu'da çok sayıda milletvekili kazandıracağı da kesindi. Şansın yaver gitmesi, DYP, ANAP ve SHP'nin birbirleriy-

le kıran kırana yarışıp birçok seçim bölgesinde barajı geçememeleri durumunda 100-150 milletvekiline ulaşmanın bile mümkün olduğu hesapları yapılıyordu. ANAP ve DYP'nin büyük bir hızla vitrinlerini liberalleştirmelerine tepki duyan milliyetçi-muhafazakâr seçmenler için ne RP ne MÇP ne de IDP tek başlarına cazipti. Fakat üçlü bir ittifak, bu seçmen için bir çekim merkezi olabilirdi.

İttifakın getirecekleri ve götürecekleri üzerine yapılan hesaplar kısa süre içinde RP'de tartışmalara, çatışmalara, kamplaşmalara, hatta kavgalara yol açtı. Oğuzhan Asiltürk, Recai Kutan, Hasan Hüseyin Ceylan, Zekeriya Kahraman gibi isimler ittifakın gerçekleşmesi için ellerinden geleni yaparken, Fehim Adak, Fuat Fırat, Bahri Zengin gibi üst düzey yöneticiler bunu engelleme yolunda yoğun bir gayret gösterdiler. Bu arada Halkın Emek Partisi (HEP) ile ittifak yapılması gündeme geldi. RP'den Şırnak adaylığı için başvuran eski Bayındırlık Bakanı Şerafettin Elçi'nin arabuluculuğunu yapmaya çalıştığı bu işbirliğine RP'nin İstanbul, Ankara, İç Anadolu ve Karadeniz örgütlerinden, ayrıca "dışarıdan" gelen tepkiler nedeniyle, bu fikirden hemen vazgeçildi. Zaten HEP üst düzey yöneticileri de RP'yi "gerici" olarak niteleyip aynı tavrı almıştı.

Anahtar hiç kuşkusuz Necmettin Erbakan'daydı, ama o da hangi kapıyı açacağında sonuna kadar tereddüt etti. İttifakın en büyük ısrarcısı olan IDP Genel Başkanı Aykut Edibali'ye "Siz buyrun gelin, ama Türkeş'le bu iş olmaz," dedi. Bu arada somut bir ilerleme katetmeksizin kesintili olarak süren görüşmelerde MÇP tarafı anayasa ile seçim yasasının doğurduğu engelleri tümüyle bertaraf edebilecek şu formülü önerdi: "MÇP ve IDP seçimlere katılmama kararı alsın. Bu partilerden istifa edecek kişiler RP listelerinden aday olsunlar."

RP bu öneriyi, Türkeş'in RP listesi dışında bağımsız aday olması durumunda kabul etti. Başbuğlarını daha işin başında mahkûm eden böyle bir teklifi MÇP'liler hemen reddettiler.

İttifak Oldu-bitti

Eylül ayı ortalarına doğru ittifak yanlısı ve karşıtı RP'liler alınacak kararda belirleyici olmak için Ankara'da kamp kurdular. Özellikle partinin Kürt kökenli üyeleri muazzam bir kulis faaliyeti yürüttü. MÇP ile işbirliği yapılması durumunda RP'nin Güneydoğu örgütlenmesinin çökeceği basına sızdırıldı. Günlerce sabahlara kadar süren toplantılar yapıldı. Sonunda 19 Eylül günü toplanan MKYK, 30 üyenin oyuyla, MÇP ve IDP ile yapılması düşünülen ittifakı anayasaya ve mevcut yasalara aykırı olduğu gerekçesiyle reddetme kararı aldı. 23 Eylül pazartesi günü Erbakan milletvekili aday listelerini bizzat saptadı. Ancak geceyarısı çok sayıda eksikle yeniden toplanan MKYK, sabaha doğru ittifaka "Evet" dedi.

Daha önceden yapılan aritmetik çıkar hesaplarına bu kez yeni unsurlar eklenmişti. Örneğin RP, "Özellikle İç Anadolu'da zaten İslami eğilimleri giderek öne çıkan MÇP tabanına bu sayede ulaşabilecek"ti. MÇP'liler ittifakın gerçekleşmesine bel bağladıkları ve yeterince maddi imkâna sahip olmadıkları için seçim kampanyasında etkili olamayacaklardı. Halbuki RP kampanya için epey mali kaynak biriktirmişti. Birkaç reklam şirketiyle birden temasa geçmişti; bunlardan Anajans oldukça çarpıcı bir kampanya hazırlamıştı. Öte yandan Süleyman Karagülle ve arkadaşlarının İzmir Akevler Kooperatifi bünyesindeki çalışmaları ekseninde geliştirilen "Adil Düzen" programı, RP'nin ittifak içinde programatik üstünlüğünün garantisiydi.

İttifak'ın Gerçek Mimarları

MÇP'de sorunlar, daha düğüm halini almadan Türkeş tarafından çözülmüştü. RP'deki kördüğümü ise görünürde Erbakan çözdü. İttifakın oluşturulmasında her üç partiden de bazı isimler önemli

rol oynadılar. Fakat ittifakın mimarlığı payesini gerçek anlamda hak eden "milliyetçi-muhafazakâr entelijansiya" oldu.

Türk-İslam Sentezi'ni biçimlendirmiş olan Aydınlar Ocağı, eski Milli Türk Talebe Birliği (MTTB) üyelerinin oluşturduğu Birlik Vakfı, bazı sağcı işadamlarının kurduğu İş Dünyası Vakfı ve yıllardan beri bir RP-MÇP-IDP (hatta ANAP ve DYP de dahil) ittifakı gibi faaliyet gösteren Türkiye Yazarlar Birliği, erken seçim kararıyla birlikte ittifakın gerçekleşmesi için vargüçleriyle çalıştılar. Sorunların kaynağı olan RP üzerinde muazzam bir baskı kurdular. Bu kuruluşların çabaları, başta *Türkiye* ve *Zaman* gazetesi olmak üzere bazı basın kuruluşları tarafından da desteklendi.

Milliyetçi-muhafazakâr güç odakları, ittifakı başarılı kılarak kendilerine artık eskisi kadar itibar etmeyen ve "pragmatizmi herşeyin önüne geçirip milli ve manevi değerleri yok sayan, bu değerlerin temsilcilerini tasfiye eden" ANAP ve DYP'ye esaslı bir ders vermek istiyorlardı. MÇP'nin silinip gitmesine gönülleri razı değildi. RP'nin rejim karşıtı radikal İslamcı bir çizgiye kaymasını istemiyorlardı.

Karşılığında hatırı sayılır bir destek; devlet ve etkili güç odakları nezdinde meşruiyet ve hükümet ortaklığı vadediyorlardı. 24 Eylül salı günü sabah 2.30'da ne olduysa oldu, Necmettin Erbakan "inananların" RP'de birleşmesine onay verdi. İttifaka ve özellikle Türkeş'e övgüler düzen Aydınlar Ocağı üyesi Prof. Ayhan Songar, *Türkiye* gazetesindeki köşesinde "Göl Maya Tutuyor" başlığını attı. Partilerin tabanının alabildiğine kaynaştığını, hatta "Başbuğ Erbakan, Mücahid Türkeş" esprisinin yapıldığını yazdı.

Fethullah Hoca'nın Öngörüsü

Haftalık *Yeni Düşünce* gazetesinin 15 Kasım 1991 tarihli sayısının sürmanşeti "İttifak Genişletilecek" idi. Aynı gazete, "İttifa-

kın tabanını genişletme formülü"nü de şöyle açıklıyordu: "Yeni bir siyasi parti kurulacak; MÇP, RP, IDP ile diğer partilerden istifa edecek milletvekilleri ve ittifaka katılacak bütün gruplar bu partiye iltihak edecekler; yeni bir modelle teşkilatlanacak olan bu partinin genel başkanlığına, herkesin üzerinde mutabık kalacağı bir isim getirilecek; yeni bir programla bir sonraki seçimlerde seçmen huzuruna çıkacak olan bu genişletilmiş tabanlı ittifak partisi, iktidara talip olacak."

Kaderin garip bir cilvesi, *Yeni Düşünce*'nin piyasaya çıktığı 15 Kasım günü, içlerinde gazetenin sahibi Erzurum Milletvekili Rıza Müftüoğlu'nun da bulunduğu 19 MÇP kökenli RP milletvekili "partilerinden" istifa ettiklerine dair dilekçelerini TBMM Geçici Başkanı Ali Rıza Septioğlu'na sundular. Yozgat Milletvekili Alpaslan Türkeş öncülüğündeki milletvekilleri "sağdaki bütün kesimleri şemsiyesi altına alabilecek yeni bir siyasi oluşumun zeminini oluşturabilmek için" RP'den ayrılıp "bağımsız" kalmayı seçtiklerini açıkladılar.

İttifakın dağılmasından sonra içinde ve dışında yer alan pek çok kişi zaten böyle bir gelişmeyi beklediklerini söylediler. Ancak olayın topu topu 52 gün sürmüş olması yine de şaşırtıcı oldu.

Bu noktada hiç şaşırmayanlara bir örnek olarak M. Fethullah Gülen verilebilir. Türkiye'nin önde gelen İslami cemaat önderlerinden biri olan Gülen, seçimden iki gün önce *Zaman* gazetesinde yayımlanan röportajda Şemseddin Nuri'ye şöyle demişti: "Eğer bu bir araya geliş, itilaf (geçici birliktelik) değil de hakiki ve kendi manasında ittifak olsaydı, taban belli bir yere varıldıktan sonra ayrılığa şartlandırılmasaydı, daha önce birbirleriyle kanlı bıçaklı olan kitleler bir araya gelecek, aralarında aşılmaz gibi görünen engel ve engebelerin ne kadar basit teferruatlar olduğu idrak edilecek ve bilhassa genç nesil birbiriyle sarmaş dolaş olup bütünleşecekti. Ancak ben bu itilaftan bu neticenin doğmasını, üzülerek ifade edeyim ki beklemiyorum."

Fethullah Gülen'in aynı röportajda, "Gaye barajı aşmak ve

parlamentoya girmektir. Daha sonra herkes kendi grubunu kuracak ve kendi partisinin temsilcisi olacak" şeklinde çok açık ve emin konuşmasının kuşkusuz birinci nedeni, RP ve MÇP'nin kendi misyonlarını, kadrolarını, örgütlenmelerini, değil değiştirmek gözden geçirmekten bile ürktüklerini bilmesiydi.

İhtilaf Kampanyayla Başladı

İttifakı destekleyen yayın organlarının ve resmi demeçlerin çizmeye çalıştığı pembe tablonun aksine, gelenek ve misyon farklılıklarının yol açtığı sorunlar seçim kampanyası süresince ciddi bir biçimde yaşandı. Başta RP'nin tüm milletvekilliklerini aldığı Kayseri olmak üzere birkaç seçim bölgesi dışında, ittifakı oluşturan partiler genellikle ayrı ayrı kampanya yürüttüler.

MÇP'liler, ittifakın Türkiye genelindeki seçim kampanyasının tartışmasız bir biçimde RP'nin hegemonyasında olmasından derin rahatsızlık duydular. Bu üstünlüğü delebilmek amacıyla kendi adaylarını "O, inançlarımızı Meclis'e taşıyacak", "Oylar Refah'a ülkücüler Meclis'e" sloganlarıyla seçmene sundular. Bazı seçim bölgelerinde MÇP kökenli adayların resimlerinin yanında Türkeş'in resmi de taşındı.

MÇP'nin inisiyatifi ele geçirme yolundaki çabaları da RP'lileri tedirgin etti. Bu karşılıklı rahatsızlıklar, seçmenin parti dışında aday oylamasına imkân veren "tercih" uygulamasının varlığı nedeniyle kolaylıkla karşılıklı güvensizliklere dönüştü. Özellikle ittifakın şansının yüksek olduğu İç Anadolu'da çok sayıda aday, resmi olarak "ayıp" addedilen tercihe, "ötekilerin başvurduğundan emin oldukları için" başvurdular. Böylece ittifak partileri tabanlarına kendi partilerinden adaylara "tercih" oyu atmaları yolunda el altından telkinde bulundular.

Bu konuda en çarpıcı örnek Ankara 3. bölgede ikinci sıra adayı Yaşar Yıldırım oldu. MÇP'nin "Türk-İslam ülkücüleri" kanadının önde gelen isimlerinden olan Yıldırım, 30 bin civarında-

ki tercih oyuyla bu konuda Türkiye beşincisi oldu. 79.200 oy alan RP, 800 oy daha alabilseydi Yıldırım milletvekili olacaktı. Böylece RP'nin seçim işlerinden sorumlu Genel Başkan Yardımcısı Rıza Ulucak'ın TBMM'ye girmesini engelleyecekti.

RP camiasında infial yaratan olay üzerine Yıldırım kendini şöyle savundu: "RP'nin 7. ve 8. sıradaki adayları tercihe çalıştı. Biz son iki gün yaptık. Ayrıca Rıza Ulucak tek bir seçim gezisi bile yapmadı. Seçmen, yüzünü bile görmediği bir adayı niye seçsin ki! Bir de şu var: Oy sayımında büyük haksızlıklar oldu. Ama RP yönetimi ne itirazda bulundu, ne de bizim itirazlarımıza yardımcı oldu."

Kampanyanın hiç de sanıldığı gibi "birlik ve beraberlik ruhu" içinde geçmediğine bir başka örnek de Konya 2. bölgeden aday olup seçilemeyen eski MÇP Genel Başkan Yardımcısı Şevket Bülent Yahnici'nin şu sözleri: "RP çok büyük maddi imkânlara sahip. Ben bu imkânların iyi kullanıldığına inanmıyorum. RP'nin kampanyaya harcadığı paranın üçte birini bana verin tek başıma yüzde 10'u geçerim."

Oyları Kim Patlattı?

Yahnici'nin kampanyayla ilgili bir başka değerlendirmesi, hem partiler arasındaki doku uyuşmazlığının altını çiziyor, hem de MÇP kökenlilerin RP'den hemen kopmada nereden cesaret aldıklarının ipuçlarını veriyordu: "Bütün Türkiye'de halkın tercih ve teveccühlerinde bizim arkadaşlarımızın kurduğu diyalogların çok büyük önemi olmuştur. Bizim arkadaşlarımız çok güzel şeyler anlattılar. Ayağı yere basan bir propaganda çalışması yürüttüler. Medya ayrı, ama seçim bölgeleri itibarıyla bu işi tahlil edecek olursak, bizim lehimize yönelişin çok ağırlıklı olduğu ortaya çıkar."

İttifakın aldığı yüzde 16.88 oy oranında kimin ne kadar hissesi olduğunu ortaya çıkarabilmek imkânsız. Öte yandan her ta-

rafın kendisini daha belirleyici göstermeye çalıştığı da kesin. Hele RP üst düzeyinin daha ittifak öncesi "Yüzde 15'imiz kesin" demiş olduğu düşünülürse.

MÇP kökenli bir milletvekili, o dönemde kendisine yönelttiğimiz "Neden ayrıldınız ve neden bu kadar acele ettiniz?" şeklindeki soruyu şöyle yanıtlamıştı: "Biz kalmak isteseydik bile bizi ihraç ederlerdi, çünkü Erbakan bizi istemiyor." Aynı milletvekili, RP grubu adına yapılan açıklamalardan önce kendilerine hiçbir şekilde danışılmadığından da yakınmıştı: "Mesela Oğuzhan Asiltürk'ün televizyondaki açıkoturumda ve TBMM'de olağanüstü hal ile ilgili söylediklerinden birçoğuna çok ciddi itirazlarımız var."

İttifakın mimarlarından olan RP Ankara Milletvekili Melih Gökçek ise bu tür itirazları anlamlı bulmuyordu: "Bir çocuğun olması için dokuz ay on gün gerekir. Daha 6 Kasım'da yemin edildi, 15'inde ayrıldılar. Bir tek grup toplantısı yapıldı. İkinciyi bile beklemediler. Eleştirileri varsa grupta dile getirirlerdi. Tartışılır, haklı haksız ortaya çıkardı."

Bu tür tartışmalar bir tarafa bırakılacak olursa ittifakın dağılmasındaki ana nedenin koalisyon ortağı olamamak olduğu ortaya çıkıyor. DYP lideri Süleyman Demirel'in Necmettin Erbakan ile koalisyon için görüşmeye bile gerek duymaması, SHP ile görüşmelerin hemen sonuçlandırılması "kutsal"dan ziyade "dünyevi" nedenlerle bir araya gelmiş olan RP ve MÇP arasındaki ipleri kolaylıkla kopardı.

RP Genel Sekreteri Oğuzhan Asiltürk'ün başkanlığında var olan "birleşme komisyonu" somut hiçbir adım atmamıştı. Bundan böyle yürütülecek muhalefet için "sadece kendi adamlarından oluşan" 40 kişilik grup, Erbakan için yeterliydi. Başta Kürt sorunu, dış politika olmak üzere bir dizi konudaki köklü ayrılıkların tezahürleri RP yönetimini özellikle kendi tabanları nezdinde zor durumda bırakabilirdi.

Türkiye gazetesi başyazarı Yalçın Özer, MÇP kökenli milletvekillerinin, ayrılmadan önce eski kökenlerini bırakıp tama-

men kendilerine dahil olmaları yönünde RP'lilerden baskı gördüklerinden şikâyet ettiklerini belirtiyor. Özer, dağılmanın her iki tarafın uzlaşmaz tutumlarından kaynaklandığı görüşünde: "Biri karşısındakine doğru bir adım attı, sonra bekledi, o da kendisine doğru gelsin diye. Yani birileri bir yerde sabit kaldı, öteki de gitti."

İttifakı desteklediğini açıkça söylemiş olan ve RP'ye geçmesi gerçekleşmeyince ayrıldığı ANAP'a geri dönen eski bakanlardan Cemil Çiçek, "Geniş tabanlı yeni bir siyasi oluşuma imkân vermek için ayrıldık" diyerek inisiyatifi ilk kez ellerine aldıklarını düşünen MÇP kökenli milletvekillerinin yaptıklarını "siyasi acemilik" olarak niteliyor ve şöyle devam ediyor: "İttifakın devam etmesini engelleyecek nasıl bir ihtilaf çıktı? Böyle bir şey varsa bile kamuoyuna açıklamadılar. Kendi seçmenleri bile bilmiyor ve büyük bir infial olduğu kanaatindeyim."

Giden Memnun, Kalan Memnun

Her ne kadar Necmettin Erbakan, 19 milletvekilinin ayrılmasından ilk aşamada memnun kalmadıysa da fazla şikâyetçi olmadı. Kendisinin yakın çevresinden RP'nin Diyarbakır milletvekili adayı Ömer Vehbi Hatipoğlu'nun şu yorumu, Erbakan'ın bu tavrını biraz aydınlatabilir: "Eğer MÇP kökenli milletvekilleri RP içinde bir süre daha kalmayı gerçekleştirebilselerdi çok doğru bir politika uygulamış olurlardı. Refah'ı köşeye sıkıştırmış olurlardı. Yanlış yaptılar. Bu taktirde ne olurdu? 'Erbakan'la geçinmek mümkün değildir, oyunbozanlık yapıyor' diyebileceklerdi. Aslında yapılmak istenen şimdi de budur. Refah'ın bu sıkıntısım, sağ olsunlar, MÇP'liler ayrılmak suretiyle ortadan kaldırdılar. Yaptıkları siyasi bir harakiridir."

Ancak MÇP kökenlilerin gerçekten acelesi vardı. 1 Aralık'ta MÇP Büyük Kurultayı toplanacaktı ve eğer 19'u 20'ye tamamlayıp, ardından "hülle" yoluyla yuvaya dönülecekse vakit kaybe-

dilmemeliydi. İttifakla birlikte MÇP üçe bölünmüştü: 19 "bağımsız" milletvekili, partilerinden istifa edip TBMM'ye gireme-yenler ve MÇP'de kalanlar. Bunları yeniden birleştirmek gerekiyordu.

İttifak'a Kürt Tepkisi

Son anda ve alelacele gerçekleştirilen ittifaka karşı ilk ve en önemli tepki RP'nin Güneydoğu örgütlerinden geldi. Milletvekilliği adaylığı için adları geçen Altan Tan, Fuat Fırat, Yakup Hatiboğlu, Haşim Haşimi başta olmak üzere çok sayıda RP'li partilerinden istifa etti. Bunların içinden HEP kökenli SHP'li adayları destekleyenler oldu, sırf RP adaylarına karşı kampanya yürütenler çıktı. En azından etkili oldukları seçmenleri oy atmamaya teşvik ettiler. Aynı şekilde çok sayıda yerel parti yöneticisi ve üyesinin de istifa etmemekle birlikte benzer tavırlar içine girdiklerine tanık olundu. Güneydoğu'da RP'den istifa edenler Diyarbakır'da "İslam Şûrası" topladılar. Bazı çevrelerin "İslami HEP" olarak tanımlanan yeni bir partinin tartışıldığı yolundaki iddiaları daha sonra yalanlandı. Bu grubun önemli bir bölümü daha sonra Aydın Menderes'in liderliğindeki Büyük Değişim Partisi'nin (daha sonra Demokrat Parti'ye katıldı) kurucu ve yöneticileri arasında yer aldı.

RP'nin verdiği ikinci fire, kamuoyuna Kürt tabanının tepkileri kadar yansımamış olmakla birlikte İslamcı aydınlar nezdinde oldu. Şair ve düşünür İsmet Özel, RP'nin yayın organı *Milli Gazete*'de, ittifakın açıklanmasından sonra son "Cuma Mektubu"nu kaleme aldı. Yazısında RP yöneticilerini imalı bir biçimde "köşeyi dönmek isteyenler kervanına katılmak"la itham eden Özel'in "ittifakın ülke barajını geçmemesi için dua ettiği", İstanbul'daki İslami çevrelerde yayıldı. Gazeteci ve düşünür Ali Bulaç da ittifakla birlikte, zaten giderek soğuduğu iç politik tartışma ve faaliyetlerden tam anlamıyla koptu. Hüseyin Hatemi, İh-

san Süreyya Sırma, Hüsnü Aktaş gibi İslami kesim içinde değişik etki ve öneme sahip kişiler de İslamcı-Türkçü koalisyonuna karşı tepkilerini dile getirdiler.

Başta Necmettin Erbakan olmak üzere RP üst düzey yönetimi Güneydoğu'daki kopmaları ısrarla "listelerin belirlenmesinden doğan sorunlar" olarak göstermeye çalıştı. Bu noktada, ayrılanlarla benzer eleştirilere sahip olan Fehim Adak, Ömer Vehbi Hatipoğlu gibi isimlerin RP listesinden adaylıklarını çekmemeleri ve seçim kampanyalarını aktif bir biçimde yürütmeleri işlerini kolaylaştırdı.

Aydınların itirazları zaten güçlü bir şekilde kamuoyuna yansımamıştı. Ayrıca Abdurrahman Dilipak, Sadık Albayrak, Doç. Süleyman Akdemir, Doç. Arif Ersoy gibi isimler –seçilmelerinin imkânsıza yakın olduğu yer ve sıralarda olsalar bile– listelerde yer alıyordu.

Ancak varoluşlarının en temel ilkeleri olarak "ahlak ve fazilet"i benimseyen, sağ kitle partilerini pragmatizmleri nedeniyle kıyasıya eleştirenlerin, ittifakı yalnızca aritmetik birtakım hesapların gereği olarak sunmaları kolay olmayacaktı. Bu aşamada "İnananlar Refah'ta birleşti" sloganı öne çıkartıldı, "Kuvayı Milliye ruhunun canlanması" teması ortaya atıldı.

İnisiyatif Erbakan'da

RP kurmayları, ittifakı bir sandık koalisyonunun da ötesinde anlamlandırırken birçok açıdan inisiyatifin kendi ellerinde olmasından güç alıyorlardı. Birleşmenin kendi çatılarında gerçekleşmiş olmasından hareketle, yaşananın bir ittifaktan ziyade bir iltihak olduğu görünümünü yaratmaya gayret ettiler.

Gerçekten de tüm Türkiye'yi Refah Partisi'nin adı ve amblemi yazılı bayraklar donattı. Televizyona hep Erbakan çıktı. RP'nin tek başına seçime girmesi ihtimaline göre Genel Başkan Yardımcısı Bahri Zengin'in denetiminde Anajans tarafından ha-

zırlanan reklam kampanyasında ittifaktan sonra hiçbir düzenleme ve değişikliğe gidilmedi. İttifak partilerinin ülke sorunlarına karşı geliştirdikleri tüm çözüm önerileri RP'nin "Adil Düzen" programının potasında eridi.

Yıllık izinlerini seçim kampanyasına denk getiren Avrupa'daki göçmen işçilerin yoğun katılımıyla iyice güçlenen RP örgütlenmesi, beklendiği gibi, diğer ittifak partilerine kıyasla çarpıcı bir performans gösterdi. Son olarak Necmettin Erbakan, Alpaslan Türkeş ve Aykut Edibali ile birlikte kamuoyunun karşısına çıkmamak için elinden geleni yaptı. Örneğin İstanbul Dedeman Oteli'nde basına verilen akşam yemeği sırasında bazı RP yetkilileri gazetecilerin kulağına, Türkeş ve Edibali'nin de yemeğe katılmalarının öngörüldüğünü, ama "Hoca"nın bunu son anda iptal ettiğini fısıldadılar.

Yine Türk-İslam Sentezi

Fakat ittifakın gerçekleşmesi için dışarıdan baskı yapan milliyetçi-muhafazakâr aydınlar bu noktada da devreye girdiler. Önce Erbakan ve Türkeş Kırıkkale mitinginde bir araya geldi, ardından üç lider peşpeşe birçok önemli mitinge birlikte katıldı.

RP'de önemli bir kesim, ittifakın seçimle birlikte dağılacağında ısrar ederken, bir başka grup İslamcılık temelinde bir "ittihad"ın gerçekleşmesini savunuyordu. Örneğin RP MKYK üyesi Hasan Hüseyin Ceylan, ülkücü *Bizim Dergâh* dergisinin sorularını şöyle yanıtlamıştı: "Her üç partinin temel özelliği İslamcılık, İslam'a hizmet, İlay-ı Kelimetullah adına, yani Allah (cc)'m şanını ve Allah (cc)'ın kelamını yüceltme adına gayret sarfetmek idi. Önemli olan Allah (cc)'ın davasını, Hakk'ı üstün tutma davasını, kişilerin bayraklaştırmış olmasıdır, asıl hedef de budur zaten. Bu hedefin gün geçtikçe tabanda yayıldığını, bu hedef doğrultusunda kardeşliklerin arttığını görerek mutlu oluyorum."

Üç partinin muhtemel bir birleşmesinin yalnızca İslamcılık

temelinde olmasına ittifakı destekleyen odaklar izin vermeye niyetli değildi. Özellikle devletçi-milliyetçi çizgiye sahip olan Ahmet Kabaklı, Ayhan Songar gibi köşe yazarları ittifak içinde Türkeş ve MÇP'yi ön plana çıkartmaya çalıştılar.

O dönemde kendisine yönelttiğimiz soruları yanıtlayan Aydınlar Ocağı Genel Başkanı Prof. Nevzat Yalçıntaş, ittifakın başarısını "Anadolu'da asırlardan beri kendiliğinden oluşmuş olan Türk-İslam bütünleşmesinin bir tezahürü" olarak değerlendiriyor; "Türk kültürü" ile "İslam inancı"nın birbirlerinden ayrı şeyler olmadığını, bu konuda "büyük şehirlerdeki üniversitelerde kendilerine bir doktrin ve ideoloji arayan aktif grupların münakaşaları"nın kafaları karıştırdığını belirtiyordu. Prof. Yalçıntaş'a göre, Sovyetler Birliği'ndeki Türki cumhuriyetlerle kurulacak iletişimin en temel unsuru da yine "Türk-İslam terkibi"ydi.

Güneydoğu'da Refah'tan istifa edenlerin bir nevi sözcüsü durumuna gelen Altan Tan ise sorularımızı yanıtlarken ittifakın gerçekleştirilmesinde şu hedefin de gözetildiğini iddia ediyordu: "Türkleri, İslam enternasyonalizminden, Batı ile uyuşuk ABD' nin Ortadoğu'daki jandarması, Orta Asya'da taşeronu milliyetçi bir noktaya çekmek. Türk cumhuriyetlerinin İslami değil, laik-Batıcı bir noktaya gelmelerini sağlamak. Ortak Pazar'a alınmayan Türkiye'ye Orta Asya'da, Kafkaslar'da hızlı ticari ve siyasi inisiyatifler sağlamak."

Tan, böyle bir senaryonun gerçekleşebilmesi için RP'nin sağa kaydırılmasına gerek duyulduğunu ve ittifakın bu çerçevede gerçekleştirildiğini iddia ediyor.

Gerek ittifakta yer alan partiler, gerek onları dışarıdan destekleyen odaklar "Dış Türkler"e yakın ilgi gösterdiklerini saklamıyorlar. Örneğin MÇP kökenli RP milletvekili adaylarının hemen hepsi kendilerine yakın olan yayın organlarına verdikleri ilanlarda "Türk asrında lider Türkiye" sloganını başlığa çıkarttılar. Necmettin Erbakan seçim kampanyasında sık sık yanında Balkan Türkleri'nin temsilcileriyle dolaştı. "Dış Türkler" konusuna hemen her konuşmasında değindi.

İttifakı destekleyen sağcı aydınların önemli bir kısmının, 21. asrın Türk asrı olacağını ciddi biçimde ilk kez dile getiren Cumhurbaşkanı Turgut Özal'a olan sempatilerini her vesileyle dile getirmeleri, en azından kendisini eleştirmekten özel olarak kaçınmaları ilgi çekici diğer bir husustu. Seçim kampanyası boyunca sağ partilerden çok Cumhurbaşkanı'nın propagandasını yapan *Türkiye* gazetesinin birinci sayfasındaki köşesinde Ömer Özertürkmen 24 Ekim'de şu başlığı attı: "ANAP'ın tasfiye ettiği ilk muhafazakâr Özal'dır." Prof. Nevzat Yalçıntaş da Özal'ın cumhurbaşkanlığına seçiliş yönteminin "kanunlara uygun ama adil olmadığı"nı belirttikten sonra, yeni Meclis'in Cumhurbaşkanı'nı devirmek için değil, onu kendi fonksiyonları içine çekecek mekanizmaları kurmak için çalışmaya çağırıyordu.

Seçimlerden sonra ortaya çıkan tabloda ittifakın anayasa değişikliği ve Cumhurbaşkanı'nı devirme için anahtar haline gelişinden hareketle Türk sağının ünlü politikacılarından biri şu yorumu yaptı: "İttifakı Özal kurdurttu demek çok fazla sorumluluk isteyen bir iş. Ama mutlaka onun bir dahli olması lazım. Çünkü ortaya çıkan sonuçtan en kârlı kendisi çıktı."

Kim Kazandı, Kim Kaybetti?

Özal'ın kazançlı çıkıp çıkmadığı bir yana bırakılacak olursa, ittifak olayına dahil olan herkesin –RP dışında– çok büyük kazançlar elde ettiği ortaya çıkıyor. RP'nin ittifaka olumsuz yaklaşan bir üst düzey yöneticisi seçim sonuçlarını şöyle yorumladı: "MÇP siyasi bir mevtaydı. Onu biz dirilttik. Gerek MÇP gerek IDP, Milli Bakiye sisteminin uygulanması durumunda bile zorlukla ulaşabilecekleri milletvekili sayısına ulaştılar."

Her ne kadar ittifakın yüzde 16.88'lik oy oranı içinde hangi partinin hissesinin ne olduğunu hesaplamak imkânsızsa da MÇP'nin 19, IDP'nin 3 milletvekili çıkarmış olmaktan hayli mutlu oldukları kesin. Nitekim sahibi Rıza Müftüoğlu da RP lis-

tesinden Erzurum Milletvekili seçilen MÇP'nin "yarı resmi" yayın organı *Yeni Düşünce*, seçim sonuçlarını "Ergenekon'dan ikinci çıkış" sürmanşetiyle duyurdu.

Yeni Düşünce şunları yazdı: "Türk milliyetçiliğinin yeniden TBMM'de temsil edilmesi Türk milleti için 'İkinci bir Ergenekon'dan çıkış' olarak nitelendiriliyor. Son devirde yıkıcı ve bölücü güçlerin en büyük saldırılarına maruz kalan bir grubun önemli bir sayıyla TBMM'de temsil edilmesi Türk milletinin umudunun hâlâ Türk milliyetçilerinden yana olduğunu ortaya koyuyor."

Efsaneye göre Ergenekon'da mahsur kalan Türkler, Asena adlı bozkurtun önderliğinde kendilerine çıkış yolu buldular. 20 Ekim 1991'de ise seçim sandığında mahsur kalmış olan Bozkurtlar, Necmettin Erbakan'ın liderliğindeki "İslamcı" RP'nin omuz vermesiyle TBMM'ye tırmandılar. RP'nin kazancı ise 43 kişilik TBMM grubundan ibaret kaldı.

RP'nin Yeniden-Sağcılaşması

İttifak kararı, RP'nin ideolojik-fikri bünyesini belirleyecek iki temel tercihi yapması anlamına geliyordu: Yeniden-sağcılaşmak ve Türk İslamcılığına sığınarak Kürt İslamcılığı ile yolunu ayırmak. RP, milliyetçi-muhafazakâr rotaya girmekle, sağ ile sol dışında İslamcılığı "üçüncü bir yol" olarak tanımlama çabasından vazgeçmiş oldu. RP'nin yeniden-sağcılaşma sürecine girişi, bu partinin geliştirmekte olduğu, dünyada olup bitenlere karşı çıkan, mazlumdan yana söylemini rafa kaldırması anlamına geliyordu. RP'nin yeniden-sağcılaşması, partinin "İslami hareket" olma yönelimini kestiği gibi, Türkiye'de oluşabilecek bir "İslami hareketin" manevra alanını daraltan, en azından orta vadede marjinalliğe iten bir gelişme oldu. Erbakan'ın, Türkeş ve ülkücü hareketle ittifak yaparak "milli birlik ve beraberlik" söyleminde birleşmesi de, herşeyden önce RP'nin yeniden-sağcılaşmasının

esaslı bir bileşeniydi. RP, böylece Kürt sorununda resmi ideolojinin ve devletin kulvarına daha açık bir biçimde girmiş oldu, en azından bu kulvardan çıkma beklentilerini boşa çıkarttı. RP'nin milliyetçi olmayan ümmetçi bir İslamcı politika ufkunu kapatması, Türk İslamcıları ile Kürt İslamcıları arasındaki ilişki ve iletişim zeminini ortadan kaldırmadıysa da, en azından alabildiğine tahrip etti.

Bu kopuş, "Kürt-İslam Sentezi" diye adlandırılan (dini/milli) birlikçi-beraberlikçi motiflerle ayrılmacılık arasında kararsız kalan, böylelikle bir kolektif diyaloğu ve "üçüncü yol" arayışlarını cisimleştirebilen Kürt İslamcılarını hazırlıksız yakalayan bir kopuş oldu. Hazırlıksız kopuş onları hem ideolojik-siyasi tercihlerde bocalattı, hem de devlet baskısı karşısında hayatı zorlaştırıcı etkiler yarattı. Güneydoğu'da "Hizbullah" adı verilen İslami çevrelerin, ittifak olayından kısa bir süre sonra PKK ile yoğun bir çatışmaya girmesi ve bu gelişmenin ardında devlet parmağının olduğu yolunda güçlü kanıtlar bulunması da, yine bu kopuş ve ardından gelen hazırlıksızlıkla bağlantılı bir şekilde değerlendirilebilir.

Özetlersek, RP-MÇP-IDP ittifakı, "devlet partisi"nin denetiminde, milliyetçi-mukaddesatçı entelijensiya aracılığıyla, "devletin (dolayısıyla sistemin) bekası"nı gözeterek gerçekleştirildi. Sonradan MHP adını alacak olan MÇP Meclis'e taşındı, RP'nin Kürt sorununa getirebileceği muhtemel demokratik katkıların önü alındı, sağ kitle partilerine "ders verildi"... Erbakan ve çevresi, devlet nezdinde binbir mihnetle sağlanan meşruiyeti "Kürtçü parti" imajı vererek yitirme ve milliyetçi oylardan mahrum kalma endişelerinden kurtulma fırsatına kavuştular. Ancak RP'nin sistem dışı olma iddiası tedavisi hayli güç yaralar aldı.

Ek-1:

Yalçın Özer:
"Önce Özal, Sonra Sağ"

Türkiye gazetesi, 20 Ekim 1991 seçimlerinden önce yaptığı yayınlarla RP-MÇP-IDP ittifakının güçlenmesine oldukça katkıda bulundu. Bu arada ANAP ve DYP'yi de fazla kırmamaya özen gösterdi. Ama her şeyden önce Turgut Özal'ın propagandasını yaptı. Gazetenin Ankara Temsilcisi ve Başyazarı Yalçın Özer, ittifakın dağıldığı günlerde sorularımızı şöyle yanıtlamıştı:

• Türkiye *gazetesi ve onun başyazarı olarak siz ittifakın oluşması ve seçimlerden başarılı bir sonuç alması için çaba gösterdiniz. Ama bu arada gerek DYP'yi gerek ANAP'ı doğrudan hedef alan yayınlardan da kaçındınız. Hatta sağda yer alan tüm oluşumlara eşit bir şekilde ilgi göstermeye çalıştınız.*

• Doğrudur. Biz "merkez sağ" partileri olan ANAP ve DYP'yi kendi inandığımız değerlere bağlı partiler olarak görüyoruz. Yani kendi partilerimiz olarak görüyoruz. Bu bakımdan bunlarla yakınlaşmak gerektiğine, bunlara yardımcı olmak gerektiğine inanıyoruz. Biz tepkici bir gazete değiliz. Bir manada biz de bir "kitle gazetesiyiz". Yani bu partileri reddedemeyiz, kendi partilerimiz olarak destekleriz, fakat bu partilerin güzel olan işlerine destek oluruz, yanlış politikalarını da belirtiriz. Bu partilerin daha milli, daha dini, kültürel değerlerimize bağlı bir çizgi üzerinde bulunmalarını sağlamak bizim yayın çizgimizdir. ANAP ve DYP arasında fazla bir fark bulamıyoruz. Ama bu iki partinin içinde de bulunmaması gereken unsurlar da var. Bunları kitle partisi olarak görüyoruz, ama orta sağ çizgisiyle uyumlu olmayan insanlar da bu iki parti içinde mevcut. Bu iki parti büyük yıpranmalar geçirdi ve benim kanaatim Türk milletinin tek başına iktidar yapmak istediği kompozisyondan çıktılar. Bunlardan herhangi birinin ileride büyük bir kitle partisine yeniden dönüşmesini temenni ediyorum, ama ümit etmiyorum. Bu partiler dört başı mamur partiler olabilseydi yeni bir sağ kitle partisi ihtiyacı olmazdı.

• *Gazetenizin seçim dönemindeki yayınlarından şöyle bir izlenim çıkıyor: Sağdaki her üç oluşumu birbirlerinin teminatı olarak gördünüz. Ama bütün bunların üstünde sağın genel teminatı olarak da Turgut Özal'ı gördünüz.*

• Turgut Özal'ı biz hem demokratikleşme açısından hem de ülkenin ekonomik açıdan zenginleştirilmesi, ufkunun açılması bakımından lüzumlu bir devlet adamı olarak görüyoruz. Bunun yanında Turgut Özal Batı standartlarında milli ve manevi değerlere bağımlı ve her şeyden önemlisi de o hüviyetlerin Türkiye'de yerleşmesinin, rahat rahat kullanılmasının teminatıdır. Turgut Özal, ortaya koyduğu kendine has yönetim üslubuyla Türkiye'de aşırılıkları tasfiye etmiştir; siyasi bir rahatlama, kavgasız, uzlaşmacı bir siyasi ortam kurmakta çok büyük katkıları olmuştur. Gerek yaptığı hizmetler gerek sahip olduğu demokrat misyon itibarıyla bizim vazgeçemeyeceğimiz bir insandır. Turgut Özal orada oldukça diğer gelişmeler daha sancısız, daha kavgasız, daha rahat olur ümidim var. Çünkü Turgut Özal, bir sübap vazifesi görüyor; kötüye mani, iyiyi teşvik edici mahiyette. Tabii ki Özal'ın yanlışları da oldu, bunları yazdık, eleştirdik, kendisine şifahen söyledik, ama son toplamda kendisi lüzumlu bir insandır.

• *Özal'ı cumhurbaşkanlığından devirmek için senaryolar vardı seçimden önce, belki hâlâ var. Sizler ittifakı desteklediniz. İttifakın Çankaya olayına nasıl baktığı sizin için önemliydi herhalde.*

• Özal'ı Çankaya'dan indirmek bir tepki politikasıdır. Yeni bir sağ parti derken, biz bunu tabandaki isteğe cevap verecek bir kitle partisi olarak düşündük. Turgut Özal'ı Çankaya'dan indirmek isteyenlerin tamamen ekstrem bir siyasi eğilim içinde bulunduklarına inanıyorum ve bir kitle partisi derken, ben bunları cümlenin dışında tutuyorum. Bunlar, böyle bir kitle partisinin dışında kalacak kişilerdir. Böyle bir kitle partisi isteyen eski siyasilerin, bilim adamlarının, sanatçıların Turgut Özal konusunda benimle hemen hemen aynı yargıyı paylaştıklarına inanıyorum. Onlar da Turgut Özal'ın şahsına karşı bu tarzda aşırı bir tepkiye sahip değiller, aldığım intiba o oldu. Kızıyorlar, tenkit ettikleri yerler var, fakat son toplamda Turgut Özal ile özel bir kavgaları yok.

Ek-2:

Prof. Nevzat Yalçıntaş: "İttifak, ANAP ve DYP'ye Cevaptır"

Genel seçimler öncesi RP, MÇP ve IDP'nin bir araya gelmesi, TBMM'de güçlü bir şekilde temsil edilebilmeleri için çok sayıda kişi, çevre, kurum ve kuruluş seferber oldu. Aydınlar Ocağı Ge-

nel Başkanı Prof. Nevzat Yalçıntaş, hiç kuşkusuz tüm bu çevrelerin en önemli isimlerinden biriydi, simgesiydi. Prof. Yalçıntaş sorularımızı ittifakın dağılmasının arifesinde şöyle yanıtlamıştı:

• *Sizin ve Aydınlar Ocağı'nda yer alan diğer arkadaşlarınızın seçimlerden önce RP-MÇP-IDP ittifakını desteklediğiniz, bu ittifakın oluşması ve TBMM'ye güçlü bir şekilde girebilmesi için çaba gösterdiğiniz doğru mu?*

• Bu cümle tamamen doğru, ama bir tek şu var: Aydınlar Ocağı bir kuruluş olarak böyle bir şeyin içinde hiçbir zaman olmadı, bir dernek olduğu için de kanunen olması doğru değil. Ama oraya mensup olsun olmasın bizim çevremiz, ben ve arkadaşlarım ittifakı destekledik.

• *Bu desteği somutlaştırabilir misiniz?*

• Necmettin Erbakan ve Alpaslan Türkeş bir kere buluşmuşlar, ama sonra uzun bir müddet geçmiş ve mesele âdeta ölü duruma geçmiş. İttifak fikri açık, net, uygulanabilir bir fikir olarak ortaya çıkmamış. Bizim birinci katkımız böyle bir fikrin ortaya çıkmasında olmuştur. İkincisi, kendi dost arkadaş çevremiz böyle bir fikrin desteklenmesi gereğini ele almıştır. Çevremizdeki isimlerin hemen hepsi fikir adamları, kalem sahipleri; onların bir etki sahası var. Ayrıca çevremizde gazete yazarları, serbest yazarlar, köşe yazarları var; onlar açıkça desteklemişlerdir. Üçüncü katkımız, içimizden bazı arkadaşlarımız parti liderleriyle görüşmüşlerdir. Ben bizzat bu görüşmelerde bulunmadım. Diğer bir katkımız da şu oldu: İttifak müzakerelerini yürüten kişiler zaman zaman bazı meselelerde takıldıklarından bizimle fikir alışverişinde, istişarede bulundular.

• *Protokolün kaleme alınış safhasında mı?*

• Ben ve arkadaşlarım bizzat masaya oturmuş değiliz, ama normal istişare mekanizması içinde bizlere zorlukları aktarmışlardır, çıkış noktaları konusunda kanaatimizi sormuşlardır. En son katkımız ise bizi tanıyan insanlar var, çevremize güvenen insanlar vardır. İttifak konusundaki fikirlerimizi sormuşlardır, biz de kanaatlerimizi açık bir şekilde söylemişizdir. Dolayısıyla katkımız bu beş safhada olmuştur.

• *İttifakı desteklerken ne tür ideolojik ve politik kaygılardan hareket ettiniz?*

• İttifakı desteklememiz, demokrasi ve politika anlamında olmuştur. Demokrasi açısından, seçim sisteminin ta başından beri gayri adil olduğuna kaniyim. Bir kere Batı'da görülmeyecek ölçüde yüksek bir ülke barajı, bir de onun içerisinde çevre barajı. Milli iradeyi felç eden ve milyonlarca vatandaşın reyle-

rini çöp sepetine attıran bir sistem karşısında susmamız, seyretmemiz, ondan sonra güya mürekkep yalamış adamlar olarak sonradan sızlanmamız bizlere yakışan bir tavır değildi. Bunu devamlı tenkit etmişizdir. Bu seçimlerde de yine aynı tehlike belirmiştir. Böyle bir sistemle sağlıklı bir demokrasinin ortaya çıkması mümkün değildi. Reylerinin boşa gitmesi ihtimali olan milyonlarca insanın tercihlerinin parlamentoya yansıması gerekiyordu. Bunun Batı'da da görülen işbirliği, ittifak, birbirinin listesinden seçime girmek gibi çeşitli çözüm yolları var. Kısacası ana sebep demokrasi olmuştur. Politik sebep olmamış mıdır? Olmuştur. Kendilerinden çok emin görünen sağdaki büyük partiler, ANAP ve DYP, reylerini aldıkları büyük bir kitlenin tercihlerini, değerlerini âdeta küçümseyerek, onları âdeta çantada keklik görerek, kendilerine mensup olan milli ve İslami çizgiye bağlı olanları ve o çizgide manevi değerlere bağlı insanların –bunlara muhafazakâr kitle deniyor– reylerini küçümseyerek çok fazla etkisi olmayan, sosyolojik manada liberal bazı isimleri, kadroları ön plana çıkarıp, muhafazakâr kadroları tasfiye yoluna girmeleri, bana ve arkadaşlarıma haksızlık olarak geldi. Arkadaşlarımın hiçbiri aktif politika içinde değil, böyle bir arzuları, Meclis'e girmek gibi bir kaygıları olmamıştır. Onların hislerini okşayan bazı beyanlarda bulunup onların hem reylerini alarak hem de o kişilerin tercihlerini kendi partilerinde savunacak insanları şu veya bu metodlarla safdışı bırakıyorlar. Bu bir aldatmaca. Bu haksızlığa izin vermemek için böyle bir araya gelmenin doğru olacağını düşündük.

• *Yani ANAP ve DYP'nin vitrinlerini liberalleştirmelerine karşı bir reaksiyondu?*

• Doğrudur. Bir reaksiyondur, bir cevaptır.

• *Peki ANAP ve DYP bu liberalleşme operasyonlarını yaşamasaydı MÇP ve RP yine seçime girecekler ve aynı anti demokratik seçim sistemine maruz kalacaklardı. Böyle bir durumda yine ittifak için çaba gösterir miydiniz?*

• Politik sebep birinci sebebin şiddetini artırdı. Eğer ikinci sebep olmasaydı, yani sağdaki her iki büyük parti normal seçmenlerinin tercihlerini aksettiren bir vitrin yapsalardı birinci faktör o kadar şiddetli bir rol oynamazdı. Biz belki sadece tavsiyede bulunurduk, ama üzerine bu kadar şiddetle varmazdık.

Ek-3:

Prof. Ali Yaşar Sarıbay:
"Refah Toplumsal, MÇP Siyasal Hareket"

Prof. Dr. Ali Yaşar Sarıbay, Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü Başkanı'dır. *Türkiye'de Modernleşme, Din ve Parti Politikası, MSP Örnek Olayı (Alan Y*ayıncılık, 1985) adlı kitabın yazarı olan Sarıbay, ittifakı şöyle değerlendirmişti:

"Refah ittifakı" bir ittifaktan daha çok bir symbiosis, yani birbirinden farklı varlıkların zorunlu olarak bir arada yaşamalarına yöneldiğinden kısa ömürlü olmaya mahkûmdu. İttifakın temel iki unsuru, MÇP ile Refah arasındaki farklılığı uzlaşmaz kılan özellikler şöyle belirtilebilir:

Birincisi, Osmanlı'da din-ü devlet formülasyonunun ittifaktaki yansıyış şeklidir. Osmanlılar daha çok ancak devlet güçlü olursa dinin de güçlü olacağına inanmışlardı ve formüldeki yerinin aksine devlete her zaman öncelik tanımışlardı. MÇP bu anlayışı günümüzde temsil eden bir partidir. Refah ise din güçlü kılınırsa, ancak devletin güçlü olacağını savunmaktadır.

Bunlar yüzeysel olarak birbirini tamamlayan unsurlar gibi görünüyorlarsa da öyle değildir. Demokrasi açısından devlet ile sivil toplum arasındaki önceliği vurgulayan görüşlerdir. Devlete tanınan öncelik, pasif bir yurttaşlar topluluğunu, âdeta modern tebayı öngörür günümüzde. Dine verilen öncelik son tahlilde toplumu daha ön plana çıkaran, ister istemez yurttaşlık haklarını genişletmeyi davet eden bir anlayışı yansıtır.

Bu noktada, MÇP ve Refah arasındaki farkı belirleyen ikinci özellik gündeme gelmektedir: MÇP, esas itibarıyla siyasal bir harekettir; temel amacı siyasal iktidarı ele geçirmek veya geçmişte yaptığı gibi tüm yolları deneyerek onu paylaşmaktır. Refah ise sosyal bir harekettir ve siyaseti, hareketin yönelik olduğu amaçları genişletmekte, yaymakta ve etkinleştirmekte, MSP olarak da yaptığı gibi bir araç olarak kullanmaktadır.

Sosyal hareketler, sosyolog A. Touraine'in belirtmiş olduğu gibi üretim, bilgi, etik kurallar gibi belli başlı kültürel kaynaklara uygulanan sosyal tahakküm ilişkilerini dönüştürmeyi amaçlayan eylemlerdir. Bu bağlamda, toplumun "hasta" addedilen bir öğesine (bir değere, bir norma, bir otorite ilişkisine) veya toplumsal düzenin bizatihi kendisine yönelik kültürel bir sorgulamayı ve bunun sonucunda sosyal ilişkileri yeniden tesis etmeyi içerir.

Bu özellik Refah'ta çok belirgindir ve "adil düzen" kavramında simgeleş-

mektedir. Öte yandan, bir makalemde zikrettiğim gibi MSP'de hâkim olan bir anlayış, bugün Refah'ta da aynıdır: Bu, İslami toplumu "gayri resmi" şekilde yeniden kurarak (yani sosyal süreçte yaygınlaşıp kökleşerek) kaçınılmaz olarak İslami devleti veya iktidarı ortaya çıkarmaktır. Bunu, aslında Türkiye'de demokrasinin bir paradoksu olarak görüyorum. Batı toplumlarına baktığımızda, demokratikleşme sürecinde yurttaşlık ve sekülerizasyon kavramlarının birbirine paralel geliştiğini görüyoruz. Bunun sonucunda yurttaşlık kavramı kök saldığı oranda din sosyal kimliği tanımlayıcı öğe olmaktan çıkmıştır. Bununla beraber, yurttaşlık kavramının kökleşmesi, aynı zamanda, sosyal hareketlerin, bunların en önemlisi olan dinsel hareketlerin yaygınlaşmasına da yol açmıştır. Buna bağlı olarak sosyal hareketler de her türüyle yurttaşlık haklarının, dolayısıyla demokrasinin boyutlarını genişletmiştir. Böylece, tüm topluluklar kendi kimlikleriyle kolektif karar alma sürecine katılma hakkını elde etmişler veya bunu talep etmeye yönelik mücadelelere girişmişlerdir.

Bence, gerek MSP'yi, gerek Refah'ı Türkiye'de yurttaşlık kavramının kökleşmeye yönelmesinin sonucu olarak görmek gerekir. Fakat, söz konusu partilerin bu bağlamda beliren işlevleri, demokrasiyi İslami kimlik açısından sorgulamak, o kimliğin öngördüğü toplumsal/kültürel talepler açısından yeniden tanımlamak olmuştur. Nitekim, örtünmeden aile ilişkilerine, düşünce ve ifade özgürlüğünden ekonomik politikalara kadar mevcut toplumsal düzen bu açıdan değerlendirilmiştir.

Öte yandan, Refah'ın son seçim kampanyaları sırasında gösterdiği tutum bu söylenenleri destekler niteliktedir: MSP döneminde olduğu gibi soyut kavramlaştırmaların (manevi kalkınma, vs.) yerini Refah'ta belirgin olarak somut yurttaşlık hakları almıştır. Zaten "demokrasinin paradoksu" dediğim fenomen de bu noktada belirmektedir: Türkiye'de demokrasi geliştikçe belirli toplulukların kendilerini İslami kimlikle ifade etme özgürlükleri artmıştır ve artacaktır.

Ama bu özgürlükler arttıkça ve genişledikçe "Batı ürünü" addedilen demokrasinin "başka bir şekle" bürüneceği ne ölçüde gündeme gelecektir? 20 Ekim seçim sonuçlarına baktığımızda, Refah'ın mevcut demokratik rejimi başka şekle büründürmesinden daha çok, yurttaşlık haklarının genişletilmesine katkıda bulunmak yoluyla, ona yeni bir boyut kazandırmaya çalışmasının daha uygun olacağı beklenir.

4 Dinamik ve Laik Bir Örgütlenme

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı Siyasi Partiler Sicil Bürosu'nun verdiği bilgilere göre 1993 yıl sonu itibarıyla RP toplam 1 milyon 101 bin üye sayısıyla, en çok üyesi olan dördüncü partidir. 1989 yerel seçimlerinde 2 milyon 170 bin, MÇP ve IDP ile ittifak yaparak girdiği 1991 seçimlerinde 4 milyon 121 bin oy alan RP, 27 Mart 1994'te yapılan yerel seçimlere toplu üye yazım kampanyasıyla hazırlanmaya başladı. Türkiye'nin dört bir tarafında çeşitli partilerden il, ilçe ve belde belediye başkanları, belediye meclis üyeleri transferleriyle dikkati çeken RP hızını alamayıp başı açık kadınları, tövbekâr mankenleri, emekli subayları da saflarına kattı.

RP'nin temel örgütlenme stratejisi seçimlere odaklıdır. Bu stratejinin bir parçası bir sonraki seçimler için kayıtlı tüm üyeleri seferber etmek, diğer parçası da en son yapılan seçimde elde edilen oy kadar üye kaydı yapmaktır.

RP örgütlenmesini basın "tespih modeli" olarak tanımlıyor. RP her mahalleye bir sorumlu atar, bu sorumlu da o mahalledeki her caddeye, her sokağa, hatta her apartmana sorumlular bulur. Mahalle müfettişleri mahalle sorumlularının çalışmalarını denetler. Mahalle sorumluları öte yandan doğrudan ilçe başkanına bağlıdır. İllerde ise 50 asil, 50 yedek üyeden oluşan parti divanları bulunur. İlçelerde de benzer divanlar faaliyet gösterir.

Parti içi eğitim çalışmaları "öğretmenler" tarafından yürütülür. İlçelerde de başöğretmenler bulunur. Ayrıca iller ve coğrafi bölgeler çapında da genel müfettişlik, başöğretmenlik gibi ku-

rumlar mevcuttur. Parti genel merkezi sık sık değişik illerden yöneticileri belli konularda seminerler için bir araya getirir.

RP, tüm birimlerde, ana örgütlenmesine paralel olarak kadınları "hanım komisyonları"nda seferber ediyor. Biten her seçimin ardından yarın seçim olacakmış gibi bir yenisine hazırlanan RP'de örgütlenme şeması aynı zamanda sandıklara da uyarlanıyor. Diğer bir deyişle mahalle sorumluları, semtlerindeki her sandık için en az üç kişilik bir komisyon görevlendiriyor. Bu komisyon o sandığa kayıtlı tüm seçmenler hakkında bilgi sahibi olmak, gerektiğinde parti propagandistlerine bu seçmenler hakkında bilgi vermek, özellikle de RP'ye oy atması beklenen seçmeni ne yapıp edip sandığa götürmekle görevliler.

Aslında aşağıdan yukarıya yapılan siyaseti ciddiye alan tüm partilerin geliştirmesi beklenen bu "geleneksel" örgütlenme tarzını Türkiye'de yalnızca RP yaygın ve usta bir şekilde hayata geçiriyor, bu da onu özgün ve başarılı kılıyor. Diğer partilerin üye sayılarının RP'den fazla olması, bu partiler içindeki delege savaşlarının öneminden kaynaklanıyor. Başta SHP olmak üzere birçok partiye delege ağaları üye yığıyorlar. Bu üyelerin bir kısmı, aslında bir başka partiye daha yakın olabiliyorlar, ama üyesi oldukları ancak belki de hiç uğramadıkları partinin ön seçimlerinde oyları gerekiyor. Necmettin Erbakan'ın "Diğer partilerin seçmenleri vardır, RP'nin inananları vardır" sözleri bu durumu çok iyi özetliyor.

İç Demokrasi Yokluğu

Bugün RP üyeleri kabaca üç ayrı grup oluşturuyor. İlk olarak, Milli Nizam Partisi ve Milli Selamet Partisi'nden beri "Milli Görüş" davasını sırtlayan "kurucu abiler" var. İkinci sırada, 1970'li yılların MSP'li gençleri geliyor. 1980 sonrası harekete katılanlar ise üçüncü kategoriyi oluşturuyor.

"Kurucu abiler" parti içinde tartışmasız bir otoriteye ve say-

gınlığa sahipler. Statülerini kaybetmeleri, ya üst düzeyde birtakım çekişmeler ya da sağlık nedenleriyle söz konusu oluyor. RP' nin genel merkezi ve TBMM grubu ağırlıkla bu kişilerden oluşuyor.

Şimdi 30-40 yaşlarını süren ikinci grup ise daha çok il teşkilatlarında, belediyelerde yöneticilik yapıyor. İçlerinden 1968 olaylarını dindar öğrenciler olarak uzaktan ama gıptayla izlemiş olanlar, RP'nin sosyal demokrat, sivil toplumcu, kimi zaman liberal etkiler taşıyan yeni politikalarını geliştirip hayata geçiriyorlar. Öğrencilik yıllarını 1970'lerde veya 1980 başlarında yapanlar ise daha çok radikal İslamcı eğilimlere yakın duruyorlar.

Üçüncü kesimde, değişik ideolojilerden kopup gelenler, her yaştan kadın, 1980'lerdeki İslami dalganın etkisiyle politikleşen öğrenciler, genç işçiler ve genç işsizler dikkati çekiyor.

RP'nin bol sayıdaki ara kadroları (genellikle orta yaşlılar), tabanın heyecan ve dinamizmi ile tavanın temkinliliği ve titizliği arasındaki dengeyi sağlıyorlar. Sürekli olarak bol sayıdaki ara kadroyla muhatap olan RP tabanının gözünde üst düzey yöneticiler, kuşkusuz en çok Erbakan, ulaşılması zor, efsanevi kişilikler haline geliyor. Belki de bu nedenle Erbakan, diğer liderlere kıyasla daha çok yurt gezilerine çıkıyor, partililerine elini öptürüyor, ulaşılmazı ulaşılır kılarak onların gönlünü daha fazla fethediyor.

Görünüşte hiçbir hizip çekişmesine sahne olmayan RP aslında çok karmaşık bir koalisyon. Örneğin İç Anadolu'daki RP'liler daha fazla kasabalı, Türk milliyetçiliğine daha yakın, dindarlıkları geniş ölçüde Alevi karşıtlığına bulanmış durumda. Karadeniz'dekiler daha fazla kentli özellikler sergiliyorlar, politikaya din unsurunu daha çok katıyorlar. Öteden beri medreselerin ve şıhlığın egemen olduğu Güneydoğu'da Kürt kimliği giderek ön plana çıkıyor. Büyük şehirler ise bütün bunların karması.

Kuşkusuz bu denli karmaşık bir örgütlenmeyi geliştirerek sürdürebilmenin, iktidar çekişmelerinin önünü alabilmenin yolu, parti içi demokratik kanalları alabildiğince kısıp merkeziyetçili-

ği egemen kılmakta yatıyor.

Bu noktada Erbakan'ın kişiliği ön plana çıkıyor. Milli Görüş hareketini çeyrek yüzyıldır neredeyse aynı üst düzey kadrolarla (Oğuzhan Asiltürk, Şevket Kazan, Recai Kutan, Fehim Adak, Ali Oğuz, ...) yöneten Erbakan parti merkezini de kendisinde cisimleştiriyor. RP'de tüm önemli kararlar Erbakan tarafından alınıyor (ya da öyle bir izlenim veriliyor): Seçimler için adayların, kongrelerde MKYK üyelerinin, TBMM grup yöneticilerinin belirlenmesinde (kimi zaman ilk ve) son sözü Erbakan söylüyor.

Örneğin 7 Ekim 1990'da yapılan 3. Olağan Büyük Kongre'de başkanlığın tek adayı Erbakan 552 oydan 551'ini aldı. MKYK seçimlerine de tek liste katıldı ve itirazsız kazandı.

10 Ekim 1993'te yapılan 4. Olağan Büyük Kongre'de de Erbakan tek aday olarak 659 geçerli oyun tamamını aldı. MKYK'da ise biri ölen, diğeri de ağır hasta olan iki üyenin yerine Kayseri Milletvekili Doç. Abdullah Gül ile Sıvas Milletvekili Doç. Abdüllatif Şener'in gireceği, kongre öncesi yapılan MKYK toplantısında kararlaştırılmıştı, delegelere kongrede "yeni" listeyi oylamak düştü. Eski ANAP'lı Ankara Milletvekili Melih Gökçek alternatif MKYK listesini, engellemeler nedeniyle divana bile iletemedi.

Önce Refahlı Kimliği

Özünde bir koalisyon olan RP'de kararların oybirliğiyle alınması, daha doğrusu Erbakan'ın dikte ettiği parti oligarşisinin kararlarının oybirliğiyle onaylanması, kuşkusuz yalnızca Erbakan'ın kimliğiyle açıklanamaz. RP'nin belki de esas sihiri, üyelerini herşeyden önce Refahlı yapmayı becerebilmesidir.

Dışarıdan dinsel bir örgütlenme olarak görülen RP aslında laik olarak adlandırılabilecek bir örgütlenme anlayışına sahiptir. RP, kendisine katılan bireyi, katılış saiki ne olursa olsun, geçmişi ne olursa olsun, hatta geleceği ne olursa olsun her şeyden ön-

Refah başarısı için taraftarlarının sabahlara kadar dua ettiği, nafile namazlar kıldığı tek parti (Necmettin Erbakan, sağında Recep Tayyip Erdoğan ve RP'liler Eyüp Sultan'da).

ce bir Refahlı yapma mekanizmalarına sahiptir ve bu mekanizmalar bireyin partiyle ilişkiye geçtiği andan itibaren çalışmaya başlar.

Diyelim bir Nakşi RP'ye giriyor. Parti yetkilileri, bu kişinin cemaat ilişkilerini hiçbir şekilde sorgulamazlar, hatta onu teşvik ederler, bu arada cemaatinden başkalarını getirmelerini de isterler. Eğer bu kişi RP'ye "laik düzen"e duyduğu öfkeden dolayı geliyorsa, parti yetkilileri bunu da hoş karşılarlar, doğru yere gelmiş olduğunu söylerler. Bu kişi oturduğu yere göre hemen partinin ilgili örgütüne kaydırılır; kendisine sorumluları söylenir, kendisine ufak tefek sorumluluklar verilir. Kendisine, eğer gençse, partinin gençlikle ilgili, işçiyse işçilerle ilgili, vb. alanında da faaliyet göstermesi için imkânlar sunulur.

Zamanla bu kişi tarikat ile parti arasında ikiye bölünür. Başlangıçta dinsel konularla ilgili olarak tarikatına, siyasi konularla ilgili olarak partisine bağlı olarak yaşar. Gücü oranında, cemaati doğrudan RP yolunda tercih yapmaya çağırabilir. Aksi bir durumda, cemaatinin RP aleyhine tavır alması halinde bir müddet bocalar, durumu idare etmeye çalışır ve genellikle nihai kararını partiden yana yapar. Parti ile tarikat arasında ciddi sorunlar doğmadan da birçok RP üyesinin cemaatleriyle ilişkilerini koparmasalar bile soğuttukları ya da sembolikleştirdikleri sıkça raslanan bir durumdur.

Erbakan hiçbir zaman şeyhlik iddîasında bulunmamıştır. Onun bu tavrı genellikle işleri kolaylaştırmaktadır. Fakat Erbakan, Mehmed Zahid Kotku'nun 13 Kasım 1980'de ölmesinin ardından dinsel otoritenin siyasi otoritenin ardından gelmesi gerektiği iddiasını taşımaktadır. Bu da ciddi sorunlara yol açmıştır.

Ayet ve Slogan adlı kitabımda uzun bir şekilde anlattığım gibi, Kotku'nun yerine İskender Paşa dergâhının başına geçen Prof. Mahmud Esad Coşan, 1990 Ocak ayı sonuna kadar desteklediği RP'yi, Erbakan'ın bu tutumundan dolayı terketti ve vargücüyle onunla mücadele etti. RP'ye karşı diğer İslami cemaatlere bir "şura" kurma önerisi getiren Prof. Coşan, "gerekirse kendi partisini kuracağını" da ilan etti. Ancak geçen zaman içinde ne şura kurulabildi, ne Coşan'ın partisi. Aksine parti ile dergâh arasında tercih yapmaya zorlanan çok sayıda mürid RP'de kaldı. Coşan ise, büyük çoğunluğu gençlerden oluşan geçmişe göre dar bir çevre içinde etkisini kaybetme sürecine girdi.

Particiliğin Gölgesinde İslamcılık

RP'liler, genel başkanlarına "Mücahid Erbakan" diye tempo tutuyorlar. Yani RP bir "cihad" örgütüdür. Fakat parti hiyerarşisi içinde dini konulara vakıf olmak bir prestij getirmekle birlikte statü getirmek zorunda değildir. RP içinde yükselebilmenin yolu

iyi örgütçü, iyi propagandist, iyi pragmatist, iyi hatip, belli konuların uzmanı vb. olabilmekten geçer. Bu particilik vasıflarından bir ya da birkaçına sahip olan bir RP'linin dini konularda da yetkin olması kuşkusuz arzulanır, ama olmasa da olur. Örneğin parlak ve çalışkan bir ekonomist olan Doç. Abdullah Gül, Suudi Arabistan'da İslam Kalkınma Bankası'nda çalışırken tatilini geçirmeye geldiği Türkiye'de, 1991 erken genel seçimlerinde birdenbire RP'nin Kayseri 1. Bölge birinci sıra adayı oldu, seçildi, TBMM'de birçok önemli görüşmede parti adına konuşmaları üstlendi ve son genel kurulda da MKYK'ya girip dış ilişkilerden sorumlu genel başkan yardımcılığına getirildi. Halbuki aday olana kadar RP ile herhangi bir organik ilişkisi olmamıştı, Milli Görüş hareketine hep eleştirel bir mesafeden bakan Necip Fazıl'ın Büyük Doğu ekolünden yetişmiş biriydi. Ama kısa sürede meziyetleriyle parti içinde sivrildi, daha önemlisi Erbakan tarafından benimsendi.

RP içinde kimse kimsenin namazına niyazına karışmaz, nasıl olsa herkesin İslam'ın şartlarını yerine getirdiği kabul edilir, ama her RP'linin, teorik olarak, bir başka RP'linin gündelik yaşamına karışma hakkı vardır.

Örneğin Güngören Belediye Meclisi'nin ANAP'lı dişçi üyesi Filiz Ergün'ün RP'ye geçtikten sonra örtünmemesi pek hoş karşılanmamakla birlikte, bir vitrin malzemesi olması anlamında ya da zamanla örtüneceği umularak sindirildi. Ancak aynı Ergün'ün Selahattin Yayla adlı evli kişiyle yasak aşk yaşadığı iddiaları RP örgütünü altüst etti. Kuşkusuz büyük çoğunluk, bu iddiaları "komplo" olarak değerlendirdi; fakat çok sayıda Refahlı, her türlü olanaklarını kullanarak bu iddianın doğru olup olmadığını bizzat araştırdı.

Seçim kampanyası sırasında Doç. Abdullah Gül'e Kayseri'nin dış mahallelerinden birindeki bir ev toplantısında ilk soru mahalle imamından gelmişti: "Eşiniz tesettürlü mü?" Politikaya yeni atılmış olan Gül'ün yanıtı ise şöyle olmuştu: "Ben size belki doğruyu söylemem, kendi imkânlarınızla araştırın."

Kendisini "hak" diğer tüm partileri "batıl" ilan eden RP'ye, İslamilik iddiasındaki diğer partiler, özellikle Büyük Birlik Partisi itiraz ediyor. Partileşmemiş İslami çevreler de aynı şekilde, RP'nin kendisini İslami hareketin tek odağı olarak tanımlamasını eleştiriyorlar. İlerki bölümlerde de değineceğimiz bu tartışmanın örgütlenme tarzıyla ilgili boyutunu irdelemeye devam ettiğimizde RP yöneticilerinin de sık sık kendi yarattıkları görüntüden rahatsız olduklarını görüyoruz.

Örneğin RP İstanbul Anakent Belediye Başkanı Recep Tayyip Erdoğan adayken basın mensuplarına, "Vatandaş bize dini konuları soruyor, halbuki biz müftülük değiliz, siyasi bir partiyiz" diyebiliyor. Gerçekten de "İslam, Hıristiyanlık gibi din ile devlet işlerini birbirinden ayırmaz" gibi tartışmalı bir önermenin verdiği meşruiyet ve güçle 25 yılı aşkın süredir Türkiye'de politika yapan Milli Görüş hareketinin başarısınm sırlarından biri din ile devlet işlerini birbirinden giderek daha fazla ayırması ve aynı şekilde devlet işlerini giderek din işlerinin daha fazla önüne çıkarmasıdır. Geçmişte kendilerine yöneltilen fıkhi bir soruyu yanıtlayamadıkları için kötü duruma düşebilen MSP yöneticilerinin yerini bugün, daha baştan gururla, "Fıkhi sorularınızı fıkıhçılara sorun" diyen RP'li yöneticiler alıyor.

Günümüz RP'lileri dinsel konulardaki yeniden üretimlerini kendi haline bırakıp, Türkiye'nin "somut konuları üzerine projeler üretmeye" hasrediyorlar kendilerini. Bu anlamda Milli Görüş hareketi, dindarları modernleştirici; hatta laikleştirici bir hareket, tıpkı dünya çapındaki tüm İslami politik gruplar gibi. Milli Görüş, aynı zamanda muazzam bir tebliğ örgütlenmesi olması ve 80'lerden sonra tebliğ stratejisinin esas olarak dindar olmayanları hedeflemesi nedeniyle dünyevi konulardan, yani ekonomiden, politikadan anlayan kadrolar yetiştirmeyi öncelikle ele alıyor. Bu tutum, zaten içine girilen laikleşme sürecini daha da artırıyor. RP içinde ulemanın, tarikat ehlinin rolü giderek azalıyor. Seçimler sırasında kimi RP adayları içinde meslekleri "ilahiyatçı" olarak geçenlerin büyük bir çoğunluğu da gerçekten

"ilahiyatçı", diğer bir deyişle "din bürokratı".

Dolayısıyla her üyenin baştan edindiği Refahlı kimliği, özünde, İslami cilaya bulanmış laik bir kimliktir. Bu kimliğin İslami boyutu çok üstünkörü çizilmiştir, statiktir, yasal nedenlerle sıklıkla deforme edildiği için de iyice muğlaklaşmıştır. Sonuçta kaba İslami hedeflerde (örneğin şeriat talebi) anlaşan RP'liler-den, bu hedeflerini (örneğin şeriatı) ayrıntılandırmalarını istediğinizde birbirine zıt binlerce yorumla karşılaşabilirsiniz.

Ancak Refahlı kimliğinin siyasi boyutunun ayrıntılandırılmasında RP'liler, hangi bölgeden, kökenden gelirlerse gelsinler, genel olarak anlaşırlar. Siyasi boyut aynı zamanda oldukça dinamiktir, sürekli gelişir, değişir, ama dönüp dolaşıp aynı noktaya gelir: Siyasi iktidarı ele geçirmek.

5 Tarikatlar Refah'ı mı Destekliyor?

"Tarikatlar hangi partiyi destekliyor?" sorusu her seçim öncesi medyanın bir kesimi tarafından sorulur ve yanıtlanır. Son seçim öncesinde de aynı şey yinelendi. Mart 1994 yerel seçimlerinde tarikatların genellikle Refah Partisi'ni destekleyecek olduklarını da basından öğrenmiştik. Bazı tarikatlar ise RP'yi desteklemekle birlikte bazı yörelerde başka partilerden, kendilerine yakın hissettikleri adaylara oy verecekti.

Basın, tarikatların kimi destekleyeceğini yazar ve bırakır! Birçok noktayı da belirsiz bırakır. Hâlâ tarikatlara gizli, karanlık yapılar muamelesi yapıldığı için bu belirsizlikler olağan ve zorunludur.

Öncelikle bu haberlerin nasıl derlendiğine bakacak olursak, gazetecilerin, tarikat adını verdikleri çevrelerle hatırı sayılır doğrudan ilişkileri olmadığını saptamak gerekiyor. Bu haberlerin kaynağı öncelikle bazı partilerin bazı yöneticileridir. Sayıları birkaçı geçmeyen bu kişiler, basının tarikatlara merakını çok iyi bildikleri için, kimi zaman bizzat gazetecileri arayarak haberi fısıldarlar. Bu kişiler kuşkusuz kendi partilerinin lehine haber sızdırdıkları için verdikleri haber çoğunlukla filanca tarikatın kendilerini desteklediği yolundadır. Kimi zaman birtakım hesaplarla veya insani bir kızgınlıkla rakip partiyi destekleyen tarikatları da zikrederler veya gazetecinin bu konudaki bilgisini teyit ederler.

Bir diğer haber kaynağı ise, tarikat çevrelerinden "iyi haber aldığı" söylenen, fakat hayatlarını tarikat düşmanlığına hasretmeleri nedeniyle bunu nasıl becerdikleri konusunda haklı kuşku-

lar bulunan bazı kişilerdir. Bu haber kaynaklarına "tarikat stratejisti" adı takılabilir. Şaibeli olmaları verdikleri tüm bilgilerin yanlış olduğu anlamına gelmeyen bu kişiler, ayrıca hep bir ilginçlik bulup (tabii ki dini konularda, ama gariptir bazen de Kürt sorunuyla ilgili olarak) kendileriyle röportaj yapılmasını sağlarlar.

Bu haberleri üretmenin bir diğer yolu da tahminde bulunmaktır. Nasıl olsa bir önceki seçimde hangi tarikatın hangi partiyi desteklediği "bilindiği" için zamanla nelerin değişmiş olabileceği akıl yürütmelerle bulunabilir.

Türkiye'de Tarikat Var mı?

Bu tür haberler dinsel konularla yakından ilgili olmayan çevrelerin bilgisizliğini temel alır. Örneğin Nurculuk, Süleymancılık gibi Cumhuriyet Türkiyesi'nin özgün koşullarında ortaya çıkmış İslami ekoller de tarikat olarak sunulur. Tarikatların bir tür masonik örgüt gibi algılanması pekiştirilir. Başka da çare yoktur, çünkü tarikat bağlarının sanıldığının aksine gevşek olduğunu ya da olabileceğini söylemek haberi olanaksız ve anlamsız kılar.

Gerçekte, günümüz Türkiyesi'nde varlığını sürdüren Nakşibendilik, Kadirilik gibi tüm dünyaya yayılmış köklü tarikatlar tarihsel süreklilikleri içinde, bireyin yoğun bir cemaat bağlılığı içinde bulunduğu ve neredeyse aynı yoğunlukta özgür olduğu yapılanmalardır. Mürşid müride emir ya da talimat değil, öğüt verir, o da çoğunlukla müridin arzulaması durumunda. Genellikle çok açık ve net olmayan bu öğütler onu yerine getirmeye niyetli olan mürid tarafından ayrıca yorumlanır.

Tarikatların değişik aşamaları vardır. Ancak bu aşamaların beraberinde bir hiyerarşiyi getirmesi zorunlu bir durum değildir. Diğer bir deyişle bir alt aşamadaki mürid, bir üst aşamadaki yoldaşına saygı duyar ve onu isterse kendine örnek alır, fakat ondan emir ya da talimat almaz. Bütün müridler, mürşidin katında eşit-

lenirler.

Tasavvuf dinsel bir mekteptir, fakat tarih boyunca hemen tüm tarikatlar değişik zaman ve yerlerde açık politik faaliyetlerde bulunmuşlardır. Bu faaliyetlere "dinin politikaya alet edilmesi" yaftasını yapıştırmak ucuz bir değerlendirme olur. Bir diğer ucuz değerlendirme de, tarikatların politikaya bulaştığı her durumda ya birtakım dış güçlerin ya da tarikat şeyhlerinin çıkarlarını aramak, müridleri her zaman için kandırılan, oyuna getirilen konumuna indirgemektir. Örneğin birçok Osmanlı padişahının tarikatlar aracılığıyla toplumu denetlemeye çalıştığını biliyoruz da nedense pek çok kişinin bir tarikat aracılığıyla merkezi iktidarla dolaylı bir ilişki kurmaya çalışmış olabileceğini görmezden geliyoruz. İhmal ettiğimiz diğer bir husus da tasavvuf tarihinin ayrılmalara, bölünmelere, ihanetlere sık sık tanık olduğudur.

Günümüz Türkiyesi'ndeki yaygın imaja göre tarikat, girildi mi içinden çıkılamayan, müridlerin mürşidlerin kölesi olduğu, her türlü kumpasın döndüğü, ibadet ve zikirden ziyade tarikat dışı kesimlere, özellikle de devlete karşı komploların tezgâhlandığı bir yerdir.

Tarikatlar da modern dünyanın binbir türlü pisliğinden muaf değilseler de onlara böyle bir imajı yakıştırmak aşırı bir haksızlık olacaktır. Bu haksız imaj bir korkunun ve kendini beğenmişliğin ürünüdür. Bilim adamının az çıktığı ama pozitivistin bol olduğu ve bu kişilerin yıllar boyu kültürel yaşantıyı tekeline aldığı ülkemizde maalesef tarikatlara, en azından bir kültürel zenginlik gözüyle bile bakılmamıştır. Bununla birlikte, tasavvufla ilgilenenlerin yalnızca toplumun yoksul ve eğitimsiz kesimlerinden çıktığı, dolayısıyla bu kişilerin kendilerini "dinlerine verip" kamusal alanda fazla iddiada bulunmayacakları zannıyla tarikatların "hoşgörüldüğü" de olmuştur.

Tarikatlar konusundaki bu gönüllü ilgisizlik ve bilgisizlik son yıllarda büyük bir kriz yaşıyor. Kriz, kafalardaki gibi tarikatların varolmadığı gerçeğinin artık reddedilemez bir hal almasıyla patlak verdi. "Profesörler, kravatlı beyler, başı açık kadın-

lar bile tarikatçı" olmuştu artık. Bundan böyle tasavvufla ilgilenenlerin "cahil" değil de "gafil" oldukları düşünülür oldu. Bu kişilerin tepki ve taleplerinin sakıncasız kanallara akıtılmasının hesabı yapılmaya başlandı.

Örneğin Turgut Özal, tarikatları "sisteme eklemlediği" için sevildi, aynı tarikatlara "taviz verdiği" için yerildi. Semra Özal'a, eşinin tarikatlara karşı zaafını dinginlediği düşüncesiyle "laikliğin teminatı" payesi verildi.

Kendisi de bir Nakşibendi olan Turgut Özal, sözünü ettiğimiz krizi tırmandırdı ve aslında sona erdirdi. En azından kendi cenazesinde tasavvuf ehli ile pozitivizm ehlini bir araya getirdi. Pozitivistlerin böyle bir cenazede bağıracakları bir şiarları olmadığı için ortalığı tekbir sesleri kapladı ve krizin tasavvuf lehine sona erdiği kanıtlandı.

Günümüzde Tarikatlar ve Politika

İslami geleneğin en güçlü kurumlarının başında gelen tarikatların modernlikle mücadelelerinden genellikle yenik çıktıkları söylenebilir. Hatta içlerinden, daha başta havlu atanlar ve "modern tarikat" görünümünü benimseyenler de çıkmıştır. Yenilgi, tarikatın modernleşmesi veya var kalmak için onu kendine hedef seçmesiyle belirginleşiyor.

Mürşidin müridiyle kurduğu sözlü iletişimin azalması ve yerini ağırlıklı olarak yazılı ya da görsel-işitsel medya aracılığıyla kurduğu iletişimin alması, bir tarikatın modernleşmesinin ilk ve en önemli ayağı olarak göze çarpıyor.

İletişim yönteminin değişmesiyle birlikte ileti de değişiyor. Tarikatın varlığını güvence altına alması, var kalması ve giderek güçlenmesi, diğer bir deyişle tarikatın kendisi, bir amaç halini alıyor. Bu hedeflere ulaşmanın yolu ise kurumsallaşmadan geçiyor. Vakıflar, şirketler, yayın organları kuruluyor. Kurumsallaşma belirli bir hiyerarşiyi de beraberinde getiriyor. Ancak bu hi-

yerarşiyi tasavvufi ilimlere hâkimiyet değil, daha çok işletmecilik yeteneği belirliyor. Sonuçta ilim-hikmet sahiplerinin rolü sembolikleşirken, laik eğitim kurumlarında modernliği öğrenmiş "profesyonel kadrolar" zamanla öne çıkıyor.

Hiç kuşkusuz tarikatların "holdingleşmesi" tüm Türkiye için genelleştirilemez. Belli başlı "kutup"lara sembolik bir şekilde bağlı olan irili ufaklı taşra tarikat yapılanmaları bu var kalma savaşını kendi çaplarına göre veriyorlar.

Nakşibendiliğin İskender Paşa Dergâhı'nın şeyhi Prof. Mahmud Esad Coşan'ın "Günümüz dervişi kot pantolon, kısa kollu gömlek giyiyor" sözleriyle özetlenebilecek olan bu modernleşme 1980 ortalarından itibaren daha görünür bir hale geldi. İşin ilginç yanı cübbeli, sarıklı, şalvarlı tarikat mensuplarının caddeleri, sokakları sanki birdenbire doldurduklarına da yine aynı dönemde tanık olduk. Artık tarikatlar şalvarla kot pantolonun, gelenekle modernliğin bir sentezi haline geldiler. Camiler, zikir odaları bu olguya tanıklık etmektedir.

Günümüz tarikatlarının politikayla kurdukları ilişki de ne denli modernleştiklerini göstermektedir. Politika, artık tarikatların en önemli meşgalesi haline gelmiştir. Tarikatlar uzun bir süre siyasi iktidarı doğrudan talep etmediler, hep sağ kitle partilerini destekleme yoluna gittiler. 1980'li yıllarda radikal İslami dalgayla birlikte kimi tarikat çevreleri de "şeriat devletinin" propagandasını yaptı, ancak bu konuda hep ölçülü oldular.

Bunun bir dizi nedeni sayılabilir, ancak tarikatların başlıca hedefi var kalmak ve güçlenmek olduğu için, iktidarlara yakın olmak, onun içine temsilci yerleştirmek çizgisi benimsenegelmiştir. Kuşkusuz iktidara yakın olmanın birinci getirisi, devletten gelebilecek saldırı ihtimallerini azaltmaktır. Ardından devletin nimetlerinden yararlanma ihtimalini artırmaktır. Bu arada hükümetlerin icraatlarında İslami esasları mümkün olduğunca gözetmesini sağlamak için de bir tür lobi faaliyeti yürütülmektedir. Özetle tarikatlar dinsel temelli, ancak modern birer baskı grubu olarak tanımlanabilirler. Bu noktada tarikatların, Nurculuk, Sü-

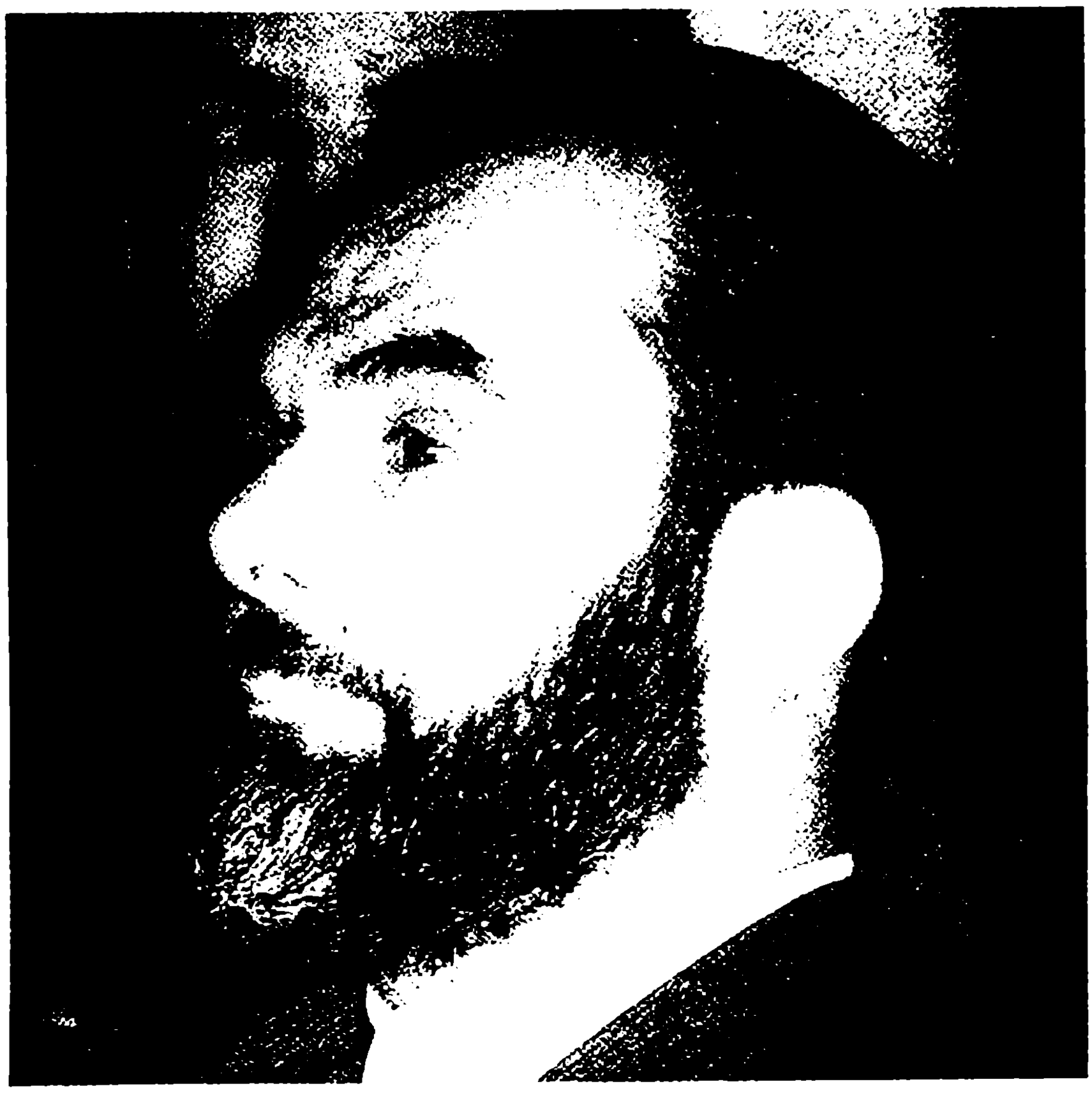

Nakşibendiliğin İskender Paşa dergâhı şeyhi Prof. Mahmud Esad Coşan

leymancılık gibi İslami ekollerle ve diğer tasavvuf dışı İslami cemaatlerle aralarındaki fark giderek yok olmaktadır.

Nitekim Türkiye'deki milliyetçi-muhafazakâr çevrelerin kurmuş olduğu vakıf, dernek, birlik, sendika gibi örgütler (bunların önemli bir kısmı bazı tarikatlar ile değişik İslami cemaatlerin yasal kuruluşlarıdır) dayanışma halinde daha güçlü lobi faaliyeti yürütebilecekleri düşüncesiyle düzenli bir şekilde bir araya geliyorlar. Bu toplantılardan ilkini Aydınlar Ocağı, ikincisini Birlik Vakfı, üçüncüsünü İş Dünyası Vakfı düzenlemişti. Sonuncusu 27-28 Kasım 1993'te Şanlıurfa'da Türkiye Yazarlar Birliği tarafından düzenlendi. "Türkiye Gönüllü Kültür Teşekkülleri 4. İstişare Toplantısı"na yurdun değişik yerlerinden 400'e yakın kuruluşun temsilcisi katıldı. Toplantının gündemi "Türkiye'nin Güvenlik ve Yönetim Stratejileri"ydi.

Toplantıda şu tebliğler sunuldu: "Türkiye'nin Yönetim Meseleleri ve Yönetimin Yeniden Yapılanması", Doç. Şükrü Karatepe (RP'den Kayseri Anakent Belediye Başkanı seçildi); "Bü-

yüyen Devlet, Çıkar Grupları ve Toplum", Prof. Sabri Tekir; "Türkiye'nin Terör ve Anarşi Karşısındaki Zaafları ve Güneydoğu Meselesi", Dr. Necmettin Türinay (Aile Kurumu eski Başkanı); "Türkiye'de Alevilik-Sünnilik", Prof. Süleyman Hayri Bolay.

Şeyh Ziyaretlerinin Kerameti

Sağ kitle partileri, uzun bir süre, başta tarikatlar olmak üzere İslami cemaatlerle doğrudan pazarlık etme yoluna gittiler. Bu pazarlıklar sonucu değişik cemaatlerin temsilcilerini milletvekili olarak parlamentoya soktular, bunların arasından bakanlar da çıktı. İslami cemaatlerin yasal nedenlerle yarı-gizli bir konumda olduğu dönemlerde bu tür pazarlıklar anlamlıydı, çünkü yasadışılık, resmi toplumdışılık duygusu cemaat üyelerini birbirlerine daha fazla kenetliyor, şeyh ya da liderin etkisini artırıyordu.

Ancak günümüzde İslami cemaatler yeraltından çıktı, böylece tasavvufun bireye serbestiyet tanıyan geleneği ile modernizmin bireyciliği bir araya gelip cemaat bağlarını gevşetmeye koyuldular. Tüketim toplumunun, bireyi herşeye yabancılaştırması sonucu "müridmiş gibi yapan" kişilerin sayısı da hızla artmaya başladı. Bu olgunun konumuzu ilgilendiren sonucu, her müridin, mürşidinin işaret ettiği parti ya da adaya oyunu vereceğinin kesin olmadığıdır. Zaten mürşidin müridleriyle ilişkisi giderek medya vb. dolayımıyla kurulduğu ve eğer varsa bu tür pazarlıkları yabancıların da haberdar olabileceği şekilde duyurmak abes kaçacağı için, işaretin yaygınlaştırılabilmesi de zordur. Ve zaten bir tarikat şeyhi ya da cemaat liderinin, herhangi bir partiye çok açık bir şekilde taahhütte bulunması da enderdir.

Aslında her iki taraf da herşeyin çok açık yürümemesine razıdır. Politikacı için bir şeyhi ziyaret etmek başlı başına yeterlidir (çok aleni bir biçimde terslenmediği müddetçe). Ardından kendi kanallarıyla desteği kopardığının propagandasını yapacaktır.

Şeyh ise "kapısı herkese açık olduğu için" politikacıyı da kabul etmiştir, hayır duasını ondan da esirgememiştir. Ancak söylentileri yalanlama yoluna da gitmez. Çünkü böyle yaparsa kendini küçültmüş olur. Ayrıca kendisinin ve tekkesinin bu şekilde güçlü gösterilmesine de bir itirazı olmayacağı açıktır. Eğer her şeyh kendisini her ziyaret eden partiye destek verecek olsaydı, başka bir deyişle her söylenti doğru olsaydı, müridlerin her birinin bir seçimde dört-beş kere oy kullanma kerameti olması gerekirdi.

Aslında yapılan ziyaret destek değil onay almak içindir. Örneğin ANAP İstanbul adayı İlhan Kesici iş çevrelerini, birtakım kuruluşları, semt pazarlarını ziyaret ettiğinde ne söz almışsa Fethullah Gülen Hoca ziyaretinden de en fazla onu almıştır. Ama RP'yle yarışacağını bilen Kesici, dindarlığının tescili için Fethullah Hoca'yı ve belki başka hocaları da ziyarete mahkûmdu.

Politikacılarla İslami cemaatler arasında gerçekten bir pazarlık varsa, bu, cemaat liderlerinden ziyade, onların yakın çevresi, özellikle de varsa liderlerin erkek çocuklarıyla yapılır. Cemaatin önde gelenleri, pazarlıklar sonuçta bir yere varmışsa bunu bir şekilde cemaate çıtlatıp çıtlatmamakta tamamen özgürdürler. Politikacının, pazarlığın cemaate duyurulmasını denetlemesi epey zordur.

Refah'ın Özgünlüğü

RP, muhafazakâr seçmenden oy alabilmek için her seçim öncesi cemaat liderlerinin destek ya da onayını isteme durumunda olmayan belki de tek partidir.

Milli Görüş hareketi, İskender Paşa Dergâhı başta olmak üzere, öteden beri yerel cemaatleri bağrında toplamıştır (bu dergâhla RP'nin kopuşunun öyküsünü daha önceki bölümlerde anlattık). MSP'de yer alan Nurcu grubun, genel af olayıyla birlikte partiden kopup Nizam Partisi'ni kurmaları bir yana bırakılacak

olursa, çağdaş İslami ekollerden ziyade tarikatların sahiplendiği Milli Görüş hareketi, dinsel saiklerle kendisine gelenlere siyasi kimlik sunmakta başarılı oldu. Bir zamanların "Önce Nakşi sonra MSP'li" olanları, zamanla "Önce Milli Görüşçü sonra Nakşi" oldular. Hatta bir cemaat bağlanmasından önce parti ile tanışanların önemli bir kısmı belli bir cemaate aidiyetin tadını başka yerlerde aramaz oldular.

RP için sorun, elinin altındaki cemaatleri korumak ve destek halkasına her geçen gün yeni cemaatleri eklemektir. Bu eklemeleri ise cemaat liderlerinin ayağına gitmek yerine, kendisini onlar için cazip kılacak adımlar atarak ortak bir noktada buluşarak gerçekleştirmeyi tercih eder. Bugünlerde yaşananlar buna benziyor. RP'nin artık ciddi bir güç olduğunu gören birçok cemaat şimdiden yatırım yapmaya çalışıyor.

RP, kendisine meyleden bu sünni cemaatlerle –nasılsa kazandığı düşüncesiyle– fazla uğraşmazken özellikle taşrada belli etkinlikleri olan tasavvuf dışı, yarı ya da tam entelektüel çevrelerin ayağına gitmekten beis duymuyor. Ayrıca Alevileri saflarına çekmeye çalışıyor. Bu yolla, artık sünnilerden gelebilecek herkesin geldiği ima ediliyor ya da "Aleviler bile geliyor, siz ne bekliyorsunuz?" denmek isteniyor.

Aleviler konusunda RP'nin attığı adımlar çok akıllıca. Herşeyden önce bir-iki Alevi katılımcı medyaya sunulup, bir-iki "gizli" görüşme basına sızdırılınca kafaların yeterince karışacağı RP'lilerce biliniyor. İzzettin Doğan'ın RP'ye girmesi durumunda yüzbinlerce Alevi oyunun akacağını kimsenin hesapladığı söylenemez. Tıpkı Rıza Zelyut'un Bedrettin Dalan'ı desteklemesinin Alevi oylarını DYP'ye akıtmaya yetmeyeceği gibi.

RP'nin Alevilere yönelik stratejisinin uzun vadeli olduğunu düşünüyorum. Bu aşamada ne kadar kafası karışmış Alevi oyu alınırsa o kârdır diye hareket ettikleri kanısındayım. (Özellikle Çorum, Kayseri gibi il merkezlerinde Prof. Arif Ersoy ile Doç. Şükrü Karatepe gibi "sivil toplumcu" RP adaylarının kazanmalarında belli ölçüde Alevi desteği olduğunu düşünmek yanlış ol-

maz.) Daha sonra RP'li belediye başkanlarının Alevilere hizmet götürmekte birbirleriyle yarışmaları beklenebilir. Nihayet bir sonraki seçimde bu hizmetler ve Alevi yurttaşların memnuniyetleri kamuoyuna aktarılacaktır.

Bu strateji uzun vadelidir, çünkü RP yönetimi Alevileri olduğu kadar kendi Sünni tabanını da bu yakınlaşma konusunda ikna etmek zorundadır. Bu da bir-iki günde olabilecek bir şey değildir. Son seçimlerde oyunu yüzde 8'lere çıkartan MHP'nin, RP'nin Alevilere yönelik açılımlarını suistimal etme potansiyeli başh başına bir handikaptır.

Türkiye'de İslami cemaatlerden oy almanın yolunun artık onların liderleriyle pazarlık etmek yerine bireylere seslenmekten geçtiğini ve medyanın bu konuda bulunmaz fırsatlar sunduğunu en iyi Turgut Özal ve ardından Bülent Ecevit anlamıştı. Ecevit'in son dönemde RP'ye yüklenmekle cemaatler nezdindeki itibarını azalttığı muhakkak. Şimdi benzer bir çizgiyi, Alevilere açılmaya çalışan RP uyguluyor. Hem de o kadar başarılı bir biçimde ki hızını alamayıp Hıristiyan ve Yahudi cemaatlere kadar gidiyor. Buralardan RP'ye oy çıkar mı? Biraz zor. Ama RP heyetlerini kilise ya da havrada gören çok sayıda "laik" müslümanın bu parti hakkındaki kaygıları gözle görülür bir şekilde azalıyor.

6 Refah Değişmediği için Kazanıyor

Başbakan Tansu Çiller'in "Biz gidersek Refah gelir" sözü, ANAP'ın 27 Mart yerel seçimleri için hazırladığı "Biz gelmezsek Refah gelir" sloganının önüne geçti. Refah Partisi'nin kamuoyu yoklamalarıyla da doğrulanan tırmanışı bir ölçüde rakiplerinin yürüttüğü aleyhte propagandadan da kaynaklanıyor. "Reklamın iyisi kötüsü olmaz" sözünü doğrularcasına, medyamn kendilerine gerekli ilgiyi göstermediğinden sürekli yakınan RP'liler, rakiplerinin seçmenlerin gözünü korkutmak için yaptığı çıkışlar sayesinde adlarını hep gündemde tutmuş oluyorlar. Nitekim 27 Mart 1994 seçim sonuçları, RP'lilerin, "medyanın saldırıları bizim işimize yarıyor" veya "medya Refah'la başa çıkamaz" sözlerini büyük ölçüde doğruladı.

Yine rakipleri, başarısızlıklarıyla RP'nin başarısına katkıda bulunuyorlar. Örneğin RP'nin, önce Kâğıthane, ardından Güngören, Bağcılar, Bahçelievler ve Tuzla'da elde ettiği yerel seçim zaferleri, genel olarak diğer partilerin başarısızlığı, seçmenin seçimlere karşı ilgisizliği, hava koşulları vb. nedenlere bağlanmıştı. RP eski İstanbul İl Başkanı ve yeni İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Recep Tayyip Erdoğan, ara yerel seçimlerle ilgili bu değerlendirmeleri "medya ve medya eksenli politika yapanların RP'ye karşı çifte standart içinde olmalarına" bağlıyor. Aynı çevrelerin, RP'nin gösterdiği başarıyı, aynı şartlarda başka bir partinin kazanması durumunda küçümsemeye kalkışmayacaklarını iddia eden Erdoğan sözlerini şöyle sürdürüyor:

"Kaldı ki seçime katılma oranı daha yüksek olsaydı RP'nin başarısı daha büyük olacaktı. Seçime katılmayan insanların gerekçeleri, artık bu rejimin tıkanması ve insanların yönetime güveninin kalmamasıdır. RP ise kendisini diğer partilere değil rejime alternatif olarak takdim etmiştir. Bu süreç içinde ilişki kurabildiği ve kendini anlatabildiği insanların oyunu almıştır. 1 Kasım'da seçime katılmayan insanlar bir gün eğer tekrar oy kullanmaya karar verirlerse onlar da rejime alternatif olan RP'yi tercih edeceklerdir."

Gerçekten de 1980 sonrası güçlü siyasi partilerin hemen tümü hükümetlerde yer aldılar, ancak Türkiye'nin sorunları bir türlü çözüme kavuşmadı. Bu olgu, RP'nin, kendisi dışındaki partilerin tümünü tek bir potada eritmesini elverişli kılıyor. (RP lideri Necmettin Erbakan'ın deyişiyle kendi partisi "hak", diğerleri "batıl".)

Özellikle son dönemde ağırlığını hissettiren "temiz toplum" talepleri, merkezi iktidar ve yerel yönetimlerde hemen tüm partilerden sorumluların karıştığı yolsuzluklar, bu konuda sabıkası pek olmayan RP'lileri cazip kılabiliyor. Kamuoyu nezdinde "Onlar dindar, milletin parasını yemezler" düşüncesi giderek daha fazla yaygınlaşıyor.

Yine diğer partilerin, seçmeni seferber etmede gösterdiği başarısızlık RP'nin lehine işliyor. RP'lilerin seçmenlerini ne yapıp edip sandığa götürdüğü görüşü yaygın. Özellikle İstanbul'daki kısmi belediye seçimlerini, hava koşulları, bayram tatili gibi nedenlerle diğer partili seçmenlerin sandığa gitmemesi nedeniyle RP'li adayların kazandığı iddia edilebiliyor.

Eski Tip Politika Yapma Tarzı

Kuşkusuz RP'nin tırmanışı yalnızca rakiplerinin gözle görülür bir tıkanma içinde olmasından kaynaklanmıyor. Hatta RP'nin çok önemli bir tırmanış içinde olmadığı, rakiplerinin gerileyişi

nedeniyle böyle bir manzaranın ortaya çıktığı söylenebilir. Diğer bir deyişle Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel dahil, birçok deneyimli politikacının işaret ettiği siyasal sistemin bunalımına direnç gösterebilen RP, büyük ölçüde bu nedenle başarılı görülebiliyor.

Bu yüzden, RP'nin başarısını çözümleyebilmek için, bu direnci sağlayan yönlerini incelemek gerekiyor. Belki başarının sırrı, tek bir cümleyle, RP'nin, esas olarak eski tip politika yapma tarzında ayak dirediği saptamasıyla açıklanabilir. Yaklaşık 25 yıldır neredeyse aynı üst kadrolar tarafından yönetilen RP, bildiği yoldan şaşmamaya özen göstermesiyle, ortalığı kasıp kavuran "değişim" sloganlarına temkinli yaklaşmasıyla gücünü koruyor, hatta artırabiliyor. Bir diğer deyişle, RP, diğer partilerin çoğu gibi mesajını temel olarak medya üzerinden değil doğrudan topluma iletme ısrarıyla kayda değer başarılar elde ediyor. Tüm seçmenlerini ellerinden tutup sandık başına götürmek, sabahlara kadar sandıkların başında beklemek, bugün birçok kişiye yadırgatıcı gelebiliyor. Ama babadan kalma bu yöntemle RP pekâlâ belediye başkanlıkları kazanıyor.

Bir önceki bölümde ele aldığımız gibi çoğu genç, fedakâr bir taban, sanki yarın seçim olacakmış gibi sürekli partileri için çalışıyor. Örgütlenmesini seçim sandıklarını baz alarak, sokak sokak, köy köy kuran RP içinde hemen herkesin ufak da olsa bir sorumluluğu var: Sandık komisyonu üyesi, gençlik komisyonu başkan yardımcısı, A mahallesi hanım komisyonu başkanı gibi...

1980 öncesinde kadınların örgütlenmesine pek sıcak bakmayan RP, "hanım komisyonları" aracılığıyla ciddi bir şekilde kök salıyor. Seçimlerde, kadınları kadınlar, gençleri gençler, işçileri işçiler götürüyor sandık başına. (Bu noktada RP'nin, diğer partilerin neredeyse tümüyle ihmal ettiği yaşlı ev kadınlarına yönelik, özellikle taşradaki çalışmalarının öneminin altını çizmek gerekiyor.)

Yine 1980 öncesinde İslami oylarla yetinme eğiliminde olan RP artık herkese sesleniyor. Genelevler, meyhaneler, diskotek-

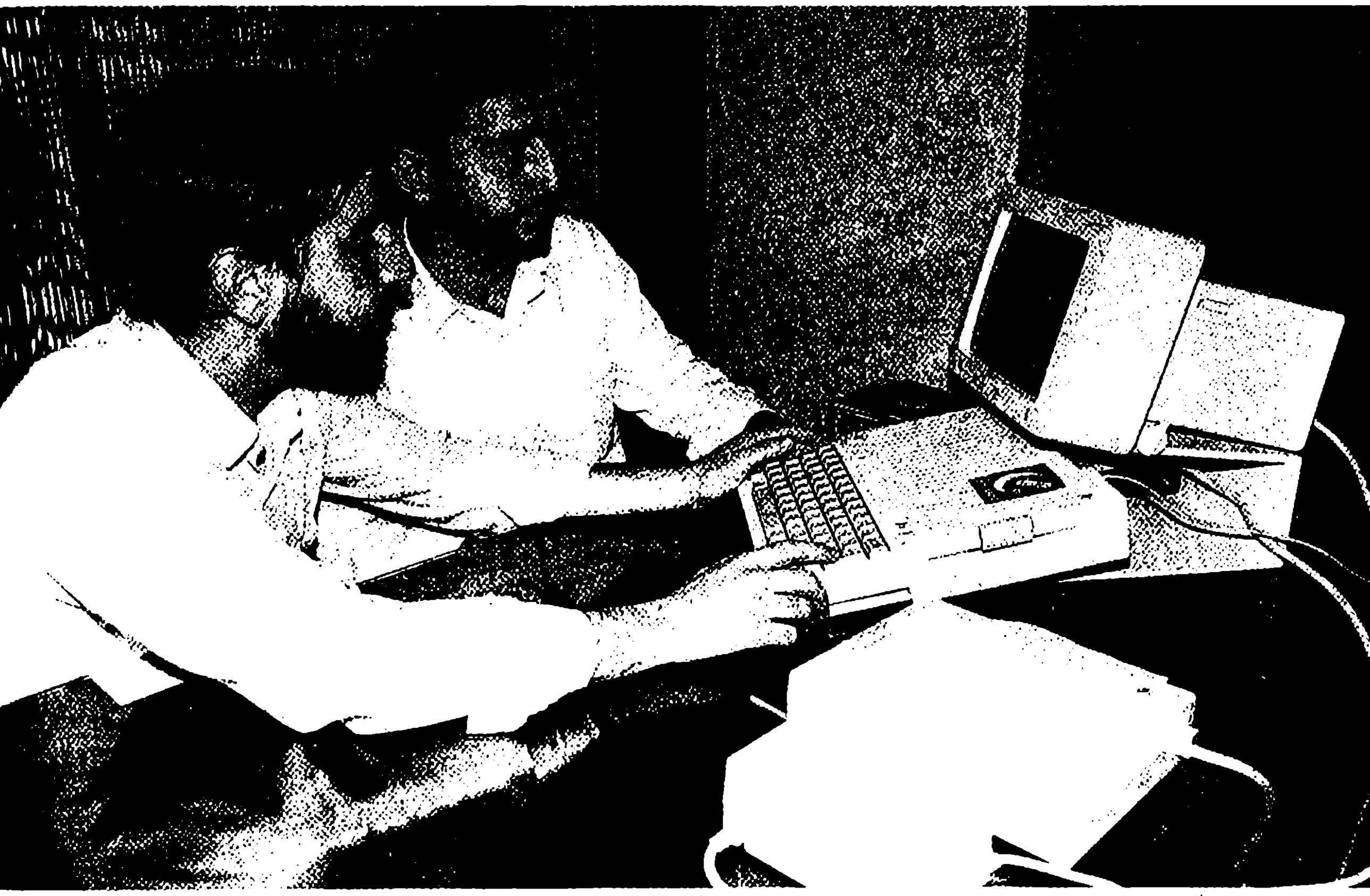

RP'liler en son teknolojiye uyum sağlamakla övünürler, haklılar.

lerde de kampanya yürütüyor RP'liler. Çalmadık kapı bırakmıyorlar. Semtin, beldenin özelliklerine göre aday saptamaya çalışıyor, seçmenlerle ilişki kuracak partilileri bu özelliklere göre seçiyorlar. Başta İstanbul olmak üzere büyük şehirlerde öyle bilimsel yöntemlerle çalışıyorlar ki, kimi zaman mülki amirler yörelerindeki seçmenlerle ilgili bilgi almak için RP'nin bilgisayarlarına başvurabiliyorlar.

Türkiye'deki Değişimin RP'ye Katkıları

RP'nin başarısının önde gelen nedeni olarak, onun "değişime" direnmesi olduğunu söylerken bu partinin hiçbir şekilde değişmediğini iddia etmiyorum. Hatta ülkede 1980'lerle birlikte yaşanan birçok değişimin RP'nin başarısına önemli katkıları olduğu-

nu düşünüyorum. Bu değişimlerin en başında Türkiye'de İslami hareketliliğin hukuki, kültürel, sosyal ve politik planlarda meşruiyet kazanması geliyor.

Hukuki meşruiyet denince akla ilk olarak 163. maddenin kalkması geliyor. Ancak bunun yanında gündelik yaşamda dindarların geniş bir serbestiye kavuşmaları da unutulmamalı. Tarikat vb. dinsel cemaatlerin faaliyetleri; cübbe, sarık, çarşaf gibi kıyafetler artık koğuşturulmuyor. Tevhid-i tedrisat kanununun da pratikte çok fazla işlerliği kaldığı söylenemez.

Değişik alanlardaki meşruiyetlerin birbirleriyle ilişkisi "tavuk-yumurta" ilişkisini andırıyor. Örneğin İslamcılara alerjisi olan kişiler, ihbar ettikleri davranışların adli takibata uğramaması karşısında bir noktadan sonra bunları sindirmek zorunda kalıyorlar (sosyal meşruiyet). Ya da bazı durumlarda adli merciler, çevrenin itirazı olmadığı için eskiden koğuşturdukları bazı İslami davranış ve eylemleri görmezden geliyorlar.

Bu meşruiyetlerin nasıl edinildiği üzerine geniş tartışmalar yapılabilir. Kuşkusuz bunun birçok nedeni var. Ancak Turgut Özal döneminde Türkiye'nin hızla bir tüketim toplumuna dönüştüğünü ve kendisi de Nakşibendi geleneğinden gelen Özal'ın dindarları bu yeni topluma eklemlemede müthiş bir maharet gösterdiğini söylemek bile tek başına yeterli olabilir.

Tüketim toplumu ülkenin tüm vatandaşlarını kuramsal olarak eşitledi. Daha doğrusu Türkiye'de vatandaşlar kimliklerini tüketim kalıpları dolayımıyla edinir ve başkalarına bu yolla sunar oldular. Bu teorik eşitlik kuşkusuz pratikte yaşanmadı, yaşanması da mümkün değildi. Diğer bir deyişle daha fazla, daha "kaliteli" tüketenler, "eşitler arasında birinci" olma payesini edindiler. Paranın dini imanı da olmadığı için, vicdani tercihe dayalı sınıflandırmalar Türkiye'de hızla tarihe karışmaya başladı.

Başka sözcüklerle ifade edecek olursak; dünkü "çağdaş medeniyet seviyesine erişme" gayreti içindeki Türkiye'de geleneklere bağlılıkları nedeniyle devletin yürüttüğü modernleşme pro-

jesinin ayakbağı olarak telakki edilen dindarları, Özal, siyasi iktidarda pay sahibi yapıp, eski devletçi politikaların aksine onları devlete değil de serbest pazar politikalarının belirleyiciliğinde yeniden yapılanan sisteme eklemlemede hayli başarılı oldu. Sonuçta dindarlar, birkaç istisna bir yana bırakılırsa, bilinçli ya da bilinçsiz olarak kendilerini tüketim toplumunun gereklerine göre biçimlendirme sürecine girdiler.

Dindarların eşit birer vatandaş haline geldiği ve İslami hareketliliğin meşrulaştığı bu yeni dönem, tüm İslamcılara olduğu gibi RP'ye de bir dizi avantaj ve dezavantaj sunuyor. Tekrar başa dönecek olursak, RP'nin başarısı, değişen Türkiye'nin kendisine sunduğu avantajları sonuna kadar kullanma becerisini gösterip, dezavantajlardan gelenek ve tecrübesiyle edindiği birtakım alışkanlıklar sayesinde sakınmayı bilmesidir.

RP, 80'li yıllardaki dönüşüm içinde palazlanan bazı dindarların merkezi ve yerel iktidarlardan pay talep etmesini ve bu kesimlerin 80 sonlarına doğru merkez sağ partiler tarafından dışlanmasını çok iyi takip etti; onların önemli bir kısmını yanına çekmeyi başardı. Bugün RP içinde, büyük partilere şu ya da bu nedenle gir(e)meyen veya onlardan kopmuş, muhtemel bir RP iktidarında devletin geniş rant olanaklarından yararlanma hesabı yapan insanlar da bulunmaktadır. Bunların bir kısmı RP üyesi olmakta acele etmemekle birlikte onu gizli ya da açık bir şekilde desteklemektedir.

RP, yeni dönemle birlikte ekonomik sistemin iyice kenarına itilen yoksul ve yoksun kesimlere sosyal adaletçi politikalarla yaklaşmayı da çok iyi beceriyor. Bunu yaparken özel olarak sosyal demokrasinin, genel olarak sol hareketin kriz içinde bulunmasından sonuna kadar yararlanıyor. Bunun sonucunda özellikle metropollerdeki gecekondu mahallelerinde çok büyük başarılar elde ediyor. Geçmişte "Ağır sanayi hamlesi" sloganıyla dönemin gözde ideolojisi olan ulusal kalkınmacılığa eklemlenen Milli Görüşçüler, bugün adlarının (refah) da vurguladığı gibi bireylerin daha fazla tüketme arzusunu kaşıyorlar.

RP, Türkiye'de yaşanan iletişim patlamasından da geniş ölçüde yararlanıyor. Medya uzun bir süre RP'yi layıkıyla ele almamakta direndi, ama hiçbir zaman tam olarak görmemezlikten gelemedi. Daha önemlisi RP, en son iletişim tekniklerini parti faaliyetlerinde ve özellikle seçim kampanyalarında kullandı. 1991 genel seçimleri için Anajans tarafından hazırlanan reklam kampanyası birçok profesyonele parmak ısırttı.

Yenilikçilerin Neresi Yeni?

1990'lı yıllarla birlikte kamuoyunun daha fazla gündemine giren RP'nin de "değiştiği" çok söylendi. Aslında bu sözler, bir gerçekliğin tespitinden çok bir niyetin veya bir tahminin dışavurumu. Kimileri dünyada ve Türkiye'de herşeyin "değiştiği" genel tespitinden hareketle RP'nin de "değiştiğini" tahmin ediyorlar. Bazıları ise RP'nin "değişmesini", sisteme eklemlenmesini, bir "tehdit" olmaktan çıkmasını diliyorlar. RP içindeki "değişim"in öncüsü olarak ise "yenilikçi" olarak adlandırılan kanat gösteriliyor. Yenilikçilerin karşısına ise "gelenekçi" kanat çıkartılıyor.

Bu değerlendirmeler çok büyük yanlışlar içeriyor. RP içinde farklı kanatlar olduğunu ilk kez ben dile getirmiş ve bu kanatları "yenilikçi" ve "gelenekçi" olarak adlandırmıştım. Ancak bugün bu adlandırmaların birçok kişi tarafından oldukça hatalı ve abartılı bir şekilde kullanıldığını düşünüyorum.

Bugün ortaya sanki şöyle bir tablo çıkıyor: "Gelenekçiler" İslamcı olarak kalmak isterken, "yenilikçiler" bambaşka bir şey olmak istiyorlar. Zamanla kendilerine "yenilikçi" denmesine fazla itiraz etmez olan RP İstanbul il örgütü ve başkanları Recep Tayyip Erdoğan, olayın bu noktalara kadar taşınmasından epey rahatsız oluyorlar, ki haklılar. Çünkü iş İslamcılığa gelince, belki de yenilikçilerin gelenekçilerden daha fazla İslamcı oldukları söylenebilir.

Aradaki ayrım, dünya görüşünden değil çalışma tarzından

kaynaklanıyor. İslamcı terminolojiyle söylenecek olursa "davet fıkhı"nda yenilikçiler daha çağdaş usullere meylederken, gelenekçiler bildiklerinden şaşmamaya devam ediyorlar. Yoksa yenilikçilerin "demokrasi, laiklik" gibi anlayışları savunduklarını düşünmek yanlış olur.

Yenilikçilerin gerçekleştirdikleri Filiz Ergün, Gülay Pınarbaşı gibi transferler daha yakından incelendiğinde sorun belki daha iyi aydınlanabilir. Gelenekçiler, yeni katılımları, İslami yaşam tarzını benimsediklerini kanıtlamaları şartıyla kabul ederken; yenilikçiler, insanlara, İslamileşme sürecini kendi bünyeleri içinde yaşamaları için şans tanımaya yanaşabiliyorlar. Yeni katılacak kişilerin, İslamileşme süreçlerinin başında kamuoyuna lanse edilmesini de bir reklam aracı olarak görüyorlar.

Kuşkusuz, yenilikçiler böyle yapmakla bir risk alıyorlar. Ancak risksiz bir dönemde partiye katılan, mesela örtünmüş, ailevi sorunlarını halletmiş bir Filiz Ergün'ün RP'ye getireceği çok fazla bir şey yok. Bu aşamada, gelenekçiler, bu transferlerin getirdiklerinin yanında götürebileceklerinin de muhasebesini yapıyor ve ürküyorlar.

Yenilikçilerle gelenekçiler arasındaki en temel ayrım, gelenekçilerin RP'yi ideolojik bir kadro partisi olarak tutmak istemeleri, yenilikçilerin ise onu "ideolojik omurgalı bir kitle partisi"ne (bu tanımı Tanıl Bora'ya borçluyum) dönüştürmeyi hedeflemeleri. Yani yenilikçiler, RP'nin kapılarını herkese açmaktan yanalar. Ancak Milli Görüş'ün şaşmaz ideolojik çizgisine tabi olmaları, güçleri oranında parti içi iktidar talep etmemeleri, hizipleşmeye gitmemeleri kaydıyla. Şöyle bir slogan onlara çok yakışırdı: "Kim olursan ol gel... ama zaman içinde bizim gibi ol."

Bu yaklaşımın temelinde belli ölçüde iyi niyet de var. Çünkü birçok RP'li, vatandaşların kendileri hakkında yalan yanlış bilgilere sahip olduğuna, kendilerini yakından tanırlarsa RP'li olacaklarına inanıyorlar.

Yenilikçilerin politika ve uygulamaları ülke çapındaki taban tarafından tam olarak sindirilebilmiş değil. Özellikle Anado-

Yerel seçim öncesi RP örgütleri tesettür defileleri düzenleyerek hem para kazandılar hem imaj tazelediler

lu'daki gelenekçi tabandan, bu yenilikçi çizginin, saf İslamcı stratejiden sapma olduğu yolunda itirazlar geliyor. *Milli Gazete* başyazarı ve RP İstanbul İl Yönetim Kurulu üyesi Sadık Albayrak, yenilikçi karşıtlığının bir nevi sözcülüğünü yaparak, parti içindeki vitrin düzenleme çalışmalarını "RP bilgisayarına virüs sokmak" olarak niteliyor. Ancak İstanbul'da yaşanan yerel ara seçim zaferleriyle aynı zamanda, RP'li başkanların milletvekili seçilmesiyle boşalan Şanlıurfa ve Van'ın DYP ve SHP'ye kaptırılmış olması bu itiraz sahiplerini güçsüzleştirmişti. Son seçimlerde Doğu Karadeniz, Güneydoğu, İç ve Orta Anadolu'da elde edilen zaferler ise büyük ölçüde kent merkezlerinde gerçekleştiği için yenilikçi politikaların buralara da taşınabilmiş olmasıyla açıklanabilir.

İçlerinde hiçbir çelişki, çatışma ve hizip olmadığı konusunda ısrarlı olan RP'liler, metropoller ile taşra arasındaki farklılığı aşılacak bir olgu olarak görüyorlar. Örneğin Güngören Belediye Başkanı Yahya Baş şöyle konuşuyor:

"Teşkilatımızda ikilik yok. Geniş halk kitlesine açılma şuuru herkeste var. İstanbul teşkilatı geniş imkânlara, kadrolara sahip olduğu için bunu hayata geçirebildi. Anadolu bu modele henüz yeni yeni başlamış durumda. Genel Başkanımız İstanbul modelini, örnek olarak diğer teşkilatlarımıza önermiştir. Arkadaşlarımız gelip bizlerin çalışmalarını izliyorlar. Bizler de onlara gidiyoruz. Ayrıca Ankara'da sürekli eğitim çalışmaları yaparak bu model yaygınlaştırılıyor."

MSP'den RP'ye Neler "Değişti?"

Gazeteci-yazar Can Kozanoğlu, *Cilalı İmaj Devri* adlı kitabında 1991 seçimleri öncesi RP'nin İstanbul Sultanahmet mitingini tasvir ederken MSP'den bu yana nelerin değiştiğinin ilginç bir tablosunu çiziyor:

"Lastik ayakkabılı, kirli blucinli, uzunca saçlı, boyunlarına

bağladıkları bayraklar ve bileklerindeki, başlarındaki bantlarla açık tribün seyircilerini hatırlatan, birbirleriyle itişip kakışan, 'Ne lan bu, Erbakan diye geldik genç takım konuşuyor,' yakınmasına, 'Siktir lan, onlar da mücahit değil mi?' cevabını verecek tipten binlerce çocuk vardı orada. Ve hoparlörlerde, özgün müziğin sol kanadından Ferhat Tunç'un şarkılarını anımsatan marşlar, özgün müzik tarzına uyarlanmış 'Fatih'in İstanbul'u fethettiği yaştasın' marşı..."

Aynı seçimler öncesi, Mehmet Metiner, *Milli Gazete*'deki köşe yazılarında İstanbul'daki RP stratejisini "kır yoksullarının metropolü kuşatması" şeklinde teorileştirmeye çalışmıştı. Böyle bir kuşatmanın, özellikle gecekondulu gençlerin katılımıyla gerçekleşebileceğine dair önemli göstergeler var; ama bir Metallica konserinin de İstanbullu 40 bin genci bir araya getirebildiğini unutmamak lazım.

RP İstanbul İl Yönetim Kurulu üyesi Hüseyin Besli bu kıyaslama üzerine şunları söylüyor: "O konsere giden gençlerin bir kısmı bizim Abdi İpekçi Salonu'ndaki RP 10. Yıl Şenliği'ne de geldi."

"Nasıl olur?" sorusuna Besli'nin verdiği karşılık daha da şaşırtıcı: "Siz sanıyor musunuz ki bizim çocuklarımız içerisinde Metallica dinleyen yok. Bu bir gerçekliktir. Biz bunu kabul ediyoruz. Ve bu gerçeklik üzerinde politika yapıyoruz."

Tuzla Belediye Başkanı İdris Güllüce, zaman içinde neyin değiştiğini şöyle anlatıyor: "Ben 1969'dan beri MSP'liyim. Göbeğim bu teşkilatın içinde kesildi. Geçmişteki partililerle bugünküler arasında ciddi farklar var. İlkelerde değil de yöntemlerde fark var. MSP döneminde bu işi orta yaşın üzerindekiler sürüklemiştir. Sonraki yıllarda bu çatı ile temel arasında bir genç kuşak yetişti. Kitlelere daha fazla ulaşmak, diyalogtan yana olmak, her kesimden insanın bizi sevebileceğine inanmak ve özelliklerimizi kim olursa olsun herkese anlatmak çabası var; özellikle İstanbul teşkilatında. Önce ahlak ve maneviyat diyoruz yine, ama bunu derken, karşımızdaki acaba bunu kabullenir mi, şekli şe-

mali müsait mi, bunun zaten tipinde hayır yok gibi önşartlarla bakmıyoruz. O da önce ahlak ve maneviyatçıdır, ama farklı bir anlayışı vardır ve biz ona kendimizi tam olarak anlatabilirsek algılayabilir, diyoruz. Her kesimin desteklediği anlamında bir kitle partisiyiz, ama tavizler vererek oy almaya çalışan parti değiliz, yani ANAP değiliz."

"İki tip insan vardır: Refahlı olanlar ve Refahlı olmayı bekleyenler." Necmettin Erbakan'ın bu sözleri RP'nin 1980 sonrası çalışma tarzının bel kemiğini oluşturuyor. "Yaradılanı severiz Yaradan'dan ötürü" sözleriyle taçlanan bu yaklaşım, MNP-MSP döneminin dışlayıcı, kendi içine kapalı çalışma tarzının reddini oluşturuyor.

MNP-MSP hareketinin çalışma tarzı kabaca "tebliğ" olarak adlandırılabilir. Tebliğde insanlar doğrudan İslam'a, daha doğrusu onun belli bir yorumuna çağrılmaktadır. Nitekim MNP-MSP kadroları diğer partilerin İslam yorumunun yanlış olduğunu kanıtlayabildikleri ölçüde başarı elde edebildiler. Ancak bu tebliğci yaklaşım, İslam'da ayrılıkçılık olarak nitelendiği ölçüde MNP-MSP'ye yarardan çok zarar getirdi.

Artık yeni dönemin esas tavrı tebliğ değil propagandadır. RP artık daha ziyade rakiplerinin "kötü müslüman" olduklarını değil de "kötü yönetici/politikacı" olduklarını söyleyerek, dünyevi vaadlerde bulunarak seçmeni yanma çekmeye çalışıyor. Fakat bunu yaparken geçmişin tebliğci yaklaşımının tam olarak terk edildiğini söylemek yanlış olacaktır. Daha önce de sık sık değindiğimiz, ilerki sayfalarda mecburen yine değineceğimiz gibi kendilerini "hak" diğer partileri "batıl" olarak niteleme tavrı, tebliğciliğin RP'de hâlâ sürdüğünü kanıtlıyor. (Kayseri Erciyes TV'nin yerel seçimler öncesi düzenlediği bir açık oturumda bir muhafazakâr adayın bu konudaki itirazını RP adayı Doç. Şükrü Karatepe, "Biz hak derken İslam'ı en doğru yorumladığımızı değil sorunlara en doğru teşhisleri koyduğumuzu iddia ediyoruz. Yani 'Biz haklıyız' diyoruz. Yoksa kimsenin müslümanlığını tartışma konusu yapma gibi bir niyetimiz yoktur," şeklinde yanıtla-

maya çalışmıştı.)

RP'liler yere ve kişilere göre tebliğ ile propaganda arasında tercih yapıyorlar, kimi durumlarda iki tarzın kırması yaklaşımlar pratiğe geçiriliyor. Örneğin sadece RP'lilerin katıldığı toplantılarda tepeden tırnağa İslami bir hava eserken, konuşmacılar partililere kendi İslam yorumlarının "en doğru" olduğunu telkin ediyorlar, ama dışarıya açıldıklarında keskin olmamaları, tartışmaları dinden politikaya taşımaları talimatını veriyorlar.

R. Tayyip Erdoğan'dan Propaganda Taktikleri

Milliyet gazetesinden Şule Çizmeci'nin yaptığı habere göre RP İstanbul Anakent Belediye Başkan adayı Recep Tayyip Erdoğan, yerel seçimlere "sıkı bir eğitimden geçmiş" 75 bin "propagandistle" hazırlandıklarını söylüyor ve bunların arasındaki üç bin kişiyi "süper baş mücahit" olarak nitelendiriyor. Çekirdekten yetişme bir Milli Görüşçü ve usta bir politikacı olan Erdoğan, propagandistlere şu taktikleri veriyor:

* *Güleryüzlü olun*; RP'li bir defa nefret edilecek insan tablosu çizmeyecek. A'dan Z'ye hareketlerinde dikkatli olacak. RP'li, yüzü asık, ürküten bir çehre takdim etmeyecek. Mütebessim bir çehreye sahip olacak. Suratınız mahkeme duvarı gibi olmayacak.

* *Yere tükürmeyin*; RP'li, caddede giderken balgamı caddenin ortasına atmayan insandır, çünkü bilir ki arkasından gelen insanın yaşadığı iğrenti kul hakkıdır.

* *Korkutucu olmayın*; RP'li olmak zor değil, Refah'ın ilkelerini kabul eden her fert rahatlıkla RP'li olabilir. Ama sarhoş olabilir, başı açık olabilir. Yeter ki RP'nin ilkelerini kabul ettim desin. Başımız gözümüz üstünde yeri vardır.

* *Yargılayıcı olmayın*; partimizin ilkelerini anlatırken insanlara yokuşu değil inişi gösterin. İnsanlara korkuyu değil sevgiyi gösterin. Bazı yerlere gittiğinizde insanlar galeyana gelir. Allah'tan korkmuyor musun, diye sorar. Niye Allah'tan korkmuyorsun, diye sormayın. İnsanlara böyle yaklaşmayın.

* *Siz ilah değilsiniz*; "filanca şu partili filanca şu düşünceden; şu düşünceden olanlar şöyledir, bu düşünceden olanlar böyledir." Kesinlikle bu yanlış. Böyle konuşmayın. Böyle bir yanlışı yapmaya kul olarak kimse sahip değil. Hangi insan karşısındaki insana kâfir, münafık, müşrik gibi hüküm koyuyorsa

bu insan ilahlık davasına kapılmış olur.

* *Selamı yaygınlaştırın*; toplum hangi dili anlıyorsa o dille selam verin. Bir Hans'a selamün aleyküm diyemezsiniz. Türkiye'de de öyle toplumlar var ki, selamün aleykümü anlamaz. İyi günler der. Selamda bu üslubu sağlamak lazım.

Seçim sonuçlarıyla başarılı oldukları kanıtlanan bütün bu adımlar, bazılarınca "kitle partisi"ne dönüşmek için zorunlu görülüyor. Özellikle radikal İslamcı çizgiden liberal İslami çizgiye kayan birçok dindar aydın, bu yaklaşımla, yapılanları onaylıyor. Onların gözünde RP'nin üslubu değil, özü değişmektedir. RP'nin yenilikçi kanadı ise üsluplarındaki değişimin özlerine yansımayacağında ısrarlılar. Yenilikçiler, üsluplarını değiştirerek elde edecekleri yeni sempatizanların özlerini değiştirerek (yani onları İslamileştirerek) "ideolojik omurgalı kitle partisi" hedeflerine ulaşmayı hesaplıyorlar.

Yenilikçiler haklı; RP'de özde değil, üslupta değişimler yaşanıyor. Liberal dindar aydınlar haklı çıkacak; aracın amacı belirlemesinden hareketle bu değişimler öze de sirayet edecek. Ama sonuçta galiba iki kanat da haksız çıkacak. Evet, böyle giderse RP bir kitle partisi olacağa benziyor, ama bu partinin bir omurgası kalacak mı, bu partinin bir kitlesi olacak mı veya bugünlerde büyük bir coşkuyla meydanları dolduran RP'li kalabalıklar politikayla hep böyle haşır neşir olacak mı? Meçhul.

Aşı Değil Hormon

"Refah değişmediği için kazanıyor" tespiti, "Değişme olmadan nasıl böyle gelişip büyüyebilir?" sorusuna neden oluyor kaçınılmaz olarak. Ortada bir gelişip büyüme olsa kuşkusuz önemli değişimler de var demektir, ama Refah'ın yaşadığı gelişme ve büyüme değil; Refah şişiyor...

Yöneticileri, Refah'a değişim aşılamıyor, hormonluyorlar.

Bu nedenle tıpkı hormonlu domatesler gibi iri, şişkin ama tadından kaybetmiş bir Refah Partisi ile karşı karşıyayız. Tıpkı bir manavın meyvelerini ovması gibi, partilerini seçim pazarına süren RP yöneticileri de onu cilalama yoluna gidiyorlar.

Bu cilalama birkaç yolla gerçekleştiriliyor. Bir yanda oksijen sarısı saçlı dişçi hanımlar, tövbekâr mankenler, diğer yanda RP'nin imajına ters görünen liberal demokratik politikalara sahip, görünüm ve üslupları itibarıyla RP'li olmayanlara itici gelmeyecek dindar aydınlar transfer ediliyor. Fikir planında ise içi doldurulmadığından ya da haddinden fazla doldurulduğundan pek anlaşılmayan, fakat ilk bakışta "çoğulcu" imajı veren bazı "projeler" sunuluyor. Bunlardan daha önemlisi ise bol miktarda demagojik cümleler ("Atatürk yaşasaydı Refahlı olurdu", "Gerçek laik biziz" gibi) ediliyor.

Türkiye'de bağımsız bir İslamcı politik odak olmanın yegâne adayı RP, şişme yolunda attığı her adımda bu şansını tepiyor. Çünkü daha fazla "şişmeyi" amaçlayan bütün bu adımlara baktığımızda İslamcı çizgiden uzaklaşılıp resmi söyleme yaklaşıldığını görüyoruz. Yani RP yönetimi iktidar olmayı İslamcı olmaya tercih ediyor. Burada bir parantez açmak gerekiyor. İslamcılığın, bir ülkede mevcut sistemin devrimci bir alternatifi olması bir zorunluluk değildir, hatta İslam dünyasında yaşanan birçok deney, İslamcı hareketlerin çoğunlukla (Mısır'da Müslüman Kardeşler, Pakistan'da Cemaat-i İslami...) ülkelerindeki sistemlerin ihyasını hedeflediklerini gösteriyor. Ya da İran'da olduğu gibi mevcut rejimi alaşağı eden İslamcıların orta vadede ülkedeki sömürü düzenini bilerek veya bilmeyerek sürdürdüklerinin ortaya çıktığını görüyoruz. Belki de İslamcı hareketlerin ortak noktaları, iktidara yaklaştıkları oranda İslamcı kimliklerinden uzaklaşmaya başlamalarıdır. İşin acısı, iktidara yaklaşmanın bir yanılsama olduğunun belli olduğu anlarda –ki bu sık sık yaşanıyor– İslamcı hareketler iğreti bir kimlikle ortada kalıveriyorlar.

Hiç kuşku yok ki "araç amacı belirler". Yenilikçi çalışma tarzları RP'nin politik çizgisinde de yeniliklere yol açacaktır.

Ancak şu ana kadar politik çizgideki yenileşme çok ağır gerçekleşti. Örneğin meyhanelerden oy isteyen RP'liler, "iktidara gelirsek yine meyhanelerde içebileceksiniz" demek yerine "iktidara gelirsek içki denen beladan kurtulacaksınız" diyorlar. Burada değişen, RP'lilerin içkiye karşı olan bakışları değil, içki içen kişilere karşı olan bakışlarıdır. Bu kişiler de, genellikle seçimden seçime, seçmen oldukları için hatırlanıyorlar.

Zaten RP'nin en önemli özelliklerinden biri seçimlere endeksli olmasıdır. RP örgütleri, biten bir seçimin ardından bir diğer seçime hazırlanmaya başlıyorlar. Demokrasiyi bir "amaç", değil bir "araç" olarak benimseyen RP yönetimi, bu araçtan sonuna kadar istifade edebilmek için demokrasinin kendi "araçlarına", başta da seçimlere büyük önem atfediyorlar.

RP içindeki yenilikçi kanadın önde gelen isimlerinin ortak özellikleri MSP'nin ilk yıllarında harekete katılan gençler olmalarıdır. Erbakan'ın "Refah ocağında yetişmiş imanlı pırlantalar" olarak tanımladığı bu ortayaş kuşağı kadroları Milli Görüş geleneğini riske atacak politikalar savunmalarını beklemek fazla saf-dillik olacaktır.

Hatta yenilikçilerin, RP'nin olağan olarak yaşaması gereken birtakım değişimlerin önüne geçen kanat oldukları da söylenebilir. Tepeden tırnağa değişen bir Türkiye'de, sadece gelenekçi kanattan ibaret bir RP, Özal dönemini yaşamış dindarlar için pek cazip bir zemin olmazdı. Yenilikçiler, dindar kitlede potansiyel olarak varolan esasa yönelik değişim beklentilerini, usül değişiklikleriyle ertelemede büyük başarı gösteriyorlar.

Nitekim RP içinde öze yönelik değişimlerin savunuculuğunu yapan bazı şahsiyetler de gelenekçilerden ziyade yenilikçileri eleştiriyorlar. Bu kişilerin parti çizgisi haline getirmeye çalıştıkları "çok hukuklu toplum, çoğulculuk, sivil toplumculuk", hatta kimi durumlarda "demokrasi ve laikliğin eleştirel onayı" gibi yaklaşımlar, yenilikçilerin önderleri tarafından "entellik" olarak yaftalanabiliyor.

Mezarcı Vakası

Tam bir koalisyon olan RP'de her üyenin mevcut sistemi savunduğu söylenemez. Hatta RP'nin geleneksel tabanının önemli bir bölümüyle partiye 80'li yıllarda katılan gençlerin ciddi bir kesiminin "laik diktatörlük" diye tanımladıkları rejimi alaşağı etmek istedikleri de tartışılmaz bir gerçek. Ne var ki, sistemin diktatörlüğü ne kadar laiklik vasfından geliyorsa bu kişiler de ancak o kadar sistem karşıtıdırlar. Yani muazzam bir yanılsama söz konusudur ve RP yöneticileri bu yanılsamayı sürekli beslemiş ve istismar etmişlerdir. Çünkü muhtemel bir iktidar durumunda birkaç İslamileştirme uygulamasının bu kesimleri hoşnut etmeye yeteceğini düşünmektedirler.

Ancak RP yöneticilerinin ihmal ettikleri ve şu günlerde hissetmeye başladıklarını düşündüğüm önemli bir tehlikeye işaret etmek gerekiyor. RP'nin tabanındaki bu laiklik düşmanlığı, iktidara yaklaştıkça dış görünüş açısından yumuşamakta, ama içten içe kabarmaktadır ve sınırlı İslamileştirme operasyonlarıyla yatıştırılması zor olacağa benzemektedir.

İşte RP İstanbul Milletvekili Hasan Mezarcı bu gerçeği ortaya çıkardı. Daha milletvekili seçildiği günden beri parti disiplinine aykırı biçimde tek başına sivri basın açıklamaları yapan Mezarcı, RP yönetiminin ikili stratejisini felç etmeye çalıştı. Mezarcı'nın RP yönetiminden istediği açıktır: "Ya göründüğün gibi ol, ya olduğun gibi görün."

Erbakan ve arkadaşlarının bu çağrıyı duymamazlık içinde olmalarının görünüşteki ilk nedeni ne yardan ne serden vazgeçebilmeleridir. Ama gerçek neden, asıl ile suretin birbirine geçmiş olması, neyin asıl, neyin kopya olduğunun artık kendilerince de bilinmemesidir. Bir diğer deyişle RP yöneticileri ne asıllarına dönme ne suretlerine dönüşme şansına sahiptirler.

Mezarcı'nın, bu olanaksızlığın bilincinde olması yüksek bir ihtimal. Eğer öyleyse, çıkışlarındaki amaç, RP'nin yıllardır de-

ğişmeyen yönetimini kendi çıkmazına doğru iyice ittirip, asıllarına dönme şansına sahip RP'lileri onlardan koparmaktır.

Bu noktada, Mezarcı'nın sert İslamcı, laiklik karşıtı, Atatürk düşmanı yeni bir oluşumla marjinal bir siyasal geleceğin hülyasını kurduğunu düşünmek de yanlış olacaktır. Mezarcı, II. Cumhuriyet çağrılarını, çağrıcılardan da fazla ciddiye alır bir görünüm sunuyor. Bazı röportajlarında da belirttiği gibi, Mezarcı, sistemi liberal temellerde yeniden yapılandırma iddiasındaki projeyi, dindarların "I. Cumhuriyet"ten intikamlarını almalarının cazip ve belki de tek yolu olarak sahipleniyor. RP yönetiminin, I. Cumhuriyet'in önde gelen takipçilerinden olduğunu Mezarcı'nın görebildiği rahatlıkla söylenebilir.

Mezarcı, sert çıkışlarını peşpeşe sıralayıp RP yönetimini suretten (yani gayri İslami çizgiden) yana tavır almaya zorlamak ve bu dönüşüme tepki gösterecek RP'lileri II. Cumhuriyet cephesine taşımak için epey uğraştı. Bunu becerebilmesinin en vazgeçilmez yolu partiden istifa etmemekte direnmesiydi. İhracı durumunda mağdur olacak ve yeni bir İslamcı oluşumu zorlama şansı artacaktı.

RP'yi zor durumda bırakmada son soru önergesinin zamanlaması müthişti. Ama kendisini de zor durumda bıraktı. Medya ve siyasi partiler, bu soru önergesini RP karşıtı kampanyaları için çok güzel kullandılar, ama bu arada Mezarcı'yı da ihmal etmediler. O da pes etti. Halbuki Recep Tayyip Erdoğan'ın, Adnan Hoca'dan aparma bir şekilde "Atatürk'ün masonları kovduğunu" dile getirmesi, Mezarcı'nın uzun süredir beklediği günlerin bir işareti olabilirdi. Ama direnecek gücü kalmamıştı. Direnmesi de imkânsızdı zaten. Çünkü hızla ANAP'laşmaya doğru yol alan RP'de Mezarcı ve benzerlerini, Mesut Yılmaz'a kazan kaldıran Özalcıların akıbetinden pek farklı bir son beklememektedir.

Mezarcı'nın soru önergesi üzerine koparılan fırtınanın RP'yi olumsuz açıdan etkilediği, hatta ona ciddi bir darbe vurduğu düşünüldü. Çünkü RP yönetimi, dindar seçmenden kendilerine gelebilecek herkesi kazandıkları düşüncesiyle, özellikle 1980 son-

rası yeni alanlara yelken açmıştı. Daha çok sosyal demokrat partileri tercih etmiş ama hayal kırıklığına uğramış seçmenlere yönelen RP'liler, bu kişilerin yaygın şeriat imajına (hırsızın eline kesme, recm vs.) sahip olduklarını, "şeriatçıları" sevmediklerini, hele Atatürk'e saygısızlığı hiç hoş karşılamadıklarını biliyorlar, bu nedenle bu kişilere, özellikle yerel seçimler için gittiklerinde, laiklik, Atatürk, şeriat gibi konuları açmamaya çalışıyor, mecbur kaldıklarında demagoji yapıyorlardı. Partide asıl ve suretin iyice karıştığı yakın zamanlarda, Hocalarından cesaret alan RP'lilerin birbirleriyle "gerçek Atatürkçülük, gerçek laiklik" yarışına girdikleri de gözlemlenmeye başlandı.

İşte Mezarcı'nın çıkışı, hem RP tabanında, hem de RP'nin potansiyel seçmenlerinde sarsıntı yarattı. Zaten RP'ye oy atıp atmama konusunda vicdani tereddütler içinde olan bu sonuncu kesim içinden çok kişinin diğer partilerin ve medyanın bombardımanı sonucu RP'den vazgeçtikleri görüşüne ben de sahiptim. Ancak seçimlerdeki RP zaferi, bu görüşün yanlışlığını ortaya koymuşa benziyor; eğer bu görüş doğruysa RP'nin bu seçimlerden birinci parti olarak çıkması engellenmiş demektir.

Bunu anlamanın imkânı yok. Ama başka bir gerçek var: RP'yle sonradan tanışanlar, "Tam da meğer şeriatçı değilmişler diyordum ki şeriatçıymışlar" duygusunu yaşama şansına sahip; ne var ki RP üyelerinin şeriatçı olup olmadıklarına, Atatürk'ü sevip sevmediklerine karar verme şansları artık yok.

Ek:

RP'de Değişim ve Süreklilik
Mehmet Metiner

Şimdilerde konjonktür RP'nin lehine gibi gözüküyor. Rüzgâr âdeta RP'yi arkasından itiyor. İSKİ, İLKSAN vb. yolsuzluklar "Temiz yönetim" arayışında olan insanların ilgisinin RP üzerinde yoğunlaşmasına neden oluyor.

27 Mart 1994'te ülke çapında yapılacak yerel seçim, RP'nin geleceğini tayin eden bir seçim olacağa benziyor. Şayet bu seçimlerde RP önemli bir başarı elde ederse –ki yapılan kamuoyu anketlerinde RP'nin önemli bir başarı elde edeceği gözleniyor– RP'ne olan yönelim çok daha fazla olacaktır. Bu da RP'ni merkezi yönetime taşıyacak konjonktürel yeni bir durumu gündeme getirebilir.

RP bugün geldiği noktadan daha ileri noktalara pekâlâ sıçrama yapabilir.

RP Türkiye toplumunun problemlerini soyut bir söylemle değil somut bir programla ortaya koyabilirse ve Türkiye toplumunun ihtiyaç duyduğu uzlaşmayı sağlayabilecek bir Türkiye partisi olabileceğini gösterirse, rahatlıkla iktidar alternatifi olabilir.

Yeni dönemde RP, merkeze karşı çevrenin sözcüsü bir parti olarak kendini konumlandırma başarısını gösterebildiği ölçüde başarılı olabilecektir.

Bilindiği gibi merkezin yetmiş yıldan beridir dışladığı çevreler yeni dönemde giderek belirleyici olmaya başlamışlardır. Türkiye'de merkezin yol açtığı temsil krizi, çevrenin merkeze karşı olan muhalefetinin giderek yaygınlaşmasına neden olmaktadır. Bu bakımdan çevreyi merkeze taşımak, yani yeni bir merkez oluşturmak çok önemli bir siyasal olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Çevreyi merkeze taşımak demek yeni bir temsil sisteminin oluşturulması demektir. Bu da yetmiş yıllık temsil sisteminin tarih sahnesinden silinmesi anlamına gelmektedir.

RP Genel Başkanı Prof. Dr. Necmettin Erbakan'ın 4. Genel Kongrede yapmış olduğu açış konuşmasında, merkezin dışladığı çevrelere –özellikle Kürtler'e ve Aleviler'e– dönük mesajlar vermesi bu bakımdan önemlidir.

RP Sayın Erbakan'ın bu konuşmasıyla yeni dönemde gerçek değişimin partisi olmaya aday olduğunu açıkça deklare etmiştir. Bu son derece önemli bir gelişmedir elbette.

Açış konuşmasında "emredici-baskıcı devlet" anlayışına karşı olduklarını açıklayan Sayın Erbakan "Hizmetkâr-hadim devlet"ten yana olduklarını belirterek Türkiye'de değişim tartışmalarının odağını oluşturan "Nasıl bir devlet?" sorusuna da böylelikle olumlu bir cevap vermiştir. Bu cümleden olarak Sayın Erbakan'ın "Devletçi" olmadıklarını, devletin ekonomiden, eğitimden, sağlıktan

vb. alanlardan elini çekmesi gerektiğine inandıklarını, Türkiye'de yaşayan herkese hukuk seçme özgürlüğünü tanıyacaklarını, insan hakları ve demokrasi konusunda da ileri adımlar atacak yegâne partinin RP olduğunu açıklaması, Kürt sorununun çözümü için Kürt kimliğinin tanınması ve kültürel tüm hakların verilmesi gerektiğini açıklıkla ortaya koyması ve isim zikrederek Aleviler'e kendi hukuklarını özgürce yaşayabilecekleri çağrısında bulunması, kısacası, merkeze karşı çevrenin taleplerini yeni bir temsil sistemiyle gidermeye aday olduklarını vurgulaması, RP açısından hiç kuşkusuz çok önemli bir gelişmedir.

Değişmek korkulacak bir şey değildir. Bir kısım insanlarımızın yersiz bir telaşla sanki temel doğrulardan bir sapma varmış psikozu içine girerek "Biz değişmedik" demelerine doğrusu bir anlam veremiyorum. Böylesine yersiz bir savunma içerisine girmemizin gerekli olduğu kanaatinde değilim.

Sosyolojik anlamda değişim, süreklilik için gereklidir. Toplum değişir de siz değişmemekte inat ederseniz veya toplumun değişen taleplerine siz eski alışkanlıklarınızla cevap vermeye kalkışırsanız elbette toplumun dışına itilmiş olursunuz. Bu "toplum dışılık" sizi siyasal anlamda da marjinalliğin uçurumuna sürükler. Bir siyasal hareketin önündeki en büyük engel de budur zaten.

"Değişim" ve "süreklilik" çok iyi bilinmelidir. Bunlar birbirini tamamlayan sosyolojik olgulardır. Bir hareketin sürekliliğini sağlayan şey, kimliktir. Değişim ise bu kimliği muhafaza ederek toplumsal beklentilere ve gerekliliklere cevap verme girişimidir.

Refah Partisi'ne sürekliliği sağlayan öz bir kimlik ve inanç zaten mevcuttur. Burada bir değişim söz konusu değildir. Değişim, buradan hareketle toplumun nabzını tutma girişiminin adıdır.

RP'nin merkeze karşı çevrenin sözcülüğüne soyunması, çevrenin haklı isteklerine ve beklentilerine uygun yeni bir söylem geliştirmesi, hiç kuşkusuz, olumlu bir değişimin ifadesidir. Bu değişim zaten kimliğimize ve inancımıza da aykırı düşmemektedir.

Kendi adıma şunu söylüyorum: RP, büyümek için değişmek zorundadır.

Benim gönlüm RP'nin inançlı bir kitle partisi olmasından yanadır. Çünkü marjinal bir RP'nin ne kendisine, ne Türkiye toplumuna, ne de İslami harekete bir katkısının olabileceğine inanmıyorum. Unutmayalım ki "kitle" bizim kitlemizdir.

RP siyasal bir parti olmanın gereklerine uygun hareket etmekten de kaçınmamalıdır. İslami hareketin zemini ile siyasal parti zemininin birbirinden farklı olması gerektiğine inanıyorum.

RP'deki değişim RP'nin sürekliliğini sağlamak için gereklidir. Nitekim bu süreklilik yaygınlaşarak sürme eğilimi göstermektedir.

Bazı yazarların belirttiği gibi RP değişmediği için değil, değiştiği için sürekliliğini sağlamaktadır. Değişim, RP'nin gücüne güç katmaktadır.

"Büyük olsun hepimizin olsun!" anlayışını içine sindiren, kendi içinde farklılığa ve çoğulculuğa geçit veren bir Refah Partisi, inanıyorum ki, bu yeni söylemiyle kitlelerin umudu haline gelecektir.

REFAH DEĞİŞMEDİĞİ İÇİN KAZANIYOR

RP'nin önünde bu şans mevcuttur.

Kitlenin giderek Refah Partisi'ne teveccüh göstermesi de bunun apaçık bir ifadesidir. (*)

(*) 1985-90 arasında yayınlanan *Girişim* ile halen yayınlanan *Yeni Zemin* dergilerinde genel yayın yönetmenliği yapan Mehmet Metiner bir süre Kâğıthane Belediyesi'nde basın, kültür ve spor işlerinden sorumlu müdürlük yaptı; halen Bağcılar Belediyesi'nde basın danışmanı. 1980'li yıllarda Türkiye'ye özgü radikal bir İslami söylem geliştirme çabalarıyla dikkat çeken Metiner, *Girişim*'in kapanmasından bu yana RP içinde faaliyette bulunuyor. Bir dönem Aydın Menderes'in çevresinde de yer alan Metiner, *Pazar Postası* gazetesinde yine "RP Değişmediği İçin Kazanıyor" başlığıyla yazdığım ve önemli bir kısmını bu bölümde tekrar yayınladığım görüşlerime karşı olarak, ancak adımı ve yazımı açıkça anmadan, yukarıdaki makaleyi kaleme aldı. Yazı yerel seçimler öncesinde *Milli Gazete*'de yayınlanmıştı.

7 Refah'ı Eleştirmenin Yolları

27 Mart genel yerel seçimlerine damgasını vuracak gücün Refah Partisi olduğunun ortaya çıkmasıyla diğer siyasi güçler, kendilerini RP'ye karşı tavırlarıyla tanımlama yoluna gittiler. Ülkede egemen sınıfın bugüne kadar bilinçli bir şekilde görmezlikten geldiği Milli Görüş hareketi (MNP-MSP-RP geleneği) hakkında seçim dönemine girdiğimiz andan itibaren bir bilgilendirme ve eleştiri (büyük ölçüde karalama) kampanyasına tanık olduk. Bu kampanyanın, RP seçimlerden belli bir başarıyla çıktığı için bundan sonra da süreceğini kestirmek güç olmasa gerek.

Rakip siyasi güçlerin RP eleştirilerinin, bu partinin laikliğe, Atatürk'e, demokrasiye karşı olduğu, ancak seçmeni ve başta ordu olmak üzere devlet aygıtını ürkütmemek için gerçek yüzünü gizlediği gibi temalarda birleştiği söylenebilir. Yine de bu genel görüntünün ayrıntılarına inilmesi hem RP'yi, hem diğer siyasi güçleri daha iyi anlamakta yararlı olacaktır.

DYP'nin Tavrı: Telaş

DYP'nin RP eleştirisi büyük bir telaşın ürünü ve derin biçimde bu telaşın izlerini taşıyor. Bu telaşın önemli nedenlerinden biri DYP'nin oy deposu olarak algılanan Anadolu'da RP'nin yükselme ihtimali. 1991 seçimleri öncesi verdiği vaatlerin neredeyse hiçbirini yerine getirmeyen DYP'nin Anadolu örgütlenmesinde

dinamizm sıfıra yakın bir noktada seyrediyor. Seçim öncesi birçok örgüt klik çekişmeleri nedeniyle birbirine girmiş durumdaydı; belediye başkan adayları seçmene statükonun devamından başka birşey sunamıyorlardı.

Bunun karşısında alabildiğine dinamik RP örgütleri Anadolu'yu hallaç pamuğu gibi attılar; yıllardır muhalefette olmanın verdiği şaibesizlikle DYP'nin muhafazakâr tabanına kendilerini "denenmemiş taze umut" olarak sundular.

Büyük şehirlerde öteden beri güçsüz olan DYP'nin yeni lideri Tansu Çiller, kendi imajına uygun bir şekilde bu makus kaderi yıkmak istiyor. Ancak metropollerin merkezlerinde karşısına ANAP ve sosyal demokratlar çıkarken, çevrede (özellikle metropolleri kuşatan gecekondularda) yine RP örgütlerinin fedakâr çalışmasıyla rekabet edemiyor.

Bu kabataslak görünümü değiştirmek isteyen DYP'nin RP'ye karşı stratejisi büyük ölçüde Çiller ve yakın çevresi tarafından çizilmişe benziyor, dolayısıyla çok açık bazı zaaflar içeriyor. Çiller RP'ye iki koldan saldırdı. Bir yandan, bu partinin sistem dışı bir güç olduğunu kanıtlamak amacıyla laiklik, Atatürkçülük gibi duyarlı konulara vurgu yaparken, diğer yandan RP'nin de yolsuzluklar konusunda iddia ettiği gibi temiz olmadığını göz önüne sermeye çalıştı.

Laiklik, Atatürkçülük gibi konuların RP'nin yumuşak karnı olduğu doğru; fakat Çiller RP'ye karşı bu değerleri savunur görünürken "ezan-bayrak" edebiyatına ara vermeyerek, her fırsatta Diyanet İşleri Başkanı Mehmet Nuri Yılmaz'ın yanı başında başörtüsüyle dua ederek çelişkili bir tablo sergiliyor. Ne yardan ne serden vazgeçme, diğer bir deyişle partisinin kitle desteğinin önemli bir bölümünü oluşturan muhafazakâr tabanı kırmama kaygısıyla, Çiller ne İsa'ya ne Musa'ya yaranabiliyor.

Yıllardır Atatürk ve laiklik hakkında benzer görüşleri dile getiren RP eski İstanbul Milletvekili Hasan Mezarcı'yı birdenbire bir numaralı halk düşmanı ilan eden Çiller'in stratejisinin pek tutmadığının önde gelen kanıtı Taksim'deki 45 dakikalık resmi

"Ata'ya Saygı" mitinginin tam bir fiyaskoyla sonuçlanmasıdır.

Çiller'in, RP'yi yolsuzluklarla suçlama konusundaki en önemli girişimi de büyük ölçüde fiyaskoyla sonuçlandı. RP'lilerin Bosna'ya yardım paralarını "iç ettikleri" iddiasını ortaya atan Çiller, tam 12 Eylül'ün askeri mahkemeleri gibi davrandı: Suçladı ve zanlının suçsuz olduğunu kanıtlamasını istedi. Halbuki hukuk düzenleri suçlayamn, zanlının suçluluğunu kanıtlaması esasına dayanır.

RP yönetimi Bosna'ya yardımlarını kanıtlayabilmek için bulabildikleri her tür belgeyi basına sundular, ama üzerlerine atılan çamuru tam anlamıyla temizleyemediler. Tabii ki Çiller'in iddiasını kanıtlamasını beklemek beyhude olacaktır. Aynı şekilde RP'nin kendini aklama girişimleri de asla kamuoyunu ikna etmeye yetmeyecektir. Bunun önemli nedenlerinden biri, BM'nin silah ambargosu uyguladığı Boşnaklara yapılan yardımların büyük ölçüde illegal yollarla gerçekleşmesidir. Nitekim Necmettin Erbakan, Boşnak bir yetkiliyle yaptığı basın toplantısında, yaptıkları yardımla Boşnaklara ait bir silah fabrikasının yeniden faaliyete geçtiğini açıklamak zorunda kalmış ve iddiaya göre Sırp uçakları bu açıklamanın hemen ardından o fabrikayı bombalamışlardır.

Çiller'in spekülasyonunun yerel seçimleri nasıl etkilediğini hiçbir şekilde anlayamayacağız, fakat RP'nin de dahil olduğu birçok İslami kurum ve kuruluşun Boşnaklara gizli yollardan silah ve mühimmat aktarma faaliyetinin bu süreç içinde ciddi bir darbe yemiş olduğu kesin.

Seçmen nezdinde kredisini hızla yitiren DYP, var kalmak için sivil olmayan odaklara ve çözümlere yöneliyor. Bu nedenle, DYP'nin, RP'nin sistem için ciddi bir tehdit olduğunu "zinde güçlere" kanıtlaması birinci zorunluluktur. Ancak RP'nin yüzde 18 civarında oy alması, elbette her beş seçmenden birinin rejimi değiştirmek istediğini değil, RP'nin sistem içi ciddi bir güç olduğunu tescil etti. Bu derece yüksek bir sandık meşruiyetine sahip bir partiyi hedef alan askeri bir darbe gerçekleştirmek epey zor

olacağa benziyor.

DYP'nin diğer bir seçeneği, diğer merkez partilerini, RP'nin yükselişinin kendilerine yönelik bir tehdit olduğuna ikna edebilmesidir. Gerçekten de alabildiğine tıkanma içindeki sistemin krizini aşabilmede RP'nin bir alternatif olarak ortaya çıkması merkez sağ ve solun birçok kadrosunun tasfiyesine yol açabilir. Kamuoyunda ANAYOL olarak dillendirilen seçenek uzun bir süredir gündemde ve RP "tehdidi" bahanesiyle hayata geçirilebilir.

Seçim sonuçları, DYP'nin RP'yi pek yıpratamadığını, "teröre karşı kararlılığı" sayesinde yüzde 22'lerde kalma başarısını gösteren Çiller'in seçmen tabanından RP'ye yönelecek kaymaların önüne geçmek için yeni stratejiler geliştirmek zorunda olduğunu kanıtladı. Bundan sonraki dönemde DYP'nin "laiklik bekçiliğini" sosyal demokratlara ihale edip, daha milliyetçi-muhafazakâr bir çizgiye kayması beklenebilir.

ANAP'ın Tavrı: Serinkanlılık

ANAP yönetimi, RP'ye karşı, açıkça dile getirmekten çekinmedikleri gibi, sert bir muhalefet geliştirmedi. ANAP, koalisyon partilerinin, diğer bir deyişle merkezdeki ciddi rakiplerinin mümkün olduğunca yıpranmasını istedi. Ayrıca RP'ye laiklik, Atatürkçülük gibi konularda yüklenerek tabanındaki muhafazakâr kesimleri ürkütmek istemedi.

Mesut Yılmaz, yerel seçimlerden merkezin tek gücü olarak çıkmak istedi; bu arada merkezde istikbal vadeden DSP'yle sıcak ilişkisini zedelemeden, belki onu da yedeğine alarak hükümeti talep etmeyi düşündüğü söylenebilir.

ANAP, RP ile hesaplaşmasını seçim sonrasına bırakmış olabilir. Seçimlerden birinci parti olarak çıkacak bir ANAP zaten seçime kadar alabildiğine yıpranmış bir RP'yle daha kolay başedebilirdi. Daha seçim öncesinden, RP'den korkan seçmenin "oy-

lar bölünmesin" kaygısıyla birinci sırada görünen ANAP'a yöneldiğine dair ortada ciddi işaretler mevcuttu.

MSP kökenli nitelikli kadrolara sahip olan ANAP'ın, RP'yi en iyi tanıyan parti olduğu, bu nedenle diğerlerine kıyasla daha etkili bir eleştiri geliştirebileceği beklenebilir. Öte yandan ANAP'ın, RP'ye karşı cihadın bayraktarlığını yapan DSP ile işbirliğine gitmesi durumunda işi daha da kolaylaşacaktır.

ANAP'ın RP'ye karşı serinkanlılığı üzerine birçok spekülasyon yapılabilir. Örneğin ANAP, hep ince bir ip üzerinde politika yapma kaderine sahip olan RP'de, vaktiyle MSP'den Nizam Partisi'nin kopması gibi, hatta bundan daha önemli kopuşlar bekliyor olabilirdi. Her ne kadar RP'de bölünmeye yönelik en ufak bir alamet bile görünmüyorsa da birilerinin derinden derine bunun hesaplarını yapıyor olması hiç şaşırtıcı olmazdı. Böyle bir ihtimalde RP'den kopacaklar için ANAP sıcak bir yuva olacaktı.

Erken bir genel seçim sonrası bir koalisyona kadar varabilecek ANAP-RP işbirliği de pekâlâ gündeme gelebilirdi. Ancak tek başına iktidara yürüdükleri yanılgısı içindeki RP tabanını buna ikna etmek zor olacağından böyle bir seçenek için "devlet partisi"nin bilfiil devreye girmesi gerekecekti.

ANAP'm RP'ye karşı pasif tutumu kendisi için ciddi riskler de içeriyordu. Daha şimdiden ikbal avcısı bazı ANAP'lılar, "yeni bir ANAP" olacağı kestiriminde bulundukları RP'ye yöneliyorlardı. Henüz RP'lileşmemiş bazı ANAP'lıların da seçim öncesinde RP'yle iyi geçinmeye çalıştıkları, ona yatırım yaptıkları gözlemleniyordu.

ANAP'm RP'ye yönelik stratejisi mutlak bir başarısızlıkla sonuçlandı. Özellikle İç ve Doğu Anadolu'da kendisini destekleyen muhafazakâr tabanın RP ve MHP'ye kaymaya başladığını gören ANAP'm da DYP gibi daha milliyetçi-muhafazakâr politikalar geliştirme kolaycılığına kaçması şaşırtıcı olmayacaktır.

SHP ve CHP'nin Tavrı: Çaresizlik

RP'nin en önemli gelişmeyi metropolleri kuşatan bölgelerde (kent yoksulları arasında) gösterdikleri biliniyor. Geleneksel olarak sosyal demokrat partilerin kaleleri olarak bilinen bu yerleşim birimlerini RP teker teker ele geçiriyor. İstanbul'da Sultanbeyli, Arnavutköy, Samandıra gibi uzak ve yeni gecekondu bölgelerinde başlayan bu fetih önce Kağıthane, ardından Bahçelievler, Bağcılar, Güngören, Tuzla gibi eski gecekondu bölgelerinde de tekrarlandı. Son yerel seçimlerde RP, çoğunluğu dar gelirli seçmenin oluşturduğu metropolün merkezindeki ilçelerden başta Beyoğlu olmak üzere, Zeytinburnu, Kartal, Pendik, Ümraniye, Gaziosmanpaşa, Eyüp, Beykoz gibi ilçeleri de bu başarısına ekledi.

Yoksulların oylarının sosyal demokratlardan RP'ye kayması yalnızca metropollerle sınırlı değil. Adım adım metropolleşmeye evrilen bazı Anadolu il merkezleri başta olmak üzere, taşrada da "kent yoksulları" olgusuyla karşılaşıyoruz. RP adayları bu seçmene yönelik yoğun ve başarılı bir seçim kampanyası sürdürdüler ve Sakarya, Kayseri, Trabzon gibi illerde bu çalışmalarının meyvelerini aldılar. Kocaeli ve Gaziantep'te ise SHP adaylarına karşı az farkla kaybettiler.

RP'nin, belediye seçimleri sürecinde kent yoksullarını kazanmada daha başarılı olmasının önde gelen nedeni hiç kuşkusuz SHP'li belediye başkanlarının hatırı sayılır bir kısmının ceplerini doldurmaktan hizmet vermeyi unutmuş olmalarıdır.

Sosyal demokratların, en iddialı olmaları gereken yerel yönetimler alanında iflasa yakın bir tablo çizmesine bölünmüşlükleri ve her bir sosyal demokrat partinin kendi içinde ciddi örgütsel sorunlar yaşamaları da ekleniyor. 1970'lerde CHP'nin tabandan gelen hummalı siyasal etkinliğini bugün RP'de görüyoruz. SHP, bütün yükü Zülfü Livaneli'nin sol liberal imajına yüklemiş ölgün bir parti; DSP (ileride ayrıca ele alacağız) Bülent Ecevit'in

deneyimine ve sultasına terk edilmiş; CHP ise naif bir şekilde modernizmi savunuyor.

Örgütsel felcin dışında SHP ile CHP tam bir ideolojik kriz yaşıyor. Ne sağın "artık sol bitmiştir" teranelerine ne RP'nin bir zamanlar kendilerinin savunduğu sloganları hoyratça kullanmasına karşı bir şeyler yapabiliyorlar. Artık her iki partinin de umudu Atatürk ve laiklik.

SHP ve CHP'nin seçim kampanyası sırasında Atatürk ve laikliği ön plana çıkartmaları bir çaresizliğin sonucu olsa da tam anlamıyla işlevsiz değildi. Çünkü RP'ye kayma eğilimindeki sosyal demokrat taban, RP'nin geleneksel imajı karşısındaki rahatsızlığından tam olarak kurtulamamıştı. Bugüne kadar merkez sol partileri desteklemiş seçmen içinde RP'ye yönelenler, bu yönelimlerini genellikle, seçimlerin yerel olmasıyla, dolayısıyla adaylar içinde "en az yeme" durumundakini tercih ettikleriyle açıklama yoluna gidiyorlardı. RP de, bu yönelimin bilincinde, yerel seçimleri genel milletvekili seçimleri havasına pek sokmamaya çalıştı ve Atatürk, laiklik gibi konularda kendisini sempatik gösterecek, en azından antipatik göstermeyecek tavırlar geliştirdi.

Dolayısıyla SHP ve CHP, RP'ye yönelik ana strateji olarak, bu partiye kayabilecek sol kökenli seçmenin nasırına basmayı benimsedi. "RP'nin maskesini düşürmek" olarak özetlenebilecek bu strateji seçimlere kadar epey meyve vermişe benziyordu. RP üst yönetimi, Atatürk ve laiklik konularında kamuoyunu (daha doğrusu kamuoyunu yönlendiren medyayı) kolay kolay tatmin edemedi. Hele Hasan Mezarcı'nın garip zamanlamalı soru önergesi RP'yi epey zor durumda bıraktı. Öte yandan yerel RP kadroları, rakiplerinin Atatürk ve laiklik konularındaki kışkırtıcılığına direnemediler. Örneğin Kayseri'de Erciyes TV'de adayların katıldığı bir açıkoturumda CHP adayı Mehmet Sağıroğlu söz hakkının önemli bir bölümünü RP adayı Doç. Şükrü Karatepe'ye yüklenmeye hasretti. RP geleneğinden farklı olarak liberal-demokratik bir çizgiye sahip olan Doç. Karatepe, bu saldırıları

ustaca savuşturduysa da açık oturumun, salonda bulunan partililere adaylara soru sorma hakkı tanıyan son aşamasına gelindiğinde RP Kayseri İl Sekreteri söz alarak uzun uzun Tek Parti döneminde yapıldığını iddia ettiği İslam karşıtı uygulamaları anlattı. CHP'li Sağıroğlu da Atatürk karşıtı çizgiyi açığa çıkartmış olmanın mutluluğunu yaşadı.

SHP ve CHP'nin bu stratejisi, sol kökenli seçmenin bir bölümünü, RP'ye acımasızca yüklenilmesine tepki olarak zaten bir şekilde yönelmiş olduğu bu partiye iyice sevketme riskini içeriyordu. Ancak çaresizlik içindeki SHP ve CHP'lilerin önemsiz gibi görünen bu ayrıntıyı kaale alabilecek mecalleri yoktu.

Aynı mecalsizlik SHP'yi, Çiller ve Türkeş'le resmi "Ata'ya Saygı" mitinginde de bir araya getirdi. Karayalçın, Taksim Meydanı'nda, mitinge CHP'nin bile itibar etmemesinin ve kalabalığı büyük ölçüde lise öğrencilerinin oluşturmasının getirdiği burukluğunu yansıtan kısa bir konuşma yaptı. Fiyaskodan, miting sonrası kalabalığa karışarak sıyrılmak istedi.

Uluç Gürkan ise, eski DYP Milletvekili Abdülmelik Fırat ile Hasan Mezarcı'ya televizyonda alenen hakaret ederek partisi CHP'nin düştüğü duruma ayna tuttu. Atatürk eleştirilerine karşılık vermeye çalışmak yerine, halkın zaafını okşamak niyetiyle saldırgan bir tutumu tercih eden Gürkan, beklemediği bir medeni ve demokratik tepkiyle karşılaştı.

Sonuçta seçimin galibi RP, en önemli mağlupları ise sosyal demokratlar oldu.

DSP'nin Tavrı: Şövalyelik

DSP lideri Bülent Ecevit, RP'ye ve onun lideri Erbakan'a mümkün olan her noktadan saldırdı. Ulus-devletçiliği Türkiye'de ısrarla ve başarıyla savunan belki de tek lider olan Ecevit, RP'ye en çok Kürt milliyetçiliğini teşvik ettiği iddiasıyla yüklendi. Ecevit'in bir iki zayıf delille dile getirdiği bu iddia seçim arife-

sinde RP'nin elini kolunu bağlıyordu. Çünkü RP, bu iddiayı kabul etse başta İç Anadolu ve Karadeniz olmak üzere birçok bölgede derin yaralar alacak, reddetmesi durumunda ise bu seçimlerde ciddi beklentileri olduğu Kürt seçmeni darıltacaktı. Fakat Ecevit'in, medyanın da sonsuz desteğiyle ısrarla iddiasını gündemde tutması RP'yi ikinci yolu seçmek zorunda bıraktı.

Ecevit, RP'nin Adil Düzen, çok hukuklu toplum projesi gibi görüşlerini de eleştirmeye yönelen ender liderlerden biri oldu. Bu eleştirilerini ciddi inceleme ve araştırmalar sonucu geliştirmediği de belli oluyordu. Fakat RP'nin projeleri o kadar üstünkörü, spekülatif ve uygulanabilirlik şansından yoksun ki bu kadarı bile yetebiliyordu. Ecevit'in RP'ye laiklik konusunda yüklenirken dindarları incitmeme duyarlığı seçim günü yaklaştıkça biraz esnemekle birlikte genel olarak sürdü ve bu tutumu onu daha fazla inandırıcı kıldı.

Bugün DSP ve lideri Bülent Ecevit RP eleştirisini tekeline alarak RP'yi iyice bunalttı. Diğer partilerin de bu durumdan pek şikâyetçi oldukları söylenemez. Zira Ecevit'in, RP'yi yıpratmasının semeresini DSP'den çok diğer partilerin gördüğü söylenebilir.

Türkiye'de DSP bir iktidar partisi, Ecevit ise başbakan olarak düşünülmüyor artık. RP'liler dışında (o da şimdilik) bütün partililer DSP'yi, daha çok da Ecevit'i ülke için "yararlı" görüyorlar. İşte Ecevit'in RP'ye karşı şövalyevari tutumunun mahzuru da tam bu noktada ortaya çıkıyordu. Ecevit, RP ile uğraşmaktan nasıl bir Türkiye istediğini anlatamadı. 1991 seçimlerinde de aynı Ecevit, HEP'lileri bünyesine alan SHP ile uğraşmaktan aynı açmazla karşı karşıya kalmıştı. Nitekim Genelkurmay ziyaretinin ardından, 12 Martvari olası bir askeri darbeyle ordunun başbakanlığa Ecevit'i getireceği rivayetlerinin çıkması hiç sürpriz olmadı.

Seçim sonuçları DSP için de hüsran oldu. Özellikle DSP'nin kalesi Bayrampaşa'nın RP'yi seçmesi, Ecevit'in bu partiye yönelik saldırılarının ne ölçüde işe yaradığı konusunda soru işaretleri doğurdu.

MHP'nin Tavrı: Fırsatçılık

Milliyetçi Hareket Partisi'nin, kendisini TBMM'ye taşıyan RP'nin gelişiyor görünmesinden gizli gizli memnun olduğu söylenebilir. Zaten Kürt milliyetçiliğinin yükselmesiyle ayranı kabaran MHP, "devlet partisi"nin RP'den telaşa kapıldığı oranda kendisini iyice hatırlayacağını düşünüyor.

MHP, özellikle İç ve Doğu Anadolu'da RP ile sıkı bir rekabet içinde. Buralarda Ecevit'in RP'ye yönelttiği Türk milliyetçisi eleştiriler MHP'nin çok işine yaramışa benziyor. Milliyetçi-muhafazakâr eğilimlerin güçlü olduğu bu yörelerde MHP, RP'yi PKK'yı kayırmakla açık açık itham etti. RP'nin Alevilere açılım politikası da MHP tarafından istismar edildi. MHP'liler de Alevi-Sünni kardeşliğini savunur göründükleri için, bu strateji alenen uygulanamadı, ancak MHP adayları Sünni seçmende RP'ye karşı oluşan soğukluğu çok iyi kullandılar.

Sonuçta MHP, RP'den sonra seçimlerin en kazançlı partisi oldu. Kazandığı yerlerde genellikle RP ile çekişti, İç ve Doğu Anadolu'da birçok yerde (başta Kayseri, Erzurum) RP adaylarına soğuk terler döktürdü.

BBP'nin Tavrı: İslamcılık

RP kongresine kadar, bu partiyle işbirliğine gitmesi beklenen Büyük Birlik Partisi, bir yandan içinden koptuğu MHP ile uğraşırken diğer yandan İç ve Doğu Anadolu'da RP'den oy kapma hesapları yaptı. BBP'liler, iktidara yaklaştıkça RP'nin sistem içi kimliğinin açığa çıkmasından, İslami çizgiden uzaklaşmasından yararlanmaya çalıştılar.

BBP, RP'ye İslam'ı temsil ettiği iddiasını taşıması, kendilerinin ise İslam'a hizmeti amaçladıkları itirazıyla karşı çıkıyor. RP'nin "İki parti vardır: Taklitçi batıl partiler ve RP" şiarı Türk-

İslam ülkücülerini ziyadesiyle yaralıyor.

BBP, çeşitli nedenlerle RP'ye uzak duran İslami cemaatlerin desteğini kazanmak için uğraş vermesiyle de dikkati çekti. Ancak yeni bir parti olması, esas olarak MHP'nin hasmane tutumuna direnç göstermeye çalışması ve olanaklarının kıtlığı gibi nedenlerle BBP, teorik olarak epey zor durumda bırakabileceği RP karşısında fazla etkili olamadı. Ayrıca "İnançlı kadrolar omuz omuza" sloganı BBP'nin İslamileşme sürecini sürdüren tabanı tarafından hâlâ benimseniyor ve diğer partiler varken RP'ye çok yüklenilmesi bu tabanın vicdanında pek kabul görmüyordu. Normal olarak elde ettiği yüzde 1'i biraz aşan oy oranıyla memnun olması gereken BBP, en yakın rakipleri MHP ve RP'nin zaferleriyle epey zor durumda kaldı.

RP Dışı İslami Çevrelerin Tavrı: Bekle Gör

RP, son günlerdeki tırmanışıyla Türkiye'deki İslami hareketliliği de tekeline almış görünüyor. RP dışı İslami oluşumlar, genellikle gidişatı temkinlilikle izleyip seslerini çıkartmazken, onu eleştirenlerin, zaten güçsüzlükleri nedeniyle cılız olan sesleri de neredeyse hiç duyulmuyor. Bir tek, egemen medyanın nihayet hatırladığı Ali Bulaç gibi bir-iki müslüman aydının, "sivil İslam" zemininden geliştirdiği eleştirilere arada sırada tanık oluyoruz.

İslami oluşumların geneline hâkim olan "Bize kolay kolay iktidar teslim etmezler" yaklaşımı şu günlerde ciddi bir sınavın eşiğinde. RP'nin seçim öncesi tırmanışının İslamcılık dışı etkili odaklarca da tasdik edilmesi, o güne kadar bu partiye mesafeli olan bazı cemaat, grup, çevre ve kişinin RP'yle ilişkilerini rehabilite etmesine katkıda bulundu. RP yönetimi, çoğunlukla pragmatik nedenlerle, yakın bir zamana kadar üye olmayan bazı isimleri bu seçimlerde aday gösterdi.

RP'yi, öteden beri "şeriat davasına ihanet"ten dolayı eleştiregelen radikal gençlik gruplarında da genel bir temkinlilik havası

egemendi, ama bu çevreler açık bir RP destekçiliği yapmaya da yanaşmıyorlardı.

RP'nin yerel iktidarlarda önemli bir başarı kazanma, ardından genel seçimlerde en azından koalisyon ortağı ya da ana muhalefet partisi olma ihtimalinin karşılıklı tavizler esasıyla sağ kitle partilerini destekleme geleneğine sahip bazı güçlü cemaatleri tercih değişikliğine götürmüş olduğu söylenebilir. Fakat bunun şartı RP'nin "muhafazakâr bir kitle partisi" olmasıdır. Cemaatlerin radikal çizgilere yatırım yapıp, ellerinin altındakileri riske atması beklenemez.

RP dışındaki İslami oluşumlar, bu partinin güçlenmesinin son tahlilde kendilerinin aleyhine olduğunun bilincindeler. Çünkü RP yönetimi, siyasi otoriteyi dinsel otoritenin önüne geçirmiş ve dini liderlerin işlevlerini sembolikleştirmiştir. Öte yandan bir nomenklatura halini almış olan RP üst yönetimi, parti içi iktidarını kimseyle paylaşmak istemiyor. Son RP Kongresi'nde Korkut Özal, Abdülkadir Aksu, Cemil Çiçek gibi isimler "sıradan bir partili" olmaya yanaşmadıkları için partiye girmekten vazgeçtiler.

Daha önce de belirttiğimiz gibi RP, üyelerine her şeyden önce Refahçı kimliğine sahip olmalarını dayatıyor. İkincil derecede başka kimliklere sahip olmakta üyeler özgür bırakılıyor. Dolayısıyla RP'ye toplu halde gelip bir kanat oluşturmak, gücü oranında yönetimde söz sahibi olmak mümkün değil.

Seçimler öncesi bekle gör politikası izleyen RP dışı İslami çevreler, İstanbul ve Ankara başta olmak üzere bu partinin zaferi üzerine ikiye ayrıldılar. Çoğunluğu oluşturan kesim, RP ile ilişkilerini güçlendirip mevcut yerel iktidarlardan ve gelecekteki muhtemel merkezi iktidardan pay kapmanın yollarını ararken, merkez güçlerin kapıldığı infialden bir darbe çıkabileceğini düşünen azınlıktakiler Türkiye'nin "yeni bir Cezayir" olması ihtimaline, "biz zaten demiştik" temelinde bir stratejiye şimdiden hazırlanıyor.

Liberallerin Tavrı: Yanında ve Karşısında

Turgut Özal'ın himayesinde II. Cumhuriyet projesi etrafında öbeklenen, ölümünün ardından Demokrat Parti (başta Büyük Değişim Partisi), Yeni Parti gibi partilere, Yeni Demokrasi Hareketi gibi oluşumlara dağılan liberaller, RP'nin tırmanışına I. Cumhuriyet'in temellerini, gelenek ve göreneklerini (tabularını) sarstığı ölçüde olumlu, I. Cumhuriyet'in temellerini, gelenek ve göreneklerini (tabularını) revize edip yeniden sağlamlaştırdığı ölçüde olumsuz karşılıyorlar.

İslami politik hareketlerin, tüm diğer siyasi güçler gibi meşru zemine çekilmesine taraftar olan liberaller, dolayısıyla RP'nin sistem dışına itilmesi stratejilerini hep reddetmişlerdi. Ancak sınırlı güçte bir RP'yi rejimin emniyet sübabı olarak görme yaklaşımını liberallerin de paylaştıkları söylenebilir. Bazı liberal sözcülerin, RP'nin tırmanışının abartılmasına ısrarla karşı çıkmaları bir tespit olmaktan ziyade onu hep hiç büyümemesi gereken bir çocuk gibi görme niyetinin dışavurumuydu.

RP'nin serpilip gelişmesi henüz emekleme aşamasındaki liberal hareketin aleyhine doğrudan sonuçlara yol açacaktır. Çünkü liberal hareket müstakbel kitle tabanında, derinden derine gelişen İslami liberalizmin etki alanındaki kalabalıklara, özellikle de bu kalabalıklar arasında sivrilen cemaat önderlerine, okumuşlara önemli bir yer biçiyor.

Nitekim Özal yaşarken liberal akımlarla temasa geçen çok sayıda dindar aydının önemli bir kısmı, onun ölümünün ardından liberalizmin kısa vadede parlak bir gelecek vadetmemesi üzerine RP'ye ya da ANAP'a kapılandı.

RP'nin, İslami kesimde geliştirilmeye başlanan bazı liberal savları genellikle içini boşaltarak ya da abartarak içselleştirmesi de liberalleri oldukça rahatsız ediyor. Aynı şekilde RP'nin, diğer partilerin ve medyanın sıkıştırmaları karşısında, liberallerin tercih edeceği gibi "eski ve asıl" çizgilerinde ısrar edeceklerine

güncel politikanın ana akımının söylemine eklemlenmekte beis görmemesi de liberalleri rahatsız ediyor.

Liberal hareket, teorik olarak RP'nin tırmanışından kazançlı çıkabilecek tek sistem içi politik güç. Türkiye'ye yeni bir politika yapma tarzı getirmek isteyen liberallerin genç, yeni, yozlaşmamış politik aktörlere ihtiyacı var ve bugüne kadar pasif kalmış binlerce kişiyi aktif politikaya çeken RP bu ihtiyacı fazlasıyla karşılayabilir. Liberal hareketin başarısı, politik sistemin alışılageldik kurallarla daha fazla süremeyeceğine egemen güçlerin ikna olmasıyla doğrudan orantılı olacaktır. Bu açıdan RP'nin başarısı, sistemin liberalleşmeye yeşil ışık yakmasına vesile olabilir.

Ancak bu teorik fırsatların pratiğe geçirilebilmesi için liberallerin politik sürece etkin bir şekilde müdahale edebilmeleri gerekiyor. Ülkedeki her tür krizin kendilerine yaradığını düşünen liberallere kimsenin politik iktidarı ayaklarına giderek teslim etmeleri beklenemez. Egemen güçlerin sistemi reforme etme görevi için atıl liberaller yerine dinamik Refahçıları tercih etmesi pekâlâ mümkündür.

Sosyalist Sol'un Tavrı: Ehven-i Şer

Bir politik ideoloji olarak İslamcılık dışında bir din olarak İslam'a karşı da mücadele bayrağını yükselten İşçi Partisi ve onunla aynı yoldakileri saymazsak sosyalistlerin RP'ye karşı tavrında ehven-i şer yaklaşımı baskın.

Sembolik bir şekilde seçimlere katılan sosyalist çevreleri bir kenara bırakırsak bazı sosyalistler RP'nin belediyeleri kazanmasının önünün alınması için SHP, hatta kimi yerlerde ANAP ve DYP adaylarının desteklenmesini savunabildiler. Bazıları ise, bunun tam zıddı bir konuma yerleşip, düzen partilerine, egemen medyaya ve bu güçlerin yoksul ve yoksunlara ikinci sınıf muamelesi yapmalarına duydukları öfkeyle "Oyum Refah'a" diyebil-

diler. Her iki durum da sosyalistlerin ağır bir yanılgı içinde olduğunu yansıtmaktadır. SHP, ANAP ya da diğerleri RP'ye karşı laik düzenin, demokrasinin teminatı olmadığı gibi, RP de sömürücülere karşı yoksul ve yoksunların sesi değildir.

RP'yi eleştirebilmek onu anlamaktan geçer. RP'yi anlamak içinse demokrasi ve laikliğin Türkiye'deki durumunu anlamak kaçınılmaz bir zorunluluktur.

8 Türkiye Müslümanları ve Demokrasi

"İslam demokrasiyle bağdaşır mı?" sorusu ve bunun etrafında dönen tartışmalar son günlerde oldukça popüler. Türkiye müslümanlarının demokrasiye bakışlarını tartışmaya başlamadan önce böyle bir sorunun anlamsız, gereksiz ve cevapsız (veya birçok cevaplı) olduğunu belirtmek kaçınılmaz.

Böyle bir soru anlamsızdır, çünkü müslümanların azınlık ya da çoğunluğu oluşturdukları hiçbir toplumda bir din olarak İslam, işlerlikte olan bir demokratik rejimi lağvetmemiş; (İran'da devrimin hemen ardından gelen kısa dönemin "demokrasiye geçiş süreci" olup olmadığı tartışması bir yana bırakılırsa) demokrasiye geçiş süreçlerini engellememiştir. Hal böyle olunca, bu soru etrafındaki tartışmalar alabildiğine soyut teorik didişmelerden öteye geçemiyor. Bu tartışmaları anlamsız kılan bir başka husus, tartışmanın iki uç kutbundan her birinin birbirine zıt paradigmalardan (bir taraf tamamıyla İslam'ın temel kaynakları olan Kuran ve sünnet ile İslam tarihine gönderme yaparken, diğer taraf demokrasi fikrinin doğuşuna ve ilerlemesine vesile olmuş neredeyse tümü Yahudi-Hıristiyan toplumların ürünü olan kaynaklara başvuruyor) hareketle karşısındakini alt etmeye çalışması. Bu tartışmalar sırasında her bir ucun, rakibinin kaynaklarına başvurarak onu kendi silahıyla vurmaya çalıştığına da tanık olunuyor.

"İslam demokrasiyle bağdaşır mı?" tartışması toplumun tümünü kuşatırken, esas olarak marjinal iki uç tarafından belirleni-

yor: İslam dininden politik bir ideoloji üretmek isteyen İslamcılar ile Batılılaşma arzularını neredeyse İslam karşıtlığına kadar vardırabilen "aşırı laikler". Aslında bu iki tarafın da bu soruya verdiği cevap aynıdır: Hayır. Genellikle sömürgecilik döneminin Batılı oryantalistleri tarafından üretilmiş savları ortaklaşa kullanan bu iki uç, "hayır" cevabıyla farklı farklı gayeler güdüyor.

İslamcılar, toplumun büyük çoğunluğunun müslüman olması gerçekliğinden hareketle, demokrasinin İslam'la bağdaşmadığını kanıtlayarak kitleleri "şeriat düzeni" diye adlandırdıkları muğlak bir siyasi projenin saflarına çekmek istiyorlar. Bir başka deyişle, tüm müslümanlarda içkin olduğunu düşündükleri "şeriat bilincini" açığa çıkartmaya çalışıyorlar.

"Aşırı laikler" ise, kitlelerin dinle ilişkilerini neredeyse bir hobi olarak algılayıp, onların gündelik hayatını belirleyen temel saikin Batılılaşma projesinin tamamlanması olduğu düşüncesinden hareketle İslam'ın demokrasiyle bağdaşmadığı noktasında İslamcılarla mutabık kalıyorlar.

"İslam demokrasiyle bağdaşır mı?" sorusu gereksiz, çünkü otoriter ya da totaliter rejimler tarafından yönetilen müslüman toplumlarda, bu rejimler meşruiyetlerini esas olarak İslam dininden almıyorlar. Kuşkusuz birçok anti-demokratik rejim İslam'a arada sırada ya da sık sık başvuruyor, ancak aynı rejimler bunu, halkın İslamına karşı ürettikleri "resmi İslam"ın kurum ve kişileri aracılığıyla gerçekleştiriyorlar.

Aynı şekilde, demokratik olmayan rejimlerin varlık sürdüğü birçok müslüman toplumda dindarlar kaba hatlarıyla demokrasi olarak tanımlanabilecek yönetimler uğruna mücadele ediyorlar. Kurulu düzenlere karşı savaş veren şeriatçı grupların önemli bir bölümü de, bir amaç olarak olmasa bile, otoriter veya totaliter rejimleri devirebilme hedefinde bir araç olarak demokrasiye atıfta bulunuyorlar.

"İslam demokrasiyle bağdaşır mı?" sorusu cevapsızdır, çünkü İslam âleminde İslam'ı yorumlama konusunda geniş bir ser-

besti hâkimdir. Şii toplulukların bir bölümü hariç tutulursa, İslam dünyasında ruhban sınıf bulunmadığı için birçok güncel soru hakkında olduğu gibi demokrasi konusunda da müslümanlar dilediğince düşünmekte serbesttirler. Nitekim İslam dininin içinden konuşan sayısız müslüman, demokrasinin İslam dünyasının gündemine girişinden başlayarak bu soruya birbirinden farklı çok sayıda cevap geliştirmişlerdir. Özellikle "şura, icma, içtihad" gibi İslami kavram ve kurumları, çağdaş müslüman topluluklarda demokratik rejimleri mümkün kılabilmek için yeniden yorumlayan çok sayıda müslüman aydın ortaya çıkmıştır.

Cezayir Sendromu

"Islam demokrasi ile bağdaşır mı?" sorusu yalnızca Islami toplumların değil, tüm dünyanın gündeminde önemli bir yer işgal ediyor. Bunun başlıca nedeni, Mısır, Ürdün, Pakistan, Cezayir ve Türkiye gibi ülkelerde İslami grupların başka partiler aracılığıyla ya da bizzat kendi partilerini kurarak çok partili seçimlere katılmaya başlamış ve önemli başarılar elde etmiş olmalarıdır.

Bu soru, Cezayir'de İslami Selamet Cephesi'nin (FIS) önce yerel, ardından genel seçimlerde zafer elde etmesi ve iktidarı alamadan ordunun yönetime el koymasıyla iyice öne çıktı. Dolayısıyla birilerinin bu tartışmalar aracılığıyla Cezayir'deki askeri darbeyi meşrulaştırmak, en azından tepkileri azaltmak istediği kanısında olanlar pek haksız sayılmazlar.

Cezayir'deki askeri darbe, İslamcıların iktidara gelmeleri durumunda demokrasiyi ortadan kaldıracakları savıyla olumlanmak isteniyor; bu sava daha çok, İslamcılarla sandıkta rekabet etmekte zorlanan, bundan çekinen rejimler ya da gruplar (bunların içinde kendilerini demokrat olarak tanımlayanlar da var) başvuruyor.

Bu sav, ilginç bir şekilde gayri müslim dünyada da savunuluyor, İslamcılık ile Avrupa faşizmleri arasında benzerlikler ku-

rularak, "hijacking of democracy" (demokrasiye karşı olanların, demokrasiyi onu kullanarak yok etmeleri tehdidi) paradoksu yeniden ortaya atılıyor.

Cezayir örneğinde birçok nokta göz ardı ediliyor. Öncelikle Cezayir'de demokratik bir düzen hiçbir zaman mevcut olmadı. Seçimler demokrasiye geçişin ilk etabı olarak sunuldu. İktidardaki Ulusal Kurtuluş Cephesi (FLN) sandıktan çıkacağını, en azından zayıf bir ortakla koalisyon yapacağını hesaplıyordu. Sonuç beklentilere uymayınca Cezayir toplumunun demokrasiye henüz hazır olmadığı gerekçesiyle FLN'e yakın askerler şike bir darbeyle yönetime el koydu.

İkinci olarak, FIS'in demokrasi konusundaki görüşleri tam olarak net değildi. Değişik fraksiyonların koalisyonu olan FIS'in bir lideri demokrasiyi onaylarken, bir başkası tam aksi demeçler verebildi. FIS'in içinde kimin egemen olduğu, olabileceği darbe nedeniyle anlaşılamadı. Askeri yönetim, darbeye iyice meşruiyet kazandırabilmek için FIS'i yeraltına, silahlı mücadeleye itmeye çalıştı. Bunda tam anlamıyla başarılı olamamasının nedenlerinden biri pekâlâ FIS içinde demokrasi yanlısı güçlü bir kanat ya da kanatların mevcudiyeti olabilir.

Türkiye Müslümanlarının Tutumu

Bir din olarak İslam'ın demokrasiyle bağdaşıp bağdaşmadığı gibi bir soru yerine birer birey olarak müslümanların demokrasiye yaklaşımlarını tartışmak daha işlevsel olacaktır. Türkiye'de müslümanların demokrasiye nasıl baktıklarını tartışmak için ise öncelikle cumhuriyet döneminin yarattığı müslüman tiplerini kabaca incelemek gerekiyor.

Türkiye'de ezici çoğunluğu "sıradan müslümanlar" oluşturuyor. İslam'ı bayram namazlarına, Fatiha suresine, mevlitlere, cenaze namazlarına, en iyimser deyimle "beş şart"a indirgeyen bu kesimin modernleşmeyle ve onun uzantıları olan laiklik, demok-

rasi gibi anlayışlarla önemli bir çelişkisi yok. Ardından "gelenekçi dindarlar" olarak tanımlanabilecek, İslam'ın itikat ve ibadet yönlerine sıkı sıkıya bağlı olup, aynı zamanda onu iyi kötü bir yaşam nizamı olarak gören kalabalıklar geliyor. Son olarak, kendilerine çalışma alanı olarak temelde bu dindar/gelenekçi tabanı seçen, İslam dinini politik bir ideolojiye dönüştürüp İslami bir devlet kurmayı arzulayan İslamcılar karşımıza çıkıyor.

Tek parti yönetiminin müslümanları "modernleştirmek", bir diğer deyişle onların dinle olan ilişkisini "sıradanlaştırmak" istediği ve bunda önemli bir başarı kazandığı biliniyor. Kendini hiçbir zaman demokratik olarak tanımlamayan tek parti yönetimine karşı gelenekçi kesimin hiç iyi düşünceler beslemediği de biliniyor.

Nitekim çok partili hayata geçişle birlikte, CHP'nin rakibi Demokrat Parti bu kesimlerin geniş ölçüde desteğini almayı bildi. Otoriter CHP'ye karşı, ne derece hakettiği tartışmalı "demokrat" sıfatlı bir partiyi oya boğan dindarların demokrasiye karşı pek de önyargılı olmadıkları, hatta sempati besledikleri söylenebilir.

İran İslam Devrimi'ne kadar Türkiye'de dindarların demokrasiye karşı fazla bir itirazları görünmedi. 1960 sonrası Mısır, Pakistan ve İran kökenli çağdaş İslamcı yazarların eserlerinin çevrilmesiyle birlikte oluşmaya başlayan İslamcı entelijensiya demokrasinin "beşeri bir ideoloji" olduğunu yüksek sesle dile getirebilmenin olanak ve zemininden yoksundu.

Milli Nizam Partisi'nin (MNP) kapatılmasıyla derin bir tedirginlikle hareket etmek zorunda kalan Milli Selamet Partisi (MSP) kadroları da belki benzer düşüncelere sahiptiler ancak oyunu kurallarına göre oynamaya muazzam dikkat gösterdiler.

İslamcılara, demokrasiyi alenen mahkûm etme imkânını İran Devrimi sağladı. Devrimin doğurduğu coşkuyla birlikte "hâkimiyet Allah'ındır" sloganı atılmaya başlandı. Çünkü ortada somut bir örnek vardı. İran rejimi hem Batı'ya (kapitalizm / liberal demokrasi), hem Doğu'ya (sosyalizm / proletarya diktatörlü-

ğü veya halk demokrasisi) kafa tutuyor, üçüncü bir yol olarak İslam'ı öne sürüyordu. (Her ne kadar İran'ın kapitalizm ve sosyalizme alternatif olarak nasıl bir ekonomik düzen öne sürdüğü berrak olmasa da, liberal demokrasi ile proletarya diktatörlüğüne karşı şeriat düzenini benimsediği açıktı. Bu şeriat düzeninin de İran'a ve dolayısıyla İmamiye Şiası'na özgü olduğu ise kısa zaman içinde ortaya çıktı.)

İslamcıların Demokrasiye Karşı Argümanları

Türkiye'de İslamcıların demokrasi karşıtı söylemi esas olarak 1980 ortalarından itibaren, İslami hareketliliğin gözle görülür bir canlanma içine girmesine paralel olarak gelişti. Demokrasi ilk olarak sözcük olarak eleştirildi. Birçok İslamcı makalede sözcüğün etimolojisi yapıldı, yalnızca Latince bir kökten gelmesinin bile benimsenmemesine yeterli olacağı söylendi ya da ima edildi.

Demokrasi, halkın iktidarı olması nedeniyle Allah'a şirk (ortak) koşmak olarak tanımlandı. Çünkü İslamcılara göre hâkimiyetin yegâne kaynağı Allah'tır. İnsanlar bütün yaşamlarını Allah'ın emirlerine göre ayarlamak zorundadırlar. Dolayısıyla müslüman bir topluluğun idaresi de doğrudan Allah kelamı esas alınarak düzenlenmelidir.

Türkiye İslamcıları, Batı'nm sunduğu demokrasi önermesini, Batı sömürgeciliğinin yıllarca mağduru olmuş Hind Yarımadası, Mısır gibi bölgelerin İslamcı düşünürlerinin katı Batı aleyhtarlığından beslenerek reddettiler. Batılılaşma sürecinin iyi kötü tamamlandığı Türkiye'de, bu Batı aleyhtarlığını sürdürürken bilerek ya da bilmeyerek Batılı tarzda akıl yürütmelerde bulundular. En basitinden Türkiye solunun geliştirmiş olduğu anti-emperyalist eleştiriden geniş ölçüde etkiler taşıdılar.

Türkiye'nin demokratikleşme sürecinde uğradığı kesintiler, tanık olduğu anti-demokratik uygulamalar da İslamcıların eleşti-

rilerinde kullandıkları malzemeler oldu. Demokrasinin yokluğundan kaynaklanan sorunlar, birçok İslamcı tarafından istismar edilerek demokrasi eleştirilerinin savları olabildi.

Genellikle modern eğitim kurumlarından yetişmiş ve Batı dillerini öğrenmeye fazlasıyla istekli bir kısım İslamcı aydın da, Batılı düşünürler tarafından geliştirilen bazı demokrasi eleştirilerini kimi zaman bağlamlarından koparararak, kimi zaman alenen tahrif ederek Türkiye'ye taşıdılar.

Bütün bu eleştiri süreci boyunca demokrasiyi eleştiren İslamcılar bunun karşısına somut şeriat programları çıkartmaktan uzak kaldılar. Genellikle imrenilen İran devleti, üzerinde taşıdığı yoğun Şii damgası nedeniyle Sünni bir topluma model oluşturabilmekten uzaktı. Ayetullah Humeyni'nin geliştirerek İran devletinin temeli haline getirdiği *velayet-i fakih* kavrayışı, bir din adamları hiyerarşisi gerektiriyordu. Sünni İslam'ın ruhbanlığı reddetmesi bir yana, ülkede varolan din adamlarını belli bir hiyerarşi içerisine sokabilmek bile tek başına imkânsızdı. Ayrıca *velayet-i fakih*'in özünü oluşturan "rehber / imam"ın Türkiye'de nasıl ortaya çıkacağı ya da çıkartılabileceği de başlı başına bir sorundu.

Bununla birlikte 80'li yıllarda bir kısım İslamcının geliştirdiği demokrasi karşıtı söylem dindar kitleler nezdinde belirli bir ilgi ve sempati toplamayı başardı.

90'larda Durum ya da İslami Liberalizmin Doğuşu

Ancak 80 sonlarından itibaren tablo büyük ölçüde değişti. İslam dünyasında ve Türkiye'de radikal İslam'ın (kimi araştırmacılara göre genel olarak politik İslamcılığın) hızla tükenişe geçmesi demokrasi karşıtlığının yerine çoğulculuk arayışlarının inisiyatif kazanmasını da beraberinde getirdi.

Yeni dönemde, çoğunlukla gençlerden oluşan radikal gruplar çözülmeye başladı, en azından etkilerini yitirdiler. Radikalle-

rin toplumsal iktidarlarını tehdit etmesi nedeniyle söylemlerini denetimli bir biçimde radikalleştirme yoluna gitmiş olan geleneksel tarikatlar (Nakşibendiler, Kadiriler...), İslami ekoller (Nurcular, Süleymancılar), partiler (Refah Partisi) ile kimi küçük grup ve çevreler yeniden eski rehavet günlerine dönüp, kurulu düzenle karşılıklı taviz esasına dayalı, çoğunlukla sağcı, politikalara yöneldiler.

Bu dönem, farklı kökenlerden gelen geniş bir müslüman okumuş grubunun belli belirsiz bağımsız bir İslami entelijansiya oluşturmasına da tanık oldu. Bu entelijansiya, en azından cemaatlere ve onların yöneticilerine karşı bağımsızlıklarını muhafaza edebilmek için birçok demokrasiyle bağdaşır nitelikte birçok tez geliştirdi.

Bir diğer önemli nokta da, 1980'lerde, tüm Türkiye'ye olduğu gibi İslamcı ve dindarlara da ANAP ve Turgut Özal'ın damgalarını basmış olmalarıydı. "Cuma namazı kılan" ve Nakşi gelenekten gelme Özal'ın pragmatizminin dindarları ne denli büyülemiş olduğu, onun cenazesinin tekbir sesleriyle kaldırılmasıyla ortaya çıktı. Ölümünden sonra Özal hakkında İslami yayın organlarında genellikle övücü yazılar çıktı, eleştirmeye kalkanlar da "yiğide vururken hakkını yememeye" özen gösterdiler.

Bu Özal etkisinden, dindarların da tüketim toplumuna büyük bir şevkle eklemlendiklerini anlamak gerekiyor. Uzun bir süre Türkiye toplumunun "üvey evlatları" muamelesi gören dindarlar bu eklemlenme süreciyle birlikte statülerini diğer yurttaşlarla eşitlemiş oldular. Öte yandan iyi birer tüketici olmaları, ister istemez onları liberal ve günümüzün moda deyimiyle "global" değerlere yakınlaştırdı.

Sağlığında birçok kişi ve kesim tarafından ekonomideki liberalliğini politikaya yansıtmamakla eleştirilen Özal, ölümüne yakın "İkinci Atılım Programını" hayata geçirmeye niyetlenmişti. Kendisini panel yöneticiliğine kadar sürükleyen bu niyet kabaca "İkinci Cumhuriyet" olarak adlandırıldı. Amaç, ana hatlarıyla, Türkiye Cumhuriyeti'ni "tabularından arınmış liberal de-

mokratik bir cumhuriyet" yapmaktı. Bu gerçekleştirilirken Türkiye Cumhuriyeti'nin yeni bir Osmanlı Devleti'ne dönüşüp dönüşmeyeceği ise zamana bırakılmıştı.

İkinci Cumhuriyet taarruzunda Özal, tıpkı ANAP'ı kurduğu günlerdeki gibi farklı eğilimlerden aydınları yanına toplamaya girişti. Ve Özal'ın yanında, 80'li yıllarda demokrasiyi açıkça eleştirmiş ya da bu eleştirilere bilerek veya bilmeyerek savlar sunmuş çok sayıda İslamcı da vardı. Bu kişilerin büyük bir kısmı, artık kendilerine İslamcı değil, "liberal müslüman" ya da "demokrat müslüman" denmesini tercih eder olmuşlardı.

90'lı yıllarla birlikte İslami kesimde yaşanan "liberalleşme" eğiliminde Özal kadar Türkiye yeni solunun da önemli bir etkisi oldu. Radikalleşirken Türkiye Leninist solundan geniş ölçüde kopya çekmiş olan İslamcılar, radikal dalganın dinmesiyle birlikte, 80'li yıllarda sol aydınlar tarafından gündeme getirilen "sivil toplum, konsensüs, bir arada yaşama, çoğulculuk" gibi kavramları açıkça savunur oldular.

Belirleyici nitelikteki diğer bir olgu da Kürt sorununun giderek tırmanmasıydı. Kürtlerin dindarlıklarıyla öne çıkan bir halk olması ve Türkiye'deki İslami oluşumların tavan ve tabanında hatırı sayılır bir Kürt varlığının bulunması birçok İslamcı'yı "Kürt sorununa siyasi çözüm", buradan hareketle de "Kürt sorununa demokratik çözüm" noktasına getirdi.

İslami kesimdeki anti-demokratik yönelimleri budayan önemli bazı anları belirtmek gerekirse ilk olarak Diyanet İşleri eski Başkanı Prof. Süleyman Ateş'in Kuran tefsirine değinmek şart. Prof. Ateş'in "Cennet müslümanların tekelinde değildir" ibaresiyle özetlenebilecek yorumu, dünyada iyi amel yapan her kulun, hangi dinden olursa olsun yerinin Allah'ın yanı olduğunu savunmasıyla, İslamcılığın evrenselci, dolayısıyla çoğulculuk karşıtı yorumlarını mahkûm etti.

Bu yaklaşım, *Tezkire* dergisinde Ahmet Çiğdem'in yazılarında "Bu dünya müslümanlara verilmiş değildir" sözleriyle daha da ileri bir boyut kazandı.

Ali Bulaç ve bazı İslamcı aydınlar, önce *Kitap Dergisi*'nde, sonra sosyalist *Birikim* dergisinde, ardından yine kendilerinin çıkarttığı *Bilgi ve Hikmet* gibi dergilerde Hz. Muhammed'in yahudilerle imzalamış olduğu akidden (Medine Vesikası) kalkarak çağdaş bir çoğulcu toplum modelini tartışmaya açtılar.

90'lı yılların dikkat çekici İslami yayınlarından *Yeni Zemin* dergisi de, dindarların dışında sağdan, soldan ya da Kürt hareketinden gelip liberal demokratik arayışlar noktasında birleşen çok sayıda aydın için de yeni bir zemin oldu.

İzmir'de Akevler Kooperatifi etrafında bir araya gelen, kendilerini "Laik müslümanlar" olarak tanımlayan bir grup aydın, küçük cemaatlerin mutlak kolektivizmine dayanan ve bu cemaatlerin aritmetik toplamından oluşan özgürlükçü bir ütopyayı dile getirdiler. Refah Partisi MKYK üyesi, eski genel başkan yardımcısı Bahri Zengin, benzer bir şekilde her cemaatin kendi hukukuna göre yaşayacağı "çok hukuklu toplum projesi"ni geliştirdi, hatta genel başkanı Necmettin Erbakan'ın birçok önemli konuşmasında bu projeyi savunmasına da vesile oldu.

Zaten aynı Erbakan, Ekim 1991 genel seçimleri öncesinde Akevler çevresinin geliştirdiği programı "Adil Düzen" adıyla hem seçim sloganı, hem de partisinin alternatif programı olarak benimsemişti. Ancak program ve fikir eksikliğini "sivil toplumcu" müslüman aydınların geliştirdiği bazı tezlerle kısmen örtmeye çalışan RP'de demokrasiye bir "amaç" değil, bir "araç" olarak bakma çizgisi halen hâkimiyetini koruyor.

Türkiye'nin çoğunluğunu oluşturan "sıradan müslümanların" zaten demokrasiye bir itirazları olmadığını hatırlatarak, dindarlara ve İslamcılara genel olarak bakacak olursak demokrasi alerjisinin 90'lı yıllarda iyiden iyiye azaldığını gözlemleyebiliriz.

İslami yayın organları son dört senedir demokrasiye, onu cepheden eleştirdikleri günlere kıyasla daha geniş yer ayırıyorlar. Genellikle dosya şeklinde yapılan bu yayınlarda, demokrasi "beşeri ideoloji" olmaktan ziyade "yetersiz" bulunarak eleştirili-

yor. Yeni dönemin genel kabul gören tezi "İslam'da demokrasi zaten vardır, ama ondan daha fazlası da vardır".

Demokrasiyi –kimileri adını zikretmekten kaçınsa da– savunanların tezi ise "İslam özgür ortamlarda gelişir".

Somut tavır alışlara gelince: Köklü cemaatler içinde sağ kitle partileriyle karşılıklı taviz esasına dayalı stratejiler yeniden öne çıkıyor. Bu cemaatlerin istediği, tüm toplumu kuşatan demokratik bir yönetimden ziyade kendi çalışmalarını özgürce sürdürmelerine izin verecek, seçilmelerine kendilerinin de katkıda bulunduğu "sağcı hükümetlerin" işbaşına gelmesi.

Turgut Özal'ın ölümünden sonra açıkta kalan "yeni demokrat" müslüman aydınların bir kesimi Aydın Menderes'in Büyük Değişim Partisi'nde (sonradan Demokrat Parti'de), bir grubu Yusuf Özal'ın Yeni Partisi'nde aktif politika yapıyor; birkaçı Cem Boyner'in başını çektiği Yeni Demokrasi Hareketi ile ilişki kurmaya çalışıyor, bazıları da Refah Partisi'ni demokratik bir çizgiye çekmeye uğraşıyor.

de bir engel olarak görüp kimi zaman alabildiğine sert bir şekilde eleştirmekten de kaçınmadılar.

Fakat Özal'ın ölümünden sonra nasıl Türkiye statükoya döndüyse, İslami liberallerin büyük bir kısmı da statükoya, yani RP'ye döndü. Bir zamanlar RP içindeki "çevre" güçleri bu partiden kopartıp II. Cumhuriyet saflarına çekmeye çalışanların bir kısmı, Özal'la birlikte sahipsiz ve örgütsüz kalınca yuvaya dönmekte beis görmediler.

RP'ye yeniden yönelenler, "RP değişmediği için kazanıyor" başlıklı bölümde ek olarak verdiğimiz Mehmet Metiner'in yazısında da görüldüğü gibi, bu partide, içindeki sisteme muhalif potansiyeli(çevre güçlerini) hâkim kılma çabasındalar. RP içinde Erbakan'dan izinsiz hiçbir şey yapılamayacağının bilinciyle, onun savunur göründüğü bazı görüşleri haddinden fazla abartıyor, onu, devletçi "kötü çevresi"nden kopartıp liberal bir düzleme çekmeye çalışıyorlar.

İslami liberaller, özellikle 80'li yıllarda yaşanan toplumsal değişim ve dönüşümün (Özal'ın deyimiyle "transformasyon"un) siyasi plana yansımasından, esas olarak ülkenin tümünü ve tüm alanlarını kapsayacak geniş ölçekli bir demokratikleşmeyi anlıyorlar. Bu anlamda Erbakan'm, RP'nin 4. Büyük Kongresi'nde yaptığı konuşmada "ilk kez" dile getirdiği bazı görüşlere büyük önem atfediyorlar. Örneğin Doç. Dursun aynı yazıda şöyle diyor: "Son parti kongresinde N. Erbakan tarafından dile getirilen Yeni Söylem, dünyadaki ve Türkiye toplumundaki değişimi yakalayan, toplumun bütün kesimlerini kucaklayan, partiyi İslam ile özdeşleştirmeyen, partinin sadece dar bir kesimin partisi değil bütün Türkiye'nin partisi olduğunu vurgulayan bir içeriğe sahipti. Bu açılım ve dönüşüm, partinin statükodan yana bazı idareci ve taraftarlarına rağmen toplumda büyük bir yankı meydana getirdi."

Demokrasi-Çoğulcu Demokrasi Ayrımı

İslami liberallerin bu yaklaşımı ne ölçüde gerçeği, ne ölçüde gerçek olması isteneni yansıtıyor? Emekli subayların transferlerinin en önemli olay haline getirildiği bu kongrede RP nasıl bir sivil ve demokratik açılım gerçekleştirdi?

RP Genel Başkanı Necmettin Erbakan, söz konusu uzun konuşmanın "demokratikleşme" ile ilgili kısmında şöyle demişti: "Türkiye'yi medeni, çağdaş, gerçek demokrasi ve gerçek çoğulcu demokrasinin tatbik edildiği, insan haklarının tam, kâmil ve çağdaş manada teminat altına alındığı bir ülke haline getirilmesi için canla başla ve inançla ve samimiyetle çalışan parti Refah Partisi'dir."

Demokrasi ile çoğulcu demokrasi arasında ayrım yapan Erbakan'a göre Türkiye'de "gerçek demokrasi" yerine "hile rejimi", "çoğulcu demokrasi" yerine de "tahakküm düzeni" yürütülmektedir. Yine Erbakan'a göre "Türkiye'de gerçek laiklik değil, laiklik adı altında müslümanlara baskı rejimi, İslam düşmanlığı yürütülmektedir."

Laikliğin ihlal edildiğini kanıtlamak için başörtülü fotoğrafla pasaport alınamadığı, karayolu ile hacca gidilemediği gibi örnekler sıralayan, "Türkçe olmayan" laiklik kelimesinin Anayasa'dan çıkartılması gerektiğine değinen Erbakan, "Türkiye baştan sona bir yasaklar ülkesidir," deyip ne bu yasaklara örnek vermiş, ne de bunların önünü nasıl alacaklarını açıklamıştı. Konuşmasının ilerki safhalarında ise Erbakan şu teminatı vermişti: "RP, demokratik yollar ve hür seçimle iktidara gelip yine demokratik yollar ve hür seçimle iktidarı devretmeyi deklare ediyor. Bu durumda RP'nin anti-demokratik olduğu veya demokrasiyi rafa kaldıracağı yolundaki iddialar basit ve ucuz bir propaganda malzemesi ötesinde değer ve ciddiyet taşımaz."

"Bugün demokrasi var mı ki bunun telaşını taşıyorlar?" sözlerinden de anlaşıldığı gibi Türkiye'nin demokratik olduğu iddi-

asını temelden eleştiren Erbakan'ın kendi demokrasi anlayışı hakkında nedense ayrıntılı bilgiler edinemiyoruz. "RP'nin yolu en iyi, en güzeli halkın tasvibiyle uygulamaktır," gibi genel geçer sözler bu beklentimizi karşılamıyor.

Belki RP'nin demokrasi anlayışını çözümlemede, Erbakan'ın "çoğulcu demokrasi yerine azınlığın çoğunluğa tahakkümü rejimi yürütülüyor" sözleri yardımcı olabilir. Bu sözler ters çevrilerek, RP'nin, çoğulcu demokrasiden "çoğunluğun azınlığa tahakkümü"nü anladığı pekâlâ çıkartılabilir. Nitekim Erbakan'ın, basın mensuplarının kendisini muhtemel bir RP iktidarında olabilecekler konusunda sıkıştırma gayretleri karşısında "Yasa tekliflerimizi TBMM'ye götürürüz, onaylanmaları halinde uygulamaya girerler" cevabı vermesi bu yaklaşımın izlerini taşıyor.

Halbuki RP'nin büyük bir şevkle pazarlamaya çalıştığı "Adil Düzen" programının temelinde "kuvvete değil hakka dayalı bir sistem" anlayışı yatıyor. Bu anlayışa göre adalet, bine karşı bir kişinin hakkını gözetmekle gerçekleşebilir. "Adil Düzen" anlayışı, uygulanabilirliği ve ekonomik akılcılığa uygunluğu tartışmaları bir kenara bırakılırsa, bu bakımdan gerçek anlamda çoğulcu bir temele yaslanıyor. Fakat Erbakan, başı sıkıştıkça, sık sık eleştirdiği, günümüzün "gayri adil düzeni"nin referanslarına başvurmakta beis görmüyor.

Erbakan'ın her seferinde "Adil Düzen"e atıfta bulunduğunu bilip, onun "çoğunluğun azınlığa tahakkümü"nü savunduğunu iddia etmek artniyetlilik olarak görülebilir. Fakat bu iddia, bizzat Adil Düzen'in bir numaralı ideoloğu Süleyman Karagülle tarafından da seslendiriliyor. Yakın çalışma arkadaşlarından Prof. Arif Ersoy'un Çorum'dan, Yrd. Doç. Süleyman Akdemir'in İzmir'den RP belediye başkan adayı olmalarına rağmen Karagülle seçimden önceki bir röportajımızda Erbakan'a şöyle çatmıştı: "İnsanlığa tekrar tekrar duyurmak istiyorum, Erbakan'ın dedikleri doğrudur, ama yaptıkları Adil Düzen değildir. RP, Adil Düzen diyor ama ekseriyet (çoğunluk) sisteminin peşinden koşuyor. Düzenin zulmünden o da yararlanacak."

Mevdudi'nin Teodemokrasisi

Uzun bir süre demokrasiyi "yüzde 51'in yüzde 49'a tahakkümü" olarak eleştirenler kervanında yol alan Erbakan ve Milli Görüş hareketinin, oylarını artırdıkça, iktidara yaklaştıkları düşüncesine kapıldıkça çark etmeleri politik terminolojide pragmatizm ve oportünizm gibi sözcüklerle tanımlanabilir.

Erbakan, demokrasiye karşı 180 derecelik dönüşüyle, Hind altkıtasının en önemli İslami örgütlenmesi olan Cemaat-i İslami'nin kurucusu ve 20. yüzyılın kaydettiği belli başlı özgün İslamcı düşünürlerden biri olan Ebu'l Ala el-Mevdudi'yi hatırlatıyor. Mevdudi, İngiliz sömürgeciliğinden kurtuluşun arifesinde, iktidarı almasına kesin gözüyle bakılan Hindistan Ulusal Kongresi'nin laik ve demokratik düzen kurma niyetini şiddetle eleştiriyordu. Charles J. Adams'a göre Mevdudi, "Demokrasiyi, görüşleri doğru da olsa yanlış da olsa çoğunluğun egemen olduğu, azınlığın kendini ancak çoğunluğa uydurduğunda bir yer edinmeyi umduğu yönetim biçimi olarak tanımlar. Demokraside belirtilen hiçbir hak garantisi ya da diğer koruma önlemi demokratik ülkedeki herhangi bir azınlığı gerçek anlamıyla korumaya yetmez. En yalın anlamına indirgendiğinde, demokrasi sadece çoğunluğun zulmüyle özdeştir. Müslümanlar Hindistan'da açıkça bir azınlık olduklarından ve daha uzun süre de böyle kalacaklarından, ülkede demokratik kurumların oluşturulması kültürlerini yıkacak, kimliklerini kaybettirecek ve en sonunda kendilerini dinlerinden dönmeye zorlayacak ölümcül bir zehirden farksızdır." [1]

Aynı Mevdudi, müslümanların çoğunluğu oluşturduğu Pakistan'ın kurulması ve anayasasında bir "İslam devleti" olduğunun belirtilmesinin ardından, İslam'ın, şura'yı ve müslümanların onayını şart koşması nedeniyle demokrasiyi içerdiğini iddia ede-

1. *Güçlenen İslam'ın Yankıları*, der. John L. Esposito, Yöneliş, İstanbul, 1989, s. 123.

rek dönüş yaptı. Ancak idealindeki İslam devleti nitelemesi "Allah'ın Krallığı"ydı; bu tamlamanın iticiliği nedeniyle "teodemokrasi" kavramını geliştirdi. Yine Charles J. Adams, bu kavramı şöyle açıklıyor:

"(Teodemokrasi, Mevdudi'ye göre) Bu dünyanın şu ana kadar gördüğü yönetim sistemleriyle karşılaştırılamayan bir rejimdir. Allah'ın egemenliği ve insanın hilafeti olarak özetlenebilecek iki temel ilkeye dayanır. Allah'ın emirlerini ön plana çıkardığı ve onlardan sapmayacağı için 'teokratik' olarak adlandırılabilir. Aynı zamanda, her müslümana yeryüzünde Allah'ın iradesini gerçekleştirecek temsilci statüsü verdiği ve cemaat içinde sürekli bir şura öngördüğü için de 'demokratik'tir. Mevdudi, müslümanların en başta devlet başkanlarını görevden uzaklaştırma ve her konuda düşüncelerini açıklama yetkilerinde ifadesini bulan sınırlı bir halk egemenliğine sahip olduklarını söylüyor."[2]

Adams, Mevdudi'nin, hukuk ile devletin meşruiyetinin insan iradesinden mi, yoksa Allah iradesinden mi geldiği sorusunu görmezden geldiğini ileri sürerek şöyle yazıyor: "(Mevdudi bu sorunun yerine) iyi demokrasiyle kötü demokrasiyi ayırmaya çalışıyor, iyi demokrasinin, İslam devletinin temel niteliği olduğunu öne sürüyor. İslam devletini tanımlamada kullanılan 'demokrasi' sözcüğünün temel dayanağı, sorunların belirlenmesi ve çözümünde insanların iradesine kaçınılmaz olarak bir rol yüklüyor." [3]

Hindistan'da müslümanlar azınlıkta olduğu için demokrasiye karşı çıkan Mevdudi, Pakistan'da çoğunluktaki müslümanların, gayri müslimlere "zımni" (korunan) statüsü tanıyıp ikinci sınıf vatandaş muamelesi yapmalarını hem İslam'a, hem de demokrasiye uygun bir tutum olarak savundu. Hatta Ahmediye mezhebine yönelik ayrımcı kampanya ve teröre sempatiyle bakıyordu. Ahmediye üzerine yazdığı kitap nedeniyle askeri mahkemede önce idama, sonra 14 yıl ağır hapse mahkûm oldu, fakat 20 ay sonra salıverildi.

2. *A.g.e.*, s. 139. 3. *A.g.e.*, s. 140.

Refah İslamcı mı?

Acaba, tıpkı Mevdudi gibi, eleştiregeldiği demokrasi uygulamasını, azınlık duygusundan uzaklaştıkça savunmaya başlayan Erbakan'ın (dolayısıyla RP'nin) "teodemokrasi"yi de savunduğu söylenebilir mi?

Bu noktada Türkiye'deki İslamcıların nasıl bir İslam devleti arzuladıklarını irdelemekte yarar var. Nurcuların bir bölümü, 1980 ortalarında, Mevdudi'nin adını anarak teodemokrasi önermesine sahip çıkıyorlardı. Aslında Sünni geleneğe sıkıca bağlı olan İslamcılar, adını anmasalar da, teorik olarak Mevdudi'nin çizdiği İslami devlet modeline yakın duruyorlar. Bunun başta gelen nedeni, Sünnilikte devlet yönetimini üstlenmesi doğal karşılanacak bir ruhban sınıfın bulunmamasıdır. Fakat İran İslam Devrimi ve ardından gelen İslam Cumhuriyeti'nin etkisindeki, çoğunluğunu radikal gençlerin oluşturduğu bazı İslamcı gruplar "Allah'ın indirdiğiyle hükmetme" yetkisini esas olarak ulemaya devretme çizgisine yaklaştılar. Bu çizgi, zorunlu olarak Sünni geleneğin eleştirisini de beraberinde getirdi. Olmayan bir ruhban sınıfını var etme yolundaki çabalar, en son Cemalettin Kaplan örneğinde görüldüğü gibi trajikomik sonuçlara varabildi. Halbuki, Olivier Roy'nın *Siyasal İslam'ın İflası* adlı kitabının[4] İran'la ilgili bölümlerinin çok iyi sergilediği gibi, İran'daki devlet modeli de "teodemokrasi" çerçevesinin pek dışında değil. Diğer bir deyişle, Türkiye'deki "İran'dan çok İrancılar", mollaların İran yönetimindeki sembolik rolünü abartıp yanlış değerlendirdiler.

RP'nin teodemokrasi isteyip istemediği sorusunu cevaplamanın yolu RP'nin İslamcı olup olmadığını saptamaktan geçiyor. Eğer İslamcılık, örneğin Mısırlı Müslüman Kardeş Seyyid Kutub'un yaptığı gibi, müslüman dünyada kurulu rejimleri "modern cahiliye" olarak tanımlayıp bunlara karşı savaş ilan etmek-

4. *Siyasal İslamın İflası*, Olivier Roy, Metis Yayınları, İstanbul, 1994.

ten ibaretse RP İslamcı değildir.

Fakat İslamcılık Kutub ve benzerlerinin yorumlarından ibaret değil. Kimi araştırmacılar Kutub ve benzerlerinin yorumlarını "radikal İslamcılık" olarak tanımlarken, karşısına geleneksel Müslüman Kardeşler çizgisinin çarpıcı bir örneğini oluşturduğu "ılımlı veya uzlaşmacı İslamcılığı" çıkartıyorlar. Bazıları da İslamcılığı "yukarıdan aşağıya" (devrim veya askeri darbe yoluyla siyasi iktidarı ele geçirip toplumu devlet eliyle İslamileştirme tezi) ve "aşağıdan yukarıya" (toplumu İslamileştirdikten sonra devletin de zorunlu İslamileşeceği tezi) olarak ikiye ayırıyor.

Bu anlamda RP'nin ortayolcu bir İslami hareket olduğu, "aşağıdan yukarıya" İslamcılıkla "yukarıdan aşağıya" İslamcılığın arasında durduğu söylenebilir. Ancak teorik açıdan rahatlıkla İslamcı olarak tanımlanabilecek RP'nin pratikte buna ne denli riayet ettiği ayrı bir tartışma konusudur.

Daha önceki bölümlerde RP'nin iktidara yaklaştıkça İslamcılıktan uzaklaştığını, aslında bunun dünyadaki tüm İslami hareketler için de genelleştirilebileceğini söylemiştim. Bu genelleştirmeden yola çıkarak, İslami hareketlerin başlangıçtaki püriten imajlarını ve bunun sağladığı cazibelerini yitirdikleri, pragmatizmi temel çalışma tarzı olarak benimsedikleri söylenebilir.

İslami hareketlerin pragmatizmin egemenliği altına girerek püriten kökenlerinden uzaklaşmaları, içinde bulundukları toplumların modernlikleriyle doğrudan ilintilidir. Türkiye'nin, İslam dünyasının en fazla modernleşmiş ülkesi olduğu kabul edilirse, RP'nin de dünya çapında en pragmatist İslami yapılanma olduğu düşünülebilir.

Fakat pragmatizmde başa güreşen MNP-MSP-RP geleneğinin, örneğin Müslüman Kardeşler ve Cemaat-i İslami gibi örgütlenmelere göre daha genç bir hareket olduğu unutulmamalıdır. Bu genç olma durumu, RP'yi çok istediği dünya müslümanlarının liderliğinden mahrum kılıyor. Gençliğinin dışında, MNP-MSP-RP geleneği İslam dünyasına Mevdudi, Seyyid Kutub, Ali Şeriati, Ayetullah Humeyni gibi özgün düşünürler, dolayısıyla

özgün düşünceler de sunamamıştır. Kurt bir politikacı olarak övülen, ama asla bir İslamcı düşünür olarak görülmeyen Necmettin Erbakan bu açığını kapatmak için kendilerini "laik" olarak tanımlamakta sakınca görmeyen bazı müslüman aydınlardan yardım almıştır. Yani "Adil Düzen", Türkiyeli seçmenlerin yanı sıra dünya İslami hareketleri de gözetilerek geliştirilmiştir ve Erbakan'ın bu projeyi İslam dünyasında pazarlamak için çaba gösterdiği de bilinmektedir.

Refah ve Teodemokrasi

Necmettin Erbakan, *Türkiye* gazetesinin bir muhabirinin "Yüzde 99'u müslüman olan bir ülkede siz niye yüzde 10'un altında rey alıyorsunuz? Bu bir tezat değil mi?" sorusunu şöyle yanıtlamıştı: "Tezat şudur: Millet müslüman olduğu halde İslamiyet nedir bilmiyor. Mesele bu... Bu millete öğretim yeteri kadar yapılmamış."

Erbakan'ın, halkın çoğunluğunu "gerçek İslam"dan habersiz kabul etme yaklaşımı genel İslamcı perspektifle uyum gösteriyor. Bilindiği gibi müslüman olmayanları İslam'a çağırmayı hedefleyen tarihsel tebliğ anlayışı, 20. yüzyılda yerini, "müslüman olduklarını söyledikleri halde İslam'ı bilmeyenlere" yönelik İslamcı tebliğ anlayışına bıraktı.

Tek Parti dönemini, yaklaşık iki yıl önce gerçekleşen aynı röportajda "şiddetli bir din düşmanlığı" olarak niteleyen Erbakan'a göre Türkiye'de "gerçek müslümanlar"ın oranı neredeyse MNP, MSP ve RP'nin oy oranlarıyla ölçülebilir. Dolayısıyla bu partilerin asli görevi de müslümanlara "gerçek" kimliklerini kazandırmak ve bu yolla "gayri islami" bir azınlığın tahakkümüne karşı müslüman çoğunluğun tahakkümünü mümkün kılmak olmaktadır.

Parti içinde (dolayısıyla devlet içinde) yükselmenin ana ölçütü olarak dini yetkinliği değil de politik becerikliliği benimse-

yen RP'nin kadrolarının seçimler yoluyla elde edecekleri iktidarı nicelikleri ve nitelikleri şüpheli din adamlarına teslim edeceklerini beklemek naiflik olur. Bu anlamda RP, Mevdudi'nin yorumladığı anlamda bir "halk iktidarı"nı savunmaktadır ve bunun adını demokrasi koymaktan da tıpkı Mevdudi gibi çekinmemektedir.

İslami devlette anahtar bir önem sergileyen "emirlik" makamını RP'nin de savunduğu, ancak "emire" "devlet başkanı" demeyi tercih ettiği de söylenebilir. Turgut Özal'ın da başkanlık sistemi tartışmalarını başlatırken ABD, Fransa gibi örneklerin yanı sıra İslamcı gelenekten de etkilenmiş olduğunu söylemek abartılı olmayacaktır.

Ancak İslami devlet yolunda RP'nin önünde çok ciddi engeller bulunuyor. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'na göre devletin dini yoktur. Devlet, İslami olarak tanımlanmamak bir yana laik olarak tanımlanmıştır...

İşte RP, buna benzer nice engelin her birini teker teker aşmayı içeren zorlu bir sürece sürüklenmek isteniyor. Burada nihai hedef "şeriatı" toplumda hâkim kılmaksa, buna ulaşmanın yolu olarak da demokrasi karşımıza çıkmaktadır. Zaten Erbakan da "Hiç unutmamak lazım gelir ki demokrasi bir vasıtadır. Gaye değildir. Gaye 'Saadet Nizamı'nın kurulmasıdır. Yoksa siz demokrasi adı altında o onu seçer, bu bunu seçer dersiniz ama bu seçimlerden sonra kurulan ve yürüyen nizam netice itibariyle bir 'Zulüm Nizamı' olursa, o seçmelerin ve şekillerin bir kıymeti kalmaz"[5] diyor.

Erbakan'ın açıklamadığı "Saadet Nizamı"nın "şeriatı" imlediği pekâlâ söylenebilir. RP'nin "şeriat için demokrasi"yi ana şiar olarak –açık ya da örtük biçimde– benimsemiş olduğu tespitine RP'lilerin çoğunun itirazı olmasa gerektir. RP karşıtı birçok çevre de bu tespiti onaylamaktadır. Ancak ortada büyük bir yanılsama vardır. [RP, demokrasiyi devirip şeriat getirecek değil-

5. N. Erbakan, *Türkiye'nin Meseleleri ve Çözümleri*, s. 46.

dir.] Böyle bir iddiaya sahip olduğunu düşünsek bile, bugün Türkiye'de var olan demokrasi demokrasiye ne kadar uygunsa, RP'nin getireceği şeriat da şeriata o kadar uygun olacaktır.

"Demokrasiyi yıkıp şeriat getirme" bir devrimi, kurulu düzenin tepetaklak olmasını gerektirir. Halbuki RP'nin yaptığı, esas olarak, Türkiye'deki sistemin egemen güçlerine "şu demokrasi oyununa biraz şeriat motifi katmanız lazım, bunu da en iyi biz yaparız" demektir. Sonuçta RP'nin saf anlamıyla şeriatçılığı şaibelidir.

Benzer bir şaibe RP'nin demokratlığı konusunda da söz konusudur. Örneğin RP, son dönemin en önemli demokrasi sınavlarından birinde, DEP'lilerin dokunulmazlıklarının kaldırılmasında sınıfta kaldı. Aynı RP, binlerce dindar kadını siyasi yaşama kanalize ederek önemli bir görev yerine getiriyor, ama aynı kadınlara listelerinde yer vermeyerek, sudan (ve şerri) bahanelerle onların seçilme haklarına ambargo koyuyor. RP, özellikle büyük kentlerde yoksul ve yoksun kesimlerin desteğini alıyor, ama onların temsilcilerinin politik yükselişlerine izin vermiyor. Yani yoksulların oylarıyla (tıpkı diğer partiler gibi) müteahhitleri, avukatları, mühendisleri vb. milletvekili veya belediye başkanı yapan RP, "yoksulların sesi" olma yoluna gitmiyor. Örnekler çoğaltılabilir... RP örgüt içi demokratik kanallara sahip bir parti değildir; yalnızca bu bile onu Türkiye'yi tek başına demokratikleştirmeye aday olmaktan çıkartıyor.

Kısacası RP'nin "şeriat için demokrasi"yi kullanması bir görünümdür. RP'nin şeriat istediği ve demokrasiyi kullandığı ayrı ayrı birer yanılsamadır. RP ne şeriatçı, ne demokrattır, çünkü RP hem kendince şeriatçı hem kendince demokrattır. Yani RP'nin "teodemokrat" olduğunu –ister Mevdudi'nin kastettiği anlamda olsun ister olmasın– rahatlıkla söyleyebiliriz. Bu noktada Mevdudi ve örgütü Cemaat-i İslami'nin kaderini hatırlatmak ilginç olabilir.

Mevdudi ve örgütü, Pakistan'da Ziya ül Hak'ın şeriat soslu totaliter rejimini desteklemiş, ona meşruiyet zemini sunmuştu;

oysa bu sıralarda Ziya'nın Türkiye'deki dost ve meslektaşı Kenan Evren Mevdudi'nin yol arkadaşlarını zindanda tutuyordu. Ama Allah'tan ümit kesilmez, zira Mevdudi de bir zamanlar askeri mahkeme tarafından idama mahkûm edilmiş bir kişiydi. Türkiye'ye ordu içinde darbe yapmadan ya da ordunun onayı alınmadan şeriat getirmek, Stefan Yerasimos'un bir söyleşimizde dediği gibi, imkânsızdır.

10 Refah'ın Sihirli Anahtarı: Adil Düzen

Turgut Özal Türkiye politik hayatına "Programınız nerede?" deyişini kazandırmıştı. Partiler programlarını hazırlayınca da "Peki kaynağınız nerede?" sorusunu ortaya attı. RP de Özal'ı ciddiye almıştı, ama diğer partiler RP'yi pek ciddiye almadıkları için bu partinin bir programı olduğu uzun bir süre bilinmedi.

Artık durum değişti. Bundan böyle Refah denince akla Adil Düzen (AD) geliyor. Diğer partilerin "mega belediye projeleri" geliştirip ülke genelini kucaklayacak kapsamlı programlardan yoksun olduğu veya kimsenin programları önemsemediği bir dönemde "dünyayı değiştirmeye talip" AD'si ile Refah bir programı olan tek parti bugünlerde.

Rakipleri, artık RP'nin programını incelemek için komisyonlar oluşturuyor, ekonomistlere danışıyorlar. Pragmatik parti programlarına alışmış politikacılar bu denli eklektik, karmaşık ve ütopik bir projeyle karşılaşmanın şaşkınlığını yaşıyorlar. Kimi "kabile sosyalizmi" olarak adlandırıyor AD'yi, kimi "Sovyet komünizmi", kimi ise "Arap sosyalizmi" yakıştırmasını uygun buluyor. RP karşıtı medya ise epey naif bir dille yazılmış Adil Düzen kitapçığından yalnızca yorumsuz alıntılar yapmakla RP'yi zor durumda bıraktığını düşünüyor.

Birdenbire kamuoyunun gündemine giren AD aslında yeni bir olay değil. RP'nin 1991'deki genel seçim kampanyası sırasında da kullandığı AD'nin kökleri İzmir'deki Akevler Kooperatifi'ne ve burada "İslami bir komün" yaşantısı süren bir avuç müs-

lüman aydına kadar uzanıyor.

Süleyman Karagülle adlı bir mühendis öncülüğünde Akevler Kooperatifi etrafında ütopik sayılabilecek çoğulcu bir toplum tasarımını İslami referanslarla ayrıntılandırmaya ve şimdiden uygulamaya çalışan bu grup, tezlerini Türkiye'deki tüm politik oluşumların ilgisine sundu ve RP lideri Erbakan'dan geniş onay aldı.

Ağırlıklı olarak grup üyesi Prof. Arif Ersoy (RP'den Çorum Belediye Başkan adayıydı, seçildi) ile Yrd. Doç. Süleyman Akdemir'in (RP İzmir Anakent Belediye Başkan adayıydı, seçilemedi) tezlerinden hareketle Karagülle öncülüğündeki bir çalışma grubu tarafından hazırlanan faizsiz, alternatif bir ekonomik sistem projesi 1985'te Erbakan tarafından "Adil Düzen" diye biçimlendirilerek parti görüşü olarak benimsendi. Ardından Erbakan ve bazı RP'li uzmanlar Akevler çevresiyle birlikte bu projeyi parti programı olarak kaleme aldılar. Erbakan, AD'yi yurtdışındaki çeşitli platformlara da taşıdı.

1991 seçimlerinde tüm ülke sathına yayılan AD projesi, genellikle milletvekili adaylarının bile açıklamakta zorluk çekeceği ölçüde karmaşık olduğu için RP tabanı tarafından bile tam olarak anlaşılamadı. Sonuçta kulağa hoş gelen bir slogan olarak benimsendi.

Akevler çevresi, kendilerini "kolektivist", "laik" ya da "toplumcu müslümanlar" olarak tanımlıyorlar. Ütopyaları, "meşru bir yaşam sürdürmek isteyip aralarında anlaşabilecek grupların kendi sitelerini kurup bir arada yaşamaları" ve toplumun da "bu tür küçük sitelerden oluşması" şeklinde özetlenebilecek olan grup, merkezi devlet yerine kentlerin oluşmasını, hayatın her alanında çoğulculuğun teşvik edilmesini savunuyor.

S. Karagülle AD'yi bir röportajımızda şöyle tanımladı:

İki dünya görüşü vardır. Çatışmacı dünya görüşünde zıt güçler çatışır, kuvvetliler galip gelir ve zayıflar ortadan kalkar. Böylece güçlülerin gelmesiyle gelişme, ilerleme olur. Öyleyse rekabete dayanan bir düzen olmalıdır. Kuvvetliler yaşamalı ve zayıflar yok olmalıdır. Bunlardan bir grup güçlü olmayı zengin olmakla eş görmekte ve kim kazanç sağlıyorsa o güçlü olmaktadır. O parasıyla

ordu kurar ve güçlü olur diyorlar. Ve güçlülüğü ekonomik varlığa dayandırmaktadırlar. Bunlar kapitalistlerdir. Diğer bir görüş ise gücün siyasi ve askeri güç olduğunu, siyasi gücü elinde tutanların servet de edinebileceklerini ileri sürerek üstünlüğün askeri güçte olduğunu savunmaktır. Bunlar da sosyalistlerdir.

Her iki görüş de temelde birdir. Monopoldür. Merkezi sistemdir. Kim kuvvetli ise haklı odur. Zayıflar tasfiye edilmelidir. Yalnız bu çatışmayı yumuşatmaları için kanlı boğuşma yerine ekseriyet seçimi yoluna gidilmektedir. Kim kuvvetliyse halk ondan korkar ve ona rey verir. Böylece seçimde ekseriyeti alan parti halkı daha çok korkutabilmiş demektir. Öyleyse güçlüdür. Yani seçim güçlünün belirlenmesi için geliştirilmiş bir mekanizmadır.

Bu kuvvete dayalı, merkezi monopol sistemini tarihte filozoflar savunmuş ve bu mantık ile büyük medeniyetler kurulmuştur. Mısır, Yunan, Bizans ve Avrupa medeniyetleri bu anlayışın ürünleridir.

Buna karşı peygamberlerin getirip insanlığa öğrettiği ve geliştirdiği ikinci bir sistem daha vardır. Bu hakka dayalı bir sistemdir. Tabiatta çıkar çatışmasının yanında çıkar paralelliği de vardır. Vücudun hücreleri çıkar çatışması ile oluşmaz. Bir kovan içindeki arılar boğuşmazlar. Peygamberler sisteminde merkezi sistem değil içtihad sistemi vardır. Hukuk düzeni içinde serbest rekabet vardır, monopolün oluşması sistem içinde önlenmiştir. Peygamberler de çatışmaya dayanan sistemde dinamizm olduğunu kabul ediyorlar. Ancak bunu meşruiyet içinde değil de hukuk düzenini kabul edenlerle etmeyenler arasında ortaya koyuyorlar. Hukuk düzenine uymayan veya hukuk düzenini gücüyle koruyamayan topluluklar yıkılır ve yerine daha üstün hukuk düzeni gelir diyorlar.

Mezopotamya, İbrani, Hıristiyanlık ve İslam hakka dayalı medeniyetlerdir. Tarihte kuvvete dayalı medeniyetler ile hakka dayalı medeniyetler çatışmış ve gelişmeye neden olmuşlardır. Bugün de böyledir. Bu asrın başında dünyada hâkim olan görüş şu idi: "Bugünkü dindar nesil öldükten sonra dinler ortadan kalkacak ve dünyada ateist bir monopol hâkim olacak." Böyle olmadı tam tersine monopoller yok olup gidiyor ve din yeniden gücünü ortaya koyuyor. Bu adil düzeni anlamak için anti-monopol sistemi bilmek gerekir. Bu da kanun sistemi yerine içtihad sistemini kavramakla sağlanır. Bugün akit serbestliği kabul edilmiştir. Bu içtihad sistemidir.

Erbakan'ın Kaleminden Adil Düzen

Prof. Dr. Necmettin Erbakan imzalı, Ankara 1991 baskısı *Adil Ekonomik Düzen* adlı kitapçıkta, "köle düzeni" olarak adlandırılan günümüz ekonomik sistemi, şu sol popülist savlarla eleştiriliyor: "Köle düzeni, milyonlarca insanı geçim sıkıntısı, açlık, se-

falet, işsizlik ve geri kalmışlığa mahkûm ederek ezmekte; bunların hakkını haksız olarak ellerinden alıp emperyalizm, dünya siyonizmine ve onların işbirlikçisi ufak bir mutlu azınlığa aktarmaktadır. Bunun neticesi olarak büyük çoğunluk gittikçe fakirleşmekte, ufak bir azınlık ise gittikçe zenginleşmektedir. Bu durum, ülkeleri sosyal patlamalara götürmekte, yeryüzünde huzur ve güvenliği ortadan kaldırmaktadır." (s. 11-2)

"Faizci kapitalist sistem" olarak da adlandırılan "köle düzeni"nin beş temel "mikrobu" bulunmaktadır: "Faiz mikrobu, haksız vergi mikrobu, darphane mikrobu, kambiyo mikrobu, kredi sistemi mikrobu." (s. 3-4)

RP'nin temsil ettiği Milli Görüş ise "Yeniden Büyük Türkiye'yi kurmak için, bugünkü Anayasa'ya aykırı köle düzenini ortadan kaldıracak, yerine Anayasa'da sözü edilen herkese refah getiren, herkese hakkını veren ve herkese fırsat eşitliği tanıyan Milli Görüş'ün yeni düzeninde faiz olmayacak, haksız vergiler kalkacak, paranın değeri hak ölçüsü olarak kabul edilecek, sağlam paraya geçilecek, karşılıksız para basılmayacak, paranın değeri düşürülmeyecek ve krediler adil ölçüler içinde faydalı iş yapan herkese verilecek. Böylece herkes bugünkü düzende bir ekmek aldığı parayla üç ekmek alma imkânına kavuşacak ve aynı işletme sermayesiyle bugünkünün üç misli fazla üretim yapabilecek, bugünkünden üç misli insan çalışabilecek, herşeyin fiyatı üçte birine düşecek, herkes üç misli fazla satın alma gücüne kavuşacak, en ucuz üretim Türkiye'de olacak, ihracat artacak, müslüman ülkelerle Ortak Pazar kurularak onların ihtiyaçları Türkiye'den karşılanacak ve böylece Türkiye, çok kısa bir zamanda dünyanın en güçlü ülkelerinden birisi olacaktır. Bugün suni sebeplerle hasta hale getirilmiş olan milletimiz tarihteki büyük ve eşsiz pehlivan olarak ayağa kalkacak, bütün insanlığa en hayırlı hizmetleri yapacaktır inşaallah." (s. 14-5)

Bu pembeden de öte vaadlerin gerçekleştirilmesinin sihirli reçetesi olan AD, "batıl" görüşlerin aksine, hakkın kuvvetten, çoğunluk olma halinden, ayrıcalıklardan veya çıkarlardan doğ-

madığı ilkesi üzerine yükselir. AD'ye göre hak dört sebepten doğar: "Cenab-ı Hakk'ın bütün insanlara eşit olarak verdiği temel insan haklarından; emekten; karşılıklı rıza ile yapılan mukaveleden ve adalet olgusundan" (s. 15)

Erbakan, AD'nin "tam ve mütekâmil" bir düzen olduğunu söyler ve "bu düzende kapitalizmin ve komünizmin faydalı yanları mevcuttur; fakat mahsurlu ve zararlı yanlarına ise yer verilmemiştir" der. (s. 17)

AD'de devlet, "güvenlik, yönetim, yargı, enerji temini, su, yol, altyapı hizmetleri gibi genel hizmetleri" yürütür. Ayrıca "tıpkı noterler gibi ve yeminli muhasipler ve yeminli mimar büroları gibi muhasebe ve ambar vs. gibi hizmetlerin yürütülmesini temin eder. Bu hizmetler, gruplar halinde tasnif edilirse bunları takriben 24 çeşit hizmet grubunda toplamak mümkündür." (s. 22)

AD'nın temel şartı "Ne kadar tüketeceksen o kadar da kendin üreteceksin, başkasının hakkını yemeyeceksin"dir. (s. 25)

AD'nin para ile ilgili ilkeleri de şöyledir:

"1. Para eşittir mal;

2. Faiz yok;

3. Karşılıksız para yok;

4. Alınıp satılabilen mallar dört grupta toplanır: arsa, tesis, standart mal ve altın-döviz gibi kıymetli maden ve değerler. Bunlar ne miktarda satışa arzedilmişse bunlar karşılığında o kadar para mevcuttur;

5. Para istenildiği anda değiştirilir;

6. Herkese eşit muamele yapılır;

7. Fiyatlar arz-talebe dayalı kriterlere göre tespit edilir." (s. 26-9)

Fiyatların belirlenmesinde AD kitapçığında buğday örneği veriliyor:

Bir ülkenin nüfusuna, ihtiyacına ve muhtelif şartlarına göre depolarında ne miktar buğday stoku bulundurması gerektiğinin tespiti hiç şüphesiz bir uzmanlık konusudur. Diyelim ki mesela Türkiye gibi 60 milyonluk bir ülkenin depola-

rında en az bir milyon ton buğday stoku bulundurması gerekli olsun. Bu takdirde ülkede 73 vilayet, 895 ilçe ve 1200 beldede çeşitli büyüklüklerde silo ve depoların bulundurulması ve bu depolarda toplam olarak en az bir milyon ton buğdayın bulundurulması gerekecektir. Depoların hepsinin bir kompitür sistemiyle birbirine bağlı olduklarını ve herhangi bir depodaki alım satım görevlisinin istediği anda bir düğmeye basarak kendi deposunda, civar depolarda ve bütün Türkiye'de toplam olarak ne kadar buğday stokunun bulunduğunu bilmesi mümkün olsun.

Uzmanlarca bir tablo temel kriterlere göre belirli bir süre için tanzim edilmiş olsun ve bu tablo depolardaki toplam buğday stokuna göre buğdayın fiyatının ne olması icap ettiğini göstersin. Tabii bu fiyat depolarda toplam buğday çoksa düşük olacak, azsa yüksek olacaktır. Bir buğday üreticisi buğdayını 'Buğday Vakfı'na getirdi satacak. Depo alım satım görevlisi düğmeye bastı, depolarda toplam bir milyon ton buğday olduğunu gördü, duvardaki tabelaya baktı buna göre mesela buğday fiyatının kilosunun bin TL olduğunu okudu. Müşteriye söyledi. Müşteri fiyatı uygun gördü buğdayını sattı. Bir müddet sonra tekrar buğday satmak için geldi. Görevli düğmeye bastığı sırada depolardaki toplam buğday stokunun mesela bir milyon 200 bin ton olduğunu gördü, duvardaki tabelaya baktı, bu stoka göre buğdayın kilosunun fiyatının 800 TL olduğunu okudu. Müşteriye söyledi, müşteri buğdayın fiyatı düşmüş, bu fiyatla ben buğday satmam, bilakis kendim buğday alırım dedi ve bir miktar buğday aldı götürdü. Bir müddet sonra tekrar buğday almak için geldiğinde görevli düğmeye bastı, bu arada herkes buğday almış depolarda buğday azalmış ve mesela o anda toplam buğday stoku 800 bin tona inmiş. Bunu tespit ettikten sonra duvardaki tabelaya baktı, 800 bin ton stok halinde buğdayın fiyatının bir kilosunun 1.200 TL olduğunu okudu, müşteriye söyledi. Müşteri fiyatlar yükselmiş, o halde ben bu fiyattan buğday almıyorum ve buğdayımı satıyorum dedi ve sattı.

İşte Adil Düzen'de malların fiyatları, arz-talep kaidesine göre adil kriterlere göre bu misalde olduğu gibi teşekkül etmektedir. Böylece yurdun her yerinde herkese eşit muamele yapılarak alım-satım işleri yürümektedir ve herkes istediği anda parasını mala, malını da paraya çevirebilmektedir.

Burada çok kısaca bir ilkeyi açıklıyoruz. Yoksa Adil düzen'de fiyat alçakken bolca alıp, fiyat yüksekken satarak ihtikar yapmak isteyenlere karşı gereken her türlü tedbirler alınmıştır. Konuyu dağıtmamak için bu teferruata girmiyoruz." (s. 30-1)

Faizi kaldırma iddiasındaki AD'de 7 tür kredi mevcuttur:

1. Ortaklıklar kurmak;
2. Hakkı müktesep karşılığı kredi: Bir kimsenin muvakkat bir zaman için, bilahare iade etmek üzere, belirli şartlar altında ürettiğinden daha fazla tüketim hakkı kullanması. Bu kredi, ço-

ğunlukla devlete ait bankalardan edinilir. Ne faiz ne enflasyon söz konusudur.

3. Emek karşılığı kredi: İşletme sermayesi eksik yatırımcı adaylarına, bankaların (yani devletin), çalıştıracağı işçilere ödenmek kaydıyla faizsiz olarak verdiği kredi;

4. Rehin karşılığı kredi: "Elimde buğdayım var, şu anda fiyatlar ucuz, tahmin ediyorum ki üç ay sonra fiyatlar yükselecek. Bu durumda buğdayımı şartlı olarak buğday vakfına teslim ediyorum. Bugünkü bedelinin mesela yüzde 80'ini rehin karşılığı kredi olarak alıyorum. Üç ay sonra fiyatlar artınca, buğdayımı şimdi bugünkü fiyattan sattım diyorum ve bedelin bakiyesini de o zaman alıp rehin karşılığı kredi borcumu ödüyorum";

5. Ödenmiş vergi karşılığı kredi: "AD'de vergi yoktur. Kim devletin gelir teminine vesile olursa, bu vesile olduğu gelire bağlı olarak belli kriterler uyarınca ayrıca devletten bazı şartlarda kredi alabilir";

6. Yatırım projesi karşılığı kredi;

7. Selem senedi karşılığı kredi: "Diyelim ki bir kimsenin bir mandırası mevcuttur. Bu mandırası tam kapasite ile çalıştığı zaman A kalitesinde M teneke peynir üretebilecek kapasitededir. Mandıra koyunları kendi besliyor veya piyasadan süt alıyor. Mayıs ayında bol süt çıkınca Haziran ayında bu peynirleri üretip teslim edebiliyor. Mandıra yöneticisi mesela Ocak ayında daha teslime altı ay varken herkese soruyor ve diyor ki ben mandıra sahibiyim ve mandıram şu zamanda, şu kalitede, şu kadar peynir üretebilecek kapasitededir. Biliyorsunuz ki Haziran ayında bir teneke peynir 100 bin liraya satılıyor. Şu anda Haziran'a 6 ay var, şimdi bana 70 bin lira verirseniz, size mesela 5 Temmuz'da A kalitesinde bir teneke peynir teslim edeceğim. Kim almak istiyor. Diyelim ki bu teklif karşısında herkes düşündü 5 Temmuz'da 100 bin liraya bir teneke peynir almaktansa şimdi 70 bin lira vermeyi uygun gördü. Bu teklifi kabul edenler mandıra yöneticisine isimlerini, adreslerini bildiriyorlar ve 70 bin liralarını ödüyorlar. Mandıra temsilcisi kapasitesini dolduracak kadar si-

parişi daha Ocak ayında,almış oluyor ve bu siparişi verenlere bir Selem senedi veriyor. Bu senedin üzerinde, bu senedi ibraz edene 5 Temmuz tarihinde A kalitesinde bir teneke peynir teslim edeceğini yazıyor, taahhüt ediyor, adresini, mühürünü, imzasını koyuyor ve senedi parayı verene teslim ediyor. Böylece topladığı paralarla hammaddesini alıyor, masraflarını görüyor, işletme sermayesi ihtiyacını karşılıyor, mandırasını çalıştırıp peynirlerini yapıyor. Bilahare bu peynirleri Selem Senedi sahiplerine teslim ediyor. Senedi geri alarak taahhüdünden kurtuluyor." (s. 33-41)

"Selem senedi çok mühim bir olaydır" diyen Erbakan şöyle devam ediyor: "Faizci kapitalist sistemle insanlığı sömüren emperyalizm ve siyonizmi atom bombasıyla yıkmak mümkün değildir. Fakat Selem senediyle yıkmak mümkündür." (s. 41-2)

AD'nin sosyal güvenlikle ilgili esasları ise şöyledir:

"1. Herkes sigortalı;

2. Sigorta ve emeklilik için para ödenmez;

3. İşsizlik ve emeklilikte herkesin (yaş, tahsil, hizmet, ehliyet) esasına göre ne alacağı 'katsayı' ile belirlenir;

4. İşsizlik ve emeklilik karşılığı bütçeden ödenir. Milli gelire orantılı pay;

5. İşsizlik ve emeklilik: talebe ve beyana göre istendiği zaman;

6. Emekli olan kredi hakkını kaybeder;

7. Emekli maaşı: Emekliye ayrıldığı zamanki mesleki derece, yaş, tahsile göredir." (s. 64)

Sosyal güvenlik için geniş pay ayıran devlet, AD'ye göre şu esaslara göre gelir temin eder:

"1. Vergi sadece devlet hizmeti karşılığıdır;

2. Tek vergi esastır;

3. Devletin payı 'üretim cinsinden' verilir;

4. Gelirden vergi alınmaz;

5. Şahıslar ve müesseseler ne kadar çok vergi ödemişlerse devletten o nispette daha fazla ve öncelikle hizmet alma imkânına kavuşurlar;

6. Vergi beyana göredir;

7. Devletin üretimden alacağı pay anayasa ile belirlenir." (s. 49-54)

Erbakan, AD'ye geçildiği zaman ortaya çıkacak durumu, ek olarak verdiğimiz tablo üzerinden şöyle açıklıyor: "Bu tablodan da görüldüğü gibi milletin gerçekleri görüp şuurlanması ve verdiği oylarla taklitçi zihniyetleri değil Milli Görüş zihniyetini desteklemesiyle yeni Adil Düzen kurulacaktır. Bu gerçeği tablonun üzerindeki seçim sandığı ve bunun yanındaki Adil Düzen levhası göstermektedir. Yeni Adil Düzen kurulduğunda inançlı kadrolar Milli Görüş şuurunu bir transformatör gibi güçlendirecekler, ilme ve inanca dayalı Milli Görüş motoruyla siyasi kadrolar başta olmak üzere bütün inançlı düzen kadroları Adil Ekonomik Düzeni kurup çalıştıracaklardır. Böylece bu düzende IMF'nin yerini Milli Görüş motoru alacak, taklitçi zihniyetli partilerin yerini Milli Görüş zihniyetli parti alacaktır. Tabloda görüldüğü gibi Cenab-ı Hakk'ın Türkiye'ye verdiği bütün zenginlikler, 'Milli, Güçlü, süratli, Yaygın Kalkınma Stratejisi'ne uygun olarak hazırlanacak makro planlar ve projeler ile seferber edilecektir." (s. 95)

Adil Düzen Eleştirisi

Son dönemde üzerine çok söz edilen AD hakkında iki derinlikli ve seviyeli eleştiri göze çarpıyor. İslami kesimde ekonomik konulardaki yazılarıyla dikkati çeken Mustafa Özel, *İzlenim* dergisinin Ağustos 1993 tarihli 8. sayısında "Adil Düzen Tartışmalarına Katkı" başlıklı yazısını şu paragrafla bitirmişti:

"Adil Ekonomik Düzen tasarısı, iyiniyetle hazırlanmış olmakla birlikte henüz teorik açıdan yeterince olgunlaştırılmamış bir modeldir. İktisadi realite hakkındaki temel varsayımları gözden geçirilmek zorundadır. Kapitalizmle birlikte serbest piyasa rekabetini dışlamak makul ve mümkün değildir. Kapitalizm pi-

yasa düşmanıdır. Kapitalistler piyasayı boğmak için devleti (siyasi otoriteyi) kullanırlar. Bu, Cahili Mekkesi'nde de böyleydi, bugün de böyledir. Devlet, kapitalizmin suç ortağıdır. Devleti bu suç ortaklığından çıkarmak ve serbest piyasaya işlerlik kazandırmak için ütopik, uygulama imkânı olmayan, İslam'a göre doğruluğu ve adilliği şüpheli tasarılar peşinde koşmanın manası yoktur." (s. 31)

M. Özel, AD ile ilgili ayrıntılı eleştirilerine "malların fiyatlarının arz-talep kaidesine dayalı adil kriterlere göre tespiti"nden başlıyor. Özel'e göre bir keşif süreci olan piyasayı "zaptedebilecek hiçbir bilgisayar veya benzeri aygıt olamaz." Özel, konuyla ilgili eleştirilerini şöyle sürdürüyor:

"Bilgisayar başındaki uzman veya kurum yöneticilerinin tarafsız, adil davranacaklarının teminatı nedir? Suistimale bu kadar açık bir sistem nasıl tahayyül edilebilir? Binlerce, onbinlerce mal için, bütün ülkenin ihtiyacını tespit etmek mümkün müdür?" (s. 30)

Özel, en sert eleştisini Selem senedi konusunda getiriyor: "Selem senedi bir imkândır, bir ruhsattır. Gereğinde kullanılabilir. Ancak istismara da son derece müsaittir. Böyle bir ruhsatı, bir sistemin asli mekanizmalarından biri haline getirmek ve onunla faizci kapitalist düzeni havaya uçurmak mümkün değildir. Selem, İslam tarihinde çoğunlukla istismarcı tüccarın köylünün 'malını kapatmaları' sonucunu doğurmuştur.

"Ocak ayında parasını ödediğim A kalite peyniri 6 ay sonra gerçekten alabilmem için ya mandıra sahibinin çok emin olması, yahut çok sıkı bir kontrol sisteminin mevcut olması lazımdır. Aksi takdirde daha düşük bir kalite peynir almam mukadderdir. Bütün piyasanın böyle çalıştığını düşünürsek, suistimallerin önünün alınması imkânsız olur.

"(Selem senedi) faizci kapitalist düzende ileriye doğru işletilen faizin geriye doğru işletilmesinden başka bir şey değildir. Ocak ayında 70 bin, Nisan ayında 85 bin ödeyip, Haziran ayında 100 bin lira olacağını *bildiğim* bir malı önden satın alıyorsam,

hesabımı muayyen bir faktöre göre yapıyorum demektir. Bu kadar basit bir işlemi, faizci sistemi berhava edecek keşif diye ortaya atmak, Refah hareketinin ciddiyetiyle bağdaşmaz." (s. 31)

"Lafzoloji" Eleştirisi

Birikim dergisinin Mart 1994 tarihli 59. sayısında "İslami Ekonomi ve Refah'ın Adil Ekonomik Düzeni" başlıklı yazıyı kaleme alan Menderes Çınar'a göre AD, "daha çok bir 'lafzoloji' (vaatler ve umutlarla dolu ancak mekanizmaları/kavramları arasında bir tutarlılık olmayan kelimeler dizisi) olduğu kanısı uyandırmaktadır." Çınar, şöyle devam ediyor: "Bunun nedeni, sanırım, genelde İslami bir ekonominin, özelde ise AD'nin oturmuş bir teorik çerçevesinin olmamasıdır. Nitekim, AD bir yandan serbest piyasa düzeni olduğunu iddia ederken, diğer yandan bu serbest piyasada devlete oldukça önemli bir rol vermektedir. Para, üretimin bir unsuru olarak hem kabul edilmiştir, hem de edilmemiştir (...) Kitapçıklardaki bütün 'kargaşa'ya ve tutarlı bir şekilde anlatılmamasına rağmen, satır aralarından, bir AD kurma çabasının gayri demokratik ve devletçi-korporatist metoda dayanacağını söylemek sanırım uygun olacaktır."

Çınar'ı, AD'nin "demokratikliği" konusunda şüpheye sevk eden hususların başında "inançlı kadrolar ve irfanlı insanlara" atfedilen önem geliyor. AD'nin eğitim yoluyla "homo İslamicus" yaratmak istediğini öne süren Çınar şöyle yazıyor: "Bu düzende müslüman olmayanların ve dinsiz olanların eşit muamele görmemesi ihtimali yüksektir (...) Allah'tan başka kimseye hesap vermeyi red edebilecek 'inançlı kadroların' da ne kadar demokratik olacağı tartışma konusudur."

Çınar, oldukça kapsamlı ve ayrıntılı eleştirisinde AD'deki "ahlak toplulukları"nı da geniş bir biçimde sorguluyor. Çınar, "üretimin, dolayısıyla tüketimin de bu kuruluşlar tarafından kontrol edileceği Ortaçağ piyasa ekonomisine geçiş yapılacağı-

TABLO VI.

EKONOMİK DÜZENLERİN DAYANDIKLARI TEMEL GÖRÜŞLER VE ÖZELLİKLERİ

HAKKI ÜSTÜN TUTAN SİSTEM

ADİL EKONOMİK DÜZEN

1. Özel-kamu Mülkiyeti Dengesi
2. Faiz Yok, Kâr Var
3. Tekelden Korunmuş
4. Üretime ve Emeğe Kredi
5. Makro Planlama
6. Faydalıya, Üretime, Ahlaklıya, Tam Teşvik, Tam Destek
7. Herkese Refahı Teşvik
8. Ortaklıklar, Şahıslar, Kamu Hizmetleri Genel Hizmetler, Tanzim Hizmetleri
9. Vergi Yok. Devlet Hizmet ve Katkısının Karşılığında Bir Ortak Olarak Hakkını Alıyor

KUVVETİ ÜSTÜN TUTAN SİSTEM

SİYASİ KUVVET (Sosyalizm)

1. Kamu Mülkiyeti Esası
2. Faiz Yok, Kâr Yok
3. Devlet Tekeli
4. Devlet Kurumlarına Kredi
5. Makro ve Mikro Planlama
6. Üretimde de Tüketimde de Siyasi Baskı
7. Teşvik Yok, Baskı Var
8. Merkezi Planlama
9. Fiyat Mekanizması Yoluyla Keyfi, Haksız Verginin Fakirlere Ödettirilmesi

SERMAYE KUVVETİ (Kapitalizm)

1. Özel Mülkiyet Esası
2. Faiz Var, Kâr Var
3. Sermaye Tekeli
4. Sermayeye Kredi
5. Makro ve Mikro Plan Yok
6. Tüketimi Teşvik
7. Fakirden Alıp, Zengine Veren Teşvik
8. Sermaye Teşebbüsü
9. Kârdan ve Mal Üzerinden Keyfi ve Haksız Verginin Fakirlere Ödettirilmesi

TABLO VII. FAİZCİ EKONOMİK DÜZENİN SEBEP OLDUĞU PROBLEMLER SEBEPLERİ - ÇÖZÜM

PROBLEMLER TEZAHÜRLERİ	SEBEPLERİ	ÇÖZÜM
ISTIRAP VE GÖZYAŞI 1. AÇLIK (Avrupa'da ürünler imha ediliyor. Afrika'da milyonlarca insanın açlığı) 2. FAKİRLİK (Büyükşehirler-Gecekondu Semtleri) 3. PAHALILIK 4. ENFLASYON 5. İŞSİZLİK 6. SÖMÜRÜLME İstatistikler: İşçi-Memur Vergide Pay: % 55 M. Gelirde Pay: % 15 7. GELİR DAĞILIMINDA DENGESİZLİK 8. ULUSLARARASI DENGESİZLİK 9. DIŞ BORÇLAR 10. SOSYAL PATLAMALAR 11. HARPLER 12. GERİ KALMIŞLIK 13. RÜŞVET VE AHLAK BOZUKLUĞU	**EMPERYALİZMİN VE SİYONİZMİN KURUP YÜRÜTTÜĞÜ KÖLE DÜZENİ** (Sosyal Güvenliği Yeterli Olamıyor) • FAİZ • HAKSIZ VERGİ • KARŞILIKSIZ PARA BASILMASI • PARA DEĞERİNİN EMİRLE DÜŞÜRÜLMESİ • BUGÜNÜN BANKA VE KREDİ SİSTEMİ	**ADİL DÜZEN** **ADİL DÜZENE GEÇİŞ MANEVİ VE MADDİ KALKINMA** • ADİL EKONOMİK DÜZEN • "ADİL DEVLET" • MİLLİ, RASYONEL KALKINMA STRATEJİSİ • İNANÇLI KADROLAR • İRFANLI İNSAN

m" ileri sürüyor ve "böyle bir düzende vurgu serbestiden çok kontrole olacaktır" diyor.

"Topluluk" ve buna bağlı olarak "sözleşme" kavramlarının AD'nin kalbi olduğu düşünüldüğünde Çınar'ın bu eleştirisi iyice önem kazanıyor. Nitekim Süleyman Karagülle, sorularımızı yanıtlarken bu kavramları şöyle açmıştı:

Adil Düzen'i anlamak için kuvvete dayalı merkezi monopol sistemi ile hakka dayalı anti-monopol liberal sistemi iyi kavramamız gerekir. Peygamberlere göre insan iradesi olan varlıktır. Hepsi birdir. Birinin diğerine hükmetmesi söz konusu değildir. Herkes kendi aklıyla hareket eder ve sorumluluğu kendisine aittir. Devlet kişilere hükmetmek için değil adaleti dağıtmak için vardır. Halk kendi işini istediği gibi yapacaktır. Yani tam demokratik bir sistem.

Halk kendi işini kendi içtihadlanna göre yapar. Topluluk ise anlaşmalara sözleşmelere dayanır. İki kişi istediği gibi anlaşıp ortaklık kurabilir. Buradaki temel kural herkesin verdiği sözü yerine getirmesi ve birbirlerine zarar vermemeleridir. Böylece birleşme faydalı ise birleşirler, değilse ayrı yaşarlar. Zorla birleştirme yoktur.

Sözleşmeler yapmak zordur. Herkes bu işi yapamaz ve kısa zamanda halledemez. Bunun için örnek sözleşmeler ve sözleşme grupları vardır. Halk bu sözleşmelerden istediğini benimseyerek ortaklık veya birlik tesis eder, faydasını gördükçe de birliğe sımsıkı sarılır. Herkes kendi isteğiyle sözleşmelerden birini seçer ve o topluluğa katılır. Akit serbestliği ilkesiyle Batı bunu İslami yetten 1200 yıl sonra benimsedi. Hâlâ anlayıp kavrayamadı. Örnek sözleşmelerle halk dayanışma ortaklıkları içinde organize olur. İlmi, mesleki, ahlaki ve siyasi dayanışma ortaklıkları kurar. Bu kuruluşlar ortaklarına mesleki, ilmi, ahlaki ve siyasi ehliyetleri verirler. Ehliyetler teminatlıdır. Kişi bilgisizliğinden bir zarara neden olursa ilmi, beceriksizliğinden dolayı bir zarar verirse mesleki ihmalden veya sözde durmamaktan dolayı bir zarar verirse ahlaki, kasden bir zarar verirse siyasi dayanışma ortaklıkları bu zararı tazmin eder. Bu dayanışma ortaklıkları aynı zamanda bu kişilerin ilmi, mesleki, siyasi ve vicdani haklarını korurlar. Devleti bu dayanışma ortaklıkları oluşturur. Meclisleri bunlar kurar. Yasamayı ilmi dayanışma, yürütmeyi mesleki dayanışma, yargıyı siyasi dayanışma ve murakabeyi dini dayanışma ortaklıkları icra eder. Başkanlar, ilmi dayanışma ortaklıklarının ittifakı ile seçilir ve siyasi güç oluşturmaları durumunda başkanlıkları kesinleşir.

Halk, aşiret, bucak, il, devlet ve insanlık şeklinde organize olmuştur. Ne var ki alt birim tamamen bağımsızdır. Kişi işlerini kendisi yapar. Yapamazsa aşiretlerden yardım alır. Aşiretler işlerini kendileri yapar, yapamazlarsa bucaklardan yardım alırlar. Bucaklar kendi hukuk düzenlerini kendileri kurar. Her bucağın kendine has kamu hukuku vardır. Gerekirse illerden yardım alırlar. İlle

devletlerden, devletler de Birleşmiş Milletler'den yardım alır.

Hasılı, peygamberler sisteminde üst kuruluşlar alt kuruluşların hâkimi değil hadimidirler. Monopol sistemde üst kararlar alt kararları bağlar. Ulusların kanunları Birleşmiş Milletler'in kararlarına aykırı olamaz. İl kararları devlet, bucak kararları da il kararlarına aykırı olamaz. Anti-monopol peygamberler sisteminde ise tam tersidir. Bucak içinde başka hiçbir karar bucak kararlarından üstün değildir. İl kararları ancak bucak dışı ilişkilerde geçerlidir. Adil sitemde yönetim hadim olunca her şey ters olmaktadır. Buna iki hususun ilave edilmesi gerekir. Adil Düzen'de bürokrat yoktur. Teminatlı ehliyete sahip serbest meslek erbabı vardır. Bütün hizmetleri onlar görür. Onların hizmet payları devletin kamu bütçesinden karşılanır. Halk ise hizmetlisini kendisi seçer. Tedavi bedavadır. Ama doktorunu halk kendisi seçer. Doktor buna göre ücret alır.

Adil Düzen'in temeli ise hakemliktir. Şimdi mahkeme bağımsızdır deniyor. Bunun manası yoktur. Hâkimin diğer insanlardan farkı nedir? Monopol sistemde hâkimler merkezden atanır. Oysa peygamberler sisteminde hâkim yoktur, hakem vardır. Hakemler teminatlı ehliyete sahiptir. Davacı kendi hakemini kendisi seçer, davalı da kendi hakemini kendisi seçer. İki hakem başhakem seçerler ve bunların vereceği karar kesindir. İşte bağımsız mahkeme budur.

İşlerin sürüncemede kalmaması için de bucak başkanlarına yetki verilmiştir. Zilyetlik kararlarını bucak başkanları verirler. Haksızlığa uğrayan hakemlere gider, zararını telafi eder. Adil Düzen'in temeli ekonomi değildir. Ekonomi, düzenin dört temel rükününden biridir.

Adil Düzen'de demokrasi beş yılda bir yapılan ve ekseriyete dayalı seçim sistemi değildir. Kişi, civarında olan ilmi, dini, mesleki veya siyasi dayanışma ortaklıklarının oluşturduğu sistemlerden (özel hukuk) istediğini seçebilir, istediği bucağın hukukunda (kamu hukuku) yer alabilir. Kişi, hiçbir zarara uğramadan grubunu veya bucağını rahatlıkla değiştirebilir. Gücü yeterse grup veya bucak kurabilir.

Erbakan, Adil Düzen'de Samimi mi?

Karagülle'nin çizdiği bu "özgür sözleşmelerden doğan topluluklar" tablosuyla, Erbakan'ın AD kitapçığının sonunda vurgu yaptığı "irfanlı insanlar ve inançlı kadrolar"ın, özellikle de Adil Düzen şemasındaki "Refah pompasının" çelişki arzettiği açık.

Zaten Karagülle de sorularımızı yanıtlarken Erbakan'ın AD konusundaki samimiyetini ciddi bir biçimde sorguluyor: "Biz 'Adil Düzen'i ortaya koyarken Erbakan'la birlikte çalıştık. Cümlelerin hemen hepsinde anlaştık. Bir iki husus dışında cümleler-

m" ileri sürüyor ve "böyle bir düzende vurgu serbestiden çok kontrole olacaktır" diyor.

"Topluluk" ve buna bağlı olarak "sözleşme" kavramlarının AD'nin kalbi olduğu düşünüldüğünde Çınar'ın bu eleştirisi iyice önem kazanıyor. Nitekim Süleyman Karagülle, sorularımızı yanıtlarken bu kavramları şöyle açmıştı:

Adil Düzen'i anlamak için kuvvete dayalı merkezi monopol sistemi ile hakka dayalı anti-monopol liberal sistemi iyi kavramamız gerekir. Peygamberlere göre insan iradesi olan varlıktır. Hepsi birdir. Birinin diğerine hükmetmesi söz konusu değildir. Herkes kendi aklıyla hareket eder ve sorumluluğu kendisine aittir. Devlet kişilere hükmetmek için değil adaleti dağıtmak için vardır. Halk kendi işini istediği gibi yapacaktır. Yani tam demokratik bir sistem.

Halk kendi işini kendi içtihadlarına göre yapar. Topluluk ise anlaşmalara, sözleşmelere dayanır. İki kişi istediği gibi anlaşıp ortaklık kurabilir. Buradaki temel kural herkesin verdiği sözü yerine getirmesi ve birbirlerine zarar vermemeleridir. Böylece birleşme faydalı ise birleşirler, değilse ayrı yaşarlar. Zorla birleştirme yoktur.

Sözleşmeler yapmak zordur. Herkes bu işi yapamaz ve kısa zamanda halledemez. Bunun için örnek sözleşmeler ve sözleşme grupları vardır. Halk bu sözleşmelerden istediğini benimseyerek ortaklık veya birlik tesis eder, faydasını gördükçe de birliğe sımsıkı sarılır. Herkes kendi isteğiyle sözleşmelerden birini seçer ve o topluluğa katılır. Akit serbestliği ilkesiyle Batı bunu İslamiyetten 1200 yıl sonra benimsedi. Hâlâ anlayıp kavrayamadı. Örnek sözleşmelerle halk dayanışma ortaklıkları içinde organize olur. İlmi, mesleki, ahlaki ve siyasi dayanışma ortaklıkları kurar. Bu kuruluşlar ortaklarına mesleki, ilmi, ahlaki ve siyasi ehliyetleri verirler. Ehliyetler teminatlıdır. Kişi bilgisizliğinden bir zarara neden olursa ilmi, beceriksizliğinden dolayı bir zarar verirse mesleki, ihmalden veya sözde durmamaktan dolayı bir zarar verirse ahlaki, kasden bir zarar verirse siyasi dayanışma ortaklıkları bu zararı tazmin eder. Bu dayanışma ortaklıkları aynı zamanda bu kişilerin ilmi, mesleki, siyasi ve vicdani haklarını korurlar. Devleti bu dayanışma ortaklıkları oluşturur. Meclisleri bunlar kurar. Yasamayı ilmi dayanışma, yürütmeyi mesleki dayanışma, yargıyı siyasi dayanışma ve murakabeyi dini dayanışma ortaklıkları icra eder. Başkanlar, ilmi dayanışma ortaklıklarının ittifakı ile seçilir ve siyasi güç oluşturmaları durumunda başkanlıkları kesinleşir.

Halk, aşiret, bucak, il, devlet ve insanlık şeklinde organize olmuştur. Ne var ki alt birim tamamen bağımsızdır. Kişi işlerini kendisi yapar. Yapamazsa aşiretlerden yardım alır. Aşiretler işlerini kendileri yapar, yapamazlarsa bucaklardan yardım alırlar. Bucaklar kendi hukuk düzenlerini kendileri kurar. Her bucağın kendine has kamu hukuku vardır. Gerekirse illerden yardım alırlar. İller

devletlerden, devletler de Birleşmiş Milletler'den yardım alır.

Hasılı, peygamberler sisteminde üst kuruluşlar alt kuruluşların hâkimi değil hadimidirler. Monopol sistemde üst kararlar alt kararları bağlar. Ulusların kanunları Birleşmiş Milletler'in kararlarına aykırı olamaz. İl kararları devlet, bucak kararları da il kararlarına aykırı olamaz. Anti-monopol peygamberler sisteminde ise tam tersidir. Bucak içinde başka hiçbir karar bucak kararlarından üstün değildir. İl kararları ancak bucak dışı ilişkilerde geçerlidir. Adil sitemde yönetim hadim olunca her şey ters olmaktadır. Buna iki hususun ilave edilmesi gerekir. Adil Düzen'de bürokrat yoktur. Teminatlı ehliyete sahip serbest meslek erbabı vardır. Bütün hizmetleri onlar görür. Onların hizmet payları devletin kamu bütçesinden karşılanır. Halk ise hizmetlisini kendisi seçer. Tedavi bedavadır. Ama doktorunu halk kendisi seçer. Doktor buna göre ücret alır.

Adil Düzen'in temeli ise hakemliktir. Şimdi mahkeme bağımsızdır deniyor. Bunun manası yoktur. Hâkimin diğer insanlardan farkı nedir? Monopol sistemde hâkimler merkezden atanır. Oysa peygamberler sisteminde hâkim yoktur, hakem vardır. Hakemler teminatlı ehliyete sahiptir. Davacı kendi hakemini kendisi seçer, davalı da kendi hakemini kendisi seçer. İki hakem başhakem seçerler ve bunların vereceği karar kesindir. İşte bağımsız mahkeme budur.

İşlerin sürüncemede kalmaması için de bucak başkanlarına yetki verilmiştir. Zilyetlik kararlarını bucak başkanları verirler. Haksızlığa uğrayan hakemlere gider, zararını telafi eder. Adil Düzen'in temeli ekonomi değildir. Ekonomi, düzenin dört temel rükününden biridir.

Adil Düzen'de demokrasi beş yılda bir yapılan ve ekseriyete dayalı seçim sistemi değildir. Kişi, civarında olan ilmi, dini, mesleki veya siyasi dayanışma ortaklıklarının oluşturduğu sistemlerden (özel hukuk) istediğini seçebilir, istediği bucağın hukukunda (kamu hukuku) yer alabilir. Kişi, hiçbir zarara uğramadan grubunu veya bucağını rahatlıkla değiştirebilir. Gücü yeterse grup veya bucak kurabilir.

Erbakan, Adil Düzen'de Samimi mi?

Karagülle'nin çizdiği bu "özgür sözleşmelerden doğan topluluklar" tablosuyla, Erbakan'ın AD kitapçığının sonunda vurgu yaptığı "irfanlı insanlar ve inançlı kadrolar"ın, özellikle de Adil Düzen şemasındaki "Refah pompasının" çelişki arzettiği açık.

Zaten Karagülle de sorularımızı yanıtlarken Erbakan'ın AD konusundaki samimiyetini ciddi bir biçimde sorguluyor: "Biz 'Adil Düzen'i ortaya koyarken Erbakan'la birlikte çalıştık. Cümlelerin hemen hepsinde anlaştık. Bir iki husus dışında cümleler-

de ayrılığımız yoktu. Ne var ki cümleler zamanla değiştirilir. Kelimeler değişmese bile manaları değişir. Aynı kelimeden başka şeyler anlaşılabilir. Bunu ancak uygulamada anlarsınız. Uygulamalarını görmediğimiz için bir şey söyleyemem.

"RP'nin programı ile ilgili projesi olmadığını, bunun hazırlığını yapmadığını, bunu uygulamaktan çok anlatma yaptığını söylemiştim. Bu anlatma sadece oy için olmayabilir. Bundan sonrasını bana değil de kendilerine soracaksınız. Ben bu beyanı vermek zorunda idim. Çünkü iktidar oluyor ama bir şey yapmıyor, mevcut düzenin daha iyi uygulayıcısı oluyorlar. Bu da Adil Düzen hakkında tereddüt uyandırıyor. İnsanlığa tekrar tekrar duyurmak istiyorum, Erbakan'm dedikleri doğrudur ama yaptıkları Adil Düzen değildir. Bu beyanatımla Erbakan'a zarar vermiyorum. Refah'ın içinde Adil Düzen'e karşı olanlar var, onları sevindirmek Erbakan'm işine gelir. Diğer taraftan Batı da Adil Düzen'den korkuyor. Onlar gerçeği öğrenir, fazla saldırmazlar. Refahçılar bana kızmış olabilir. Ama onlar zaten her zaman bana kızdılar."

Gerçekten de yaratıcılarının tanımlamasıyla, "Mazdek cemaatinden, Şeyh Bedrettin'den, ütopik sosyalist Robert Owen' dan, Tito deneyiminden esinlerle geliştirilmiş, Mezopotamya sitelerini örnek alan" AD projesinin İslami kesimin ortodoks elitleri arasında şüpheyle karşılandığı, bu şüphelerin RP'ye de sirayet ettiği biliniyor. Erbakan'ın onayıyla AD'yi eleştirmek için kurulan ekonomist, İslam tarihçisi, fıkıhçı gibi uzmanlardan oluşan komisyonun raporu ise kamuya açıklanmış değil.

Bir süredir Kırgızistan Cumhurbaşkanı Asker Asayev'in danışmanı olarak Bişkek'te yaşayan ve burada AD'yi hayata geçirmeye çalışan Karagülle, Erbakan'ın AD'yi gerçekte savunmadığında o kadar ısrarlı ki "RP iktidar olursa ne olur?" sorumuzu şöyle yanıtlıyor: "RP iktidara gelirse bir şey olmaz. Diğer partilerin sofraları biraz kısılır, aralarında RP'liler de pay alırlar. Bu mantıkla problemleri çözemezler ve bugünkü çetin günler ağırlaşarak devam eder. Türkiye'nin problemlerini tek parti çöze-

mez, ancak Adil Düzen çözebilir. Adil Düzen'de ekseriyet sistemi yoktur, milli koalisyon vardır. Yüz koyun içinde 99 koyunun yanında bir koyuna da hak tanıyan bir düzendir. RP, Adil Düzen diyor, ama arkasından ekseriyet sisteminin peşine koşuyor. Düzenin zulmünden o da yararlanacak. Olacak budur. Ama bunlar fecri kazibdir (yalancı şafak). Onların arkasından gerçek adil düzenciler gelecek ve insanları kurtaracaklardır."

Ancak Karagülle tam olarak umutsuz da değil. Seçimden önce yaptığımız röportajda R. Tayyip Erdoğan'ın İstanbul Anakent Belediye Başkanı olması durumunda az bir ihtimalle de olsa AD'yi uygulamaya koyabileceğini ümit ediyordu: "İstanbul'u yönetmek çok kolaydır. Plansız projesiz kendiliğinden gelişmiş zavallı ahtapot. Hem de dünyanın merkezinde. Bir şeyin olacağını sanmıyorum. Halk, daha önce ağır rüşvetlerle yaptırdıklarını şimdi rüşvetsiz veya daha az rüşvetle yaptıracaktır. Halk bu kadarından çok hoşlanacak ve yine onları seçecektir. Ama Tayyip Bey, sistemli çalışmaları ile kendisini geç gösteren bir kişiliğe sahiptir. Belki de Adil Düzen'i benimser, ekip oluşturur ve büyük iş yapabilir. Bence bir cumhurbaşkanı bir şey yapamaz, bir başbakan bir şey yapamaz. Ama İstanbul Belediye Başkanı dünyaya Adil Düzen'i pratik olarak gösterebilir. Mesela faizsiz bir senet bankası kurabilir. İstanbul'u uluslararası hava trafiğinin merkezi haline getirebilir, Adil Düzen'in kiralama müessesesi ile İstanbul trafiğini çözebilir. İstanbul'u sanayi merkezi olmaktan çıkarıp uluslararası serpazarın olduğu ticari merkez haline getirebilir. Osmanlılar'da ve Bizanslılar'da olduğu gibi uluslararası ilmi merkez yapabilir. Dünyanın en büyük borsası burada kurulabilir. Ama bütün bunları yapabilmek için Adil Düzen'i benimsemiş olmak gerekir. Bu düzene göre çalışmayı da benimsemek gerekir. 'Umut var mı?' derseniz, diğer partilerde umut sıfırdır. Refah'ta da çok küçüktür. Ama hayal edilebilir."

Eklektik, naif ve zamandışı yönleriyle somut bir programdan çok üstünkörü bir ütopyayı andıran Adil Düzen konusunda Erbakan'ın ve dolayısıyla RP'nin ne derece samimi olduğu tartış-

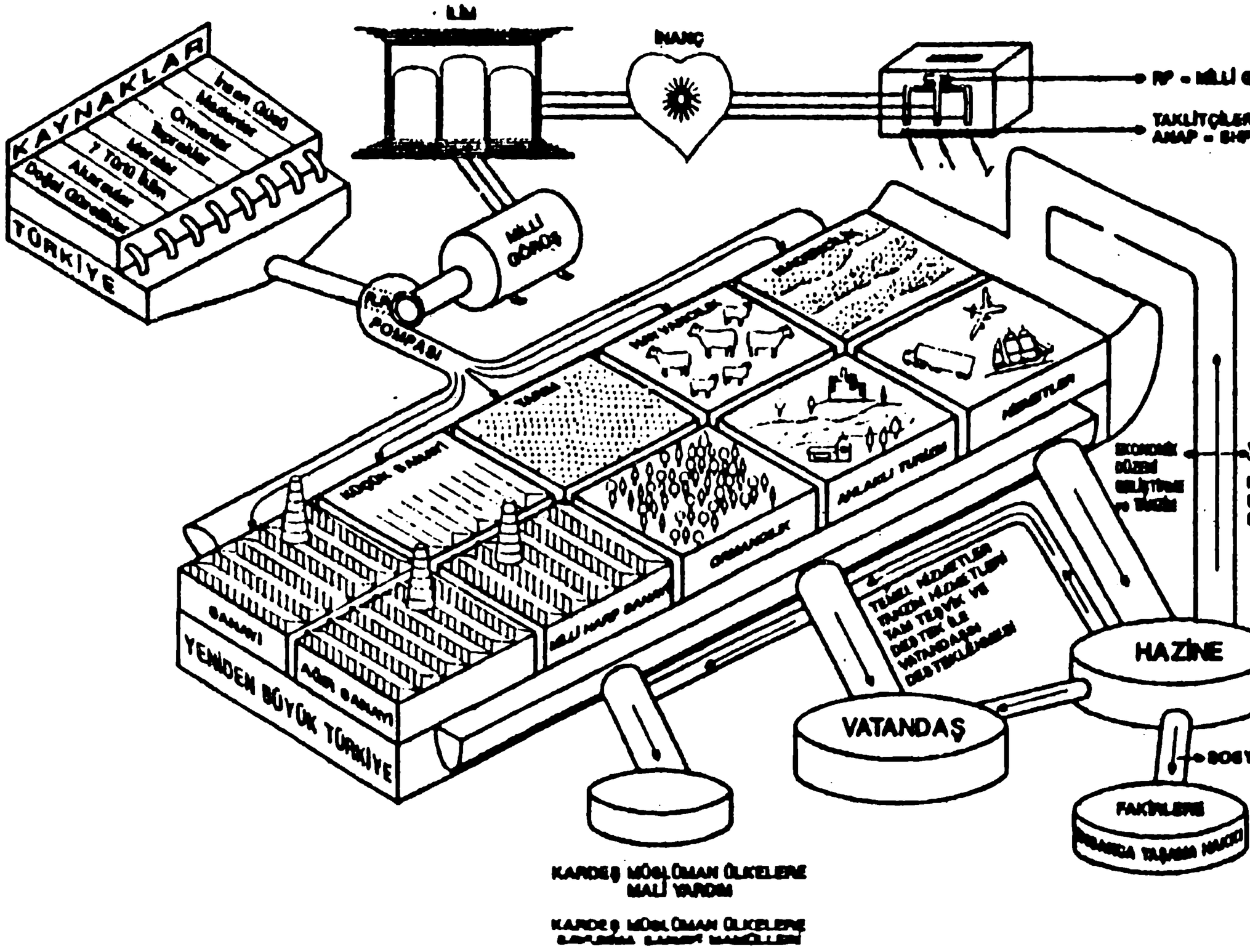
KAYNAKLAR
TÜRKİYE
İNANÇ
MİLLİ GÖRÜŞ
POMPASI
YENİDEN BÜYÜK TÜRKİYE
HAZİNE
VATANDAŞ
FAKİRLERE
KARDEŞ MÜSLÜMAN ÜLKELERE
MALİ YARDIM

malarını bir kenara bırakıp, muhtemel bir RP iktidarının bunu hayata geçirmeye çalıştığını varsayarsak Türkiye'de çok ciddi gerilimlerin doğacağını kestirmek kolay olacaktır. Çünkü Adil Düzen, bu kitapta sık sık değindiğimiz RP'nin "sistemi reforme etme" perspektifinin çok ötesinde bir şeydir. Bir diğer deyişle Adil Düzen gibi bir sistem değişikliğini gerçekleştirmek için RP'nin Türkiye'de devrim yapması gerekir.

Dolayısıyla, tabanındaki sistem karşıtı potansiyele rağmen sistem içi bir güç olan RP için Adil Düzen, çekici bir slogan olmaktan öteye gitmemektedir. Muhtemel yerel ya da merkezi RP iktidarlarının AD'de biçimlendirilmiş hususlardan bazılarını yumuşak bir şekilde uygulamaya sokmaları beklenebilir. Ancak bir bütün olarak AD'nin hayata geçirilmesi, hep konjonktürel değerlendirmelerle bir başka bahara ertelenecek, bir türlü çözülemeyen sorunlar (adaletsizlikler) için vatandaşlara itidal tavsiye edilecektir.

RP'ye göre Adil Düzen nihai hedef değildir, o, "Saadet Nizamı"na geçişte bir ara aşamadır. Ancak bu "saadet nizamı"nın nasıl bir şey olduğu, AD'den farkı RP tarafından pek açıklanmamıştır. Yine de "saadet nizamı"ndan kastedilenin Hz. Muhammed ve Dört Halife dönemini (Asr-ı Saadet) örnek alan İslami bir nizam olduğu tahmin edilebilir. Tüm çağdaş İslami siyasi düşüncenin temelini oluşturan "Asr-ı Saadet"e dönme fikrini, İslami kaynaklardan ne denli etkilenerek geliştirildiği şüpheli bir "Adil Düzen" projesiyle aşamalandırmak RP'nin İslamcılığını daha da özgünleştirmektir.

"Saadet nizamı" kavramıyla RP'nin "şeriat düzeni"ni ima ettiği, anayasal nedenlerle açıklamaktan kaçındığı iddia edilebilir. Ne var ki RP'nin zaten anlatmakta zorluk çektiği AD'nin ötesindeki bir ütopyayı tanımlamakla uğraşmak yerine, onun muğlaklığının getirdiği cazibeden yararlandığını söylemek daha doğru olacaktır.

11 Refah'ın Kürt Sorununa Bakamayışı

1991 seçimlerindeki ittifak gerçekleşinceye kadar MNP-MSP-RP geleneği Kürt sorunu karşısında istikrarlı bir tavır izlemişti: Olayı görmezlikten gelmek. Bunun anlaşılır nedenleri vardı kuşkusuz. MNP'nin kısa bir süre içinde Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılması Necmettin Erbakan ve arkadaşlarını daha işin başında alabildiğine temkinli davranmaya itmişti. Zaten politikanın acemisi olan MSP kadroları, Kürt sorunu konusunda tezleri vardıysa da dile getirmekten bilinçli bir şekilde kaçınmış olmalılar.

Fakat milletvekillerinin önemli bir kısmını Kürt şehirlerinden çıkaran MSP'lilerin 1980'lerde çatısı altında toplandıkları RP'de süskunluklarını sürdürmelerinin bir tek açıklaması olabilirdi: Kürt sorununda büyük ölçüde devletle paralel görüşlere sahip olmak...

Kürt halkının kendi sorunlarına bizzat sahip çıkması tüm İslamcıları olduğu gibi RP'yi de bir şeyler söylemeye mecbur edince, bir noktadan sonra hiçbir şey söylememiş olmamak için söylenen "dış güçlerin oyunu", "İslam kardeşliği" gibi laflar ortalığı doldurdu. Bu arada RP'nin hızla politikleşen ve radikalleşen Kürt tabanı, tavanı daha aktif tavır almaya zorlamaya başlamıştı. Tahminlere göre, RP üst düzeyinde önemli gücü olan "rejimle işbirliği içindeki" bazı isimler bu baskıların "provokasyon" olduğunu iddia edip (ve belki de devlet yardımıyla "kanıtlayıp") partinin ılımlılığına halel gelmesine engel oldular.

Nitekim son dakikada MÇP ile seçim ittifakına girilmesinde de aynı isimlerin belirleyici olduğu duyuldu. Yine iddialara göre bu kişiler, kendileriyle benzer misyonlara sahip olan HEP içindeki bazı isimlerin de çabalarıyla RP-HEP seçim ittifakının önünü aldılar.

RP'nin, Türkiye'de Kürt varlığını kabule yanaşmayan neredeyse yegâne politik örgüt olan "Türk ırkçısı" MÇP ile seçim ittifakına girip, üstelik bunu bazı İslami savlarla savunmaya çalışması Kürt dindarları tarafından bir "ihanet" olarak kabul edildi.

MÇP'nin daha 52. günde ittifakı terk edip gitmesiyle prestiji iyice sarsılan RP, Kürtlerini yeniden kazanma çabalarına başladı. Bu çabalara değinmeden önce RP İstanbul örgütü tarafından hazırlanıp parti üst kademesine sunulan Kürt raporundan bir bölüm aktaralım. Alabildiğine dobra ve gerçekçi bir üslupla hazırlanmış olan rapor oldukça ilginç ve radikal öneriler getiriyor. Öte yandan raporun referans verdiği kaynakların önemli bir kısmının soldan geliyor olması da çarpıcı:

> Bugün "Doğu" veya "Güneydoğu Sorunu" olarak adlandırılan sorun, aslında bir "Kürt Sorunu"dur... Sorun gerçekte ulusal bir sorundur, yani bir Kürt sorunudur... Bugün Doğu ve Güneydoğu olarak adlandırılan bölgeler, tarihin en eski devirlerinde "Kürdistan" olarak adlandırılan coğrafyanın içinde yer alan bölgelerdir... Kürtlerin konuştuğu dil olan Kürtçe, Türkçeyle ilgisi olmayan müstakil bir dildir...

BUGÜNKÜ GÜNEYDOĞU'YA KISA BİR BAKIŞ

Türkiye'nin Güneydoğusu bugün hâlâ geri kalmışlık sorunuyla yüz yüzedir. Bölgede "Kürt Sorunu" dolayısıyla olağanüstü yasalar uygulanmakta ve bölge geniş yetkilere sahip olan genel bir vali tarafından idare edilmektedir. 1985'ten itibaren başlayan PKK saldırıları dolayısıyla bölge bir yanda devlet terörü, öbür yanda da PKK terörü arasında sıkışıp kalmaktadır. Bölge halkı PKK'ya bir biçimde arka çıktığı gerekçesiyle sürekli baskı ve işkence altında tutulmaktadır. Özel Tim'in bölgedeki uygulamaları âdeta hesap dışıdır. Bölgede yaşayan insanların ne mal ve ne de can güvenlikleri söz konusudur. İnsanlara bölgede gerektiğinde "bok" bile yedirilmektedir. Demokratikleşme ve insan hakları noktasında Güneydoğu son derece geridir. Yakın bir zamana kadar anlamsız ve çağdışı Kürtçe yasağı dolayısıyla bölge insanları hayli baskılarla yüz yüze gelmiştir.

Güneydoğu ve Doğu'da aşiretler halen gücünü korumaktadırlar. Özellikle kırsal alanda aşiretlerin gücü ile devletin gücü neredeyse özdeş kabul edilmektedir. PKK'ya karşı devlet-aşiret işbirliği söz konusudur. Aşiretlerin gücü haliyle siyasal hayata da yansımaktadır. Sadece aşiret reislerinin değil şeyhlerin gücü de inkâr edilemez derecede fazladır. Nitekim Doğu ve Güneydoğu'daki şeyhlik ve ağalık sistemi dolayısıyla siyasal tercihler son derece kaypaktır. Aşiret reisinin veya şeyhin desteğini türlü vesilelerle alan partiler kazanabilmektedirler. Şehirlerde insanlar bağımsız oldukları için siyasal tercihler daha bir bilinçle yapılmaktadır. Şehir insanı bireysel olarak etkilenmeye ve etkilemeye açık bir karakter arzetmektedir. Son zamanlarda bölgenin siyasal tercihinde PKK da belirleyici olmaya başlamıştır. Özellikle kırsal kesimde PKK'nın belirleyiciliği giderek artmaktadır. PKK'nın güç ve nüfuz kazanması, haliyle Doğu ve Güneydoğu'daki feodal ilişkilerin kırılmasına yol açmaktadır. Şehirlerde de PKK'nın etkisi giderek artmaktadır. Diyarbakır, Batman, Muş vb. illerde Kürt sorunu konusunda oldukça duyarlı aydın ve entellektüel bir kesim oluşmuştur. Bu kesim, Güneydoğu halkının her türlü problemleriyle yakından ilgilenmeyi zorunlu bir eylem olarak kabul etmektedir. Kürt sorununa sahip çıkan ve Kürt halkına yönelik her türlü şiddet, baskı ve zulme karşı çıkan HEP'in kazandığı güç, bu açıdan değerlendirilmelidir. HEP hem PKK'nın desteğini almakta, hem de bölgede bulunan aydın/entellektüel Kürtlerin ilgi odağı haline gelmektedir. HEP'in bölge halkının acil ve somut problemleriyle yakından ilgilenmesi ona hayli puan toplamaktadır.

Güneydoğu iktisadi bakımdan geri bırakılmıştır. Bölgede doğru dürüst sanayi tesisleri bulunmamaktadır. İşsizlik ve yoksulluk dizboyudur. Bölge insanları bulundukları yerlerden, özellikle kırsal kesimlerden şehirlere doğru akın etmektedirler. Şehirlere doğru başlayan bu göçün iki nedeni vardır: En temeldeki neden siyasidir. Devlet-PKK çatışmasında iki arada bir derede kalan yoksul Kürt halkı köyünü terk etmek zorunda kalmaktadır. Bazen de devlet PKK'nın uzakta kalan köylere gidip yiyecek-giyecek türü şeyler edinmesini engellemek için köyleri boşaltmaktadır. Güneydoğu'da bu yüzden boşaltılan çok sayıda köy olmuştur. Göçün diğer bir sebebi de hiç kuşkusuz iktisadidir. Yani yoksunluk ve yoksulluktan dolayıdır.

Bugün Güneydoğu'da PKK eliyle sürdürülen Kürt silahlı mücadelesi şehre inmiştir. Devlet, kontrgerillasıyla, özel timiyle, harcadığı trilyonlarca lirasıyla, köy korucularıyla vs. bu sorunun üstesinden gelinemeyeceğini artık anlamış bulunmaktadır. Kemalist Devletin geleneksel zora ve silaha başvurma yöntemi artık iflas etmiştir.

Kürtler ne mi istemektedirler? Çoklarının zannettiği gibi Kürtler; Türkiye'den kopmak istememektedirler. En azından Kürtlerin büyük çoğunluğu Türklerle birlikte eşit ve gönüllü bir birliktelik oluşturmak istiyorlar. TC devletinden kopup bir Kürt devletini kurma düşüncesini marjinal Kürt unsurlar savunmaktadırlar. Gerçi bunlar da yakın vadede değil ancak uzun vadede bunun mümkün olabileceğini söylemektedirler. Kürt halkının büyük bir çoğunluğu

Kürt ulusal kimliğinin tanınmasını ve Kürt kültürünün geliştirilmesini istemektedirler. Dahası ve en önemlisi, kaç zamandan beridir kendilerine yönelik baskıların son bulmasını dilemektedirler. Yaşadıkları bölgenin iktisadi ve sınai açıdan kalkındırılmasını beklemektedirler. İnsan hakları temelinde özgürlükler istemektedirler.

Resmi ideoloji bütün bu noktalarda artık iflas etmiştir. Kürt gerçekliği 1980 askeri darbesiyle birlikte yeniden inkâr edilmiş, Kürtçe 2932 sayılı yasa ile yasaklanmıştır. Ancak dış dünyada meydana gelen değişmelerin içerde yol açtığı zorunlu zihinsel değişimler ve en önemlisi de PKK ile sürdürülen geleneksel zora dayalı yöntemin başarısızlığa mahkûm olduğunun anlaşılması, Kürt sorununa "tam demokrasi" ve "kültürel çoğulculuk" temelinde yaklaşmayı beraberinde getirmiştir. Cumhurbaşkanı Özal'ın ilk defa Kürt varlığını tanıdıklarını ilan etmesi ve sonraki günlerde "Federasyon da dahil her konu tartışılmalıdır" türünden demeçler vermesi, Körfez Krizi esnasında Celal Talabani ve Mesut Barzani'nin temsilcisiyle en üst düzeyde görüşmeler yapması, Kürt sorununun yeni bir bakış açısı temelinde konuşulmasına rahat bir imkân sağlamıştır.

AGİK hükümeti olduklarını söyleyen DYP-SHP hükümeti ise Kürt gerçekliğini tanıdıklarını ilan ettiler. Başbakan Demirel ve Başbakan Yardımcısı İnönü'nün kuvvet komutanları ve çok sayıda bakanla birlikte Güneydoğu'ya düzenledikleri "şefkat" gezisinde, resmi ideolojinin 70 yıldır sürdürdüğü inkârcı, asimilasyoncu ve baskıcı yaklaşımların/politikaların artık terk edildiği, ülkede tam demokrasi ve çoğulculuk temelinde Kürt kültürünü geliştirme imkânı sağlanacağı, Kürt Enstitüsü'nün kurulabileceği resmen ilan edilmiştir. Kürtçe gazete, dergi, kitap, tiyatro vb. etkinliklerin artık serbest olduğunun ilan edilmesi, Kürtçenin özgürce kullanılabileceğinin ve bir lisan olarak öğretilebileceğinin ilan edilmesi, Kürt sorununda yeni bir dönemin başladığına işaret etmektedir. Mevcut hükümetin tam demokrasi ve çoğulculuk temelinde yerinde yönetimlere ağırlık vereceğini de açıklaması ayrıca yeni bir dönüşümün yaşanacağına işarettir. Yerel parlamentoların oluşturulması ve merkezi devletin küçülmesi Türkiye'de tam demokrasinin yerleşmesi için atılacak önemli adımlardır.

BİZİM GÖRÜŞÜMÜZ VE TAVRIMIZ NE OLMALI?

1. Yeni dönemde RP olarak gelişmelerin gerisinde kalmak istemiyorsak artık Kürt sözcüğünü rahatlıkla telaffuz edebilmeli, Türkiye'de Kürt halkının çektiği onca acıya ve sıkıntıya tercüman olabilmeliyiz.

2. Türkiye'de 75 yıldan beridir resmi ideolojinin Kürt meselesinde inkârcı, asimilasyoncu, baskıcı davrandığını açık seçik söylemeli ve resmi ideolojiyi yüksek sesle sorgulayabilmeliyiz.

3. Türkiye'de Kürt kimliğinin tanınması ve Kürt kültürünün geliştirilmesi için engelleyici tüm yasaların kaldırılması gerektiğini, Kürtlerin yaşadığı bölgelerde Kürtçe'nin öğrenilmesi ve öğretilmesi için yasal imkânların hazırlanması gerektiğini, bütün bu hakların Türkiye'de yaşayan diğer halklara da –Laz, Çer-

kez, Gürcü, Arap vs.– tanınması gerektiğini, bu çerçevede Türkiye'nin kültürel bir çoğulculuğa sahip olması gerektiğini savunmak.

4. Türkiye'de dileyen herkesin kendi anadilinde eğitim-öğretim yapabilmesini savunmak, kitle iletişim araçlarından yararlanmasını savunmak.

5. Türkiye'de resmi ideolojisi ırkçı, asimilasyoncu ve baskıcı olmayan, Türkiye'de yaşayan herkesin eşit siyasal, sosyal ve kültürel haklar temelinde gönüllü bir birlikteliğini esas alan yeni bir hukuk devleti anlayışını ön plana çıkartmak. Ülke bütünlüğünü bu gönüllü kardeşlik temelinde savunmak.

6. İnsan hakları konusunda herkesten çok duyarlı politikalar geliştirmek. Bu politikaları somut bir biçimde davranışlara dönüştürmek. Ne yazık ki partimiz bu konuda henüz istenen bir seviyede değildir. Konumuz Güneydoğu olduğu için örnekliği oradan vereyim: Güneydoğu'da kan gövdeyi götürse bile, orada yaşayan halk türlü baskılarla yüz yüze kalsa bile partimizin bu konuda somut adımlar atmadığını görüyoruz. Kınama düzeyinde bile partimiz diğer partilerden geri kalmaktadır. Oysa Güneydoğu'da yaşanan her türlü haksızlıkların karşısına dikilen parti RP olmalıdır. Önerim şu: Bundan sonra bölgede ortaya çıkacak her türlü gelişmeyi yerinde ve zamanında en üst düzeyde heyetler göndererek değerlendirmek, insan hakları ihlalleri karşısında herkesten önce ve herkesten çok tepki göstermek. Bu tavrı bütün bir Türkiye'de göstermek gerekir ayrıca.

7. PKK terörünü kınadığımız kadar devlet terörünü de kınamak. Devlet-PKK çatışmasında devletçi bir safta gözükmemek, devletin eleştiri üslubunu benimsememek; "Bölücü", "Terörist", "Ayrılıkçı" vs...

8. Her türlü ırkçılığa karşı çıktığımızı, Türk ırkçılığına da Kürt ırkçılığına da eşit ölçeklerde karşı çıktığımızı açık bir biçimde ilan etmek ve bunu davranışlarımızla göstermek.

9. Güneydoğu'da RP'nin diğer partilerden şanslı bir yanı var. O da inanç partisi olmasıdır. Müslüman Kürt halkının problemleriyle yukarıda belirttiğimiz yaklaşımlar çerçevesinde ilgilenildiği zaman RP büyük bir başarı kazanacaktır.

10. Güneydoğu'da İttifak dolayısıyla RP'ye küsen veya küstürülen insanlarımızın geri kazanılmasını sağlamak. İttifak'ın getirip götürdüklerinin parti içinde bir özeleştiriden geçirilmesi ve bunun münasip bir dille kamuoyuna anlatılması gerekmektedir. RP, Türk ırkçısı MÇP ile işbirliği yapan milliyetçi-muhafazakâr-sağcı bir parti şeklindeki eleştirilerden yakasını ancak böylelikle kurtarabilir. Bu özeleştiri veya değerlendirme süreci, İttifak'tan dolayı RP'den kopan arkadaşları tekrar kazanmaya, hem de bölgeye dönük yeni taktik ve stratejilerin daha aklı başında bir biçimde belirlenmesine imkân sağlayacaktır.

11. Artık RP'nin de bir Kürt politikası olmalıdır. Bu konuda düzenlenecek parti içi tartışmalarla, yazarlarımız ve araştırmacılarımızla yapacağımız müzakerelerle ve düzenleyeceğimiz ilmi sempozyumlarla RP'nin Kürt sorununa nasıl baktığı ve sorunun çözümü için neler önerdiği açıklıkla ortaya konulmalıdır. Bu çerçevede bir programa sahip olmalıyız diyorum.

12. Güneydoğu'daki teşkilatlarımız daha disiplinli ve düzenli örgütlere dönüştürülmeli. RP'nin yeni dönemde bölgede yeniden güç kazanması için İttifak dolayısıyla ayrılan arkadaşlarımızın bölgede önemli görevlere getirilmesi gerekir. Bölgede çalışma yapacak görevlilerin veya yetkililerin bölge sorunlarını çok iyi bilmeleri, kültürlü ve ağzı laf yapan insanlar olmaları ve teşkilatçılığı da artık modern bir biçimde götürebilecek evsafta olmaları gerekir.

Bu raporun hazırlandığı tarih olan 18 Aralık 1991'den üç gün sonra RP MKYK'sı, milletvekilleri ile Kürt kentlerinden gelen parti yöneticilerinin de katılımıyla geniş bir toplantı yaptı. Raporda önerilen hususlara benzer şekilde bir parti heyetinin Güneydoğu'ya yollanmasına, bu heyetin hazırlayacağı yeni bir raporun ışığında RP'nin Kürt politikasının saptanmasına karar verildi.

Aynı günlerde Erbakan, *Hürriyet* gazetesinden Ertuğrul Özkök'ün de dikkatini çektiği gibi geniş kitleler karşısında ilk kez, TBMM'de naklen yayımlanan "Güvenlik" görüşmesi sırasında "Kürt" sözcüğünü telaffuz etti. Daha sonra TRT-1'den yayınlanan liderler açıkoturumunda Kulp'ta meydana gelen, askerlerin halkı buz üzerinde yatırıp saatlerce bekletmesi olayını gündeme getirerek hem herkesi şaşırttı, hem de RP'nin bundan böyle Kürt sorununda herkesten ileride olmaya namzet olduğunu gösterdi.

Üç Ayaklı Kürt Sorunu

27 Mart seçimleri yaklaştıkça RP Kürt sorunu konusunda açıkça ikili oynamaya başladı. Bir yandan iyice sistem dışına itilen Demokrasi Partisi'nin (DEP) boşaltması beklenen alanı doldurup Kürt milliyetçiliğine yakın kitlelerin oylarını elde etmek, diğer taraftan devlet güçlerini, Güneydoğu'da DEP'e karşı çıkabilecek tek gücün kendisi olduğuna ikna ederek onların her türlü desteğini devşirmek için çalıştı.

Bu sürece ilginç olaylar damgasını bastı: PKK, RP'yi "ulusal kurtuluş mücadelesi"nin en sinsi ve tehlikeli düşmanı ilan

ederek onu açıkça hedef gösterdi; DEP Genel Başkanı Hatip Dicle, RP'nin kendilerine seçim ittifakı önerdiğini ve reddettiklerini iddia etti; DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit, bölgede asılan RP bayraklarının yanında Kürt halkının (ve PKK'nm) renkleri olan sarı-kırmızı-yeşil bir kuşak bulunduğunu söyledi; DEP çevresi, ordu ve kontrgerillanın bölgede RP'yi desteklediğini iddia etti, RP'den tekzip gelmedi; PKK İstanbul'da, RP ve onun yan kuruluşu görünümündeki Milli Gençlik Vakfı lokallerine bombalı saldırılara girişti; RP'nin düzenlediği toplantılarda ilk kez "Kahrolsun PKK" sloganları işitilmeye başlandı...

Necmettin Erbakan, 10 Ekim 1993 tarihinde RP 4. Büyük Kongresi'nde yaptığı 3.5 saatlik konuşmasının önemli bir bölümünü Kürt sorununa ayırmıştı. RP'nin Kürt sorununa devletçi bakışından temkinli bir şekilde uzaklaşma niyetini ortaya koyan bu konuşmada Erbakan sorunu üçe ayırdı: "Terör, Kürt Meselesi ve Güneydoğu Meselesi".

Erbakan, bu üç meselenin sergilediği durumu şu şekilde açıklıyor:

"* Ülkenin büyük bir kısmına gidilemiyor;

* Yollar kesiliyor. Büyük ölçüde mayınlanmış;

* Gündüz ve gece iktidar el değiştiriyor;

* Hergün çatışmalar oluyor;

* İnsanlar ölüyor. Günde 20-30 kişi;

* Halk mağdur;

* Analar kan ağlıyor;

* Bölgenin önemli bir kısmında sosyal ve ekonomik yapı çökmüş durumdadır;

* Bölgenin kırsal üniteleri yavaş yavaş yok olmakta. İç ve dış göç ve bunun doğurduğu demokratik problemler çok daha büyük istikrarsızlık tehditleri oluşturmaktadır;

* Bölge halkı, bir yerde iki ateş arasında kaldığı kanaatindedir. Kendisini çaresizlik içerisine itilmiş görmektedir;

* Teröre karşı yapılan savaşta suçlu ile masum arasında dikkatli bir ayrım yapılamaması bölge halkını yavaş yavaş yanlış

tercihlere itmektedir;

* Diğer yandan, ölümlerin çoğalması, temelinde terör olan bu çatışmayı kişi ve kitlelerin vicdanında etnik bir düşmanlığa doğru itmektedir;

* Kaldırılan her cenazede o duygular derinleşerek dile getirilmekte ve asırlarca bir arada yaşayan ve birbiri için canını veren kardeşler arasında bugün etnik tefrikalar oluşturulmak suretiyle kardeşlerin birbirlerine düşman edilmesi istenmektedir."

"Kürt meselesi için her çözüm şekli konuşulabilir ve tartışılabilir. Esasında meselenin bunca içinden çıkılmaz hale gelmesinin sebeplerinden biri, bu konunun bir tabu gibi her türlü tartışmanın dışında tutulmasıdır" diyerek demokratik bir açılım getiren Erbakan hemen ardından tartışmalara ipotek koymadan edemedi: "Şu var ki teklif edilecek herhangi bir çözüm bölgenin tarihi ve sosyal gerçeklerine uygun olmalıdır."

Kürtlere de Adil Düzen

"Elitlerinden bir bölümü Avrupa, Amerika veya başka bir güce eğilim gösterseler bile, Kürt halkının kalbi İslam dünyasında atar", diyen Erbakan'a göre, "Ne federasyon ne ayrı devlet asla kimseye fayda getirmez, saadet getirmez ve bir çözüm sağlamaz".

Çözümü "kuvveti değil, hakkı üstün tutan zihniyetin gelişmesine" bağlı gören Erbakan'a göre, "bu maksatla İslam birliğinin kurulması görevi Türkiye'nin öncülüğünü gerektirmektedir."

"Elbette Kürt kardeşlerimizin tabii hakları var. Kendi dilleriyle konuşmaları, medyayı kullanmaları, eğitim yapmaları onların tabii haklarıdır ve zaten tarih boyunca bu haklarını kullanmışlardır. Ancak son 70 yılda izlenen milliyetçi, materyalist ve ırkçı politikalar problem yaratmış ve problemi ağırlaştırmıştır," diyen Erbakan, Kürtlerin bu haklarını elde etmelerini "Adil Düzen"in geleceği o tarihi ana ertelemeyi de unutmuyor:

"Ülkenin birliği kesinlikle teminat altına alındıktan sonra ülke evlatları arasında ırk ayrımı yapılmadan muhabbet ve kardeşlik bağları teşkil edildikten sonra ve ülkede Adil Düzen kurulduktan sonra, herkesin dilediği dilde konuşması, dilediği dilde yayın yapması, eğitim yapması en tabii hakkıdır."

Bu satırlardan anlaşıldığı gibi, Erbakan, Kürt halkının kültürel haklarının tanınması konusundaki ilk izlenimin aksine, şimdiki devlet yöneticilerinin ilerisinde değil, gerisinde kalmaktadır. Erbakan'ın "ülkenin birliği kesinlikle teminat altına alındıktan sonra" şeklindeki zamanlamasının yanında, örneğin Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in "önce terör, sonra haklar" tavrı aceleci bile kalıyor.

Erbakan'ın, "terörle mücadele reçetesi" de başlı başına uzun bir zaman gerektiriyor:

"1. Bütün ülke evlatları, bu meyanda müslümanlar arası kardeşliğin doğmasına zemin hazırlamak;

2. Faizci sömürü düzeninin terk edilerek yerine Adil Düzen'in kurulması;

3. Baskı rejiminin terk edilmesi. Hürriyet ve çoğulcu demokrasinin fiilen yürür olması;

4. Çekiç Güç'ün gönderilmesi;

5. Irak'a ambargonun kaldırılması;

6. Kamu görevlilerinin eğitimi. Bölgenin sosyal ve kişilik yapılarını çok iyi bilen bir yönetim ve bölge insanlarına şefkatle yaklaşabilecek ve onlarla bütünleşebilen bir yaklaşım;

7. Yaygın ve hızlı çalışan bir istihbarat, teröristleri hedeflerine varmadan tespit edebilecek bir haberleşme sistemi;

8. Bölge için özel bir kalkınma programı;

9. Olağanüstü halin kaldırılması;

10. Terörist olaylar cereyan etmeden önce, daha hazırlık safhasında iken önlenmeli, bunun için kuvvetli istihbarata ilaveten modern teçhizat ve özel eğitim görmüş, süratli ulaşım gücüne sahip profesyonel timlerin yetiştirilmesi ve kullanılması."

Görüldüğü gibi, RP'nin genel olarak sahip olduğu çok kim-

liklilik hali ve asıl ile suretin birbirinden ayrıştırılamaz durumda oluşu, partinin son dönemde geliştirmeye çalıştığı Kürt politikasında da kendini belli ediyor.

Örneğin Erbakan'm kongredeki konuşmasının Kürt sorunuyla ilgili bölümü için birçok kişiden yardım aldığı tahmin edilebilir: Kürt milliyetçiliğine yakın kişiler; kontrgerillacılığa heveslenenler; sivil toplumcular; katı devletçiler... Bunların ayrı ayrı kişiler olması da gerekmiyor. Aslında Türkiye ne zamandır tüm bu özellikleri birden bünyesinde barındıran nice şahsiyetler yetiştirmekte. Yani Erbakan, partisinin içinde bu özelliklere sahip farklı kişiler bulabileceği gibi, yakın çevresinden tek bir kişiye danışarak da bu metni hazırlayabilir; hatta kimseye danışma ihtiyacı duymayacağını iddia edenler bile çıkabilecektir.

RP'nin Kürt politikasındaki çok kimlikliliği, diğer politikalarında olduğu gibi farklı kesimlere yaslanmasından kaynaklanıyor. Örneğin Erbakan bu konuşmasını yaparken, Ankara Atatürk Spor Salonu'nda ülkenin dört bir yanından gelen delegeler kendisini izliyordu. Çok yakın akrabaları dağda PKK'lı olarak ölen örneğin bir Şırnak delegesi ile, yine çok yakınları yine dağda ama asker kimliğiyle ölen örneğin bir Kayseri delegesini aynı anda tatmin etmek zor olsa gerek. İşte bu nedenle RP yönetimi, Güneydoğu'da oy almak için yapılan parti propagadasından ülkenin diğer bölgelerinin haberdar olmaması için epey gayret sarfediyor.

Fakat bundan daha önemli bir neden RP'nin sürekli olarak kendisini egemen güçlere kanıtlamak zorunda hissetmesidir, sistem içi bir güç olmasıdır. RP, bir yandan devletin Kürt sorunu için çizdiği kaba sınırları ihlal etmemeye özen gösterirken diğer yandan öteki sistem içi politik güçlerden farklı olmak zorundadır.

Ayrıca RP, sistemin "Kürtlere şefkat" seçeneğini yürürlüğe sokma ihtimaline kendini hazırladı. İşkence jargonuyla konuşacak olursak, "iyi polis"i oynayabilecek tek gücün kendisi olduğu yolunda "devlet partisi"ni ikna etmeye çalışan ve bunda belli bir

başarı da gösteren RP, 1991'de "kötü polis" MÇP'yi sırtında TBMM'ye taşımış olmasının unutulması için dua etti.

Yerel seçimlerde Adıyaman, Diyarbakır, Batman, Muş, Bingöl, Siirt, Bitlis, Van, Şanlıurfa, Ağrı il merkezlerinde belediye başkanlıklarını kazanan RP'nin dualarının kabul olunduğu söylenebilir. Fakat bu zaferin üzerindeki sayısız gölge, RP'nin Kürtlerle tam anlamıyla barıştığını söylememize engel oluyor.

Her şeyden önce DEP'in seçim boykotunun, resmi sayılar geciktirilmekle birlikte epey etkili olduğu söyleniyor. DEP'in kararına uyan seçmenlerden bir bölümü sandık başına gitmezken, önemli bir kısmının da bilinçli olarak geçersiz oy kullandığı öne sürülüyor. Ayrıca birçok yerleşim biriminde RP'nin korucular ile devlet görevlilerinin oyuyla ve yine devletin himayesinde seçim kazandığı yolunda şaibeler var. Ayrıca RP'nin il merkezlerinde gösterdiği başarıyı ilçe ve beldelerde aynı oranda gösteremediği de söyleniyor. Köylerin boşaltılması, can güvenliği gibi nedenlerle Kürt il merkezlerinin nüfuslarını haddinden fazla şişiren seçmen içinde sistemden hâlâ umudunu kesmemiş olanların RP'ye yöneldikleri de ileri sürülebilir.

Fakat bütün bu gölgeler RP'nin üç yıl sonra geleneksel oy deposu olan Kürtlerle ilişkilerini iyileştirme yolunda epey yol katetmiş olduğu gerçeğini tam olarak örtemez. Bu durumda esas olarak RP'nin bundan sonra atacağı adımlar önem kazanıyor. Yerel seçimlerden, Kürt sorununa demokratik çözüm politikasının yenilgiyle çıktığı kabul edilirse, RP'nin yumuşak politikasını sürdürmekte zorlanacağı ve devletin şiddet temelli politikasına yeniden eklemlenme ihtimalinin artacağı söylenebilir.

12 Refah Batı'ya, Batı Refah'a Karşı mı?

Milli Görüş hareketinin 25 yılı aşkın geleneğine göz atıldığında katı ve taviz vermez bir Batı (emperyalizm) düşmanlığı göze çarpıyor. Daha yakından incelendiğinde, bu hareketin asıl olarak ABD ve İsrail karşıtlığı temelinde bir dış politikayı savunduğu; Türkiye'yi "uydu ülke" olmaktan çıkarıp İslam dünyasının lideri yapmayı hedeflediği görülüyor.

RP'ye göre Türkiye ekonomik olarak ABD'ye ve onun denetimindeki IMF, Dünya Bankası gibi kurumlara bağlıdır ve Türkiye'den elde edilen rant ABD aracılığıyla İsrail ve "dünya siyonistlerine" aktarılmaktadır. "Taklitçi" partilerin dış politikalarını tayin eden etkenler "Amerika'nın akıl ve rotalarıdır"; dolayısıyla bu politikalar "Amerika ve dış güçlerin menfaatine hizmet etmektedir."

Temmuz 1991 tarihli *Türkiye'nin Meseleleri ve Çözümleri* adlı program broşüründe Necmettin Erbakan şöyle diyor: "Değişen dünyada bütün insanlık, insanlığa saadet getirecek bir nizam aramaktadır. Aranan nizam Refah Partisi ve Milli Görüş'ün ısrarla üzerinde durduğu 'Adil Düzen'dir. İşte Türkiye'ye düşen görev Adil Düzen'i güzel bir örnek olarak Türkiye'de kurmaktır."

Erbakan, ardından müslüman ülkelerle işbirliği yolunda beş adım atacaklarını söylüyor ve bunları şöyle sıralıyor:

1. Müslüman ülkelerin ve toplulukların kendi 'Müslüman Ülkeler Birleşmiş Milletler Teşkilatı'nı kurmaları (...) Halihazırdaki BM'nin gayesi, yeryüzünde hakkı, adaleti tesis etmek olmayıp İsrail'in kurulması, korunması ve daha sonra 'Büyük İsrail'in kurulmasıdır (...) 80'e yakın müslüman ülke ve topluluk kendi

RP'lilerin bir salon toplantısından

BM'sini kurdukları zaman bu teşkilat yeryüzünde 'kuvvetin' değil 'hakkın' hâkim olmasını gaye edinecektir. Bu gaye etrafında, takriben 1.5 milyarlık müslüman ülkeler ve topluluklar camiası aralarında yardımlaşacaklar, dünya siyasetine tek bir vücut olarak ağırlıklarını koyacaklardır;

2. Müslüman Ülkeler Savunma İşbirliği Teşkilatı'nın kurulması. Bu askeri güç yeryüzündeki zulümlerin, haksız tecavüzlerin önlenmesi ve caydırıcılığı görevini yapacak, yeryüzünde hak ve adaletin hâkim olması için çalışacaktır;

3. Müslüman Ülkeler Ortak Pazarı Teşkilatı ve Birliği'nin kurulması ve teşkili. Böylece 1.5 milyarlık İslam âleminin arasındaki ekonomik işbirliği, tek bir pazar, dev büyük kuruluşlar, sömürülmenin önlenmesi, hızlı teknolojik gelişme hedefleri gerçekleşmiş olacaktır;

4. Müslüman Ülkeler Ortak Para Birimi'ne geçilmesi. Bugün halen müslüman ülkeler arasındaki ticaret dahi dolarla yürümekte ve bütün müslüman ülkeler muazzam dolar rezervi tutmaktadır (...) Müslüman ülkelerin kendi para birimlerine geçmeleri ve mallarını bu para birimiyle satacaklarını ilan etmeleri halinde emperyalizme ve siyonizme hizmet eden güçler bu sefer müslüman ülkelerin parasını rezerv olarak tutmaya, temin etmeye ve biriktirmeye mecbur kalacaklardır;

5. Müslüman Ülkeler Kültür İşbirliği Teşkilatı'nın kurulması. Bu teşkilat

herşeyden önce bütün müslüman ülkelerdeki üniversiteler, enstitüler ve araştırma müesseseleri arasında koordinasyonu sağlayacak, ilim ve teknoloji sahasındaki işbirliğini temin edecektir. Böylece halihazır dağınıklık, Adil Düzen'e değil 'siyonizm' ve 'emperyalizm'e hizmet eden şuursuzluk ve israf ortadan kaldırılmış olacaktır.

Erbakan'a göre "bütün müslüman ülkeler bu adımların atılmasında Türkiye'nin öncülüğünü arzu etmektedirler. Tarihi, coğrafi şartlar ve Türkiye'nin müslüman ülkeler arasında teknolojik bakımdan en gelişmiş ülke durumunda olması da bunu gerektirmektedir". Erbakan her konuda olduğu gibi bu adımların atılmamasından da "Batı taklitçisi iktidarları" sorumlu tutuyor ve onların müslüman dünyaya şöyle hitap ettiklerini iddia ediyor:

"Biz bin yıl sizinle beraberdik. Ama şimdi sizden ayrılacağız, sizi terkedeceğiz. AT'a gireceğiz, İsrail de AT'a girecek ve böylece İsrail'le tek devlet olacağız. Yani safımızı değiştireceğiz. Adil Düzen'e hizmet etmek yerine emperyalizme ve siyonizme, zulüm düzenine hizmet edeceğiz."

Düşmana Kendi Silahıyla Cevap Vermek

Erbakan'ın dile getirdiği özlemin gerçekleşebilmesinin önünde sonsuz engeller olduğu bir gerçek. Erbakan'ın sözünü ettiği "80'e yakın ülke ve topluluğun" her biri kendi içinde, çözümü imkânsıza yakın nice sorunla boğuşmaktadır. Bu ülke ve toplulukların hemen tümünün, bir veya birden fazla müslüman ülke veya toplulukla sık sık savaşlara varan çatışmalar içinde oldukları da bilinmektedir.

Bu ülke ve toplulukların birleşmelerinin bir hayal olması bir yana, bunların, bu birleşme için Türkiye'nin liderliğini beklediklerini söylemek düş görmekten de öte bir şeydir. Herhangi bir Arap ülkesine giden bir Türkiye vatandaşı, Arapların Türklere karşı beslediği pek iyi olmayan duygulara rahatlıkla tanık olabilir. Aynı şekilde Türkiye'ye gelen Araplara pek de iyi davranıl-

madığı da ortadadır.

Dünya müslümanlarının İslamiyet'ten başka ne gibi ortak noktaları bulunduğu sorusuna verilebilecek az yanıt vardır: Örneğin tüm dünya müslümanlarının dillerini Arapça yapmak zordur; zaten Arapça da birbirinden farklı diyalektlere sahiptir. Mezhep ayrılıklarının ötesinde en küçük müslüman birimler düzeyinde yaşanan dinsel yorum farklılıklarının aşılması imkânsıza benzemektedir. Bazı müslüman ülkelerin ellerinde bulundurdukları zenginlikleri yoksul dindaşlarıyla paylaşmalarını beklemek saflık olacaktır. (*Adil Ekonomik Düzen* kitapçığında Erbakan da "İnsanlar tabiatları itibariyle sadece tüketmek istiyorlar, üretmenin zahmetine katlanmak istemiyorlar" demiyor mu?) Kısacası, müslüman toplulukların büyük bir hızla sömürgeleştikleri ve Osmanlı Devleti'nin hızla yok olmaya doğru gittiği 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başlarında dile getirildiğinde belli bir anlamı ve gerçekleşebilirliği olan "Pan-İslamizm", hilafetin kalkmasından ve ulus-devletlerin ortaya çıkmasından yıllar sonra gündeme getirildiğinde bir propaganda malzemesinden başka bir şey olamıyor.

Öte yandan RP, emperyalist dünya-sisteminin karşısına, onun çokuluslu veya uluslararası örgütlenme şemasını kopya ederek İslami bir dünya-sistemi çıkartmak istiyor. İslam BM'si, İslam NATO'su, İslam Ortak Pazarı, İslam Ecu'sü, İslam UNESCO'suyla başlayacak olan bu sürecin İslam IMF'si, İslam Dünya Bankası, İslam UNICEF'i gibi kurumlaşmalarla sürmesi şaşırtıcı olmayacaktır. İslam dünyasının bu şekilde "emperyalist" modelle örgütlenmesinden amaçlananın kuvvet kazanmak olduğu açıktır. Dolayısıyla arzulanan bu oluşumun, emperyalist dünya-sistemin aksine "kuvveti" değil, "hakkı" üstün tutacağını iddia etmek kolaylıkla bir göz boyamacılık halini alabilir.

Çünkü Milli Görüş'ün üçüncü dünyacılığı daha baştan dünyanın tüm mazlum halklarını gözetmediği için anti-emperyalistlikten kolaylıkla "anti-gayri İslamiliğe" kayabilir (tıpkı anti-siyonizminin kolaylıkla anti-semitizme kayması gibi) ve üçüncü

dünyacılıktan çıkıp İslam'ı tüm dünyaya hâkim kılmayı hedefleyen totaliter bir ideolojiye dönüşebilir. Nitekim geleneksel İslamcı politik düşüncenin nihai amacının bu olduğu (ilâ-yi kelimetullah) biliniyor (RP'nin, "Kıbrıs'ı biz fethettik" sloganı bunun bir parçasıdır.).

Her ne kadar Samuel Huntington, önümüzdeki dönemde Hıristiyan-Yahudi Batı uygarlığının karşısına Müslüman ve Konfüçyusçu uygarlıkların ittifakının çıkacağını iddia ediyor, Erbakan "RP, sadece 1.5 milyarlık İslam aleminin değil, 6 milyar insanın kurtuluş ümididir," diyorsa da RP dünya mazlumlarını müslümanlardan ibaret görmeye devam ediyor. Buna en son örnek, çeşitli toplantılarda "dünya mazlumlarının lideri" olarak sunulan Erbakan'ın RP 4. Büyük Kongresi'nde yaptığı konuşmadır. Erbakan, bu konuşmasında ağırlıkla Azerbaycan, Bosna ve Kıbrıs'tan söz etti: "Bunlar ne Kıbrıs'ı koruyabilirler, ne Bosna'yı kurtarabilirler, ne de Azerbaycan'ı kurtarabilirler. Tek çare bunların bir an evvel iktidarı bırakmaları ve RP'nin iktidara gelmesidir."

Erbakan, ayrıca Çekiç Güç'ün Türkiye'deki varlığına, Türkiye'nin Somali'deki BM gücüne asker göndermesine, İsrail'e su satılması projelerine ve Türki cumhuriyetlere "laiklik ihracı" politikalarına da karşı çıktı.

ABD'nin Yeni İslam Politikası

Erbakan, aynı konuşmanın en son bölümünü RP hakkındaki "yanlış intibaları" cevaplandırmaya ayırdı. Erbakan, "RP iktidara gelince Batılı ülkelerin dış yardım ve kredileri kesecekleri ve baskılarını artıracakları, ambargo uygulayacakları; RP iktidarında ABD ve Batılı ülkelerle ilişkilerin bozulacağı" iddialarını şöyle yalanladı:

"RP, hakkı üstün tutan karşılıklı menfaatleri gözeten ve adil dış ilişkilerden yanadır. Eğer Batılı ülkeler, bu çok açık ve sami-

mi dış ilişkiler anlayışına rağmen Türkiye'ye hasmane bir tavır içerisinde olurlarsa, karşılarında alıştıklarından farklı, şahsiyetli ve hakkı üstün tutan bir yönetim olacaktır (...) Bizim millet olarak kimseye düşmanlığımız yoktur. Bütün ülkelerle karşılıklı menfaatlere dayalı, adil ve şahsiyetli bir dış politika anlayışıyla, herkesle iyi ilişkiler ve dostane münasebetler içinde olmak temel gayedir. Sonuç olarak Batılılar da bu gerçeği idrak edeceklerdir. Ve de unutmamamız lazım gelir ki kuvvetli bir Türkiye dünyanın saadeti ve barışı için önemli bir teminattır (...) Bu meyanda ABD ve Batılı ülkelerle ticari münasebetler azalmayacak, hatta büsbütün artarak büyük boyutlara ulaşacaktır."

"Gerçek ve tek özel sektörcü parti RP'dir; tek serbest piyasa partisi RP'dir; özelleştirmeye karşı değiliz; devletin, zorunlu olanlar hariç, ekonomik faaliyetlerden bütünüyle elini çekmesini istiyoruz" diyen Erbakan'ın yöneteceği bir Türkiye'nin Batı ile ciddi sorunları olacağını ileri sürmek için önyargılı olmak gerekir.

Batı'nın, RP ve benzeri İslami motifli oluşumlara bakışının irdelenmesi de Erbakan'ın "boş teminat"ta bulunmadığını gösteriyor. Sosyalist blokun yıkılmasından sonra bir dönem popüler bir hal alan "Bundan böyle Batı'nın düşmanı İslam olacak" yaklaşımının –ki özellikle radikal İslamcılar tarafından pek benimsenmişti– kısa süre içinde yanlış bir öngörü olduğu ortaya çıktı. Örneğin "laik" görünümlü Irak, Libya ve yakın zamana kadar Suriye gibi ülkelerle ciddi sorunlar yaşayan ABD, şeriatla yönetildiği söylenen Suudi Arabistan'la öteden beri çok iyi bir dostluk sürdürüyor.

ABD Dışişleri Bakanı'nın Yakındoğu ve Güney Asya bölgesinden sorumlu yardımcısı Edward P. Djerejian şöyle diyor: "ABD hükümeti İslam'ı, Batı'ya karşı çıkan veya dünya barışını tehdit eden ikinci 'izm' olarak görmüyor. Soğuk Savaş'ın yerini yeni bir rekabet, İslam'la Batı arasındaki rekabet almış değildir (...) Basitçe ifade edersek din, diğer ülkelerle ilişkilerimizin özünü ve niteliğini –olumlu veya olumsuz– belirleyen bir unsur değildir. Bizim kavgamız, aşırı uçlara gidilmesi ve çoğunlukla bu-

na eşlik eden şiddet, inkârcılık, hoşgörüsüzlük, yıldırma, baskı ve terörledir."[1]

Djerejian, Batı'da, İslam dünyasındaki politik hareketlilikleri tasvir için özellikle medya tarafından çizilen kara tabloları şu şekilde yadsıyor: "Bugün Ortadoğu ve kuzey Afrika ülkelerinde İslami idealler doğrultusunda toplumlarına yeniden şekil vermeye çalışan gruplar veya hareketler görüyoruz. Bu ideallerin nasıl ifade edileceği konusunda önemli farklılıklar var. Biz bu hareketlerin arkasında tek merkezden yönetilen veya koordine bir uluslararası çaba sezmiyoruz. Bizim gördüğümüz, İslami esaslara yeniden önem veren inanç sahipleriyle değişen derecelerde ve farklı yöntemlerle İslami siyasi faaliyetlerde bulunan hükümetlerdir."

Görüldüğü gibi ABD, İslami hareketleri baştan mahkûm edip kendisine düşman yapma politikasından giderek uzaklaşıyor. Afgan cihadını doğrudan ya da Pakistan aracılığıyla yardıma boğan ABD, belli bir gücü olan tüm İslami hareketlerle bağlantı içinde veya böyle olmak istiyor. Örneğin Mısır'daki bazı Amerikan diplomatlarının, ama şeyh Ömer Abdurrahman'ın manevi liderliğini yaptığı Mısır'daki İslami Cemaat adlı grupla, bu gruba bağlı militanların turistlere yönelik kanlı şiddet eylemleri gerçekleştirmiş olmalarına rağmen periyodik temas halinde oldukları *New York Times* gazetesi tarafından ortaya çıkarıldı. Gazeteye göre Amerikalı diplomatlar, Cemaat üyelerinin gözaltı ve tutukluluk süresinde maruz kaldıkları insan hakları ihlalleri hakkında bilgi sahibi olmak gerekçesiyle, grupla bağlantılı olduğu iddia edilen kişilerin New York'taki Dünya Ticaret Merkezi'ni bombalamalarına kadar temaslarını sürdürmüşler.

ABD'nin, İran'daki İslami rejimle ilişkilerini iyileştirmek ve askeri rejime ideolojik meşruiyet sağlayan Milli İslami Cephe ve onun lideri Hasan el-Turabi aracılığıyla Sudan'daki şeriat yönetimiyle köprüler kurmak istediği de biliniyor.

1. *New Perspectives Quarterly Türkiye*, cilt 2, # 7, s. 59.

Cezayir'de yeni devlet başkanı Liamine Zeroual'in de, ABD'de sürgünde yaşayan FIS'in (İslami Selamet Cephesi) ılımlı kadroları aracılığıyla İslamcılarla diyalog arayışında olduğu söyleniyor. Nitekim Westpoint'teki ABD Askeri Akademisi'nde siyasal bilimler profesörü olan Albay Augustus Richard Norton, Cezayir'de yaşananları şu şekilde değerlendiriyor: "FIS iktidara gelseydi, daha farklı, kurallara uygun davranabilirdi; darbe sonrasında FIS'in körüklediği rejim karşıtı şiddeti örnek göstererek yapılan hiçbir *ex post facto ergo propter hoc* (sonradan yapılsa da geçmişe de şamil olduğu için buna yakındır) savunma, basit bir gerçeği, FIS'in seçimleri kazandığını, ancak zaferin ondan çalındığı gerçeğini değiştirmeyecektir."[2]

ABD'nin dış politikasının, bizim konumuzda İslam dünyasına yönelik politikalarının, tek bir kaynaktan belirlendiği söylenemez. Bu politikaların saptanması ve hayata geçirilmesinde farklı uzmanların, lobilerin, ekonomik odakların, vb. ayrı ayrı etkili olduğu kesindir. ABD'de çok etkin bir konumda olan Yahudi lobisinin İslami hareketlere sempatik yaklaşılmasına karşı çıktığı belli bir noktaya kadar söylenebilir. Ancak ABD'de giderek tırmanan müslüman kökenli bir nüfus vardır ve Amerikan üniversitelerinin Ortadoğu kürsülerinde bu kesimin temsilcilerinin önemi her geçen gün artmaktadır. Öte yandan siyah nüfus içinde İslam dininin yaygınlaşması ve marjinal siyahların (özellikle suçluların) topluma entegrasyonunda önemli bir işlev görmesi, ABD'deki İslam imajını olumlu yönde etkilemektedir.

Dolayısıyla, İslam dünyasındaki milliyetçi ve sosyalizan ideolojilerle sık sık çatışma halinde olmuş ABD'nin, bu ideolojilerin ciddi bir iflasının yaşandığı bir dönemde, müslüman toplumların istikrarı için İslami arayışlara yeşil ışık yakması şaşırtıcı olmayacaktır. Nitekim ABD ordusunun Ortadoğu konusundaki baş uzmanlarından biri olan Albay Norton, "Siyasette İslami hareketlere söz hakkı verilmediği sürece, bu hareketlerin retorik-

2. *A.g.e.*, cilt 2, # 7, s. 60-1.

lerinin keskinleşmesi, uzlaşmaz bir tutum almaları sürpriz olmaz," diyerek Ürdün, Yemen, Kuveyt ve Lübnan'da, İslamcıları da yasal sisteme eklemlemekte önemli başarılar kaydeden kısmi demokratikleşmeleri övmektedir.

Edward P. Djerejian da "demokratik süreci iktidara gelmek için kullanacak ama sonra bu gücü ve siyasi hâkimiyeti ellerinde tutmak için bunu yok edecek" olanlar dışında kimseye şüpheyle bakmadıklarını söylüyor.

Görüldüğü gibi ABD, "Yeni Dünya Düzeni" olarak tanımlanan yeni global stratejisini "demokrasi, insan hakları, sivil toplum" gibi değerler üzerine oturtma ısrarını sürdürmeye çalışıyor. Fakat zamanla bu değerlerin, Güney ülkeleri için "acil bir zorunluluk" olmadığı görüşü ağır basıyor. Örneğin Albay Norton, "Şurası çok açık ki, canlı ve özerk bir sivil toplumun doğması her koşulda iyi değildir. Sivil toplumlar başarılı bir şekilde teşvik edilip geliştirilseler bile hükümetin hakem, kanunların koruyucusu ve yöneticisi olarak önemli bir rol oynaması gereklidir" diye yazıyor. Demokrasi ve insan hakları değerlerine karşı, Güney ülkelerinin otoriter veya totaliter yönetimleri ya da entelektüelleri tarafından, bir tür savunma içgüdüsü ya da anti-emperyalist şüphecilik sonucu, "kültürel görelilik" temelinde geliştirilen ve bu değerlerin evrenselliği iddiasını sorgulayan eleştiriler giderek Kuzey ülkeleri tarafından da benimsenmeye başlandı.

Çünkü Körfez Krizi ve Savaşı sırasında "evrensel" olarak pazarlanan bu değerlerin tüm dünyaya hâkim kılınması köklü maddi dönüşümler gerektiriyor. Kuzey ülkeleri, esas olarak, artık hammadde ve ucuz işgücü açısından eskisi kadar muhtaç olmadıkları Güney ülkeleriyle aralarındaki sınırların kuvvetli bir biçimde yeniden çizilmesini ve bu sınırların çok iyi bir şekilde kontrol edilmesini istiyorlar. Çünkü günümüzde Kuzey ülkeleri, toplumlarına tam olarak entegre olamamış Güneyli göçmen işçilerden ve yeni göçlerden ürküyor. Kuzey, yeni göç dalgalarını engellemek ve gerektiğinde mevcut göçmenleri ülkelerine kesin dönüşe ikna edebilmek için Güney ülkelerinde istikrarlı yöne-

timler istiyor. Bu istikrarın temininde demokrasi ne kadar el
zemse Kuzey de demokrasiyi Güney ülkelerine ancak o kada
empoze etmekten yana.

Almanya-ABD Arasında RP

ABD'nin İslam dünyasındaki yeni açılımlarına rağmen RP il
uyumlu bir ilişki kurabilmesinin önünde epey zorluk ve kolay
lıklar mevcut. Milli Görüş hareketinin ortaya çıkışından itibare
ABD ve İsrail aleyhtarlığını şiddetli bir şekilde sürdürmesi bi
zorluk, AT'ye üyeliği mutlak bir şekilde reddedip İslam ülkeler
arasında işbirliğini savunması ise bir kolaylık olarak görülebilir.

RP'nin, Amerikan düşmanlıkları tescillenen İran, Irak, Lib
ya gibi ülkelerin rejimleriyle dostane ilişkileri ABD için bi
avantaj halini bile alabilir. Çünkü aynı RP'nin, İslam dünyasın
daki ABD müttefikleri Suudi Arabistan ve Körfez ülkeleriyle d
yoğun ilişkileri var.

ABD'nin RP'yi kendi güdümüne çekmek isteyecek (ya da is
tiyor) olması hiç şaşırtıcı olmayacaktır. ABD, bu yolla Türkiy
ve İslam dünyası üzerindeki denetimini artırabileceği gibi, başt
RP ile sıcak ilişkileri olduğu iddia edilen Almanya olmak üzer
dünya çapındaki rakiplerine de önemli bir stratejik çalım atmı
olacaktır.

RP'nin, taviz vermez Batı karşıtlığında Almanya'yı istisn
tutması uzun zamandır dikkati çekiyor. RP'nin yan kolu olduğ
herkes tarafından kabul edilen Avrupa Milli Görüş Teşkilatı'nı
Alman hükümetinden yakın ilgi gördüğü, en son bu teşkilatı
genel sekreteri Ali Yüksel'in "Almanya müslümanları şeyhülis
lamı" olarak ilan edilmesiyle iyice ortaya çıktı. RP'nin, yalnızc
AMGT'nin faaliyetlerini serbest bir şekilde sürdürebilmesi içi
bile Almanya ile iyi geçinmek zorunda olduğu ortada. Ayrıc
Necmettin Erbakan'ın akademik formasyonunu Almanya'da ta
mamlamış ve Türkiye için önerdiği "ağır sanayi hamlesi" prog

ramını geliştirmede II. Dünya Savaşı sonrası Alman kalkınma seferberliğinden esinlenmiş olması RP'nin "Almancı" imajını pekiştiriyor.

ABD'nin RP'ye ilgisinin 10 Ekim 1993'te toplanan RP 4. Büyük Kongresi öncesinde açığa çıktığı söylenebilir. Bu kongrede herkes RP'den değişim bekliyordu. Nitekim Korkut Özal, Abdülkadir Aksu, Cemil Çiçek, Ali Coşkun, İsmail Kahraman gibi isimlerin partiye katılmaları kesin gibiydi.

Bu türden bir değişime "sistemin" fazla itirazı yoktu. Çünkü adı geçen kişiler "makul" insanlardı, "fanatik" değillerdi; "açık" lardı – kuşkusuz halka değil devlete, çünkü çoğu devletin en hassas noktalarında önemli sorumluluklar alarak kendisini kanıtlamıştı. Bu şekilde "değişmiş" bir RP, sağ kitle partilerini gerektiğinde hizaya getirmekte kullanılacak bir tehdit unsuru olarak kullanılabilirdi.

Söz konusu transferler, yaklaşmakta olan 27 Mart 1994 yerel seçimlerinde oy patlaması yapması beklenen RP için yalnızca bir "vitrin operasyonu" değil, aynı zamanda bir "yeniden sağcılaşma operasyonu" anlamı taşıyacaktı. 80'li yıllardan itibaren, geçmişindeki gibi yeniden "düz-sağcı" bir siyasi harekete dönüşme belirtileri gösteren RP, 20 Ekim 1991 seçimleri öncesi MÇP ve IDP ile gittiği ittifakla bunun eşiğine kadar gelmişti. Ancak ittifakın topu topu 52 gün sürmesi ve RP bünyesinde onulmaz yaralar açması bu sağcılaşma sürecinin dondurulmasına neden oldu. RP, ittifaktan sonra, bilerek ya da bilmeyerek daha çok sosyal demokrat, halkçı, özgürlükçü, sivil toplumcu politikaları –hiç kuşkusuz bir bakışta farkedilmeyecek ölçüde temkinli bir şekilde– İslami referanslara bulayarak geliştirme yoluna gitti. Bu arada Sıvas katliamı gibi büyük bir badireyi her türden rakibinin beceriksizlik ve korkaklığı sayesinde fazla fire vermeden atlattı.

İttifakı olduranlarla Özal ve arkadaşlarını RP'ye sokmak isteyen çevrelerin hemen hemen aynı olması, hatta ittifakın mimarlarından Birlik Vakfı'nın yöneticisi İsmail Kahraman'ın biz-

zat transferinin söz konusu olması, RP'yi yeniden sağcılaştırmaya kalınan yerden devam edilmek istendiğinin çarpıcı bir göstergesiydi.

Abdülkadir Aksu ile Cemil Çiçek, Turgut Özal hükümetlerinde bakanlık yapmıştı. Erbakan'dan sonra "Almancı" yakıştırmasına en çok maruz kalan lider olan Mesut Yılmaz'ın ANAP liderliğini ele geçirmesinin ardından bu partiden kopmuşlardı. Korkut Özal ise, hiçbir zaman ANAP üyesi olmamakla birlikte ağabeyi Turgut'un politikalarını hep desteklemişti, ölümünün ardından, kendisini onun misyonunun sürdürülmesine adayacağını sık sık dile getirmişti. Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği'nin eski başkanı Ali Coşkun ile İsmail Kahraman ise muhafazakâr iş ve kültür çevrelerinde Özalcı çizgiyi savunmalarıyla dikkat çekmişlerdi.

ABD'ye, Suudi Arabistan'a, muhafazakar büyük sermayeye, devletlu milliyetçi-muhafazakâr entelijansiyaya fazlasıyla yakın, hatta onların sözcü ve temsilcileri olarak tanımlanabilecek bu isimlerin katılması RP'ye çok şey kazandıracaktı: Önce ABD denetimindeki dünya-sistemi nezdinde meşruiyet ve buna bağlı olarak Türkiye'de sistem nezdinde meşruiyetin tescillenmesi. Tüm bu meşruiyetlerin doğal sonucu olarak geniş mali imkânlar, medyaya daha kolay ulaşma fırsatı, sağcı-muhafazakâr seçmen nezdinde sempati... Kısacası ANAP'ın meşhur "83 Ruhu"nun RP bünyesinde sürpriz bir yeniden dirilişi.

Söz konusu isimler, RP'ye kitle partisi olma ve yıllardır özlediği iktidar şansını sunarak karşılığında, partinin Merkez Karar Yönetim Kurulu'nun genişletilmesini, bir parti meclisi ve bir başkanlık divanı oluşturulmasını ve buralarda kendilerine görev verilmesini, ayrıca fazlasıyla İslami (ve Amerikan karşıtı) imaj ve mesajların yumuşatılmasını, hatta bazılarının tamamıyla iptalini şart koşuyorlardı.

Erbakan bu transferlerden yanaydı. Transfer görüşmelerini ise RP Genel Başkan Yardımcısı Recai Kutan yürütüyordu. Parti içinde her geçen gün güçlenen, İstanbul örgütünün başını çektiği

"yenilikçi" kanat da, RP'nin daha geniş kitlelere açılması stratejilerine katkıda bulunacak bu transferlere soğuk değildi. Partinin taşrasında güçlü olan "gelenekçi" kanadın ise pek sesi çıkmıyordu. Ancak yıllardır Erbakan'm etrafında partiyi oligarşik bir tarzda yöneten "genel merkez ekibi", Özal ve arkadaşlarının geldikten hemen sonra üst düzey görevlere getirilecek olmalarını hazmedemedi. Plana göre, RP TBMM Grup Başkanvekillerinin MKYK'da görev almaları uygulamasına son verilecekti. Diğer bir deyişle Genel Sekreter Oğuzhan Asiltürk ile Genel Başkan Yardımcısı Şevket Kazan'ın örgüt içinde ağırlıkları kalmayacaktı. Genel merkez ekibi, yıllardan beri başarıyla yürüttüklerini düşündükleri partinin "sistem" ile ilişkilerini kurma görevinin yeni geleceklere devredilecek olmasından kaygılanıyorlardı. Ama esas kaygı, dünya-sistemi ve Türkiye sistemi ile kurulacak ilişkilerde alışılageldik güç odaklarının yerine başka fraksiyonlara yönelme ihtimaliydi.

Ali Coşkun'un açık açık, Korkut Özal'ın ise örtülü bir şekilde İstanbul Anakent Belediye Başkanlığı için RP adayı olmak istemeleri, uzun zamandan beri başkanları Recep Tayyip Erdoğan'ı bu yere hazırlayan RP İstanbul örgütünü o zamana kadar pek de iyi geçinemedikleri genel merkez ekibi ile ittifaka itti. Sonuçta, Özal ve arkadaşlarının haddinden fazla yetki istedikleri, pazarlık yaptıkları, ekip olarak hareket etmelerinin yanlış olduğu, RP'nin en büyük erdemi olarak görünen "temiz siyaset" anlayışına gölge düşürebilecek oldukları, zaten en zor günlerinde Milli Görüş hareketini yalnız bıraktıkları, hatta ona saldırdıkları gibi gerekçelerle transferlerden kongreden bir gün önce vazgeçildi. Erbakan, 80 sonrasında belki de ilk kez parti içinde gerçekleşmesini istediği bir şeyi gerçekleştirememiş oldu.

Refah'ın İslam Dünyasındaki Yeri

RP'nin dünyadaki güç odaklarıyla ilişkisi, onun Türkiye'deki güç ve etkililiğinin dışında İslam dünyasındaki yeriyle de doğrudan bağlantılıdır. RP, içeride ve dışarıda, birbirine paralel bir şekilde gücünü artırıp kendine yeni alanlar açarak diplomatik planda pazarlık gücünü yükseltiyor. Göçmen işçiler aracılığıyla Avrupa ve hatta Avustralya'da yaygın ağlar kuran RP, ABD söz konusu olduğunda, yüksek lisans öğrenimi gören sempatizan gençlerle ancak zayıf bir varlık gösterebiliyor.

RP, Suudi Arabistan, İran ve kısmen Libya'nın kıyasıya bir rekabet içinde olduğu uluslararası İslami jeostratejik sahnedeki önemli bir aktör olarak dikkati çekiyor. RP, bizzat Erbakan'ın yürüttüğü İslam dünyasıyla ilişkilerde, diğer aktörlerin zaaflarını iyi kollayan pragmatist bir davranış çizgisi izliyor.

RP kimi müslüman ülkelerde bizzat rejimleri (Suudi Arabistan, Libya, İran, Irak, Körfez ülkeleri, İslami hükümetler zamanında Pakistan), kimilerinde rejim muhalifi İslami hareketleri (Mısır, Tunus, Cezayir, Suriye, Fas, Filipinler), kimi durumda ise hem rejimleri hem İslami hareketleri (Ürdün, Yemen, Kürt Federe Devleti, Malezya) muhatap alıyor.

RP, birbirlerine rakip müslüman ülke rejimleriyle dostane ilişkiler sürdürerek bu ülkelerin uluslararası planda İslami hareketleri denetimleri altına almak için dağıttıkları mali olanaklardan geniş bir şekilde yararlanabiliyor. Bu pragmatist tutumla RP, kimi zaman bu ülkeler arasında gizli köprüler kurulmasına katkıda bulunurken, kimi durumda da rakiplerden herhangi biri tarafından "ikili" oynamakla suçlanabiliyor. Örneğin Erbakan'ın Körfez Krizi sırasında Saddam Hüseyin'i destekler bir tutum içine girmesinin hemen ardından Ankara'daki Suudi büyükelçisi, aynı Erbakan'ın, Suudi Kralı Fahd'a çektiği "dayanışına telgrafını" basma dağıtmıştı.

Yine Suudiler, politikalarını beğenmedikleri zaman RP'yi

REFAH BATI'YA, BATI REFAH'A KARŞI MI?

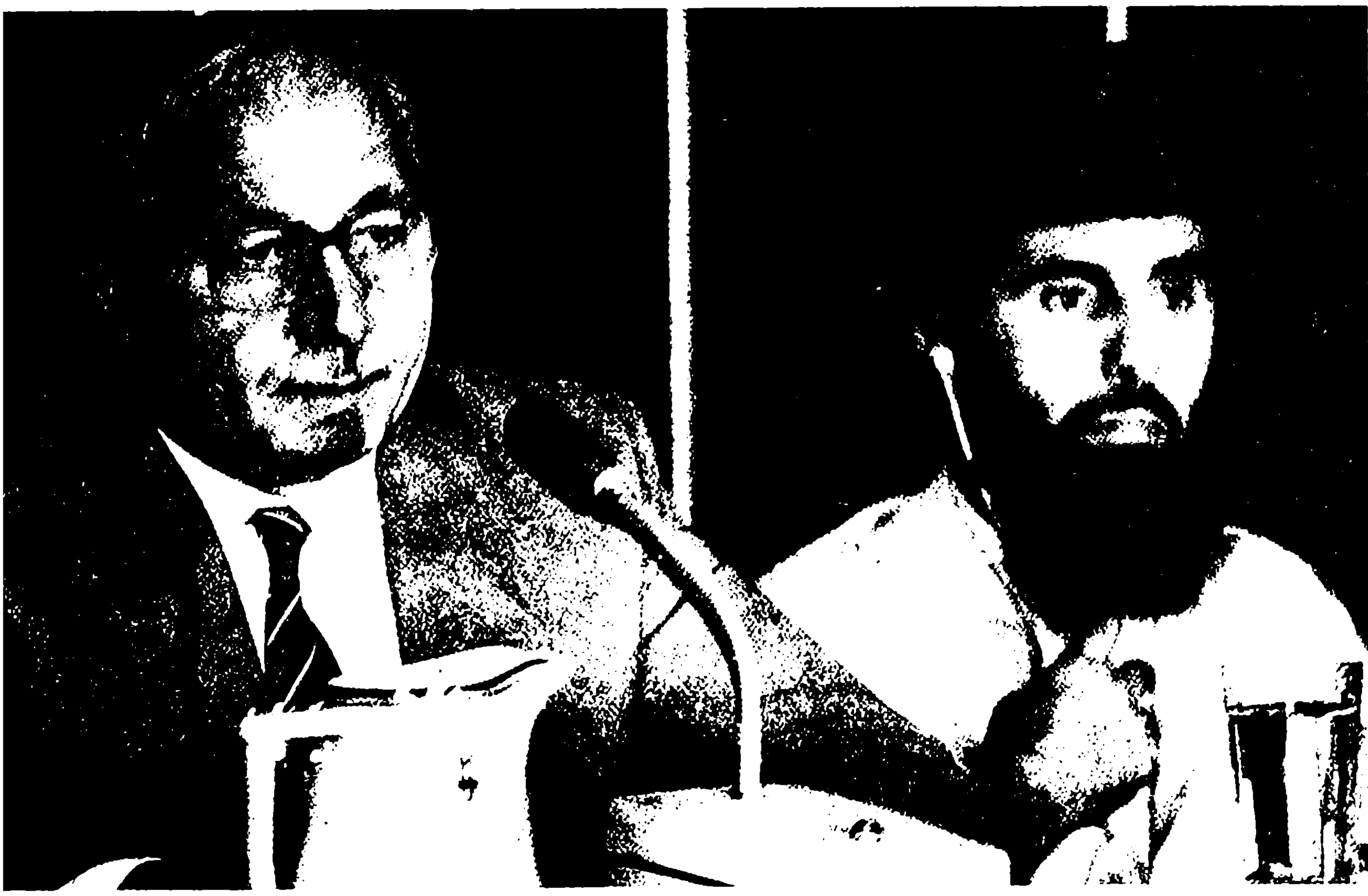

Afganistan Hizb-i İslami Lideri Gülbeddin Hikmetyar ve milli Görüş Lideri Erbakan

AMGT"nin (dolayısıyla RP'nin) hacı kotalarını sınırlayarak, hatta olduğu gibi iptal ederek cezalandırabiliyor, ya da beğendikleri zaman, TC hükümetinin arzusu hilafına aynı kotaları artırarak ödüllendirebiliyorlar.

RP'nin İslam dünyasındaki önem ve rolünü anlamak için Erbakan'ın Körfez Krizi sırasındaki diplomatik faaliyetlerini anlattığı, Rehber Yayınları'ndan çıkan *Körfez Krizi, Emperyalizm ve Petrol* kitabına bir göz atmak yeterli. Erbakan bu kitapta, ilk kez Amman'da 13 ülkenin siyasi parti ve kuruluşlarının lider ve yüksek düzeyde yöneticilerinin bir araya gelmesiyle oluşan Müslüman Topluluklar Birliği (MTB) içindeki faaliyetlerini ve kendisinin bu kuruluştan bağımsız olarak geliştirdiği diplomatik çabaları anlatıyor.

Erbakan, 9 Eylül ile 1 Ekim 1990 arasındaki 22 gün içerisinde şu faaliyetlerde bulundu:

1) 10-12 Eylül'de gerçekleşen, 40'a yakın müslüman ülkeden 600'den fazla delegenin katıldığı Mekke Konferansı'na katılıp bir konuşma yaptı;

2) 13 Eylül'de Suudi Arabistan Savunma Bakanı Prens Sultan Bin Abdülaziz'le görüştü;

3) 15 Eylül'de Kütahya'da Körfez Krizi ile ilgili mitinge katıldı;

4) 17 Eylül'de Cidde'de MTB ile bir araya gelip Suudi Arabistan İçişleri Bakanı Prens Naif Bin Abdülaziz'le; Suudi Arabistan İstihbarat Teşkilatı Başkanı Türki Faysal ve yardımcısı Suud Bin Fahd ile görüştü;

5) 19 Eylül'de Kral Fahd ile üç saate yakın görüşme yaptı;

6) 20 Eylül'de sürgündeki Kuveyt hükümetinden bir heyet ile MTB'nin toplantısına katıldı;

7) 21 Eylül'de Amman'da MTB üyeleri ve Irak yetkilileriyle toplantı yaptı;

8) 23 Eylül'de Bağdat'ta Suriye eski Cumhurbaşkanı Hafız Emin, Suriye Baas Partisi eski genel başkanı, Suriye Komünist Partisi Genel Başkanı ve Suriye Müslüman Kardeşler Teşkilatı'nın her iki kanadından birer yetkiliden oluşan beş kişilik heyetle görüştü;

9) Aynı gün Saddam Hüseyin'le üç saatlik görüşme yaptı;

10) 24 Eylül'de Irak Başkan Yardımcısı Taha Yasin Ramazan ile görüşme yaptı;

11) 24-28 Eylül tarihleri arasında toplanan uluslararası Trablus Konferansı'na katıldı ve bir konuşma yaptı.

Bu yoğun mekik diplomasisine rağmen Körfez Savaşı engellenemedi ve MTB'nin (dolayısıyla RP'nin) korktukları başlarına geldi. Korkulan, Batı'nın Körfez bölgesine iyice yerleşmesinin dışında, RP ve diğer müslüman ülkelerdeki benzeri örgütlenmelerin o günü kadar iyi kötü sürdüregeldikleri "ikili" tavrı, yani hem anti-emperyalist söyleme sahip olup hem de Suudi Arabistan ve Körfez ülkeleriyle iyi ilişkiler içinde olma tavrını, daha fazla sürdürebilmeleri imkânının kalmamasıydı.

Suudi Arabistan'ın kutsal yerlerin savunmasını kâfir ordularına vermesi, bu ülkenin, o güne kadar finanse ettiği İslami hareketler tarafından terkedilmesine neden oldu. Olivier Roy'nın belirttiğine göre İslam dünyasında şöyle bir süreç yaşandı: Sudan'da Hasan Turabi'nin liderliğindeki Milli İslami Cephe, Tunus'ta Raşid Gannuşi'nin liderliğindeki İslami Yöneliş Hareketi, Ürdünlü Müslüman Kardeşler, Şeyh Esad Temimi liderliğindeki Filistin'in Kurtuluşu İçin İslami Cihad, Mısır'da İslami Cihad ve Müslüman Kardeşler'in Hudeybi fraksiyonu Suudileri ilk mahkûm edenler oldu. Mısırlı Müslüman Kardeşler ile FIS lideri Abbas Medeni önce dengeli davranmaya çalışıp, tabanın baskısı sonucu Saddam'ı desteklediler. Suudi karşıtı cepheye Suriyeli Müslüman Kardeşler'in Saaddeddin grubu, ABD'deki Müslüman Öğrenciler Birliği, Hikmetyar, Sayyaf gibi radikal Afganlı mücahid liderleri de eklendi. Suudileri desteklemekte Filistin'deki Hamas örgütü, Rabbani gibi ılımlı bazı Afgan mücahid liderleri ve bol sayıda İslamcı gelenekten gelme ulema yalnız kaldı. RP ise, ısrarla Suudi Arabistan'ı eleştirmekten kaçınıp ABD başta olmak üzere "Batı emperyalizmine" karşı tavır geliştirme tutumunu sürdürmeye çalıştı, ancak pek başarılı olamayıp Saddam yanlısı bir imaj çizdi.

Fakat Körfez Krizi boyunca "hakemlik ve arabuluculuk" konusunda yoğun çaba gösteren RP, kendisine dünya İslami hareketleri nezdinde muteber bir yer edindi. RP, gerek bu nedenle, gerek Türkiye'de başarı grafiğinin sürekli tırmanması sayesinde (İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ni kazanması bile tek başına yeterli), giderek dünyanın süper güçlerinin daha fazla kaale almak zorunda olduğu bir politik güç haline geldi. Dolayısıyla, Türkiyeli bazı siyasi odakların RP'ye karşı Amerikan kartını oynayabilmeleri zorlaşmaktadır, bu parti İsrail karşıtı katı tutumunu yumuşatabilirse de imkânsız hale gelecektir.

13 İstanbul'un Refahlı Belediyeleri

Eğer bir gün yolunuz İstanbul Bağcılar Belediyesi'ne düşerse, kelimenin gerçek anlamıyla "şeffaf" bir binayla karşılaşırsınız. Daha önce var olan duvarlar yıkılmış yerlerine camlar takılmış. Belediye çalışanları artık, koridorlarda dolaşan insanların gözleri önünde, camekânların ardındaki bürolarında işlerini görüyorlar. Yalnızca RP'li Belediye Başkanı Feyzullah Kıyıklık'ın bürosunun içi dışardan bakıldığında görülmüyor, ancak onun içine girmek de pek fazla zor değil. Kapısının önünde sürekli insanlar bekliyor ve Başkan bunların tümünü birden içeri kabul edip "dertlerini dinliyor".

1993 Ağustos ayında peşpeşe ziyaret ettiğimiz Güngören, Bahçelievler ve Tuzla'nın RP yönetimindeki belediyelerde de benzer manzaralarla karşılaştık. Bu belediyelerin binaları Bağcılar'daki kadar şeffaf değilse de özellikle Başkanların bürolarındaki yoğun vatandaş trafiği son derece şaşırtıcıydı.

Bir tek Kâğıthane Belediyesi'nde durum farklıydı. Kapıdan girerken bir zabıta çantalarımızı ve üstümüzü aradı. Bununla da bitmedi, eli telsizli bazı belediye görevlileri "siz arandınız mı?" diye sordular. Çünkü Kâğıthane'de, işlerine son verilen 342 belediye çalışanının aylar süren direnişi gündemi belirlemeye devam ediyordu. Belediyeye yönelik bomba ve saldırı ihbarları dur durak bilmiyordu. Halbuki Kâğıthane, 1989'da Sultanbeyli ve Arnavutköy beldelerinde yaşanan yerel seçim zaferlerinin ardından RP'nin İstanbul belediyelerine yönelik faaliyetlerinin bir laboratuvarı haline gelmişti.

İSTANBUL'UN REFAHLI BELEDİYELERİ

SHP'li Mahmut Özdemir'in, 20 Ekim 1991'de Sıvas'tan milletvekili adayı olmasıyla boşalan belediye başkanlığı seçimini RP'li Arif Calban, Aralık 1991'de kazanmıştı. Belediye Meclisi'nde ezici çoğunluğu oluşturan muhalefetin, SHP'li Anakent Belediyesi'nin ve merkezi iktidarın çıkarttığı sorunlara rağmen Calban'ın tüm RP teşkilatından aldığı destekle gerçekleştirdikleri 1 Kasım 1992'de yapılan ara seçimlerde RP'nin kampanyasına epey malzeme sağladı.

Nitekim Güngören, Bahçelievler, Bağcılar ve Tuzla'nın RP'li başkanları Kâğıthane'nin kendilerine örnek olduğunun altını ısrarla çizdiler. Ancak Kâğıthane'nin örnek işleri sorulduğunda, halka götürülen somut belediye hizmetlerinden ziyade, yönetim ve çalışma anlayışını gösterdiler. Ve her yerde karşımıza halk meclisleri çıktı.

RP Genel Başkan Yardımcısı Bahri Zengin'in geliştirdiği SE-DE (Seçtiklerinizi Denetle) projesinin bir parçası olan halk meclisleri aslında ilk olarak Sultanbeyli ve Arnavutköy belediyelerinde hayata geçirilmeye başlanmış. Ancak bu icraat Kâğıthane ile birlikte kamuoyuna mal olmuş.

Halk meclisleri, belediye başkanı ve yöneticilerinin doğrudan halka hesap vermesini hedefliyor. Belediye sınırları içindeki mahallelerde, ilke olarak haftada bir kere sırayla halk meclisleri toplanıyor. Kahvehane, düğün salonu gibi bir mekânda yapılacak toplantı, önceden halka duyuruluyor. Toplantıya Belediye Başkanı, yardımcıları ve şube müdürleri katılıyor. Genellikle başkan, o ana kadar yaptıklarını, yapamadıklarını, bunların nedenlerini halka anlatıyor. Ardından halkın sorunları ve şikâyetleri dinleniyor. Somut sorulara ilgili şube müdürleri anında cevap veriyor ya da soru sahibi vatandaşla belediyede randevulaşılıyor. Toplantılar genel olarak videoya kaydediliyor ve aynı mahallede yapılan bir sonraki halk meclisinde ilk olarak bu video kaydı izleniyor. Daha sonra belediye yetkilileri, geçen süre içinde verdikleri sözleri ne ölçüde yerine getirdiklerinin hesabını veriyorlar.

Tuzla Belediye Başkanı İdris Güllüce, 3 Kasım 1992 günü saat 17.00'de mazbatasını aldığını ve aynı gün saat 19.00'da çok az oy aldıkları Şifa Mahallesi'nde ilk halk meclisini topladığını söyledi büyük bir gururla. Toplantının nasıl geçtiğini sorduğumuzda, gece saat 23.00'e kadar sürdüğünü ve çoğunluğunu SHP ve DSP'lilerin oluşturduğu vatandaşların çok şaşırdıklarını anlattı.

Halk meclislerine katılımın, vatandaşların sorunlarıyla doğrudan orantılı olduğunu belirten Güllüce şöyle devam etti: "Halk meclisleriyle ilgili şöyle bir sorunumuz var. Biz en az ayda bir her mahallede yapıyoruz, insanların o kadar çok hoşlarına gidiyor ki, on günde bir istiyorlar."

Halk meclislerine en büyük ilginin RP'li seçmenlerden geldiği ae muhakkak. Hatta başka partilerin üyeleri, meclisleri "kendileri çalıp kendileri oynuyor" şeklinde de değerlendirebiliyorlar. Ancak toplantılara her isteyenin katılıp söz alabildiği de bir gerçek. Güngören Belediye Başkanı Yahya Baş, "sürekli belediyeyi karalamaya çalışan bazı fanatikler"den söz edip ekledi: "Ancak yaptığımız açıklamalar karşısında onlar da susmak zorunda kalıyorlar. Halkın yüzde 95'i bizi takdir ediyor."

Bugün halk meclisleri, birçok İslami yayın organı tarafından "belediyecilikte alternatif anlayış" olarak sunuluyor ve bu anlayışın yerel iktidardan merkezi iktidara taşınması gerektiği üzerinde duruluyor. Bağcılar Belediye Başkanı Feyzullah Kıyıklık şöyle konuştu: "Yerel yönetimler partilerin iktidarının törpüsüdür, yerel yönetimler partileri genellikle batırır, fakat bizde daima tersi olmuştur." o

Tuzla Belediye Başkanı İdris Güllüce de, RP'nin yerel iktidarlar yoluyla merkezi iktidarı da elde edeceğinden emin bir şekilde içinde bulunduğumuz günleri şöyle yorumladı:

"Bence merkezi iktidardan önce yerel iktidarlarda kazanılan başarılar isabetli olmuştur, çünkü tabanı olmayan bir piramidin tepesinde otururşanız düşersiniz."

"Bir Günlük İktidara Bile Talibiz"

Refahlı belediyelerin, en somut ifadesini halk meclislerinde bulan açıklık ve şeffaflık anlayışları, onların en önde gelen vaatlerinden biri olan "rüşvetin kökünü kazımak" için de kaçınılmaz bir politika. Örneğin Bağcılar Belediye Başkanı Feyzullah Kıyıklık, "yanlışı olan yöneticilerin halk meclisi riskini" almak istemeyeceklerini belirtirken şu örneği verdi: "Mesela ben rüşvet almışsam vatandaşın biri halk meclisinde çıkıp bunu söyleyebilir."

Görüldüğü kadarıyla, RP'li belediye başkanları, halk meclisine "kendilerinden olmayan belediye kadrolarını" denetleme işlevi de yüklüyorlar. Kâğıthane Belediyesi'nde büyük ölçüde ANAP'lı ve SHP'li başkanlar döneminde alman kadrolarla iş görülüyor; Güngören, Bahçelievler ve Bağcılar, bölünmenin ardından Bakırköy'ün ANAP'lı Belediye Başkanı Ali Talip Özdemir'in, Tuzla ise Pendik'in SHP'li Başkanı Burhan Köseoğlu'nun yolladığı işçi ve memurlarla çalışmak zorundaydı.

Arif Calban'ın seçilir seçilmez Kâğıthane belediye binasının kapısına astırdığı "Burada kesinlikle rüşvetle iş görülmez" plaketinin Belediye Meclisi üyeleri ve belediye çalışanları nezdinde uyandırdığı gerginlikten hâlâ söz ediliyor. Bağcılar'da ise, rüşvet alırken suçüstü yakalatılmış bazı belediye çalışanlarının halen yargılanmakta olduğu biliniyor.

"Önce ahlak ve maneviyat" sloganıyla işe koyulan ve rakip partilerin yolsuzluk ve usulsüzlüklerini en önemli kampanya malzemesi yapan bir siyasi hareketin rüşvetle mücadelesinin çok somut maddi nedenleri de vardı. Her şeyden önce RP'li belediyeler parasızlıktan kıvranıyordu. Arif Calban, Kâğıthane'yi kasada 100 milyon lira para ve 40 milyar borçla devralmıştı. Bakırköy ve Pendik'ten ayrılma sonucu oluşan diğer dört belediye ise hakları olduğunu iddia ettikleri araç gereçleri alamadıkları bir yana, ihtiyaçlarının çok üstünde kadronun kendilerine devredil-

diğinden şikâyetçiydiler.

Başkanlar, İller Bankası'ndan gelen paranın büyük kısmının, bazen tümünün maaşlara gittiğini söylüyorlardı. Örneğin Bağcılar Belediyesi'nde ikramiye ödemesinin olmadığı aylarda net 4,5 milyar lira maaş ödeniyordu. Öte yandan vasıfsız işçi bolluğuna rağmen hayati konularda kalifiye elemanlarının olmadığından yakınıyorlardı.

Arif Calban gibi istihdam sorununu 342 çalışanı işten çıkarma gibi radikal yollarla çözmeye çalışanlar ise aylar süren ve kamuoyunun yoğun ilgisini çeken direniş nedeniyle büyük ölçüde prestij kaybettiler. Her merciye başvurarak, tüm yolları deneyerek işlerine dönme mücadelesi veren işçilere karşı Calban'ın savunması, onların kadrolu değil, sözleşmeli işçi olduklarına dayanıyor. İşçiler ise 9. Hukuk Mahkemesi'nin kararına göre "zincirleme sözleşme yapan işçilerin kadrolu statüsünde kabul edildiğini" söylüyorlar.

Kâğıthane belediye işçilerinin gerçekleştirdikleri direniş tüm RP camiasını sarstı. Özellikle işçilerin, RP'nin "Babalar işsiz, çocuklar aç kalmayacak", "Adil Düzen'de yüzler gülecek" sloganlarını tersine çevirerek kullanmaları, Türkiye'nin dört bir yanındaki RP'lilerin "Ne oluyor?" sorusunu sormasına yol açtı.

Direniş, işçi fazlalığından sıklıkla şikâyet eden diğer RP'li belediyeleri temkinli davranmaya da itmişti. Tüm başkanlar, fazlalığa rağmen personellerinden memnun olduklarını ısrarla belirtiyorlardı. Hatta Bağcılar'da maaşları az olan belediye memurlarına 1993 Ağustos ayına kadar iki maaş ikramiye dağıtılmıştı ve bunun düzenli bir hale getirilmesi düşünülüyordu.

1994 Mart ayında yapılacak olan yerel seçimlere kadar kimsenin işçi çıkartmaya niyeti yoktu. Ancak seçimlerden sonra büyük çaplı işçi çıkartmaların olacağı yolunda büyük işaretler vardı. Örneğin Güngören Belediye Başkanı Yahya Baş açık konuştu:

"Belediyeler istihdam yuvası haline getirilmiş. Bu yükle ayakta durmak mümkün değil. Kâğıthane bu konuda öncülük

yaptı, aslında akıllı bir işti ama siyasi istismar konusu yapıldı. Biz şu anda idare ediyoruz. Ancak seçimlerden sonra yine işbaşına gelirsek durumu değerlendireceğiz. Zaten tüm belediyeler bu yöne yönelecek, buna mecburlar."

Şoför Var Taşıt Yok

Kâğıthane, Tuzla, Bağcılar, Bahçelievler, Güngören... Tümü alt gelir sahibi kişilerin çoğunluğu oluşturduğu ilçeler. Tümünün belediye başkanları "Üç Ç" denilen "çöp, çamur ve çukur" sorunlarını çözmeyi ana hedef olarak belirlemişti. Tüm başkanlar kendilerine yapıldığını iddia ettikleri haksızlıklardan şikâyetçiydi.

Bağcılar Belediye Başkanı Feyzullah Kıyıklık anlatıyor: "İstanbul Valisi Hayri Kozakçıoğlu ve yardımcısı Alaettin Yüksel'den şikâyetçiyim. Kendilerinden hukuki yollardan hesap soracağım. Vilayet bize çok zarar verdi, çok yanlı bir bölüşüm yaptılar. Daktilolarımız, masalarımız, dolaplarımız, el telsizlerimiz halen verilmiş değil."

Ya araç-gereç? Kıyıklık bu konuda da hiç parlak bir tablo çizmiyor: "Bakırköy'den bize 12 motorsiklet de dahil, irili ufaklı 62 araç verildi. Bunlardan 12 motorsiklet 6 tane haline gelebildi. 11 aracı hurdaya ayırmak zorunda kaldık. Bir asfalt dökme aracı çalışmıyordu, vinçle getirdik, öyle kaldı. Masraf yapıldığında çalışabilir durumda olan çöp arabalarımız vardı. Bu 6 kamyonun ya lastikleri yoktu ya da lastiklerini değiştirmişler. Geldiğimiz gün 200 lastik almak zorunda kaldık. Bunlar için gelir gelmez aşağı yukarı bir milyara yakın para harcadık."

Kıyıklık, leasing usulüyle 36 ayda ödenmek üzere ihaleyle 16 araç almış. Ayrıca otuza yakın araç da çeşitli kuruluşlar tarafından hediye edilmiş. Belediye sınırları içindeki büyük işyerlerine "marifet iltifata tabi" denmiş. Örneğin 240 ortaklı Matbaacılar Sitesi bir çöp arabası ve bir kamyon bağışlamış.

Erzak dağıtmak RP örgütleri ve belediyelerinin yoksul kitleler nezdinde itibarını artırıyor

İSTANBUL'UN REFAHLI BELEDİYELERİ

İstanbul belediyeleri içinde en kötü durumda kendilerinin olduğunu söyleyen Tuzla Belediye Başkanı İdris Güllüce, dağılımda paylarına hiç düşmeyen iş makinalarını temin etmek için yollara düşmüş: "Hollanda'ya gittim, oradaki Türk işçiler bize iş makinası bağışında bulundular. 13 tanesini ben getirdim. Türkiye'deki değerleri yaklaşık 15 milyar. Bu kişilerin hiçbirinin Tuzla ile alakası yok. Tuzla'nın nerede olduğunu da bilmeyenler var. Kendi düşüncesindeki insanların, RP'nin zor koşullarda başarılı olmasını temin etmek için bağışta bulunuyorlar. Gönül işi. Çoğunluğu Elazığlı. Bizim için iki tane de ambulans almışlar, buraya gelenler tarafından getirilecek."

İstanbul'daki Refahlı belediyelerin bir ortak özelliği de neredeyse bir hayır kurumu gibi çalışmaları. Bahçelievler Belediye Başkanı Muzaffer Doğan'ı makamında ziyaret eden gözlerinden rahatsız yaşlı vatandaş bir hastaneden tanıdık bir profesöre sevkedildi. Doğan "Bu vatandaşın gözü benim gözüm, ben de onun gözüyüm," dedi.

RP'li belediye başkanları içinde "en son söylemesi gerekeni en başta söylemesiyle" ünlü olan Doğan'a bir gazeteci, "şeriat adına ne yaptığını" sormuş, "kömür dağıttım" cevabını almış. Kışın halka 1500 ton kömür dağıtan Doğan, Ramazan ayında da 3500 aileye 250'şer kiloluk erzak paketleri dağıtmış, 100 üniversiteli genci giydirmiş, 1000 çocuğu sünneti ettirmiş.

Bütün bu yardımların, yardımsever vatandaşların katkısıyla gerçekleştiğini söyleyen Doğan, belediyenin yalnızca araç ve personelini seferber ettiğini belirtiyordu. İleride bir sorun çıkmaması için ise, yardımda bulunmak isteyen kişiler hakkında araştırma yaptıklarını, şaibeli işleri olabilecek kişilerin katkılarını reddettiklerini de sözlerine ekledi.

"Biz Risk Adamıyız"

RP'li belediyeler rüşvet ve yolsuzluğa karşı başarılı oldukları oranda kasalarını dolduruyorlar. Kaçak yapılaşmanın önüne geçildikçe belediyenin rüsum ve harç gelirleri artıyor. Bir zamanlar 30-40 milyon lira olan günlük belediye gelirinin 300-500 milyona tırmandığı iddia ediliyor başkanlar tarafından.

Bir diğer önemli gelir kaynağı toprak döküm sahası işletmek. İlk olarak Kâğıthane'de, RP'li Calban, daha önce özel bir şirkete ihale edilmiş olan sahayı belediyeye aktarmış. Ancak saha şu anda Anakent Belediyesi tarafından ellerinden alınmış durumda. Bağcılar'da da aynı yola gidilmiş. Başkan Kıyıklık, ayda 1 milyara yakın gelirleri olduğunu söylüyor ve belediyenin binası ve bazı araçlarına yönelik silahlı saldırıların altında bu uygulamaya başvurmalarının yattığını ima ediyordu.

Toprak sahalarına el koyan RP'li belediyelerin hemen tümü başta çöp olmak üzere birçok belediye hizmetini taşeron firmalara ihale ediyorlar. Bu uygulamayı "modern işletmecilik anlayışının bir gereği" olarak savunuyorlar.

RP'li başkanların hepsi bir enkaz devraldıklarını ve buna da şaşırmadıklarını söylüyorlardı. Mart 1994'te seçimlerin yenileneceği, dolayısıyla yıpranma riskinin yüksek olduğu kısa bir süre için belediyelere talip olmanın ne denli akılcı olduğu sorusunu Bahçelievler Belediye Başkanı Muzaffer Doğan muzaffer bir komutan edasıyla yanıtladı:

"Cephede asker bir an için dinleneyim diyemez. Savaş süreklidir ve sürekli ateş hattındadır. Biz işe öyle bakıyoruz. Bir günlüğüne seçim de olsa yine gireriz. Kazanıp kaybetmekten ziyade bizim için cepheyi tutmak önemlidir, esastır. Görüşlerimizi halka iletmek esastır. Bugün değilse yarın, yarın değilse ertesi gün biz kazanacağız. Biz sadece bir beldenin, ilçenin kazanılmasını hedeflemiyoruz, Türkiye'yi hedefliyoruz, giderek Türkiye'nin dışını hedefliyoruz. Çünkü biz evrensel bir dünya görüşü-

nün mensuplarıyız. Kısa dönem için belediyeyi almayı risk olarak görmek günübirlik politika yapanların kaygısı olabilir. En büyük risk, riske girmemektir. Biz risk adamıyız, bıçak sırtında yürüyoruz. Özgürlük ortamı olsa biz her zaman kazanırız. Biz bütün görüşlerimizi orta yere koyamıyoruz. Konuşan Türkiye diyorlar ama hep onlar konuşuyor. Biz şurada burada yarım yamalak konuşabiliyoruz. Biz konuşabilsek kazanırız. Bütün bu kısıtlı imkânlara rağmen giriyoruz seçimlere ve kazanıyoruz. Burada, Bahçelievler'de yine biz kazanacağız." (Ancak Muzaffer Doğan 1994 seçimlerinden İstanbul'da muzaffer çıkamayan tek RP'li belediye başkanı oldu)

Hedef İstanbul Anakent Belediyesi

Sürekli seçim atmosferi içinde yaşayan Türkiye'de RP'liler birer uzun mesafe koşucusu gibi faaliyetlerini bir an olsun aksatmıyorlar. Görüştüğümüz belediye başkanları, Mart 1994 yerel seçim çalışmalarına 1 Kasım 1992'deki ara yerel seçimlerle birlikte fiilen başladıklarını belirtmişlerdi.

İstanbul İl Yönetim Kurulu üyesi Ali Taşkıran, Haziran 1993 itibariyle İstanbul'da 371 bin kayıtlı üyelerinin bulunduğunu, bunların 75 bin 558'inin daha 1993 Ağustos ayında fiilen yerel seçim kampanyasında çalıştıklarım söyledi. Aldıkları oy kadar üye kaydı yapmayı amaçladıklarını da ekledi.

Sibel Eraslan'ın başkanlığındaki İstanbul İl Hanım Komisyonu kadın çalışma birimlerinin faaliyetlerini koordine ediyor. Komisyonun Ağustos 1993'te Sultanbeyli'de gerçekleştirdiği toplantıya İstanbul'un tüm ilçelerinden 200'ün üzerinde kadın katılmıştı.

RP'liler yaptıkları anketler sonucunda İstanbul'un 32 ilçesinden 20'sini alacaklarını söylüyor; daha mütevazı olanlar ise 14-16 ilçeye razı bir tutum takınıyordu. Ancak esas hedef İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı'ydı. Görüştüğümüz RP'li bele-

diye başkanları, Büyükşehir Belediyesi'nden kaynaklanan sorunlarının çözümünün sandıktan geçtiğinde birleşiyor, "Kazanacak mısınız?" sorusunu "İnşallah" diye yanıtlıyorlardı.

R. Tayyip Erdoğan, İstanbul ısrarlarını, "Çünkü İstanbul'u yakalamak Türkiye'yi yakalamaktır. Biliyorsunuz ki İstanbul bütün Türkiye'yi içinde barındırır ve Türkiye'nin kültür, sanat, ticaret vs. merkezidir. Ayrıca İstanbul'u yakalamak dünyayı ve dünyaya nizam veren dinamizmi yakalamaktır. Çünkü İstanbul bir dünya şehridir. Bu gelecek açısından da sağlıklı bir gelişmedir" sözleriyle açıklıyordu.

Her ne kadar 27 Mart yerel seçimlerinin merkezi İstanbul'a kaymış olsa da RP tüm Türkiye'de çok yoğun bir faaliyet içine girdi. "En az bin belediye, yüzde 30-35 oy" hedefini saptayan Necmettin Erbakan tüm Türkiye'yi katetti ve her gittiği yerde şu müjdeyi verdi: "Türkiye'de RP'den başka hiçbir partide şevk, coşku, heyecan yok. Seller gibi geliyoruz. İstanbul, Ankara başta olmak üzere, aklınıza gelen bütün vilayetleri sayın; Sakarya, Kocaeli, Eskişehir, Samsun, Sıvas, Maraş, Urfa, Van, Diyarbakır, Erzurum... hepsinde Refah alacak inşallah. Seçim gecesi tüm televizyon kanalları sabaha kadar Refah diyecek."

Diğer partiler gibi, hatta onlardan daha fazla "İstanbul'u almanın Türkiye'yi almak" olduğuna inanan RP'de her nedense anakent adayı epey geç açıklandı. Baştan beri bir numaralı aday olan İl Başkanı Recep Tayyip Erdoğan, il örgütünün yoğun desteğiyle kampanyasına başlamıştı başlamasına ama her an bir sürpriz olabilirdi. TOBB eski Başkanı Ali Coşkun, milliyetçi-muhafazakâr güç odaklarının adayı olarak "görev bekliyordu". Coşkun'u destekler görünen Korkut Özal'ın da adaylıkta gönlü olduğu biliniyordu. RP, hemen hemen her yerde olduğu gibi İstanbul'da da aday belirleme anketi yapmış, Erdoğan ezici bir çoğunluk elde etmişti. Ama yine de epey beklemesi gerekecekti.

Nihayet bir cuma günü Eyüp Sultan Camii'nde Erdoğan'ın adaylığı Erbakan tarafından açıklandı. Ardından Fatih Camii'ne gidildi. Önceden planlanmasına rağmen Ayasofya ziyareti erte-

lendi. Çünkü İstanbul belediye seçimlerini "İstanbul'un İkinci Fethi" olarak adlandıran RP'liler Eyüp-Fatih-Ayasofya'yı "fetih üçgeni" olarak tanımlıyorlardı. RP, İstanbul'u alarak, onu yeniden "Bizanslaştırmak" isteyenlerin umutlarını boşa çıkartmak istiyordu.

Seçim kampanyasının tırmandığı ilk günlerde anketler RP için epey umutlu şöyler söylüyordu. DYP adayı Bedrettin Dalan, ANAP adayı İlhan Kesici ve SHP adayı Zülfü Livaneli birbirlerine yakın oy oranlarında dururken Erdoğan önde gidiyordu. Fakat olaya medya el koyunca durum değişti. Önce Erdoğan'ın Sultanbeyli'de "orman arazisine altı villa yaptığı" iddiaları egemen basın-yayın kuruluşları tarafından gürültüyle ortaya atıldı. Erdoğan'ın para cezasına çevrilen mahkûmiyetinin aday olmasına engel olduğu bile ileri sürüldü, ama adli makamlarca yalanlandı. Ardından tüm RP'ye Libya'dan para alma, Suudi Arabistan'dan hacı kotası alıp buradan haksız kazanç sağlama, Bosna için toplanan yardım paralarım "iç etme" suçlamaları yöneltildi. Son olarak İstanbul Milletvekili Hasan Mezarcı'nın Atatürk karşıtı çıkışları muazzam bir RP karşıtı kampanyaya vesile oldu.

Bu kadarını beklemeyen RP'liler ya kendilerini savunmakta, ya savunmalarını kamuoyuna iletebilmede güçlük çektiler. Medyanın bu saldırıları genel olarak RP'yi hedeflemekle birlikte, özel olarak İstanbul'un "ikinci fethini" engelleme amacını taşıyordu. RP'liler uzun bir süre "saldırılar aslında bizim işimize yarıyor" yorumunda ısrar ettiler. Fakat birçok durumda oyları gerilemese bile oy artışlarının durduğunu, kararsızların kendilerine yönelmekten çekindiklerini itiraf etmek durumunda kaldılar. Medya ve onun temsilciliğini yaptığı güçler, seçime az bir süre kala yapılan kamuoyu yoklamalarına dayanarak amaçlarına ulaştıklarına inanıp RP'ye karşı saldırılarını, "Ne olur ne olmaz" diyerek bir nebze olsun azalttılar.

Yeni Dönem: İstanbul ve Ankara Artık Refah'ın

Ancak korktukları başlarına geldi, R. Tayyip Erdoğan, en yakın rakibi ANAP'lı İlhan Kesici'ye yüzbinden fazla oy fark atıp İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı seçildi. Bağcılar'da Feyzullah Kıyıklık, Güngören'de Yahya Baş, Kağıthane'de Arif Calban, Tuzla'da İdris Güllüce, Sultanbeyli'de Ali Nabi Koçak belediye başkanlık koltuğunu koruyan RP'liler olurken, yalnızca Bahçelievler'de Muzaffer Doğan yeniden seçilemedi.

RP ayrıca şu ilçe belediye başkanlıklarını da kazandı: Bayrampaşa (Hüseyin Bürge), Beykoz (Yücel Çelikbilek), Beyoğlu (Nusret Bayraktar), Esenler (Mehmet Öcalan), Eyüp (Ahmet Genç), Fatih (Mehmet Ali Şahin), Gaziosmanpaşa (Recep Koral), Kartal (Mehmet Sekmen), Pendik (Ali Kaya), Sarıyer (Yusuf Tülün), Ümraniye (Mehmet Bingöl), Üsküdar (Yılmaz Bayrak).

RP lideri Necmettin Erbakan, bir cuma günü öğle namazından sonra İstanbul adaylarını tanıttığı Eyüp Sultan Camii'ne, yine bir cuma namazı sonrası, 1 Nisan 1994'te, bu sefer partisinden başkanlarla geldi. Ankara Büyükşehir Belediye Başkanı Melih Gökçek'in de aralarında bulunduğu RP'liler belediye başkanlarını makamlarında ziyaret edip kutladılar. Gövde gösterisi İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı'nda tamamlandı.

RP'nin İstanbul'u aldığının 28 Mart günü anlaşılmasıyla birlikte Türkiye'de büyük bir şok yaşandı. Ardından Ankara'nın da 11 bin oy farkla RP'nin eline geçmesi bu şoku katmerleştirdi. Ülke çapında altısı büyükşehir, 28 ilin belediyeleri RP'nin olmuş, bu parti yüzde 19.0 oyla toplam 327 belediyeyi kazanmıştı.

RP'li olmayan kesim ilk olarak sonuçları önceden göremeyen kamuoyu araştırma şirketlerini suçladı. Bu kesimler, RP'lilerin kazanma olasılığını bilmeleri durumunda onların en güçlü rakiplerini destekleyeceklerini belirttiler. Ardından "oyları bölüp RP'ye seçim zaferi tattıran" merkez sağ ve merkez sol par-

tiler ayrı ayrı sorumlu tutuldu. Son olarak, iki turlu seçim sistemini yasalaştırmayanlar, başta SHP Genel Başkanı Murat Karayalçın olmak üzere RP'nin ekmeğine yağ sürmekle itham edildi.

Bütün bu sorumlu arama paniği içerisinde büyükşehirlerin çöplüklerinde, oy kullanılan okulların kazan dairelerinde, heryerde mühürlü oy pusulaları, seçim zabıtları bulunmaya başlandı. RP dışı partilerin güvenlik güçleriyle yürüttükleri bu operasyon sonucu "RP dışı partilere atılmış" binlerce oyun çöpe gittiği ileri sürüldü. Koalisyon ortağı SHP, seçimlerin, hile karıştığı gerekçesiyle tümüyle yenilenmesi için başvurdu.

RP'li olmayanlar, İstanbul, Ankara gibi büyük kentlerde "yüzde 25'lik RP'nin yüzde 75'i yönetmesinin adil olmadığı" gerekçesiyle geç kalmış bir demokrasi eleştirisi geliştirdiler. Bu arada sokaklarda zafer sarhoşluğu içindeki bazı RP'lilerin, örtülü olmayan kadınları taciz ettikleri gözlendi. Ancak bu taciz olaylarından çok daha fazla sayıda asılsız saldırı, kezzap atma, yaralama, hatta öldürme söylentisi fısıltı gazetesiyle büyük bir hızla yayıldı.

RP'nin İstanbul ve Ankara'yı almasına paralel olarak, "çağdaşlar, laikler, Atatürkçüler, vb." RP'ye karşı örgütlenme konusunda bir dizi inisiyatif geliştirdiler. Genellikle işyerlerinin faksları aracılığıyla geliştirilen ilişkiler sonucu bir dizi irili ufaklı "mücadele grubu" oluşturuldu.

SHP'nin koalisyondan çekilmeyi düşündüğü, DYP ve ANAP'a farklı farklı kesimlerden birleşmeleri yolunda dayatmaların yapıldığı seçim sonrası atmosferi içinde RP lideri Necmettin Erbakan erken seçim çağrısı yaptı ve DYP, ANAP ve SHP'yi geçici bir koalisyon hükümeti kurmaya davet etti.

Bu kargaşa ortamında RP'li belediyelerin muhtemel icraatı tümüyle "laiklik" ışığında merakla beklenmeye başlandı. R. Tayyip Erdoğan "İstanbul'un yasaklı olmayacağı" sözünü verdi, ancak Karaköy'deki genelevin mutlaka kapatılacağını da söyledi. Taksim Meydanı'na cami yapılması için ellerinden geleni yapacaklarını belirten Erdoğan, evlilik çağındaki gençlere maddi

yardım yapmak için vakıflar kuracaklarını, kız öğrencilerden t
lep gelirse kendilerine özel otobüs tahsis edebileceklerini
söyledi. Belediye çalışanlarının kılık kıyafetlerine kesinlikle k
rışmayacaklarını da söyleyen Erdoğan, belediyenin kokteylleri
de kesinlikle alkol sunulmayacağını da sözlerine ekledi.

RP'li Beyoğlu Belediye Başkanı Nusret Bayraktar da "bel
diye-laiklik" ilişkisi bağlamında birdenbire popülerleşti. Bir so
raki bölümde göreceğimiz gibi İstiklal Caddesi'ni bir eğlen
merkezinden ticaret merkezine çevirmeye çalışacağı izlenir
veren Bayraktar'ın, yılbaşı kutlamaları, içkili yerler, porno sin
malar vb. konularda ne yapacağı merakla beklenmeye başlan
Bu arada Beyoğlu'nun eğlence sektörü, kapalı kapılar ardın
RP'li belediyeye karşı stratejiler geliştirmeye çalıştı.

RP karşıtı hareketler, bu partiye karşı mücadelelerini, onu
sistem dışı olduğu tespitinden hareketle geliştiriyorlar. RP'yi a
lamamanın ürünü olan bu yanlış değerlendirme bu hareketler
başarı şansını daha baştan kısıtlıyor.

Ek:

RP MKYK Üyesi Bahri Zengin: "Hedef Devletçi Gelenekleri Kırmak"

1980'li yıllarda başlayan sivil toplum tartışmalarında İslami k
simin önde gelen bir sözcüsü olarak başından beri yer alan, R
eski Genel Başkan Yardımcısı olan ve halen MKYK'da göre
yapan Bahri Zengin, kamuoyuna ilk kez 1984 yerel seçimlerin
İstanbul Anakent Başkan adaylığı kampanyası sırasında duyu
duğu SE-DE projesini şöyle anlatıyor:

SE-DE (Seçtiklerinizi Denetle) projesi, yerel ve merkezi yönetim üzerine ye
bir toplumsal ve siyasal proje çalışmasının bir parçasıdır.

Projenin özünde ve merkezinde insan vardır ve insan devlet dahil her tü
lü kurum ve organın üstündedir. Kanaatime göre gerilemenin de ilerlemen

de tek dinamik unsuru insandır. Gelişme özgürleşme ile, gerileme ise baskı ile doğru orantılıdır. Tarihin bize aktardığı, geleceğin şekillenmesinde bize yardımcı olacak belki de en önemli gerçek budur. Bu proje bu varsayımlardan yola çıkarak oluşturulmuştur.

Son 300 yıllık tarihimiz gitgide ağırlaşan devletçi bir karakteri arzeder. Cumhuriyet döneminde ise Anayasa'da yer aldığı gibi devlet kutsallaştırılır. Yönetim devletleştikçe çöküşümüz de hızlanmıştır. Bu bir tarihi gerçektir.

Bugüne kadar devletçi anlayışın bir sonucu olarak sorunlar devlet tarafından tanımlanmış, çözümler yine devlet tarafından üretilmiştir. Gerek sorunların tanımında, gerekse çözümlerin üretilmesinde halk tamamen dışlanmıştır. Ekonomiden sanata, eğitimden yatak odasına kadar her şey devletçe belirlenmiş ve insanlarımızdan sadece bunlara uymaları istenmiştir. Hiçbir şeye karışmamak, doğru ve yanlış, devletin tüm buyruklarına itirazsız itaat iyi bir vatandaş olmanın ölçütü sayılmıştır. Kısaca yüzyıllık yönetim anlayışı insanımızı köleleştirmiştir.

Devletçilik derken asıl amacım ekonomide tekelleşme değildir. Asıl önemli olan hukukta tekelleşmedir. Liberalleşme açısından da asıl önemli olan hukukta liberalleşmedir. Bu ancak bireylerin önünde hukuki seçeneklerin olması ile mümkündür. Hukuk yaşama biçimimizi belirler ve halihazır siyasi modeller insanların önüne yalnızca tek bir seçenek sunar. O da devletin üreterek tüm yurttaşlara dayattığı hukuk. İnsanlar bugün değişik marka çay ve şeker olsun istiyorlar, önlerinde seçenekler olması için mücadele veriyorlar. Ancak değişik hukuk seçeneklerinin, insanın özgürlüğü için, değişik marka çaydan ve şekerden çok daha önemli olduğunu bir gün elbette anlayacaklar. İnsan hukukta liberalleşmiş bir sistem içinde özgürleşir. Ancak böyle bir siyasi zeminde toplumsal refah ve barış maksimum düzeye çıkar.

SE-DE Projesi insanın ekonomik ve siyasal özgürleşmesi doğrultusunda atılan bir adımdır. Özgürleşme yolunda yerleşik devletçi geleneklerin fiilen kırılması zorunludur. Bunun için halkın yönetimde her alanda aktif rol alması, devreye sokulması gerekir. Ülkemizdeki uygulamalarda halka seçimde oy vermenin ötesinde bir hak tanınmamıştır. Oysa ülkenin sahibi halktır. Sorunlarını yaşayan, acısını duyan odur. O halde sorunlara el koyan, çözümler üreten de o olmalıdır. Halk seçerek bırakmasın, seçtiklerini denetlesin, vaatlerin takipçisi olsun, gerektiğinde yönetimi sorgulasın, hatta vaatlerini yerine getirmeyenleri azledebilsin.

Bu hedeflere ulaşma aracı olarak da halk meclisleri oluşturulmuştur. Halk meclisleri, belediye başkanı, yardımcıları, müdürler ve ilgili personel ile isteyen herkesin katılabileceği mahalle sakinlerinden oluşmaktadır. Burada her mesele açıkça tartışılmaktadır. Halk meclislerinin amacı halkın sadece bilgilendirilmesi değildir. Bu bilgilendirme çeşitli iletişim araçlarıyla da yapılabilir. Burada amaç halkın kendi sorunlarına sahip çıkması, yönetimi denetlemesi, sorgulaması ve bütün bunların ötesinde ülkenin gerçek sahibi olduğunun farkına varmasıdır. Bu, hukuk tekelinin kırılmasında ve çok hukuklu sisteme ge-

çişte bir başlangıç olacaktır.

RP yönetimindeki tüm belediyelerin SE-DE projesini benimsediğini söyleyemem. En azından halkın yönetime sadece seçmen değil, bir denetçi ve sorgulayıcı olarak da katılmasını sağlayacak bir anlayış içinde bütün belediyelerde uygulandığını söylemek aşırı iyimserlik olur. Mevcut şartlar içinde teoriye yakın bir uygulama Kâğıthane'de yapılmış ve bu uygulama İstanbul'daki son yerel seçimleri önemli ölçüde de etkilemiştir. Bu sonuç üzerine belediyelerimiz SE-DE projesinin bir boyutu olan halk meclisleri uygulamasına önem vermeye başlamışlardır.

Bu projenin uygulaması aşamasında en önemli sorun psikolojiktir. İnsanın önce kendine güven duyması gerekir. Uzun süre sadece tabi olan, siyasal ve toplumsal çözüm üretmesi yasaklanan, yalnızca devlete tabi olmaya çağrılan kemikleşmiş bir geleneğe sahip olan bir halka birdenbire denetleyici bir rol verilmiş olması bazı sorunlara yol açacaktır elbette. Bunlar doğal, bir müddet sonra geçecektir. Ancak özgürlüğe giden yolda bu psikolojik bağımsızlık savaşı en önemli fakat en zor olanıdır.

14 Oyunu Değil Kuralları Değiştirmek

RP Genel Başkanı Necmettin Erbakan, 10 Ekim 1993 günü Ankara Atatürk Spor Salonu'nda toplanan RP 4. Büyük Kongresi'ndeki konuşmasının son bölümünü yapacaklarına ve yapmayacaklarına ayırdı.

Erbakan, yapacaklarını şöyle sıraladı:

"1. Temiz yönetim; 2. Milli görüşe dönüş; 3. Manevi kalkınma; 4. Adil Düzen'in kurulması (Adil Ekonomik Düzen-Gerçek demokrasi-Gerçek çoğulcu demokrasi-Herkese insan hakkı-Herkese inandığı gibi yaşama hakkı); 5. Yönetimin merkeziyetçilikten kurtulması, yerel yönetimlerin güçlendirilmesi; 6. Devletin ekonomik faaliyetleri bırakması ve asli görevlerine dönmesi; 7. Güvenlik reformu; Adliye ve hukuk reformu; 9. Çevre ve doğal denge tahribinin önlenmesi."

Erbakan tarafından, "RP hakkında yanlış tanıtma ve tanımlar", bir diğer deyişle RP'nin "yapmayacakları" ise şöyle sıralanıyor:

"1. RP yasakçı bir partidir;
2. RP iktidarda hürriyetleri kısıtlar;
3. RP dar kadrocu bir anlayışa sahiptir;
4. RP laikliğe karşıdır;
5. RP demokrasiye karşıdır;
6. RP sakallı ve takkelilerin partisidir;
7. RP İran tipi bir yönetim getirir;
8. RP iktidara gelirse askeri müdahale olur;
9. RP iktidarının ardından Batılı ülkeler, dış yardım ve kre-

dileri keserler, baskılarını artırırlar, ambargo uygularlar;

10. RP iktidarında ABD ve Batılı ülkelelerle ilişkiler boz
lur;

11. RP iktidara gelince, ekonomik durum bir kargaşaya g
rer;

12. RP devletçi bir tatbikat yapar."

Bir partinin, yapacaklarını 9 maddede toplayıp yapmayaca
larını 12 madde halinde sıralaması, ciddi bir imaj sorunu old
ğunu gösterir. Gerçekten de Milli Görüş hareketinin sürekli b
imaj sorunu olmuş, hep iki arada bir derede kalmanın krizini y
şamıştır. Ne sistemin bir parçası olduğuna diğer parçaları ik
edebildi, ne de gerçekten sistem dışında kalabildi. MNP-MS
RP geleneğinin tarihi hep gelgitlerle doludur. MNP kapatılır, a
dından 12 Mart darbecileri Necmettin Erbakan'ı İsviçre'den ge
rip ona MSP'yi kurdururlar. 12 Eylül'de onlara acımasız davr
nan devlet, 1991 genel seçimlerinde, aynı 12 Eylül'de "fikri ik
darda" olan MHP'nin MÇP versiyonunu TBMM'ye taşıma gör
vini de onlara verir.

Milli Görüşçüler, devlet tarafından daha fazla itilip kakılm
nın önünü almak için nihayet büyük oynamaya karar vermi
benziyorlar. Politik sistemin tam anlamıyla kendini yeniden ür
temez hale geldiğinin herkes tarafından kabul edildiği bir an
"Biz denenmedik" diyorlar. İlk bakışta bu mesajın seçmene v
rildiği düşünülebilir, ama esas olarak sistemden çıkarı olan tü
güçlere seslenilmektedir.

Devlete İtaat, Düzene İtiraz

Demokratik Sol Parti Genel Başkanı Bülent Ecevit, son zama
larda Refah Partisi'ne yönelttiği eleştirilerde ana kaygısını şöy
dile getiriyor: "Bu düzen değişmelidir diyerek bizim sloganımı
çalan RP, aslında Atatürkçü laik devleti değiştirmek istediği iç
tehlikelidir."

Ecevit'in bu sözlerinden "devlet"in, "düzen" dediği şeyin daha üstünde bir kavrayış olduğu çıkıyor. Yani Ecevit'e göre hiçbir şekilde değiştirilemeyecek bir "devlet" vardır ve farklı iktidarların onu işletişine de "düzen" denir. Bu tanımlamaların doğruluğu yanlışlığı bir kenara, Ecevit'in sözleri pek doğruyu yansıtmıyor. Bir zamanlar koalisyon ortaklığı yaptığı Necmettin Erbakan, gerçekten de, Ecevit'in tanımlamalarına göre konuşacak olursak, Ecevit gibi, hatta ondan daha fazla "düzeni" değiştirmek istiyor.

İş Ecevit'in tanımladığı "devlet"e gelince, Erbakan belki Ecevit'ten daha fazla devlete toz kondurmamaya özen gösteriyor. Örneğin Ecevit, RP'yi, devleti böldürmeme prensibinden hareketle PKK'ya karşı ılımlı davranmakla suçlarken, RP Güneydoğu'da ordu ve Milli Güvenlik Kurulu'nun gözdesi olabiliyor. Burada bir RP yöneticisinin "Polisler, subaylar da bize oy verecek, Şırnak'ı, Batman'ı, Diyarbakır'ı hep alacağız," sözleri aklıma geliyor. Yine aynı RP, DEP'lilerin dokunulmazlıklarının kaldırılmasında çekinmeden "evet" oyu veriyor.

Erbakan'ın televizyondaki "Çapraz Ateş" programında "Türkiye'nin en az dejenere olmuş müessesesi ordudur" sözleri bu "devletin bekası" çizgisinin bir anlamda zirvesi. "Devletin bekası" çizgisi ise RP'nin sistemin dışında olmadığının, en azından böyle olmak, böyle görünmek istemediğinin göstergesi.

Ama istemese de RP böyle bir görünüm veriyor. Diğer bir deyişle RP'nin devletin etkili ve zinde güçleri nezdinde sempati sahibi olamamasının temelinde de bu görünüm yatıyor. Ve son zamanlarda örneklerini bol ,bol gördüğümüz gibi RP yönetimi bu görünümü değiştirmek için çaba sarfediyor.

Bu örneklerin en başında hiç kuşkusuz emekli ordu mensuplarının törenlerle RP'ye katılmaları geliyor. Çoğu emekli albaylardan oluşan bu yeni üyelerle açık bir şekilde orduya "bizden korkmanız gereksiz" mesajı verilmek isteniyor. Bir diğer mesaj da RP tabanına veriliyor: "Korkmayın, iktidara gelirsek ordu darbe yapmaz. Bakın akın akın bize geliyorlar."

Ne zaman ki RP tabanı, emekli albayları takdim eden partilinin coşkusuna ayak uydurmak istiyor, işte o zaman o meşhur görünüm yeniden ortaya çıkıyor. Ajite edilen tabanın attığı slogan tabii ki "İşte ordu işte komutan"dır. Ordu "Refah ordusudur", komutan ise Erbakan.

RP üst düzey yönetiminin, partinin sivil toplumcu kanatlarının "militarist" bularak karşı çıktığı bu sloganı artık yasaklamasının gerçek nedeni bu sloganın "fazla sivil" olmasıdır. Yani Türk Silahlı Kuvvetleri'nin yerine sivil bir "ordu", Orgeneral Doğan Güreş'in yerine "sivil mücahid" Erbakan'ı çıkaran slogan, TSK'nm tepkisini çektiği için engellenmektedir.

Devlet Sofrasına Dindar Konuklar

Erbakan, konuşmalarında "Biz oyuncuları, piyesi ya da tiyatroyu değil, dünyayı değiştireceğiz" diyor. Görüldüğü gibi artık RP kesin kararım vermiş görünüyor. Fakat gerçek iddia, Erbakan'ın söylediklerinin aksine, sistemi değiştirmek değil iyileştirmektir; diğer bir deyişle, dünyayı ya da tiyatro veya oyunu değil, oyunun kurallarını değiştirmek, onu, az buçuk yeni oyuncularla yeniden yorumlamaktır. Hızla çöküşe doğru giden sistemin yıkıntıları altında kalmaya aday sistemin güçlerine uzatılan bir eldir Refah. (Baştan kafa karışıklıklarını engellemek için çok önemli bir noktanın altını çizmek gerekiyor. RP'nin sistem içi bir güç olduğunu söylerken, onun laiklik ve demokrasiyi özümsemiş olduğunu ve savunduğunu iddia etmiyorum. Türkiye'deki mevcut sistemin laik ve demokratik esasları temel almadığını düşündüğüm için RP ile DYP, ANAP, SHP vb. partilerin arasında köklü farklılıklar görmüyorum. Hiç kuşkusuz bu sözlerden, bu partiler arasında hiçbir fark olmadığını kastediyor değilim. Ancak hep uygulanagelen ehven-i şer yaklaşımını bir kenara bırakmadığımız müddetçe, sistemi eleştirmediğimiz müddetçe yapılacak RP eleştirilerinin pek anlamlı olmayacağı kanısındayım. Ehven-i

şer'de ısrarlılara da neden RP değil de ANAP veya DYP veya SHP diye sormak hakkını kendimde buluyorum.)

RP'nin sihirli reçetesi Adil Düzen'in bir numaralı teorisyeni Süleyman Karagülle, "RP iktidar olursa ne olur?" sorumuza "Bir şey olmaz. Diğer partilerin sofraları biraz kısılır, aralarında RP'liler de pay alırlar. Düzenin zulmünden RP de yararlanacak" yanıtını verirken RP ile diğer partiler arasındaki sorunun, devletin rantını paylaşmak olduğunun altını ustaca çiziyor.

RP gerçekten de sistemin yegane çıkış umudu olabilir. Nitekim rakipleri RP'nin yükselişini genellikle içeriksiz, demagojik karalamalarla engellemeye çalışıyorlar. Sanki kendileri laikliği savunuyorlarmış gibi laiklik düşmanı belledikleri RP'yi "halka" şikayet ediyorlar. Sanki kendilerinin "iki anahtar" vaadlerinin hayali olduğu ortaya çıkmamış gibi "Adil Düzen"i hayali ilan ediyorlar...

Yıllardır RP'yi kaale almayan egemen medyanın, yumurta kapıya dayanınca var gücüyle ona yüklenmeye başlaması rastlantı değil. Recep Tayyip Erdoğan'ın orman arazisine gecekondu yaptığı iddialarıyla başlayan saldırılar boyunca RP'nin en ufak açıkları kollandı. Seçim gününe kadar tam hız süren bu kampanya temel olarak "RP'nin şirinlik maskesini indirme"yi hedeflemişti. Bu yaklaşıma göre RP takiyye yapmaktadır, oy almak için inanmadığı şeylere inanır görünmekte, açıkça yalan söylemektedir.

Medyanın ataklarını savuşturma çabası içindeki RP yöneticileri ise ya komplo edebiyatına başvurdu, ya soruları anlamamazlıktan geldi, ya zamandan çalmaya çalıştı ya da sistemin değerlerini savunmada iyice aşırıya kaçtılar.

Tabanın Sistem Dışı Potansiyeli

"İşte ordu işte komutan" sloganı Refah tabanının sahip olduğu sistem dışı potansiyelin dışavurumuna bir örnek olarak gösteri-

lebilir. Milli Nizam Partisi, Milli Selamet Partisi dönemlerinde, sisteme dini nedenlerle itirazları olan kitleler bu partilerin çekirdekleri etrafında bir araya gelip, buralarda muhalefetlerine ekonomik, sosyal, kültürel boyutlar da ekliyorlardı. Son yıllarda bu olgu tersine dönmüşe benziyor. Artık ekonomik, sosyal konularda şikâyetçi olanlar daha elverişli bir yapı göremediklerinden veya kendilerini ciddiye alan tek ciddi parti o olduğu için RP'de toplanıp burada muhalefetlerine dini boyutu da katıyorlar. Sanki ekonomiyi temel alarak muhalif olmak ayıpmış gibi, dinsellikle daha sonradan tanışmış bu kişiler İslami konularda daha keskin, ta küçüklüklerinden beri İslam'ı bir yaşam biçimi olarak benimsemiş kişilerin olgunluğundan epey uzak tavırlar sergiliyorlar.

Sisteme dinsel nedenlerle yöneltilen eleştirilerin yine aynı sistem içinde yumuşatılması nispeten kolaydı. Devlet eliyle girişilen birkaç İslamizasyon uygulaması bu tepkilerin devrimci yönelimlere akmasını engelleyebiliyordu. MNP, MSP yöneticilerinin de işleri kolaydı. Başları sıkıştığında "fıkıh despotizmi"ne başvurup sorunların büyümesini engelleyebiliyorlardı.

Fakat artık durum değişmiştir. Sisteme dinsel olmayan nedenlerle karşı çıkıp, tepkilerini dinsel sloganlarla dile getirenleri bir-iki İslamizasyon politikasıyla yatıştırabilmek epey zor olacağa benzer. "Ezan susmaz, bayrak inmez" sloganlarıyla, başörtülü fotoğraflar ve öpüp alma konulan Kuran'larla bu kitleler nezdinde popülaritesini korumaya çalışan Tansu Çiller'in Din Şurası açılışlarına katılmak yerine hızla bir ekonomi şurası toplaması daha yerinde olacaktır.

Türkiye'deki ekonomik ve siyasal rejimin çöküş sürecine girmesiyle birlikte, kendisini bu rejimin dışında gösterebildiği oranda kitle desteğini artıran RP, çok ciddi bir zorlukla karşı karşıya. RP'nin, bu kitlelerin tepkilerini dinsel kanallara akıtarak yumuşatmak ve sistem içi birtakım "İslami" düzenlemelerin ardından onları yeniden sisteme tabi kılmak istediği söylenebilir. Ancak ekonomik vb. tepkilerin dinsel kanallarda yumuşatılması eskiye nazaran çok daha zor, hatta ekonomik, sosyal tepkilerin,

"İşte Ordu...

..İşte Komutan"

kendisi başlıbaşına sert bir ideoloji olan İslamcılıkla karşılaşması sonucunda daha da keskinleştiğine tanık olundu.

Refah'la Birlikte Şeriat Gelir mi?

Bir diğer zorluk, sistemin İslami rötuşları kaldıramayacak denli çökmesiyse, bir başkası da bu rötuşların İslamiliğinin teorik olarak hep tartışma konusu olacağıdır. Sistem içi veya dışı İslami düzenlemeler genellikle şeriat adına veya şeriat adı verilerek yapılıyor. Nitekim RP'nin, başta İstanbul olmak üzere birçok yerleşim biriminde belediye başkanlıklarını alma ihtimali ve ardından bu ihtimalin gerçekleşmesi yılların kaygısını depreştirdi: "Şeriat mı geliyor?"

Bu sorunun yanıtını araştırmaya her şeyden önce "şeriat"ın tanımından başlamak gerekiyor. İslam'ın din ve devlet işlerini kesinlikle ayırmadığı görüşü üzerine yükselen klasik İslamcı düşünceye göre toplumdaki her türlü hukuk kuralı "şeriat"a göre belirlenmelidir. Fakat iş şeriatı tanımlamaya gelince İslamcılar farklı yaklaşımlar sergiliyorlar.

En yaygın yaklaşım şeriatın kaynağı olarak Kuran ve Hz. Muhammed'in sünnetini (söz ve davranışlarını) kabul etmektir. Hz. Muhammed'e atfedilen hadislerin önemli bir kısmının uydurma olduğunu iddia eden belli kesimler kaynak olarak sadece Kuran'ı görürken, bazı Sünni çevreler Hanefi, Maliki, Hanbeli, Şafi mezheplerinin kurucu imamlarının içtihadlarını da temel kaynak olarak benimsiyorlar.

Ancak İslami hareketlerin tarihi, kaynakların tespitinin şeriatı tanımlamaya yetmediğinin örnekleriyle doludur. Şeriatın tanımlanmamış bir proje olması İslamcıların hem lehine hem aleyhine hususlar içeriyor. İslami yapılanmalar içinde güç sahibi kişiler her türlü uygulamalarına yöneltilebilecek eleştirileri şeriat kalkanıyla bertaraf edebiliyorlar. Yine aynı şekilde, bu kalkana saplanan oklar da şeriat damgasına sahip olabiliyor.

Türkiye'de şeriatın çoğunluk nezdinde bir meşruiyeti olduğu söylenemez. Bu nedenle kimi İslamcılar yangına körükle gidip, şeriatı, çoğunluğun endişelerini haklı çıkaracak şekilde tanımlamaya gidiyorlar. Fakat İslami kesimde şeriatı, ilk aşamada bir sözcük olarak benimsetme eğilimi baskın çıkıyor. Bu eğilimin savunucularına göre şeriattan korkmanın gereği yoktur, çünkü şeriat "yol" demektir, dolayısıyla herkesin bir "şeriatı" (yolu) vardır. Bu yaklaşım öylesine yaygınlaşmıştır ki İslamcılar artık "şeriat" yerine "İslam şeriatı" demeye başlamışlardır. Dolayısıyla genel olarak İslamcılarla, özel olarak RP ile soyut "şeriat" kavramından değil de somut programlardan hareketle tartışılması daha işlevsel olacaktır.

İslami hareketler, toplumsal sorunları büyük ölçüde yöneticilerin erdemsizliğine bağlayarak gayri-memnun kitleleri etkileyebiliyorlar. Erdemsizliğin panzehiri olarak İslam'a bağlılığı, iyi birer mümin olmayı gösteriyorlar. Erdemsizlikle açıklayamadıkları sorunları ise "dış ya da iç güçlerin" (çoğunlukla da siyonistlerin) komplolarına bağlıyorlar.

Tartışmayı Türkiye'ye taşıyacak olursak, RP'nin elde ettiği belediyelerde esas olarak bir "erdem sınavı" vereceğini tahmin edebiliriz. Nitekim şimdiye kadarki RP'li belediyeler de en büyük hassasiyeti rüşvet, yolsuzluk gibi konularda gösterdiler ve bu noktada (en azından diğer partilere kıyasla) başarılı da oldular.

Bugüne kadarki deneyimler geleceğe bir noktaya kadar ışık tutabilir. Fakat şimdiye kadar az sayıda belediye başkanlığına sahip olan ve bunları kolayca denetleyebilen RP üst yönetiminin, sayının çoğaldığı bugünkü durumunda aynı beceriyi gösterip gösteremeyeceği belli değildir. Örneğin Fransız araştırmacı Olivier Roy, zamanla, "temizler"in de yozlaşmanın girdabına kapılacakları ya da "köşe dönücüler, işbitiriciler ve mevki düşkünleri lehine siyaset sahnesinden çekilecekleri" tespitini dünyadaki tüm İslamcılara genelleştirebiliyor.

RP Neden Laik Değil?

RP'li belediye başkanları farklı toplumsal kesimlerin soluklarını enselerinde hissedecekler. İlk başta, hiç kuşkusuz "rejimin bekçileri" geliyor. Hükümetler değişse de devlet içindeki iktidarlarını kaybetmeyen güçlerin, RP'nin muhtemel laiklik karşıtı uygulamalarına karşı teminat oldukları varsayılıyor.

İkinci sırada, yine laikliğe karşı duyarlı oldukları varsayılan RP'li olmayanlar yer alıyor. İşte RP'li belediye başkanları bu iki güçlü kesime karşı ciddi bir laiklik sınavına gireceklerdir. Özellikle "rejimin bekçileri"ni laiklik konusunda kaygıya sevketmek herhangi bir RP'li başkanın geleceğine ipotek koyabilir.

Daha sonra RP'ye gönülden bağlı olanlar geliyor. Son olarak RP'nin politikalarını şu ya da bu şekilde eleştiren ve onun uygulamalarını provokatif bir tarzda "gerçek" İslam'ın mihenk taşma vurmak için sabırsızlanan İslamcılar dikkati çekiyor. RP'liler bu iki kesimi tatmin etmek için İslamizasyon politikaları ve projelerini uygulamaya sokmak zorunda kalacaklardır.

Bütün bunlara, günümüzde ortaya çıkan yeni bir kesimi eklemek gerekiyor: RP'nin görüşlerini tam olarak benimsemeseler de, diğer partilerin yarattığı hayal kırıklığıyla "denenmemiş" RP'yi seçecek kişiler. RP'li belediyeler bu kesimin beklentilerine uygun olarak erdem esasına dayanan somut hizmetler geliştirmek zorundalar. Bu kesimin, uygulamaların İslamiliği ya da laikliğiyle pek fazla ilgilendiği söylenemese de "kaba şeriatçı" görünümlü belediyelerden fazla haz etmeyeceği söylenebilir. Örneğin basın mensuplarını her gördüğünde "ben şeriatçıyım" diyen Bahçelievler Belediye Başkanı Muzaffer Doğan'ın, İstanbul'da seçim kaybeden tek RP'li başkan olması bazı ipuçları verebilir.

Böylesine beşli bir cendere içinde RP'li belediye başkanlarına ikili bir seçenek kalıyor: Dinsel yönü ağır basmayan, fakat "ahlaklılıklarını" tekrar tekrar kanıtladığını düşündükleri birta-

kım hizmetleri ön plana çıkartıp, gündelik yaşamda laiklik karşıtı olarak tanımlanması zor İslamileştirmelere gitmek. Bunu gerçekleştirebilmenin birinci adımı laiklik konusunda kafaları daha da karıştırmaktır. Nitekim Necmettin Erbakan başta olmak üzere RP'li yöneticiler laikliğe değil, Türkiye'deki uygulanmasına karşı olduklarını söylüyorlar.

RP'liler, 180'e yakın ülkenin anayasalarındaki din ve vicdan hürriyeti ile ilgili hükümleri incelediklerini ve yalmzca Fransa ile Türkiye'nin anayasalarında laik kelimesi bulunduğunu tespit ettiklerini iddia ediyorlar. Ayrıca Necmettin Erbakan sık sık şöyle konuşuyor: "Anayasada bütün kelimelerin Türkçe oluşuna özen gösterildiği halde, bu kelime maksatlı bir şekilde yabancı olarak belirtilmiştir ve Türkçe anlamı anayasaya yazılmamıştır."

Bu demagojik karşı çıkışın ardından Fransa'daki laikliği Erbakan, kendi yorumuyla şöyle özetliyor: "Herkes din hürriyetine sahiptir; kimse, kendi inancını başkasına kabul ettirmek hususunda her ne suretle olursa olsun zor ve şiddet kullanamaz; devlet kiliseye müdahale edemez, kilise de devlete müdahale edemez."

Erbakan'a göre "Anayasadaki laiklik kelimesi ve başta 24. madde olmak üzere diğer maddelerdeki din hürriyetini kısıtlayan maddeler, Türkiye'de diğer dünya ülkelerindeki manada ve insan haklarına uygun bir laikliğin tatbikatta engellenmesine müsait bir tefsire tabi tutulmakta ve böylece laiklik adı altında, laikliğe aykırı bir tatbikatın yapılmasına zemin hazırlanmaktadır."

Ancak Erbakan, RP 4. Büyük Kongresi'ndeki 3.5 saatlik konuşmasında laikliğe aykırı uygulamalar olarak ancak şu örnekleri sıralayabildi:

"* Başörtülü fotoğrafı olan bir hanıma pasaport verilmemesi;

* Ankara İmam Hatip Lisesi'ne bu yıl 1500 kişi müracaat etmiştir. Sadece 200'ü alınmış diğerleri okula alınmamıştır. Halbuki halk kendi parasıyla 250 İmam-Hatip lisesinin binasını bi-

tirdiği halde bu binalar tedrisata açılmamaktadır.

* Bir vatandaş, bir müslüman dininin farz kıldığı hacca gitmek istese buna sayısız manialar çıkartılmaktadır;

* Herşeyden evvel karayolu ile gidemezsin. İlle havayolu ile gideceksin zorlama yapılması;

* Buna mukabil Cidde'ye gidiş dönüş normalde 400 dolar olduğu halde, Hacc zamanında 660 dolara çıkarılmaktadır."

Bu zayıf ve tartışmalı laiklik ihlallerine karşı RP Anayasa'dan laiklik (zaten Türkçe değil!) tanımının çıkarılmasını, yerine "laikliğin net ve açık bir tarifinin konulmasını" (tabii adını zikretmeden) önermektedir.

Laikliğe alerjisi olan tabanıyla laikliğe duyarlı olan güçlerin hiçbirini incitmemek kaygısından kaynaklanan bu manevra başarıya ulaşırsa Türkiye'de laiklik hem olacak, hem olmayacaktır. Aslında RP'nin yaptığı laikliği çarpıtarak, onu sadece din ve vicdan özgürlüğüne indirgemekten başka bir şey değildir. Ve bu tutum RP'lilere göre Osmanlı'da da egemendir. Erbakan'ın "Sultan Hamid Darülaceze'ye hem cami, hem kilise, hem de havra yaptırmıştır" derken RP'nin Beyoğlu Belediye Başkan adayı Nusret Bayraktar seçim broşürüne bir cami, bir havra, bir kilise resmi bastı, bazı adaylar kilise ya da havra ziyaret ettiler; böylece laikliğe karşı olmadıklarını göstermeye çalıştılar.

Ancak bu tür davranışlar laiklik için yeterli değildir, bunlar dinsel hoşgörüyü göstermesi anlamında olumludurlar, o kadar. Çünkü laik politik bir düzenin en temel esaslarından biri, Edgar Pisani'nin tanımıyla, "Çoğunlukta olsalar bile inanan ya da inanmayan herhangi bir grubun politik iktidarı sahiplenmesini ve inancını bir tahakküm ve propaganda aracı olarak kullanmasını engellemesi"dir.

Halbuki RP'nin söyleminin temelinde "madem ki bu ülkenin yüzde 99'u müslüman, o halde idareciler de takva sahibi müminler olmalıdır" anlayışı yatıyor. Yine RP'nin geliştirdiği birçok politikada, aynı çoğunluk olma halinden gelen iktidarı "doğal sahiplenme" yaklaşımı belirleyicidir. Seçim kampanyası sırasın-

da kullanılan "İstanbul'un ikinci fethi, İstanbul bizimdir bizim olacak" gibi sloganlar bu sahiplenme duygusunun dışavurumları oldukları gibi, toplum içinde "biz ve onlar" ayrımcılığı yapıldığının da simgeleridir.

RP'nin bu türden eleştirilere karşı yapabildiği ilk şey, tartışmayı, sınırları "yoksa siz müslüman değil misiniz?" argümanıyla çizilmiş laiklik karşıtı bir platforma taşımaya çalışmaktır. Bir RP'liye "İstanbul sizin olacaksa ben ne yapacağım?" diye sorduğunuzda "Sen de bizdensin" cevabını almanız mukadderdir. "Peki İstanbul'u kimden fethedeceksiniz?" sorusuna ise "Onu yeniden Bizanslaştırmak isteyenlerden" karşılığı gelecektir. "Peki kim onlar?" sorusunun yanıtı ise "Bir avuç mutlu azınlık" olacaktır. Yani RP'liler, başları sıkıştığında laiklik etrafındaki tartışmaları sınıfsal platforma taşımak zorunda kalmaktadırlar.

İbadet Toplumu

RP'li belediyelerin laiklik dışı ya da karşıtı uygulamaları gayrimüslimlerden ziyade "günahkâr müslümanları" hedefleyecektir. Yılbaşından önce duvarları kaplayan "Ey müslüman, neden hıristiyan âdetlerine göre yaşıyorsun?" afişleri bunun açık bir ifadesiydi. İçkiye, fuhuşa vs. karşı yürütülecek belediye faaliyetleri de aynı kapsamda olacaktır.

"Günahlara" karşı mücadelelerinde RP'li belediyeler daha çok mevzuat silahını kuşanacaklarının işaretlerini veriyorlar. Örneğin Recep Tayyip Erdoğan *Nokta* dergisinin sorusunu şöyle yanıtlıyor:

"Daha önce de ısrarla üzerinde durduğumuz bir konu bu. Biz Çiçek Pasajı'nı kapatmayacağız. Zaten kapatamayız da. Çünkü biz değişik yasalarla yönetime gelmiyoruz. Yani belediyeciliğin kuralları var ve biz bu kurallara riayet etmekle yükümlüyüz. Sizleri de alıp denetime çıkacağız. Kararı biz değil sizler vereceksiniz. Bir akşam hep beraber Çiçek Pasajı'na gidecek ve

elinizdeki kurallara göre sizlere soracağız. Eğer mevzuata uygun bir çalışma varsa biz onu kapatamayız. Kanunlar ihlal ediliyorsa sizin de onayınız alınarak yine kanunun müsaade ettiği oranda bir ceza verebiliriz. Biz halka rahatsızlık vermek için yönetime talip olmuyoruz."

Beyoğlu'nu açık farkla kazanan RP'li Nusret Bayraktar da seçim öncesi bir görüşmemizde açık açık "Yetkilerim var, ruhsatlarının gereğini yerine getirmeyenleri kapatırım," demişti. Acaba Beyoğlu'nda yasal mevzuata harfiyen uygun kaç tane eğlence yeri vardır? Acaba Bayraktar içkili yerlere karşı gösterece ği mevzuat hassasiyetini her türlü işyeri için de gösterecek mi dir? (Bu satırları yazdığım için RP'lilerin "ne yani içkiyi mi sa vunuyorsun?" diyeceklerini biliyorum. Cevabım evet.)

İstanbul'daki ilk RP'li belediyelerin içki konusunda açık ya da gizli baskı uyguladıkları konusunda basında birçok iddia ye almıştı. Bağcılar'ın RP'li Belediye Başkanı Feyzullah Kıyıklık içki satılan yerlere, kadın kuaförlerine karşı ayrımcı bir politika gütmediklerini, onları da diğer işyerlerini olduğu gibi yasa ve yönetmelikler çerçevesinde denetlediklerini söylüyordu.

Bahçelievler eski Belediye Başkanı Muzaffer Doğan ise herhangi bir içki satan yere baskı yaptığının kanıtlanması durumunda hemen istifa edeceği sözünü vermiş ve şöyle devam etmişti:

"Bize şimdiye kadar içkili yer ruhsatı için gelen olmadı. Herhalde ıslah oldu millet. Şimdiye kadar hiçbir içkili yere müdahale etmedik. Herhalde meyhaneler ve kuaförler en çok bizim dönemimizde rahat ediyordur. Bayilerin içki satışı konusunda inanmasak da mevcut yasaları uyguluyoruz, kimseyi keyfi icraatla rahatsız etmiyoruz. Biz diyoruz ki Milli Görüş iktidarı geldiğinde bütün meyhaneler zorlama olmaksızın kendi istekleriyle kapatacaklar, meşru iş kapıları bulacaklar."

RP'li belediye başkanlarının yeni içkili yer ruhsatı vermeleri bugün imkânsız gibidir. İşin garibi toplumun diğer kesimleri de bu tavrı kanıksamışlardır. Fakat görüldüğü gibi iş yeni içki ruh

satı vermemekle bitmiyor.

RP'li belediyelerin "günahlara" karşı mücadelelerine, toplumun marjinal ve dolayısıyla sahipsiz kesimlerinden başlamaları beklenebilir. Eşcinsellere, transseksüellere, sarhoşlara, uyuşturucu müptelalarına, rockçı gençlere, fahişelere karşı belediyelerin yetkilerini sonuna kadar kullanıp mücadele etmeleri söz konusu olan RP'liler, bu yolla toplumsal desteklerini artırmayı düşünüyorlar olabilirler ki haksız da sayılmazlar. Hele RP'li belediyecilerin, beraber "baskın"a gittikleri basın mensuplarının çoğundan, marjinal kişilerin müdavimi olduğu "batakhaneler"in kapatılması için onay ve tebrik almaları da hiç şaşırtıcı olmayacaktır. Halbuki laikliğin gerçek içeriği, gündelik yaşam çoğulluğunun korunup, her türlü yaşam tercihinin, cumhuriyetin güvencesinde kamusal alanda özgürce kendisini ifade edebilmesidir.

RP'li yetkililerin Karaköy'deki genelevi kapatma kararlılıklarını sık sık dile getirdiklerini anımsatıp yine Beyoğlu örneğine dönecek olursak; RP'li belediye başkanının birdenbire tüm eğlence yerlerini kapatması mümkün değildir, hatta bir-iki "çok meşru" uygulama dışında fazla kapatma olayı da olmayabilir. Ancak yerel seçimlerden sonra oluşacak psikolojik gerilim nedeniyle Beyoğlu'nun (kastım İstiklal Caddesi ve çevresi) artık eski Beyoğlu olamayacağı muhakkaktır. RP'li vatandaşların, Beyoğlu'nda içkili vatandaşlara "tebliğ" yapmaları da şaşırtıcı olmayacaktır. Zaten seçim kampanyaları sırasında meyhanelerin de yolunu öğrenen RP'liler, seçimle birlikte "kendilerinin olduğu tescillenmiş" bir Beyoğlu'nda vatandaşlara "hak yolu" tebliğ etme meşruiyetine sahip olduklarını düşünebilirler. Bu tebliğ, insanları "hak yola" çağırmanın dışında "burası bizim, haddinizi bilin" anlamı da taşıyacaktır.

Olivier Roy İslamcıların denetimindeki kentsel alanları "boşluğun alanları" olarak tanımlıyor: "Ne sinemalar, ne kafeler, ne pastaneler; sadece kahvehaneler ve lokantalar. Bir araya gelinen en önemli yer ailedir. Aile tek keyif yeridir, ama o da sadece erkek için." Refahlı belediyelerin Roy'nın çizdiği kara tablo-

yu gerçekleştireceklerini kesinlikle iddia etmek insafsız kaçabilir. Ama bir şeylerin değişeceği de muhakkaktır.

Mevcut Yönetici Sınıfın Tasfiyesi

Marmara Üniversitesi Fransızca Kamu Yönetimi Bölümü Başkanı ve aynı zamanda Harp Akademileri'nde öğretim üyesi olan Prof. Dr. Yaşar Gürbüz, "Türk Ordusu ve Laiklik" başlıklı bir konuşmasında şunları söyledi:

"Askeri çevrelere göre, RP, genel seçimlerde çoğunluk oyları elde ederek iktidara gelmek isteyen, Türk politik yaşamının meşru bir unsurudur. RP, bir sonraki seçimlerde kaybederse iktidarı bırakmayı da kabul etmektedir. Bu partinin yöneticileri, demokrasiyi ortadan kaldırarak İslami bir sistem kurmak istediklerini beyan etmemektedirler. Dolayısıyla oyunun kurallarına uygun olarak çoğunluğu kazanması durumunda bu partinin iktidarına karşı bir askeri darbe düşünülemez.

Fakat iktidara geldikten sonra bu parti demokrasiyi ve modern yaşamı ortadan kaldırmaya ve dinsel bir sistem kurmaya kalkışırsa, Türk ordusu vakit geçirmeden müdahale edip bu partiyi iktidardan ve siyasi yaşamdan uzaklaştırır. Bu noktada kara, hava ve deniz kuvvetlerinin üst düzey subaylarında olduğu kadar daha alt rütbeli subaylar arasında da tam bir görüş birliği mevcuttur."

RP'nin yerel iktidarlarına (özellikle Güneydoğu'dakilere) ses çıkarmayacağı söylenen ordu böylece pozisyonunu güçlendirecektir. Yani adımlarını sürekli orduya göre atan, gerektiğinde ondan icazet isteyen RP'li belediyeler ve RP'li belediyelerden duyduğu ürküntüyü ordunun sıcak gözlemciliği sayesinde gideren kitleler...

Son seçimlerin ardından Milli Görüş hareketi tarihinde ilk kez birinci parti adayı olmanın eşiğine geldi. RP'nin tek başına iktidar olması veya daha yüksek ihtimal olan bir koalisyon hü-

kümetinin büyük ortağı olması bu anlamda askeri bir darbeyi beraberinde getirmeyebilir. Ancak böyle bir sonuç Türkiye'nin siyasetçi sınıfının büyük ölçüde, dindar kadrolar lehine emekliye ayrılmasına neden olacaktır. Bir diğer deyişle daha CHP-MSP koalisyonuyla başlayan, MC hükümetleriyle süren, 12 Eylül cuntasının ve yönetimi teslim ettiği ANAP'ın iktidarları boyunca zirveye çıkan bürokrasinin muhafazakârlaştırılması operasyonu tamamlanacaktır.

Dolayısıyla RP'nin yerel seçim zaferinin ardından ordunun yönetime el koymasından ziyade geleneksel yönetici sınıfın son kozlarını oynamasını beklemek daha mantıklı olur. Yönetici sınıf, ilk aşamada RP'li İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Recep Tayyip Erdoğan ile birkaç il ve ilçe belediye başkanını herhangi bir merkez partiye transfer etmek arayışına girebilir, ancak bunu başarabilmek imkânsıza yakın derecede zor görünüyor. Denenebilecek bir diğer yol, ordunun "laiklik duyarlığını" suistimal ederek RP'yi bizzat iktidardan feragata zorlamaya çalışmak olabilir.

Bunun da işe yaramaması durumunda uzun zamandır telaffuz edilen ANAYOL seçeneği gibi değişik "milli mutabakat" formülleri gündeme getirilebilir. Örneğin ANAYOL hayata geçirilirse, daha anti-demokratik bir yasayla hemen gerçekleştirilecek bir erken genel seçimle TBMM'de anayasayı değiştirebilecek güçte bir çoğunluğa ulaşılabilinir. Böyle bir durumda yerel seçimlerin yenilenmesi bile söz konusu olabilir. Muhtemel bir ANAYOL iktidarı RP'li belediye başkanlarını sudan bahanelerle görevden alabilir veya yerel yönetimlerin iktidarını daha da kısıtlayabilir.

Her halükarda egemen güçlerin politik iktidarı tek başına RP'ye teslim etmeye hazır oldukları söylenemez. Aynı şekilde RP de tek başına iktidara hazır değil. Ancak egemen güçler ısrar eder ve RP buna rağmen iktidarı rakiplerine teslim etmeye veya paylaşmaya yanaşmazsa Türkiye'de yeni bir darbe pekâlâ yaşanabilir. Bu darbenin askeri olması da şart değildir. Yukarıda

ANAYOL örneğinde değindiğimiz, RP'yi dışlayan herhangi bir "milli mutabakat hükümeti" açık bir şekilde darbe işlevi görecektir.

İster sivil ister askeri olsun, RP'ye karşı yapılacak bir darbenin meşruiyeti için, bu partinin sistem dışı olduğu aldatmacasının sürdürülmesi gerekiyor. Sistemin diğer partilerinin, RP'nin, sofralarını kısmasını engellemek için başta halk nezdinde bu yalanı sürdürebilmeleri gerekiyor. Herşeyden önce "sistemin bekası"m gözeten "zinde güçlerin" ayrıntılı laiklik tartışmalarıyla çok fazla ilgileri olmadığı için belki halk onları laiklik konusunda yemden "zinde" hale getirebilir düşüncesi bu partilerde egemen.

Bu nedenle halk gerçek anlamda ilk kez politik katılıma davet edildi Türkiye'de. Tansu Çiller, "Atatürk'ü, demokrasiyi, laikliği vb. savunmak için" halkı Taksim Meydanı'na davet etti (aynı Çiller, hiç kimse çağırmadan haklarını almak için meydanlara dökülen memurların coplanmasına sesini çıkarmamıştı); RP ve DEP'liler hariç! Ama devletin empoze ettiği "sivil inisiyatiflere" itibar etmeme geleneğine sahip olan halkın, hükümetin ve medyanın "haydi Taksim'e" çağrılarına kulak astığı pek söylenemez. Yine de laiklik ve Atatürk konusunda RP'nin yaralanmadığını söylemek yanlış olacaktır. Özellikle medyanın saldırıları ve halkın kendiliğinden geliştirdiği tepkilerin RP'yi zor durumda bıraktığı, seçim sonuçları bunu tekzip eder görünse de, söylenebilir. RP'nin İstanbul ve Ankara'yı kazanmasıyla bu tepkileri örgütlü inisiyatiflere dönüştürüme çabaları da, bu partinin başını bayağı ağrıtacağa benziyor.

RP yöneticilerinin, içine girdikleri ya da sürüklendikleri kıskaçta, sistem için en hayırlı çözüm olduklarını iddia etmekten başka bir seçenekleri kolay kolay kalmıyor. RP yöneticileri, o her zamanki maharetleriyle bu seçimden de kazasız belasız, hatta büyük bir zaferle çıktılar, ama orta vadede, yıllardır taşıdıkları "sistem dışılık" ısrarlarından alenen vazgeçmenin olumsuz sonuçlarını derinden yaşayacaklardır.

Diğer bir deyişle, medya RP'nin "sistem içilik" maskesini düşürmeye çalışırken, onun gerçekten "sistem içi" olduğunun açığa çıkmasına katkıda bulundu, bulunuyor. Yıllardır, önce dindar kalabalıkların, son dönemlerde ise tüketim toplumunun dışladığı kitlelerin sistem dışı muhalefetlerinin rantını yiyen, bu katmanların sisteme eklemlenmesinin önemli bir aracısı olan RP böylece her türlü cazibesini yitirme sürecine girmiş bulunuyor.

Kısacası RP tam bir çıkmazda. Zira sistemin değerlerini savunan, hatta sistemin gözbebeği siyasi oluşumlardan daha fazla savunan RP'ye kim, niçin oy versin ki!

Ek:

Beyoğlu Artık Refah'ın

RP, İstanbul'un metropol ilçelerinden ilk olarak Beyoğlu'nu gözüne kestirmişti. RP'liler "belediyeyi devralmak için gün sayıyoruz" diyorlardı. RP'nin İstanbul İl Genel Meclisi Grup Başkanvekili Nusret Bayraktar'a adaylığı açıklanır açıklanmaz "Başkamm" diye hitap etmeye başladılar. İlk basın toplantısını Galata Kulesi'nde yapan RP adayı 43 yaşında, Rize Ardeşen doğumlu bir makine mühendisi. Beyoğlu'nda farklı bir şekilde seçilen Bayraktar seçimlerden önce sorularımızı şöyle yanıtlamıştı:

Soru: *Siz nerelerden oy alıyorsunuz?*

Bayraktar: Geçmişte biz daha ziyade Kasımpaşa'nın batısındaki Kulaksız, Okmeydanı, Hasköy, Halıcıoğlu, Sütlüce'den oy alıyorduk. Ama şimdi İstiklal Caddesi ve çevresinden, Cihangir'den, hatta Yüksekkaldırım'dan da oy alıyoruz. Genelev kadınlarının bile yüzde 45 civarında RP'ye oy verecekleri çıkıyor. Her kesimden oy alacağız. Geçmiş dönemlerle bu dönem çok farklı.

Soru: *Beyoğlu'nun, Türkiye'nin kültürel merkezi olması özelliği ne olacak?*

Bayraktar: Aynen korunacak. Kaybedilenler de sağlanacak. Kültürel ve tarihi doku muhafaza edilecek. İnşallah Büyükşehir Belediyesi'ni de alarak, yasalar çerçevesinde, gerçek Beyoğlu insanının yaşayabileceği bir yer olacak. Etnik, dini, siyasi hiçbir ayrım gözetmeden herkese hizmet sunacağız.

Soru: *Beyoğlu tüm dünyaya açık önemli bir merkez, bir pazar. Dolayısıyla sizin hem seçmeninize hem de başkalarına karşı sorumluluklarınız var...*

Bayraktar: Evet bütün dünyaya karşı sorumluluğumuz var. Bütün dünya alışverişini, mutlaka benim esnafımı rahatsız ederek yapacak değildir. Kimsenin rahatsız olmayacağı tarzda, kendi inançlarına göre, meşru ölçülerde almış oldukları ruhsatın çerçevesi içinde herkes işini sürdürebilir. Mesela 10 metrekarelik bir yere bar ve pavyon diye ruhsat alıyor, 110 metrekare işgal ediyor ve sokaklara taşıyor.

Soru: *Peki ne yapacaksınız?*

Bayraktar: Belediyenin yetkileri vardır. Tabii valilik ve emniyetin yetkileri vardır. Eğer benim denetlediğim bir yer Hıfzıssıhha kurallarına uygun değilse kapatma ruhsatım vardır. Tabii ki kapatacağım. Rüşvet, idare etme olmayacak. İstiklal Caddesi esnafı eski alışverişini yapamamaktan şikâyetçi. Mesela zenciler o bölgede esrar, eroin işi yapıyorlar. Hırsızlık, gasp, soygun, ahlaksızlıklar ayyuka çıkmış. Aileler, işadamları buraya gelmeyip Osmanbey'e kayıyorlar.

Soru: *Ama akşamlan iğne atsanız yere düşmüyor...*

Bayraktar: Alışveriş mi yapıyorlar? Karadeniz'de de Ruslar gelip gittikten sonra kalabalık oluyor. Ama ne getirip ne götürüyorlar. Ben dışardan gelenler memnun olsun diyerek, çevreyi, kültürü, ahlakı, manevi yapıyı tahrip etmelerine seyirci kalamam. Ben önce Beyoğlu'nda yaşayanın huzurunu düşünürüm, sonra dışarıdan gelenlerinkini.

Soru: *Taksim'de bu yıl yılbaşı kutlaması oldu. Beyoğlu yıllardır yılbaşı için süsleniyor. RP ise yılbaşı kutlamalarını "Hıristiyan âdeti" bularak karşı kampanya açtı. Bu kutlamalar bir gelenek haline gelebilir mi?*

Bayraktar: Biz belediye olarak böyle bir geleneğe kesinlikle müsaade etmeyiz ve uygun görmeyiz. Hıristiyanlar bile yılbaşı kutlamalarına olumsuz tepki gösteriyorlar. Bir peygamberin doğumu, içkiyle, kumarla, fuhuşla, ahlaksızlıklarla kutlanmaz. Beyoğlu Güzelleştirme Derneği öncülüğünde 50 milyar harcanarak yapılıyor bu işler. Buradaki insanlara sorun böyle bir kutlama istiyorlar mı? Herkes, kendi inancına göre kutlama yapmakta serbesttir. Hollanda'da bile bu yıl yasayla yılbaşı kutlamaları yasaklanmıştır. Batı'da tartışılıyor, biz Müslüman ülkede uygulamaya çalışıyoruz. Kiliseye, sinagoga gitsin, evinde istediği gibi kutlasın. Benim halkımın inancına zarar vermesin.

Soru: *Peki dernek bu masrafları üstlense yılbaşı kutlaması yapabilecek mi?*

Bayraktar: Karşı çıkmayız ama deriz ki "Sayın Hakko, yalnızca İstiklal Caddesi'nin süslenmesine harcayacağınız paranın bir kısmını, Beyoğlu'nun diğer bölgelerinin süslenmesi, açlara, işsizlere yardım için kullanalım." Bir gecelik süsleme için harcanacak milyonlara karşıyız.

OYUNU DEĞİL, KURALLARI DEĞİŞTİRMEK

Soru: *Son zamanlarda bir Pera özlemi var. Bu konudaki girişimlere bakışınız nedir?*

Bayraktar: Ne yaptılar ki! Bir Vitali Hakko'nun derneği milyarlar harcarken, Beyoğlu Belediyesi'nin bir yıllık yatırım harcaması 16 milyar. Ne oldu bu katkılar? Bizim zamanımızda yine bu harcamaları yapmayı düşünüyorlarsa, birlikte düşüneceğiz. Bizim halk meclislerimiz var. Bütün kararlar oralardan çıkacak. 3-5 lobinin söyledikleriyle hizmet vermek istemiyoruz. Bir kültür, alışveriş merkezi olarak Beyoğlu'nun Pera olmasına tabii ki taraftarız. Biz ahlaklı ve ülkelerarası ticareti geliştirici turizme de taraftarız. Ama bu denli turizme tabii ki karşıyız.

15 Bir Seçim Hareketi Olarak Milli Görüş

Milli Selamet Partisi, ilk katıldığı seçimler olan 14 Ekim 1973 genel milletvekili seçimlerinde 1.265.771 oy elde etti. Toplam oyların yüzde 11.8'i olan bu oylar MSP'ye 48 milletvekili kazandırdı. Senato seçimlerinde ise 516.822 oy alan (yüzde 12.3) MSP'den üç kişi senatör seçildi.

MSP, büyük ölçüde yüzde 46.5 oy oranından yüzde 29.8'e düşen AP'nin oylarını, yine ilk kez seçime giren Demokratik Parti (DP) ile paylaşmış, bu arada yeni seçmenlerden bir kısmının desteğini elde etmiş, bir önceki seçimde oy kullanmamış olan çok sayıda kişiyi kendi lehine sandık başına çekmeyi bilmişti.

MSP toplam 36 ilden milletvekili çıkarmıştı. İstanbul, Erzurum, Konya ve Sıvas'tan 3'er; Ankara, Çorum, Elazığ, K. Maraş'tan 2'şer; Adana, Adıyaman, Afyon, Ağrı, Amasya, Balıkesir, Bingöl, Bolu, Bursa, Diyarbakır, Gaziantep, Gümüşhane, Kars, Kayseri, Kocaeli, Malatya, Manisa, Mardin, Muş, Nevşehir, Rize, Sakarya, Samsun, Tokat, Trabzon, Şanlıurfa, Yozgat ve Zonguldak'tan birer temsilcisini TBMM'ye yollamıştı.

MSP'nin kendi Türkiye ortalamasının çok üstünde başarı gösterdiği illerin, ülkenin Orta, Doğu ve Güneydoğu bölgelerinden olduğu göze çarpıyor (Kocaeli, Rize ve Afyon dışında). Bunların içinde Alevi-Sünni çelişkisinin yoğun bir şekilde yaşandığı Elazığ, K. Maraş, Sıvas, Çorum, Yozgat, Malatya, Tokat

gibi illerde muhafazakâr Sünni oylarının büyük ölçüde MSP'de toplandığı söylenebilir.

1977'de yapılan erken genel seçimlerde ise MSP dört yıl öncesine göre 4 bin oy fazla aldı (1.269.918), ancak oy oranı yüzde 8.6'ya düştü. Çünkü hem seçmen sayısı, hem de seçime katılma oranı artmıştı. Seçimin galibi, oy oranını yüzde 8.1 artırarak yüzde 41.4'e çıkaran CHP olmuştu. Ardından yüzde 7.1'lik artışla oyların yüzde 36.9'unu elde eden AP geliyordu. CHP ve AP bu seçimde esas olarak toplam yüzde 13.4'lük oy kaybıyla yok olmanın eşiğine gelen Cumhuriyetçi Güven Partisi (CGP) ile DP'yi yutmuşlardı. MSP'nin oy kaybının, büyük ölçüde oylarını yüzde 3 artıran Milliyetçi Hareket Partisi'nin (MHP) işine yaradığı öne sürülebilir.

Nitekim MSP'nin dört yıl önce büyük başarı gösterdiği, Türkiye'nin "Alevi yöreleri" olarak bilinen 8 ilde (Elazığ, Erzincan, Çorum, Sıvas, Tokat, Yozgat, Nevşehir ve Çankırı) büyük bir gerileme kaydettiği, bu illerde MHP'nin oy patlaması gerçekleştirdiği biliniyor. Bu seçimlerde MSP, Bitlis, Hakkari, Mardin, Muş, Siirt, Urfa ve Van gibi geri kalmış Kürt illerinde oylarını artırabildi.

Refah'lı Yıllar

1983 genel seçimlerine vetolar nedeniyle katılamayan Refah Partisi, 1984 yerel seçimlerinde 778.622 oy aldı. RP'nin yüzde 4.4'lük oy oranı MSP'nin son seçimlerde elde ettiğinin yaklaşık yarısıydı. Adayların ön planda olduğu, geleneksel MSP tabanının çoğu yerde seçilme şansı yüksek ANAP'lı (kimileri eski MSP'li) adayları tercih ettiği bu seçimde RP hiçbir ilde belediye başkanlığı kazanamadı.

Üç yıl sonra yapılan erken genel seçime, referandumla siyasi haklarına kavuşmuş MSP'nin üst düzey kadrosunun liderliğinde giren RP yaklaşık bir milyon fazla oy aldı: 1.717.425 oy. Oy

TABLO:1 1973 ve 1977 Genel Seçimlerinde MSP'nin, 1984 ve 1989 İl Genel Meclisi Üyeleri Seçimleri ile 1987 Genel Seçimlerinde RP'nin en başarılı olduğu 20 il ve bu illerdeki oy yüzdeleri.

	1973[1]	%	1977[1]	%	1984[2]	%	1987[3]	%	1989[2]	%	1991[4]	%	1994[6]	%
1.	Erzurum	29.5	Bitlis	27.3	Bingöl	13.5	Siirt	25.6	Bitlis	27.8	Bayburt[5]	40.5	Bingöl	44.5
2.	Elazığ	27.8	Bingöl	25.4	Siirt	10.0	Diyarbakır	24.5	Muş	27.7	Yozgat	39.5	Bitlis	38.0
3.	K.Maraş	26.7	Mardin	23.2	Şanlıurfa	9.8	Bingöl	22.2	Bingöl	25.2	Sivas	38.3	Muş	36.7
4.	Sivas	25.7	Siirt	22.0	Muş	9.6	Bitlis	21.1	Siirt	24.0	Erzurum	37.0	Bayburt	36.4
5.	Bingöl	25.5	Van	20.5	Van	9.1	Elazığ	17.6	Sivas	23.5	Bingöl	35.0	Batman	33.7
6.	Gümüşhane	24.9	Malatya	20.4	K.Maraş	8.9	Van	17.4	Van	22.7	K.Maraş	34.5	Erzurum	33.3
7.	Rize	21.9	Konya	19.8	Niğde	8.8	Mardin	16.9	Elazığ	20.9	Konya	33.0	Diyarbakır	33.0
8.	Çorum	21.7	Urfa	19.5	Konya	8.6	Konya	15.6	Konya	20.7	Kayseri	31.6	Elazığ	32.9
9.	Yozgat	21.5	Adıyaman	19.2	Elazığ	8.6	Rize	14.2	Erzurum	20.0	Gümüşhane	30.4	Konya	32.3
10.	Adıyaman	21.1	Hakkari	18.5	Tokat	8.5	Ağrı	14.0	Diyarbakır	19.6	Karaman[5]	29.7	Malatya	31.5
11.	Malatya	19.9	Diyarbakır	17.9	Nevşehir	8.3	K.Maraş	13.8	K.Maraş	18.1	Çankırı	29.2	Siirt	31.5
12.	Diyarbakır	18.5	Muş	17.9	Ağrı	8.1	Muş	13.6	Rize	17.8	Elazığ	29.2	Sivas	29.8
13.	Nevşehir	18.4	Erzurum	15.5	Kocaeli	7.9	Kocaeli	13.2	Şanlıurfa	16.4	Bitlis	29.1	Van	29.6
14.	Sakarya	18.2	K.Maraş	15.1	Sakarya	7.4	Sivas	12.7	Gümüşhane	16.2	Tokat	28.9	Adıyaman	29.2
15.	Tokat	18.2	Gümüşhane	14.9	Adıyaman	6.7	Giresun	12.6	Ağrı	16.1	Çorum	27.9	Sakarya	29.1
16.	Kocaeli	18.1	Elazığ	14.0	Sivas	6.7	Gümüşhane	12.3	Adıyaman	14.7	Aksaray[5]	26.9	Gümüşhane	28.4
17.	Urfa	17.6	Sivas	14.0	Trabzon	6.6	Şanlıurfa	11.9	Trabzon	14.6	Nevşehir	26.5	Kocaeli	28.3
18.	Kayseri	16.5	Yozgat	13.0	Çorum	6.5	Adıyaman	11.4	Mardin	14.4	Adıyaman	24.9	Şanlıurfa	27.8
19.	Konya	16.5	Rize	12.3	Rize	6.4	Trabzon	11.2	Kocaeli	14.2	Muş	24.3	Kayseri	26.7
20.	Afyon	16.4	Kocaeli	10.6	Zonguldak	6.1	Nevşehir	10.7	Nevşehir	13.6	Kırşehir	23.5	Rize	25.9
	Türkiye G.	11.8	Türkiye G.	8.6	Türkiye G.	4.4	Türkiye G.	7.16	Türkiye G.	9.8	Türkiye G.	16.9	Türkiye G.	19.0

1. Kaynak: Ali Yaşar Sarıbay, *Türkiye'de Modernleşme, Din ve Parti Politikası*, Alan Yayıncılık, İstanbul, 1985. 2. Kaynak: *DİE Mahalli İdareler Seçim Sonuçları*, Ekim 1989, Ankara. 3. Kaynak: *DİE Milletvekili Genel Seçim Sonuçları*, Eylül 1992, Ankara. 4. Kaynak: *DİE Milletvekili Genel Seçim Sonuçları*, Eylül 1992, Ankara (RP bu seçimlere Milliyetçi Çalışma Parisi ve Islahatçı Demokrasi Partisi ile ittifak yaparak girdi) 5. Bu üç merkezde (Bayburt, Karaman, Aksaray), il statüsü kazanmalarından sonra yapılan ilk genel seçimdir. 6. Resmi olmayan kesin sonuçlar.

oranını da yüzde 7.16'ya çıkaran RP, yüzde 10'luk ülke barajını geçemediği için milletvekili çıkaramadı. Halbuki on yıl önceki nispi temsil sistemi uygulansaydı, yaptığımız hesaplara göre RP TBMM'ye 21 temsilcisini sokabilecekti. Diğer bir deyişle 1987'den yalnızca üç eksikle parlamentoda yer alacak olan RP, muhtemel bir koalisyonun ortağı da olabilecekti.

RP'nin 1987 seçimlerinde yüksek oy elde ettiği illerle 1977'de MSP'nin en başarılı olduğu illerin büyük ölçüde aynı olması, Milli Görüş hareketinin 7 yıllık bir aradan sonra kaldığı yerden yoluna devam ettiğini gösteriyor. Bu seçimler, RP'nin Rize, Trabzon, Giresun gibi Doğu Karadeniz sahil şeridinde güçlendiğini, Kürt illerinin hâlâ Milli Görüş'ün oy deposu olduğunu göstermişti. Bu seçimler, RP'nin geleneksel olarak güçlü olduğu Malatya'da Turgut Özal faktörü nedeniyle tutanamadığını da kanıtladı. RP, Erzurum'da da büyük hayalkırıklığına uğradı.

ANAP için büyük bir hezimet olan 1989 yerel seçimlerinde, ülke çapında il genel meclisi üyeleri seçim sonuçlarına bakıldığında RP'nin oylarını yüzde 9.8'e çıkarttığı görülüyor. Bizce bu oran, MSP'nin 1973'te elde ettiği yüzde 11.8'den daha önemli bir başarıydı. Çünkü MSP'nin katıldığı o ilk seçimde aldığı oyların ciddi bir bölümü ödünçtü, nitekim dört yıl sonra bunları büyük ölçüde MHP'ye iade etmişti.

Bu seçimlerde RP, Konya'da büyükşehir, Sıvas, K. Maraş, Van ve Şanlıurfa'da il belediye başkanlıklarını kazandı ve yıllar sonra ilk kez icraat yapma imkânını yakaladı. Bu seçimlerle birlikte, yıllar boyunca merkezi iktidara yönelik faaliyet gösteren Milli Görüş hareketi yerel yönetimlere yönelik derinlikli strateji ve politikalar geliştirdi.

RP'nin 1989 seçimlerinde başarılı olduğu illerin, iki yıl önceki illerle hemen hemen aynı olması bir istikrarı gösteriyor. Yaklaşık bütün illerde oylarını artıran RP, bu arada Sıvas'ta oylarını ikiye katladı ve Erzurum'u da yeniden kazandı.

Ekim 1991 genel milletvekili seçimlerine MÇP ve IDP ile

TABLO: 2

1991 Genel Seçimlerinde 300 binden fazla geçerli oy kullanılan illerde RP'nin son seçimde elde ettiği oy oranları:

	1984[1] (Yerel) %	1987[2] (Genel) %	1989[1] (Yerel) %	1991[3] (Genel) %	1994[4] (Yerel) %
Adana	4.3	5.5	4.9	14.7	11.9
Afyon	2.2	6.5	8.3	19.1	14.6
Ankara	3.8	4.2	7.0	17.6	21.4
Antalya	3.4	3.1	3.5	8.8	7.3
Aydın	1.1	3.0	3.8	6.7	7.2
Balıkesir	2.6	4.7	6.5	10.2	11.2
Bursa	4.5	6.2	9.0	13.6	17.7
Denizli	1.9	2.9	3.0	7.2	8.4
Diyarbakır	3.3	24.5	19.6	12.0	33.0
Erzurum	4.9	9.8	20.0	37.0	33.3
Eskişehir	4.0	2.9	4.6	10.2	12.8
Gaziantep	4.5	6.4	8.5	17.7	21.9
Hatay	3.5	6.0	6.9	13.7	12.3
İçel	1.4	3.9	4.7	8.7	7.1
İstanbul	4.3	6.8	10.7	16.7	24.8
İzmir	2.1	2.2	3.2	6.0	7.4
Kayseri	4.6	9.9	12.6	31.6	26.7
Kocaeli	7.9	13.1	14.2	22.1	28.3
Konya	8.6	15.0	20.7	33.0	32.3
Manisa	0.4	4.1	6.2	9.9	11.9
K.Maraş	8.9	13.7	18.1	34.5	25.3
Ordu	5.2	6.3	9.1	14.0	14.4
Sakarya	7.4	1.5	13.2	23.2	29.1
Samsun	4.9	6.0	8.8	16.1	16.8
Trabzon	6.6	11.1	14.6	22.2	23.9
Zonguldak	6.1	5.0	7.6	11.9	15.8
Türkiye G.	4.4	7.1	9.8	16.9	19.0

1. Kaynak: *DİE Mahalli İdareler Seçim Sonuçları*, Ekim 1989, Ankara.
2. Kaynak: *Resmi Gazete*, 9 Aralık 1987
3. Kaynak: DİE Milletvekili Genel Seçim Sonuçları, Eylül 1992, Ankara (RP bu seçimlere Milliyetçi Çalışma Partisi ve Islahatçı Demokrasi Partisi ile ittifak yaparak girdi)
4. Resmi olmayan kesin sonuçlar.

ittifak yaparak giren RP toplam 4 milyon 121 bin 355 oyla (yüzde 16.9) 62 milletvekili kazandı. Bu milletvekillerinin illere göre dağılımı şöyleydi: Kayseri yedi, Konya, K. Maraş altışar, Erzurum beş, İstanbul, Sıvas dörder, Tokat, Yozgat üçer, Ankara, Bingöl, Çorum, Elazığ, Trabzon, Karaman ikişer, Bitlis, Çankırı, Gümüşhane, Kocaeli, Kütahya, Malatya, Nevşehir, Sakarya, Ş.Urfa, Van, Aksaray, Bayburt birer milletvekili.

RP bu seçimlerde en yüksek oy oranlarını İç ve Doğu Anadolu ile İç Karadeniz illerinde elde etti. Alevi-Sünni ayrımının yoğun olarak yaşandığı bu illerde bilindiği gibi MÇP'nin (şimdiki adıyla MHP) geleneksel bir tabanı mevcut. MHP ile RP tabanının geçirgen olduğu bu illerde ittifakın çok büyük başarı göstermesi hiç şaşırtıcı değil. Yine aynı yerlerde MHP ile Milli Görüş arasında tereddütlü olup tercihlerini sağ kitle partileri lehine kullanmış olan bir kısım seçmenin de İttifak lehine sandık başına gittiği tahmin edilebilir.

Bu seçim sonuçlarının çarpıcı bir özelliği, o güne kadar hiçbir ilde yüzde 30 oy elde edememiş olan MNP-MSP-RP geleneğinin dokuz ilde bu sınırı geçmiş olmasıdır. Bu olgu büyük ölçüde ittifaka bağlanabilirse de RP'nin bazı yerleşim birimlerini tam anlamıyla "kale" haline getirmekte olduğunun işaretlerini vermektedir. Sonuçların bir başka dikkat çekici yönü, MHP'nin henüz yeterince güçlü olmadığı bir dönemde yapılan 1973 seçimlerinde MSP'nin yüksek oranda oy aldığı illerin çoğunda RP'nin 18 yıl sonra yeniden aynı çıkışı göstermesidir. Yine MÇP'nin payı saklı tutulmak kaydıyla, RP bir önceki seçime göre oylarını yedi puan artırmışken, birçok büyük şehirde bu artışın 10 ila 19 puana kadar tırmanabilmiş olmasıdır.

MÇP ile ittifak yapması, Halkın Emek Partisi adaylarının seçimlere SHP listelerinden girmesi sonucu RP'nin Kürt illerindeki oylarının çarpıcı bir şekilde düştüğü iddia edildi. Bu noktada bazı merkezlerde iki seçimdeki RP ve SHP oy oranlarının karşılaştırılması aydınlatıcı olacaktır:

	RP OYLARI		SHP OYLARI	
İl	1989	1991	1989	1991
Ağrı	16.1	22.2	23.5	15.3
Bingöl	25.2	35.0	19.8	17.9
Bitlis	27.8	29.1	19.1	21.9
Diyarbakır	19.6	12.0	23.7	49.9
Hakkari	4.1	6.3	33.6	19.0
Mardin	14.4	8.7	29.4	53.9
Muş	27.7	24.3	24.1	41.8
Siirt	24.0	20.6	26.6	39.6
Ş.Urfa	16.4	18.4	23.7	20.7
Van	22.7	22.5	18.2	22.3
Batman		15.3		52.8
Şırnak		2.6		61.2

Görüldüğü gibi RP'nin oyları tüm Kürt illerinde bariz bir şekilde azalmamış, hatta Bingöl ve Ağrı gibi merkezlerde artmıştır. Öte yandan Diyarbakır, Mardin gibi illerde büyük oranda düşen RP oyları Siirt'te de azalmıştır. Yeni il olan Batman'da umduğunu bulamayan RP, Şırnak'ta ise tam bir hezimet yaşamıştır. Güneydoğu'daki seçim sonuçları, PKK'nın eylemlerinin etkili olduğu ve belli bir kitle desteğine sahip olduğu, örgütün tanımıyla "Botan ve Amed eyaletleri"nde RP'nin geleneksel oylarının önemli bir kısmını SHP lehine yitirdiğini gösteriyor.

Bir Kent Partisi Olarak RP

27 Mart 1994 yerel seçimlerinde RP resmi olmayan kesin sonuçlara göre, il genel meclisi seçimlerinde toplam 5 milyon 340 bin 969 oy aldı. Oy oranını yüzde 19.0'a çıkartarak, 6 büyükşehir, 22 il, 92 ilçe ve 207 beldede, toplam 327 belediye başkanlığı kazandı.

Bu seçimlerde RP'nin tekrar Kürt illerinde büyük başarı elde ettiği görülüyor. Muş, Ağrı, Bingöl, Bitlis, Batman, Siirt, Diyarbakır, Van, Ş. Urfa, Adıyaman il belediye başkanlıklarını kazanan RP, Tablo 1'de de görüldüğü gibi en yüksek oy oranlarını Kürt illerinde elde ederek geçmişe dönüyor.

Bu kitap yayına hazırlandığı sırada devlet tarafından resmi rakamlar açıklanmamış olmakla birlikte Demokrasi Partisi'nin (DEP) seçim boykotunun RP'nin oy oranını yükselttiği sanılıyor. Seçmenin bir kısmının sandık başına gitmeyerek, bir kısmının da bilinçli şekilde geçersiz oy kullanarak DEP'in çağrısına uyduğu, boykot oranın birçok birimde yüzde 50'lere ulaştığı öne sürülüyor. Örneğin 1989'da Siirt'te 40 bin oyla yüzde 26.6 oranına ulaşan RP, TRT'nin verdiği rakamlara göre beş yıl sonra oyları 21 bine düşmesine rağmen oranını yüzde 31.5'e çıkarttı. Diyarbakır'da da 1989'da 52 bin oyla yüzde 19.6 oranına sahip olan RP, oylarını 25 bin fazla oy almasına rağmen oy oranını yaklaşık ikiye katlayıp 33.0'a yükseltti. Benzer bir şekilde beş yıl içinde Mardin'de yalnızca bin oy fazla alan RP'nin oy oranı 6 puan arttı.

Ayrıca RP'nin, Güneydoğu'daki seçim sonuçlarını büyük oranda etkileyen devlet memuru (polis, özel tim, subay vb.) oylarının önemli bir bölümünü elde ettiği de bir diğer iddia. DEP'li seçmenin RP'yi desteklediği iddiaları DEP yöneticileri tarafından reddedildi, fakat bölgede devlet desteğiyle seçime sokulan MHP, BBP gibi partilerin adaylarının seçilmesini engellemek amacıyla bir kısım DEP yanlısının boykot tavrından vazgeçip merkez partilerine ve RP'ye yönelmiş olduğu düşünülebilir. Bütün bu olgular bir yana 1994 yerel seçimleri RP'nin geleneksel oy deposu olan Kürt illeriyle olan ilişkisini rehabilite etme noktasında önemli adımlar attığının göstergesidir.

94 seçimlerinin RP açısından çok daha önemli bir sonucu, bu partinin büyük kentler merkezli bir hareket olduğunu iyice ortaya çıkarmasıdır. Beşi büyükşehir olmak üzere toplam 28 ilin belediye başkanlıklarını kazanan RP, ilçe ve belde toplamı bakı-

mından 338 belediye başkanlığıyla SHP'nin de gerisinde kaldı.

1989'da almış olduğu beş ilin (ara seçimlerde kaybettiği Van ve Ş. Urfa dahil) belediye başkanlıklarını yeniden kazanan RP'nin ek olarak elde ettiği 23 ilin belediye başkanlıklarının daha önce şu partiler kazanmıştı: İstanbul (SHP), Ankara (SHP), Adıyaman (SHP), Ağrı (SHP), Bingöl (SHP), Bitlis (ANAP), Çorum (SHP), Diyarbakır (SHP), Elazığ (MÇP), Erzurum (DYP), Kayseri (SHP), Kütahya (DYP), Malatya (ANAP), Muş (DYP), Nevşehir (DYP), Rize (DYP), Sakarya (SHP), Siirt (SHP), Tokat (DYP), Trabzon (SHP), Aksaray (CHP), Bayburt (ANAP), Batman (ANAP).

Bütün partilerden belediye başkanlığı, dolayısıyla oy aldığı görülen RP, esas olarak 1989 yerel seçimlerin muzaffer partisi SHP'nin yerine oturdu. İstanbul ve Ankara büyükşehir belediye başkanlıklarını kazanmakla da bunu tescil etti.

Mart 1994 seçimleri, RP'nin motor gücünün İstanbul örgütü olduğunu da tescil etti. Daha önceki seçimlerde RP'nin Türkiye ortalamasıyla İstanbul ortalaması hemen hemen aynıyken, bu seçimlerde İstanbul 6-7 puan daha fazla elde etti. Bunun sonucunda İstanbul'un 17 ilçe belediye başkanlığı RP'nin oldu.

İstanbul'da ilk ilçe belediyesi olarak belde halindeyken kazandığı, büyükşehir sınırları dışındaki Sultanbeyli'ye sahip olan RP, daha sonra SHP'li başkanı milletvekili adayı olduğu için boşalan Kağıthane'yi, ardından da Bakırköy'ün parçalanmasıyla oluşan Bağcılar, Güngören ve Bahçelievler ile Pendik'in parçalanmasıyla oluşan Tuzla'yı kazanmıştı.

94 seçimlerinin İstanbul için önemli bir sonucu, RP'nin yalnızca gecekondu partisi olmadığını ortaya çıkarmasıydı. İstanbul'un merkez ilçelerinden Fatih, Üsküdar, Sarıyer ve Beykoz'u kazanmak bazı RP'liler için bile sürpriz oldu. Zira muhafazakâr vatandaşların çoğunlukta olduğu bilinen bu ilçelerde öteden beri sağ kitle partileri veya onların çekişmesi sonucu aradan sıyrılan sosyal demokratlar başarılı olmuştu. RP'nin Beyoğlu'nu kazanacağı ise baştan belliydi, Çünkü RP, İstiklal Caddesi'ni kuşatan

dar gelirli vatandaşların oturduğu Tophane, Kasımpaşa gibi geleneksel, Kulaksız, Okmeydanı, Hasköy, Halıcıoğlu, Sütlüce gibi ilk dönem gecekondu mahallelerinde solun boşluğunu iyi bir şekilde doldurmuştu.

Eyüp, Gaziosmanpaşa, Zeytinburnu gibi merkezde sayılabilecek ilçelerden de galip çıkan RP, muhafazakâr eğilimlerin, gecekondulaşmanın düşük, gelir düzeyinin yüksek olduğu Şişli, Bakırköy, Kadıköy, Beşiktaş, Eminönü ilçelerinde yine gerilerde kaldı.

Seçime az bir süre kala Tuzla'nın RP ağırlıklı iki büyük mahallesi Pendik'e iade edildi. Ancak Tuzla'yı yine kazanan RP, üstüne üstlük daha önce pek umutlu olmadığı Pendik'i de elde etti. Benzer bir şekilde Göngören bölünüp Esenler belediyesi yaratıldı, RP ikisini birden kazandı.

Kartal ve Ümraniye gibi iki gecekondu ilçesinde de solu sollayan RP, yalnızca Maltepe ve Avcılar'da belediye başkanlığını ANAP'a kaptırdı. Seçim öncesi kendisine en çok saldıran DSP'nin "kalesi" Bayrampaşa'yı da kazanan RP tek hezimeti Bahçelievler'de yaşadı. Ara seçimlerde katılma oranının düşüklüğünden de istifade edip az bir farkla bu ilçeyi kazanmış olan RP'liler, ANAP'ın zaferinden Belediye Başkanı Muzaffer Doğan'ı sorumlu tutuyorlar. Her fırsatta "Ben şeriatçıyım" diyen Doğan'ın seçmeni ürküttüğünü söyleyen RP'liler, onun "Çok laf az iş" diye özetledikleri icraatının rakiplerince iyi kullanıldığını belirtiyorlar.

On Yılın Jeopolitiği

1984 yerel seçimlerinde yüzde 4.4 oy oranıyla siyaset sahnesine giren RP, her seçimde oy oranını artırdı ve son olarak 1994 yerel seçimlerinde yüzde 19.0 oranına vardı. RP'nin girdiği seçimlerde aldığı oy oranlarının karşılaştırmalı bir incelemesi bu partinin, yaygın kanının aksine "köylü-kasabalı" partisi değil kentli

bir parti olduğunu, en azından kentlerin öncülüğünde geliştiğin gösteriyor. En son seçimde 28 ilin belediye başkanlığını kazana rak kentli olduğunu kanıtlayan RP, aslında girdiği ilk seçimden beri bu vasıfa sahipti.

Tablo 2'de yer alan en çok seçmen sayısına sahip 26 ildek RP oylarını incelediğimizde, bu şehirlerden 1984'te on bir 1987'de yedi, 1989'da dokuz, 1991'de on, 1994'te ise on birinin RP'nin ülke ortalamasının üstünde oy aldığını görüyoruz. Son seçimlerdeki bu onbir ilin listesi bize ilginç bir görünüm sunu yor: Ankara, Diyarbakır, Erzurum, Gaziantep, İstanbul, Kayseri Kocaeli, Konya, K. Maraş, Sakarya, Trabzon. Son üç il dışında ki sekiz ilin yerel yönetim açısından büyükşehir statüsünde ol duğu ve Türkiye'de toplam 15 büyükşehir bulunduğu göz önüne alınırsa, RP'nin, ülkenin önde gelen sanayi, ticaret, eğitim, tu rizm, kültür ve yönetim merkezlerinin yarıdan fazlasında yakla şık her dört seçmenden birinin tercihi olduğunu görürüz. Bu bü yükşehirlerden Gaziantep ve Kocaeli'yi kılpayı SHP'ye kaptıran RP, İç ve Doğu Anadolu'nun tüm büyükşehirlerinin belediyeleri ni elde etmiş durumda.

Oy dilimlerine göre hazırlanan haritalardan RP'nin en zayı olduğu illerin Edirne, Kırklareli, Muğla ve Tunceli olduğu anla şılıyor. RP'nin yüzde 5 ila 10 oranında oy aldığı iller ise Antal ya, Aydın, Çanakkale, Denizli, İzmir, İçel, Kastamonu, Tekir dağ, Bartın, Ardahan. Diğer bir deyişle RP, Tunceli ve Ardahan istisnaları sayılmazsa, Trakya başta olmak üzere Ege, Akdeniz ve Batı Karadeniz sahil şeritlerinde bir türlü iddia sahibi olamı yor. On yıl içinde oylarını 14.6 puan artıran RP, bu artışı büyük oranda İç, Doğu ve Güneydoğu Anadolu, Doğu Karadeniz ve Marmara'nın sanayi bölgelerine borçlu.

27 Mart 1994 seçimlerinde RP'nin ne derece başarı kaydetti ğini anlamak için bu seçimin sonuçlarını 1989 yerel seçimleriyle kıyaslamak daha anlamlı olacaktır. Zira arada yapılan 1991 ge nel seçimleri ittifak olgusu nedeniyle yanıltıcı karşılaştırmalara neden olabilir. Beş yıl içinde oylarını 9 puan artıran RP hiçbi

yerde gerilemedi. En düşük oy artışları 1.2 ile Edirne, 2.3 ile Kastamonu, 1.6 ile Kırklareli, 0.8 ile Muğla'da gerçekleşti. RP en büyük atılımını 21.5 artı puanla Malatya'da yaptı. Ardından oylarını Bingöl'de 19.3, Sakarya'da 15.9, Erzincan'da 15.2, Adıyaman'da 14.5, Ankara'da 14.4, İstanbul, Kayseri ve Kocaeli'de 14.1, Çorum'da 14.0 puan artırdı.

Türkiye'nin Sağcılaşması

12 Eylül'ün ardından ANAP ve DYP'de toparlanan milliyetçi-muhafazakâr oyların on yıl içinde merkezden uzaklaştığı 1994 seçimleriyle belirgin bir şekilde ortaya çıktı. 1991 seçimlerinde RP-MÇP-IDP ittifakı yüzde 16.9 olan oy oranına ulaşmıştı. 1994'te ise RP yüzde 19.0, MHP adını alan MÇP yüzde 8.0, bu partiden kopan BBP yüzde 1.2, Millet Partisi (MP) adını alan IDP yüzde 0.4 oy elde etti. Diğer bir deyişle ittifakın oy toplamı yüzde 28'i aşıyor. RP-MHP-BBP-MP toplam oylarının yüzde 40-50 civarında seyrettiği iller şunlar: Bayburt, Yozgat, Sıvas, Erzurum, Bingöl, Konya, Kayseri, Gümüşhane, Karaman, Çankırı, Elazığ, Çorum, Aksaray, Erzincan, K. Maraş.

Bu illerin büyük çoğunluğunda RP ile MHP arasında yoğun bir yarış yaşandı. MHP, "Kürt realitesini tanımama" ile prim yaparken, rakip partinin bazı "sivil" adaylarının Kürt sorununa demokratik çözüm çizgisinde olmasını, bu kişileri "PKK'lı" olarak itham etmek için suistimal etti. DSP lideri Bülent Ecevit'in RP'ye yönelik "Kürtçü" suçlaması bu bölgelerde MHP'nin işine yaradı.

Her iki parti de Sünni muhafazakâr tabandan oy çalmaya çalışırken, RP adayları, özellikle il merkezlerindeki gecekondu mahallelerinde yaşayan, sosyal demokratlara küsmüş, MHP'den ürken dar gelirli Alevi yurttaşlara yönelik politikalar geliştirdi. Kanıtlanması zor olmakla birlikte, RP bu kesimlerden de oy almışa benziyor.

NE ŞERİAT NE DEMOKRASİ

İç ve Doğu Anadolu'nun uçlara savrulması, politik merkezin önüne iki seçenek bırakıyor: Bu bölgelerdeki seçmeni yeniden merkeze entegre etmek için yoğun bir çaba içine girmek ya da merkezi sağa doğru kaydırıp bu partileri merkeze entegre etmek. Öteden beri koalisyon hükümetini, dolayısıyla istikrarı savunan MHP, bu ikinci seçeneğin gerçekleşmesinden yana. Politik sistemin, RP'yi, belediyeleri aracılığılıyla bu seçeneğe çekmeye çalışması beklenebilir. Merkezin sağa kayması durumunda, sosyal demokrat partilerin de liberal politikaları iyice özümseyip solculuk vasfını bütünüyle terketmeleri ya da "laikliğin bekçileri" haline gelip tam anlamıyla marjinalleşmeleri söz konusu. Dolayısıyla sağa kaymış merkezin göbeğinde ANAP, DYP, marjinalleşmemeleri durumunda, solculuklarını yitirmiş SHP ile CHP sağında MHP ve DSP, solunda ise RP yer alacaktır.

1984 Seçimlerinde RP'nin İllere Göre Oy Oranı Dilimleri

1987 Seçimlerinde RP'nin İllere Göre Oy Oranı Dilimleri

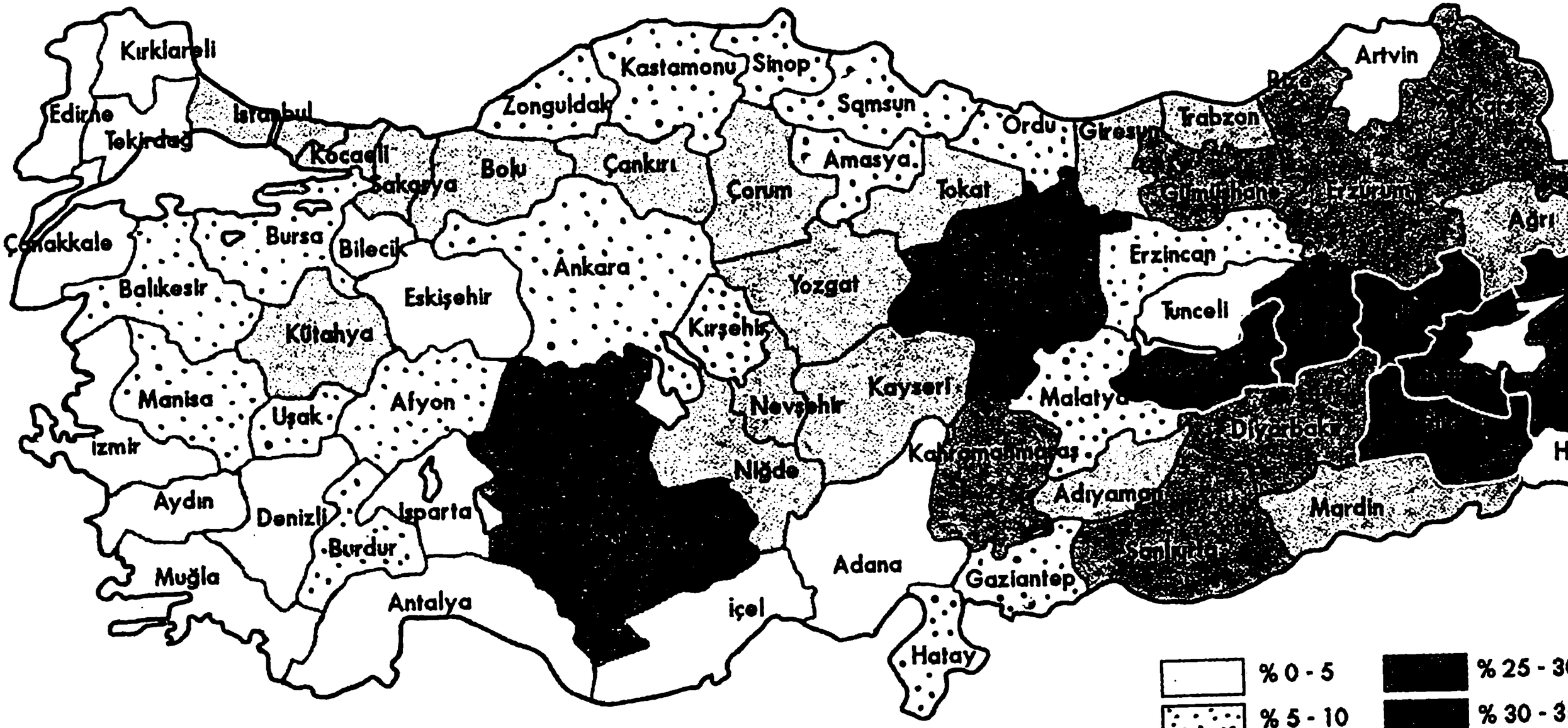

1989 Seçimlerinde RP'nin İllere Göre Oy Oranı Dilimleri

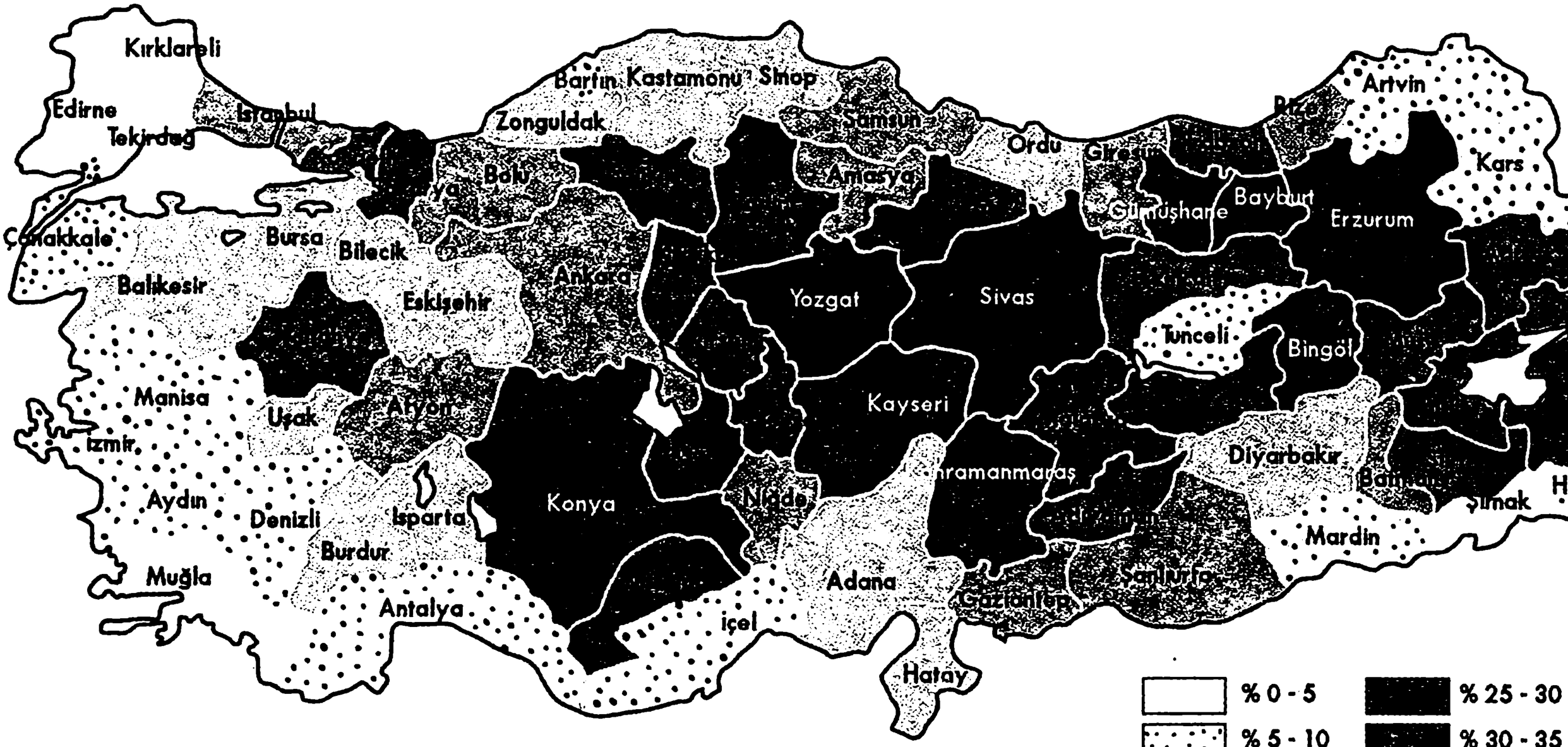

1991 Seçimlerinde RP'nin İllere Göre Oy Oranı Dilimleri

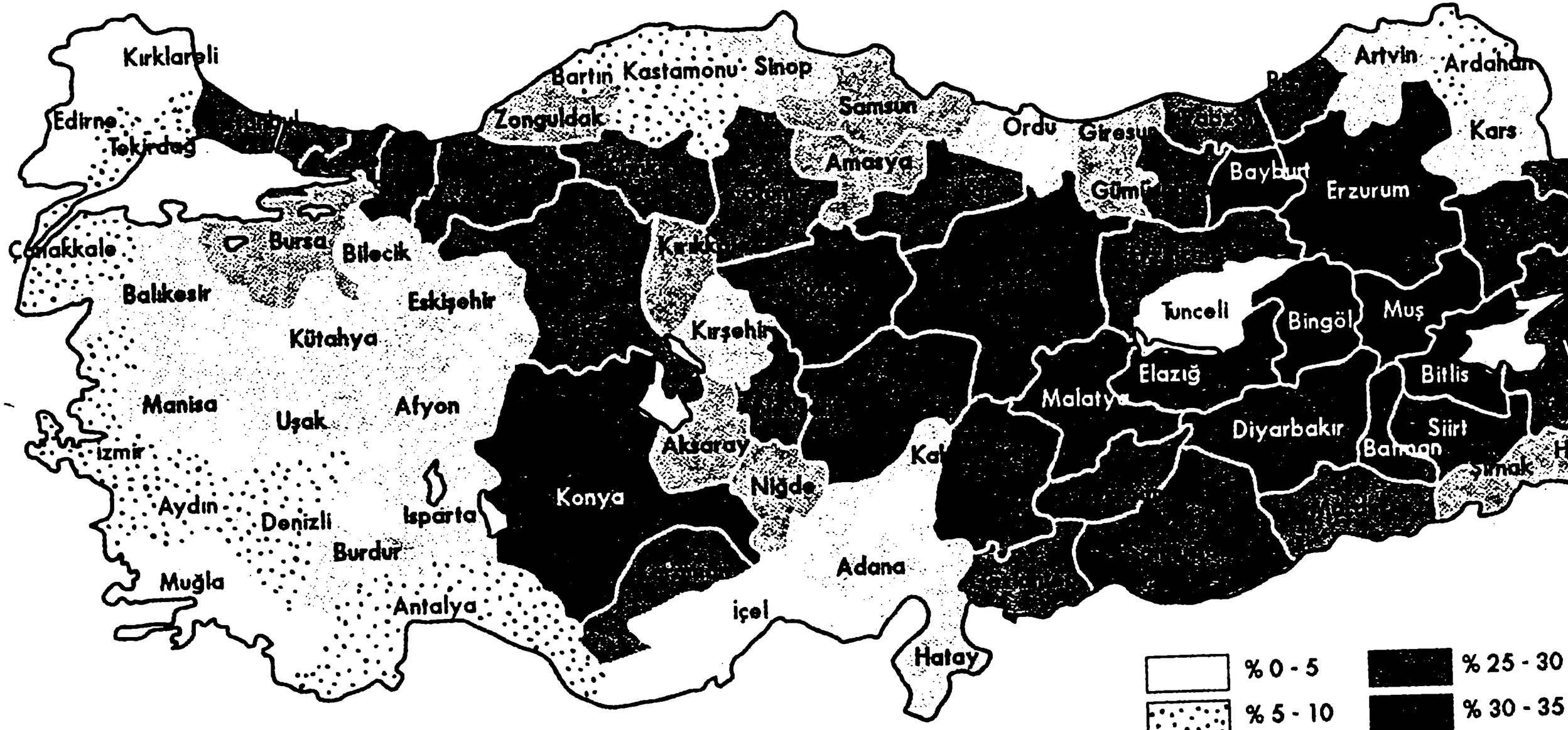

1994 Seçimlerinde RP'nin İllere Göre Oy Oranı Dilimleri

16 "Biz ve Onlar" Duygusunu Aşmak

Mesele şu ki hepimizin birçok kimlikleri var ve bir o kadarına da sahip olabiliriz. Dinsel kimliklerimizi, dilsel kimliklerimizi, ulusal kimliklerimizi, etnik kimliklerimizi savunmak için örgütleniyoruz. Ve böyle yapmakla bize yapılmakta olan zulme karşı örgütlenmiş oluyoruz. Fakat aynı zamanda kadın ve erkek sıfatıyla, hıristiyan çoğunluğa sahip ülkelerde müslüman ve müslüman çoğunluğa sahip ülkelerde hıristiyan sıfatıyla kendi kimliğimizi öne sürme peşinde koşuyoruz.

Kimliklerimizi kısmen gururumuz yüzünden ve değerlerimizi muhafaza niyetiyle, fakat kısmen de korkumuzdan ve devletimizin bizi fiziksel ve kültürel bakımdan koruyacağına dair inancımızı yitirdiğimiz için öne çıkarıyoruz. Kimlik siyaseti, özgürleştirici fakat aynı zamanda çatıştırmacıdır. Çünkü, soyut düzeyde, bütün kimlikler manen aynı şekilde haklılaştırılmaktadır. Mesele, herhangi birine saygısızlık etmeden çok sayıda kimliğe yer bulacak ne türde yeni bir manevi düzen inşa edebileceğimizdir. Bu, geçmişteki mitik bir dünyaya dönme meselesi değil, büyük zahmetlerle gelecekteki yaşanabilir bir dünyayı kurma meselesidir.

(IMMANUEL WALLERSTEIN, *Jeopolitik ve Jeokültür*, Türkçe Baskıya Önsöz'den, Çev: Mustafa Özel, İz Yayıncılık, 1993)

Akan kanın durmadığı, hızlı bir sağcılaşmanın yaşandığı, ekonomik krizin tırmandığı, sosyal demokrasinin çöktüğü, siyasi merkezin sarsıntısının sürdüğü, siyasi sistemin krizinin belirginleştiği Türkiye'de RP'nin yerel seçim zaferiyle birlikte yeni bir gerilime girmiş bulunuyoruz. RP'li belediyelerin muhtemel icraatı hakkında büyük ölçüde önyargılı kestirimlerde bulunan ve bundan tedirginlik duyan yurttaşlarla, seçim zaferini "beklenen intikam vakti"nin geldiğinin sinyali olarak görenler arasında yaşanması muhtemel bu gerilimin alanı gündelik yaşam olacak.

Maalesef "Türkiye Cezayir mi olacak?" sorusuna gönül rahatlığıyla "hayır" cevabını vermek zor. Bu zorluk RP'nin tekeline almış olduğu İslami kesimden olduğu kadar, hatta ondan daha fazla RP karşıtı çevrelerin tutumlarından kaynaklanıyor. RP'yi demokrasiyi kullanıp ülkeye şeriat düzeni getirmek istemekle itham edenlerin ciddi bir bölümü, bu olasılığın önünün alınması için demokrasiden feragat etmeye hazır görünüyorlar. RP'nin de birçok durumda yangına körükle gitmesi, gerilimi tırmandırmaktan başka bir şeye hizmet etmiyor.

27 Mart 1994 yerel seçimleriyle birlikte Türkiye'nin içine girdiği yeni dönem demokrasinin kökleşmesi için çok sayıda fırsat sunmakla birlikte, yeni bir ara döneme geçiş sürecine de dönüşebilir. RP karşıtları, bu sınavda birçok rol üstlenebilecekken, her zamanki tembellikleri içinde devlete, merkez partilerine ve zinde güçlere baskı yapmaya çalışmaktan, gündelik yaşamın çoğulluğuna yönelebilecek saldırılara karşı, demokrasiyi kökleştirmeye yönelik sivil inisiyatiflere fazla önem vermiyorlar. Bu kesimler, yerel yönetimlerin güç ve yetkilerini abartarak RP'li belediyelere yasal sınırların ötesinde bir meşruiyet platformu sunuyorlar. Serinkanlılıktan uzak tutumları, RP'yi tanıma, anlama konusunda ellerine geçen muazzam fırsatı tepmelerine vesile oluyor.

Gerilim, RP karşıtı ile RP'lilerin birbirlerini eşit birer vatandaş olarak görmemelerinden kaynaklanıyor. Türkiye Cumhuriyeti'nin yurttaşlarına eşitlik bilinci kazandıramamış olduğu da böylece bu yeni dönemde iyice belirginleşiyor. RP karşıtları, kendilerini RP'lilerden üstün görüyor, bu üstünlüğü "onlar yüzde 18, biz yüzde 82" gibi savlarla kanıtlama yoluna gidiyor ve onların özellikle İstanbul ile Ankara'yı yönetecek olmalarını hazmedemiyorlar.

RP'lilerde ise seçim sonuçlarıyla birlikte üstünlüğün kendilerine geçtiği düşüncesi yaygınlaşıyor. Cumhuriyet tarihi boyunca horlanan, ikinci sınıf vatandaş muamelesine tabi tutulan, son seçim öncesinde de güçleri oranında bir ilgiye muhatap olmak

yerine yine karalanan bu kesimlerde yaralı yurttaşlık bilincine, yaralı bir İslami bilincin eşlik ettiğine tanık oluyoruz. Bu karşılıklı üstünlük iddiaları, Türkiye'nin gerçek sahipliği iddialarına dönüşüyor. RP mitinglerinde atılan "İstanbul bizimdir bizim olacak" sloganı, "biz ve onlar" ayrımcılığının taçlanmasımn bir örneğinden başka birşey değil.

Refah'ın Zaferi Kalıcı mı?

Her ne kadar Necmettin Erbakan'ın "yüzde 30-35 oy, bin belediye" hedefine ulaşamamış olsa da RP'nin 1994 seçimlerinden zaferle çıktığı açık. Açık olan bir diğer nokta, seçim sisteminin, merkez partilerinin parçalanmış halinin bu zafere katkıda bulunduklarıdır. Ancak elde edilen bu zafer, RP'yi, belki de hazırlıklı olmadığı bir sınavın eşiğine getirdi.

Politik konjonktürün değişmemesi durumunda, yapılacak ilk genel seçimlerden RP'nin birinci parti olarak çıkması, dolayısıyla tek başına iktidar olamasa bile bir koalisyon hükümetinin büyük ortağı olması olağandır. Fakat DYP ile ANAP'ın birleşecekleri yolunda güçlü işaretler mevcut. Benzer bir gelişme, daha zor görünmekle birlikte sosyal demokratlarda da yaşanabilir. İç ve Doğu Anadolu'da, gerekirse merkez sağın da desteğiyle MHP'nin, Güneydoğu Anadolu'da da DEP'in (veya yeni bir adla kurulacak benzer bir partinin) RP'ye zorluklar çıkartacağı da muhakkak.

Merkez partilerinin birleşmeleri dışında, RP'ye giden oyları geri çekmek için geliştirecekleri stratejiler de bu partinin geleceği için önem arzediyor. Sosyal demokratların dar gelirli yurttaşlara yeniden sol popülist bir söylemle seslenmesi şaşırtıcı olmayacaktır. Aynı şekilde merkez sağın da milli/manevi değerlere daha sıkıca sarılacak olması doğaldır.

Uzun bir süre gözlerden uzak bir şekilde gücünü artıran RP, siyasi yaşamın odak noktası olmakla bir dizi avantaj ve deza-

vantaj elde etti. Avantajlar üzerinde fazla durmaya gerek yok, ancak yeni durumun ortaya çıkardığı dezavantajlara karşı RP'nin ne derece direnç gösterebileceği bu partinin geleceğini belirleyecektir.

Her şeyden önce RP, varlığını birçok köşeden üzerine doğrultulmuş projektörlerin ışığı altında sürdürme durumundadır. Özellikle medyanın kendilerine göstereceği ilgiye karşı RP'lilerin ne yapacakları belirsiz olmamakla birlikte parti içi disiplinin bu nedenle büyük yara alacağı kesindir. Seçim öncesi vadettikleri "şeffaflığı" ilk günlerde belediye başkanlarının resmi demeçleriyle sınırlandırmak isteyen RP'liler, işten çıkartmaları zor olan belediye kadrolarının "casusluklarına" karşı önlemler alacağa benziyorlar. En büyük kozlarından biri olan "halk meclisleri"ni rakiplerinin ciddiye almaları durumunda, yani bu meclislerin RP'li başkanlarla RP'li seçmenin halleştiği platformlar olmaktan çıkmaları durumunda RP yetkililerinin tavrının ne olacağı belli değildir.

Kazandığı belediyeler RP'yi oldurabilir de, öldürebilir de. Çünkü daha önce de değindiğimiz gibi RP'nin tatmin etmesi gereken birbirinden farklı beklentilere sahip birçok kesim mevcut. Bunların başında Milli Görüş hareketinin geleneksel tabanı geliyor. İyi-kötü şeriat özlemlerine sahip bu kitleyi tatmin edebilmek için RP'li belediyeler bazı İslamileştirme uygulamalarına gitmek durumundalar. Aynı zorunluluk, RP dışında yer alıp, bu partiyi İslamcı olmamakla itham eden İslami çevrelerin eleştirilerini savuşturmak için de geçerli. RP'li belediyeler, İslamileştirmelere, diğer partilerden farklı olduklarının altını çizmek için de mecburlar; ayrıca bu yolla RP dışındaki sağ partilere meyleden muhafazakâr kitleyi kazanmayı da hedefleyeceklerdir.

Taksim Meydanı'na cami yaptırma, genelev kapatma, kız öğrencilere ayrı otobüs tahsis etme, içki satış ruhsatı vermeye yanaşmama gibi vaadlerin gerçekleşmesi durumunda bunları başka uygulamaların izlemesi de kaçınılmaz olacaktır. RP tabanının en çok arzuladığı hususun, RP'li belediyelerde başı açık

kadın çalıştırılmaması, hatta mümkünse hiç kadın çalıştırılmaması olduğu bilindiğinde İslamileştirmenin sınırının bu olduğu söylenebilir.

Bu tür uygulamaların İslamileştirmeyle ilgisinin ne olduğu tartışmasını bir yana bırakıp mümkün olup olmadıklarına bakarsak RP'li belediyelerin devlet engeline takılabileceklerini görürüz. Yıllar önce İzmir Gençlik Kolları'nın okuduğu bir marşı bahane ederek MNP'yi kapatabilen devlet, kolaylıkla laiklik karşıtı olarak adlandırılabilecek herhangi bir İslamileştirme uygulamasıyla RP'yi kapatmasa bile, bazı belediye başkanlarını görevden alabilir. DEP'lilerin dokunulmazlıklarının kaldırılmasını şevkle onaylamış olan RP'lilerin böyle bir durumda demokrasi savunucusu olacaklarını kestirmek de zor değildir.

RP belediyeleri, özellikle büyükşehirlerde, attıkları her adımda ordunun gölgesini üzerlerinde hissedeceklerdir. Bu nedenle RP yönetiminin, daha önceki belediyelerin yaptığı ve devletin ses çıkarmadığı genelev kapatma gibi uygulamalara yönelip daha fazla İslamileştirme talep eden tabanına "Biraz bekleyin, hükümeti almadan bu iş olmaz. Hele bir Adil Düzen'e geçelim" demesi kuvvetle muhtemeldir. RP dışında güçlü İslamcı alternatiflerin bulunmaması bu pragmatist tavra zemin hazırlıyor. Ancak üstüste biriken pragmatist uygulamaların bir aşamadan sonra ne gibi sonuçlar doğurabileceği belli değildir.

RP'yi en fazla zorlayacak olan kesim, bu partiye sosyo-ekonomik nedenlerle meyleden yoksul ve yoksun kitle olacaktır. İslamileştirme uygulamalarıyla tatmin edilmeleri güç olan bu kitleler iş, aş ve hizmet bekliyorlar. Seçim kazanabilmek için bu kitlelere popülist söylemle yaklaşan, "yaptıklarımız yapacaklarımızın teminatıdır" yaklaşımıyla onlara nakdi ya da ayni yardımlarda bulunan RP, artık somut projeler geliştirip bunları başarıyla gerçekleştirme durumundadır.

RP'li belediyelerde rüşvet ve yolsuzluğun olmayacağı yönündeki düşünce bu dönem içinde sınanacaktır. RP, ne yapıp edip ilk seçimlere kadar belediyelerinin üzerine şaibe düşürme-

meye uğraşacaktır. Bu nedenle büyük ölçüde eski kadrolarla iş görmek durumunda olan RP'li belediye başkanları, kilit mevkilere yerleştirecekleri güvendikleri kadrolar aracılığıyla herşeyden önce eskileri denetim altına almak için uğraşacaklardır. Ancak yeni dönemde rüşvet ve yolsuzluktan ziyade kayırmacılık iddialarının yaygınlaşacağı da aşikârdır.

Bu noktada, RP'ye oy vermiş olan işsizler belediyelerin kapılarını aşındıracak, karşılarında eski popülist adayların yerine şirket mantığıyla belediyeleri yönetmeye çalışan işletmeciler göreceklerdir. Bu arada belediye binası içinde dolanan sakallı erkekler ve örtülü kadınları görüp, "eski tas eski hamam" diyeceklerdir.

"Eski tas eski hamam" imajını silmek için RP'li belediye başkanlarının aynı anda birçok "mega" projeye başlamaları beklenebilir. Ancak projeler megalaştıkça yerli ve yabancı finans çevrelerine olan bağımlılık artacak, bu çevrelerin RP'li belediyelere karşı önyargılı olmaları durumunda da başkanlar yeni kaynaklar bulmaya yöneleceklerdir. Yeni kaynak olarak akla en başta muhafazakâr iş çevreleri gelecektir –RP'nin belediye zaferiyle birlikte çok sayıda işadamının muhafazakârlığı keşfedecek olmaları kaçınılmaz. Ankara Büyükşehir Belediye Başkanı Melih Gökçek'in "ultra mega" projelerden dem vurup bunların çoğunu özel sektöre ihale edeceğini açıklaması örneğinde görüldüğü gibi, RP, belediyelerde 1984-89 ANAP belediyelerini taklit edeceğinin işaretlerini vermektedir. Ardından partinin ve lider Erbakan'ın ilişkileri kullanılarak petrol zengini Arap ülkelerine yönelme söz konusu olabilir.

Kaynak bulunsa bile kadro bulmak gerekecektir. RP'li belediye başkanlarının çoğu, diğer partilerden meslektaşları gibi mühendislik, mimarlık, işletmecilik, avukatlık gibi formasyonlara sahipler; ancak seçilmelerini politik maharetlerine borçlu kişiler. Dolayısıyla başarılı icraat için yetişmiş kadrolara ihtiyaçları var. Aslında muhafazakâr kesim, ülkenin tüm belediyelerini çekip çevirebilecek kadar profesyonel yönetici yetiştirmiş durumda,

ancak RP'nin bunlardan ne denli istifade edeceği, etmek isteyeceği belirsiz. Kadrolaşmada liyakatin mi, sadakatin mi belirleyici olacağı RP belediyelerinin kaderini doğrudan etkileyecek. RP'li başkanların rasyonel davranmaları beklenebilir, ancak Genel Merkez ve Erbakan'ın önemli belediyelere bazı "siyasi komiserler" ataması da mümkündür. Çünkü R. Tayyip Erdoğan ile Melih Gökçek'in ayrı ayrı partinin liderlik makamına doğru yükselebilecekleri ihtimal dahilindedir.

"Mega" projeler, başarıya ulaştıkları oranda, İslami tabanının "teknolojiden biz daha iyi anlarız" duygusunu okşayacak, RP dışı çevrelerin bu partiye karşı bakışlarını yumuşatacaktır. Ancak tercihlerini sosyal demokratlardan RP'ye doğru kaydıran "çevre"nin yoksul kitlelerinin, esas olarak "merkez"e hitap eden bu projelerden, geçici istihdam imkânı sağlamaları dışında, pek fazla etkilenmeyecekleri ortadadır. Çünkü "mega" projeler uzun vadelidir, bu kitleler ise sorunlarının "hemen, şimdi" çözülmesini beklemektedir. Dolayısıyla RP'li başkanların, bu kesimlere yönelik politikalarıyla, ramazanda yiyecek, kışın yakıt dağıtmaktan, toplu sünnetler düzenlemekten, gençler için "evlilik vakfı" kurmaktan öteye neler yapacakları çok önemlidir.

Son olarak, RP'li belediyelerin, kendilerine düşmanlıklarını alenen dile getiren kesimlere karşı tutumlarının Türkiye'nin kaderine damga basacağını belirtmek gerekiyor. Örneğin İstanbul'da toplam 202 İl Genel Meclisi üyeliğinin yalnızca 77'sini RP kazanabildi. Geri kalan üyelerin 61'i ANAP'lı, 28'i SHP'li, 20'si DSP'li ve 16'sı da DYP'lidir. Aynı şekilde Büyükşehir Belediye Meclisi'nin 174 üyesinin yalnızca 75'i RP'lidir. Yine RP'nin İstanbul'da kazandığı ilçelerden Bayrampaşa, Beykoz, Eyüp, Esenler, Fatih, Kartal ve Sarıyer'de belediye meclis üyeliklerinin çoğunluğu muhalefettedir. RP'li başkanların muhalefet çoğunluğuna rağmen icraatlarını ne derece yerine getirebilecekleri merak konusudur.

Geçmişte RP'li ilçe belediye başkanları SHP'li Büyükşehir Belediye Başkanı Nurettin Sözen'den yeterli ilgi ve desteği göre-

memekten yakınıyorlardı. Artık böyle bir sorunları kalmadı. Acaba Şişli, Bakırköy, Beşiktaş, Kadıköy gibi ilçelerin SHP ya da ANAP'lı belediye başkanları benzer sorunlarla karşılaşacaklar mıdır? R. Tayyip Erdoğan, kuşkusuz herkese eşit muamele yapacağına söz veriyor. Acaba bu vaadini tutabilecek midir?

Kağıthane'de yaşanan, doğurduğu tepkiler nedeniyle diğer RP'li belediyelerin seçim sonrasına ertelediği toplu işten çıkartmalar gerçekleşecek midir? Gerçekleşecekse hangi kıstaslara göre hareket edilecektir? Çıkartılanların yerine RP yandaşları işe alınacak mıdır?

Bu sorular uzatılabilir. Uzatıldıkça, RP'li belediye başkanlarının diğer partilerden başkanların muhatap oldukları soruların aynılarıyla karşılaşacakları görülecektir. Aradaki fark RP'nin belediyelerde pek denenmemiş olması, sahip olduğu İslami motifler nedeniyle sistem dışı bir görünüme sahip olmasıdır.

Refah'ın Geleceği

Milli Görüş hareketi tarihinin en büyük çıkışını 27 Mart 1994'te gerçekleştirdi ve belirsiz bir geleceğe doğru yola çıktı. Bu geleceği hiç kuşkusuz RP'nin ve rakiplerinin bundan sonra atacakları adımlar, ülke ve dünya konjonktüründeki değişiklikler belirleyecek. Rakipleri, RP'yi "sistem dışı" bir güç olarak sunma şeklinde gerçeğin çarpıtılmasına dayalı stratejinin onun işine yaradığını farketmiş olmalılar. Ancak gerçeği itiraf etmek yerine, RP'nin sistem içi olma iddiasını yeni bir durum olarak gösterip, onu samimiyetini kanıtlamaya davet etme şeklinde yeni bir strateji geliştiriyorlar.

RP'nin, kendi geleceğini belirlemede belediyelerde başarılı olması, en azından böyle bir görüntü çizmesi şart, fakat tek başına yeterli değil. İstese de istemese de artık bir kitle partisi haline gelmiş olan RP, bunun gereklerini yerine getirmek durumunda. Aksi takdirde, "ideolojik omurgayı" sağlam tutma gayretleri onu

yeniden yüzde 10 oy oranına itebilir.

RP içinde, kitle partisine dönüşüldüğünün farkında olan ve bu yeni döneme damga vurmak isteyen farklı odaklar var. Bu odakların başında "yenilikçiler" geliyor. 1984-89 arası ANAP tarzı belediyeciliğe yakın olduğu izlenimi veren R. Tayyip Erdoğan'ın başını çektiği bu kanat RP'nin ruhuyla "83 ANAP ruhu"nu harmanlayabilir. Erbakan sonrasının en güçlü lider adayı olan Erdoğan, hem Bedrettin Dalan'ın, hem Murat Karayalçın'ın belediye başkanlığı deneyimlerinden yararlanmayı becerebilirse parti ve ülke içi konumunu güçlendirebilir. Böyle bir yaklaşım, Türkiye'deki İslami hareketliliğin en dinamik akımı olan "İslami liberalizmi" RP kanallarından akıtabilir. Bunun sonucunda RP'den, "yeni ve daha İslami bir ANAP" çıkabilir.

RP'nin ANAP'laşmasının karşısındaki ihtimal "2000'li yılların Milliyetçi Cephesi"ne dönüşmesidir. Bu noktada R. Tayyip Erdoğan'ın rakibi olarak Melih Gökçek sivriliyor. Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlığını tüm sağ partilerin milliyetçi-muhafazakâr kanatlarıyla yürüttüğü karmaşık pazarlıklarla kazanan Gökçek aynı zamanda 1991 seçimlerindeki RP-MÇP-IDP ittifakının mimarlarından biriydi. Erdoğan'ın globalleşmeyi gözeten liberal-kentli stratejisinin karşısına Gökçek'in İç ve Doğu Anadolu'daki "ezan-bayrak" duyarlığını gözeten faşizan-taşralı stratejisinin çıkması ihtimal dahilindedir.

RP'nin kitle partisine dönüşmekte olduğunu reddedip kitleselleştiğini kabul eden parti oligarşisinin gözünde "kitle partisi" olgusu yozlaşmayla eşanlamlıdır. Aslında RP, pekala asli kimliğini koruyarak bir kitle partisi haline gelebilir. Fakat bunun birinci şartı parti içi demokrasi kanallarının sonuna kadar işletilmesidir. İşte RP'nin önündeki en önemli handikap da budur. Daha önce değindiğimiz gibi RP'nin başarısı, parti üst yönetiminin, doğal örgütsel değişimin önünü kesmesinden de kaynaklanıyor. Demokrasiden uzak merkeziyetçi yapı nedeniyle RP'nin başarısında çok büyük katkıları olan birçok kesim tavanda temsil edilmiyor. Partinin belkemiklerinden olan Milli Gençlik Vakfı'nın

"BİZ VE ONLAR" DUYGUSUNU AŞMAK

Erbakan yaşarken Turgut Özal'ı çok eleştirdi, ölümünden sonra ise onun boşluğunu kısmen doldurmaya çalışıyor.

başında gençlikle alakası kalmamış başkan ve yöneticiler var; illerdeki hanım komisyonları il yönetim kurullarının bazı üyeleri tarafından denetleniyor; kısacası RP tavanı tabana sevgiyle, ama kuşkuyla yaklaşıyor.

RP'nin bugünlere gelmesinde çok büyük katkıları olan, yarınlara da damga vurması beklenen kadınların durumunun incelenmesi parti içinde demokrasi yokluğu konusunda önemli veriler sunuyor. Her RP mitinginin en dinamik kesimini oluşturan, parti propagandası için çalmadık kapı bırakmayan kadın kitlesi içinden bütün Türkiye'de tek bir belediye başkan adayı bile gösterilmedi. *Nehir* dergisinin Mart 1994 sayısındaki bir röportajda RP İstanbul Hanım Komisyonu Başkanı Sibel Eraslan şöyle konuşuyor: "Şu anda aktif siyasetin en ortasındayız. Mahalli idarelerde ve merkezi idare içinde vazife almak sorusuna gelince, buna RP'li kadınlar karar verecek. Şayet delegelerimizin bu doğrultuda talepleri ve idarecilerimizin de olumlu değerlendirmeleri olursa. Bu bir süreç ve vaka mevzuudur ki neticede kararı RP'li kadınlar verecek. Delegelerimizin, belediye meclis üyelikleri konusunda bazı arkadaşlarımızın isimlerini teklif ettiğini biliyorum. Yani aday adayları mevcut, ama gelecek ne gösterir Allahu alem."

Bu röportajdan sonra 25 Mart'taki Sultanahmet mitinginde karşılaştığım Eraslan, İstanbul'un tüm ilçelerinden yalnızca Bakırköy, Beykoz ve Kadıköy'de beş kadının RP listelerinden belediye meclis üyeliklerine aday olduğunu söyledi. Daha önce bir başka RP'li, kadınların aday gösterilmesi konusunda il ve ilçe yönetim kurullarında ciddi tartışmalar yapıldığını ve tamamı erkeklerden oluşan yöneticilerin önemli bir bölümünün kadınların adaylığını "liberallik" olarak niteleyip karşı çıktığını aktarmış olduğu için şaşırmadım. Kapı kapı dolaşmak gerektiğinde çocuklarına bakmak, evde yemek yapmak zorunlulukları geri planda kalabilen kadınlar, seçilme haklarını kullanmak istediklerinde "sizin yeriniz yuvanız" cevabını alıyorlar RP'de. Ama Eraslan'ın da dediği gibi aktif siyasetin tam ortasında yer alan RP'li kadın-

lar, yöneticilerinin kutsallık atfettiği seçme haklarının yanısıra seçilme haklarını kullanmada da karar mercinin kendileri olduğunu biliyor ya da öğrenmekteler. Nitekim Eraslan, "milletvekili olacağım" diyor; ancak 30 yaşını doldurması için üç yıl beklemesi gerekiyor.

TBMM'ye tesettürlü bir milletvekilinin girmesi muhakkak Türkiye için önemli bir olay olacak, pek çok kimsenin tepkisini çekecektir. Tesettürlü bir milletvekiline "aşırı laikler" ile "erkek egemen" bazı "şeriatçılar" ayrı gerekçelerle itiraz edeceklerdir. Her zaman olduğu gibi, yine iki uç, farklı dillerden aynı şeyi seslendireceklerdir: demokrasi karşıtlığı, özgürlüğe tahammülsüzlük, statükoculuk.

RP'nin geleceğinde, bu partinin bağımsız müslüman aydınlarla ne tür ilişkiler geliştireceği de etkili olacaktır. Aydınlardan, parti disiplinine aykırı sesler çıkaracakları endişesiyle genellikle uzak duran RP son yıllarda onlara da açılmaya başladı. Milletvekili ve belediye seçimlerinde RP dışı birkaç müslüman aydını aday gösteren RP yönetimi, bunların seçilmeleri durumunda, alacakları sorumluluğun ağırlığı nedeniyle pek fazla sorun çıkartmayacaklarını düşünüyordu ve şimdilik büyük ölçüde haklı çıktı.

Birdenbire çok sayıda belediyeye sahip olan RP'nin, en azından kültürel faaliyetleri yürütebilmek için okumuş yazmışlara ihtiyacı var. Ancak daha önceki ilçe belediyelerine basın ya da kültür danışmanı gibi sıfatlarla alman bazı genç müslüman aydınların başkanlarla pek uyumlu çalışamadıkları biliniyor. Çünkü başkanlar, büyük ölçüde mali zorunluluklar nedeniyle bu işleri kabul eden genç aydınlara geniş, özerk bir alan açmaya yanaşmıyorlardı. Ortada çok sayıda üniversite mezunu, eli kalem tutan müslüman aydın ve yarı-aydın bulunduğu ve bunların büyük kısmı da parasız olduğu için "kaç para istiyorsun?" formülünün bundan sonra da devam etmesi beklenebilir. RP'li belediye başkanları içinde genç müslüman aydınların yaratıcılık ve çalışkanlıklarını kendileri için bir avantaj olarak görenler, yani olayı

basit bir kadro alımı olarak görmeyenler de muhakkak çıkacaktır. İşte bu belediyeler Türkiye'nin kültür hayatına ciddi katkılarda bulunabilir, RP'nin imajını da güçlendirebilirler.

Çözüm Demokrasi

1996'da genel milletvekili seçimleri yapılacağı için RP'li belediyelerin iki yıl boyunca dişlerini sıkacakları ve kendilerinden olmayanlara şirin gözükmeye çalışacakları iddia ediliyor. Bir diğer iddia da 5 Nisan 1994'te açıklanan "tarihi istikrar paketi" sonucu geniş halk kitlelerinin daha da yoksullaşmasından RP'nin kârlı çıkacağıdır.

Ancak RP Genel Başkanı Necmettin Erbakan'ın, istikrar paketini açıklayan Başbakan Tansu Çiller'i "muhtemel sosyal patlamalar" konusunda uyarmış olması bu tahminin mutlaka gerçekleşmeyeceğine işaret olarak alınabilir. Çünkü alınan tedbirler fos çıkar ve sistem çökerse, bu enkazın altında RP de kalacaktır; zira RP de bu sistemin bir parçasıdır.

Yine de RP, birçok şeyden olduğu gibi istikrar paketinin sonuçlarından da yararlanabilme kapasitesine sahiptir. Çünkü büyük partiler içinde "zengin daha zengin, fakir daha fakir oluyor" şeklindeki sosyo-ekonomik muhalefet günümüzde RP'nin tekelindedir. İstikrar paketinin öldürmeyip süründürmesi durumunda RP'nin bir sonraki seçimde başarısı, olağanüstü durumlar dışında, kesin gibidir.

RP'yi sistemin diğer partilerine göre daha başarılı kılan başka etkenler de mevcut: Taraftarlarının, başarısı için sabahlara kadar dua ettiği, nafile namazlar kıldığı belki de tek parti RP'dir. Diğer partilerin taraftar ve yöneticileri içi giderek boşalan, politikayı andırır bir oyunu sürdürmeye çalışırken, RP'liler henüz belleklerden silinmeyen sahici politikaya sahip çıkıyorlar. Sonuçta fedakârlıklarının, gayretlerinin meyvelerini topluyorlar. İşte RP'nin başarısı, rakiplerini de sahici politikaya dönmeye, 12

Eylül'ün depolitizasyonunu kırmaya sevketmesi nedeniyleTürkiye için bir fırsattır. Fakat RP'yle politik arenada rekabet etme mecal ve şevkine sahip olmayan kesimler, bu fırsatı ısrarla ve bilinçli bir şekilde tepip, birilerini yardıma çağrıyorlar.

Halbuki kimsenin RP'lilere kızmaya hakkı yoktur. Eğer Türkiye'de demokrasi varsa, onun "kimse, seçim kazandığı için suçlanamaz" ilkesine uyulmalıdır. Ama Türkiye'de demokrasi yok. Bu nedenle herkes, adına demokrasi dediğimiz varolan politik sistemi kafasına göre yorumlamakta kendisini özgür hissediyor.

Tıpkı RP'liler gibi. Çünkü bir partinin bir seçimden zaferle çıkması, onun demokrasiyi savunduğuna tek başına delil teşkil etmez; yalnızca oyunu kurallarına göre çok iyi oynadığını gösterir. Başarılarını sürdürmeleri durumunda günün birinde RP kadroları, egemen güçleri, Türkiye'deki sistemin ancak İslami motiflere bürünmesi şartıyla ayakta kalabileceğine de ikna edebilirler. İşte o zaman Türkiye belki "teodemokratik" bir ülke haline gelebilir. Bu "teodemokrasi"nin şimdiki anti-demokratik konumumuzdan ne kadar ileri ya da geri olacağı yolunda kestirimlerde bulunmak zor ve gereksizdir. Hele bu "teodemokrasi" gelsin ya da gelmesin diye ölümüne mücadele etmek abestir.

İçinde hem şeriatçı, hem demokrat, hem otoriter, hem özgürlükçü öğeler barındıran RP'nin –tıpkı diğer partiler gibi– demokratik bir çizgiye gelmesi tüm Türkiye için arzulanır bir şeydir. RP'nin demokratikleşmesi için herkese görev düşüyor. RP'lilerin yöneticileri, üyelerinin bazıları buna karşı olabilir. Ancak ilk kez ciddi anlamda tüm Türkiye'ye mal olan RP üzerinde artık herkesin söz hakkı vardır. RP'li olmayanlar, farklılıklarını muhafaza ederek, RP'lilerle birlikte karşılıklı anlayış içinde bir arada yaşamanın yollarını arayıp bulmalı ve geliştirmelidirler.

Fakat anlayışlı olmak için, "biz ve onlar" ikileminden vazgeçmek, karşısındakini tanımak istemek, tanımak, anlamak istemek, anlamak, onda Türkiye toplumu için bir zenginlik bulmak gerekir. Ancak kapitalizmin getirdiği modernlik ve onun günü-

müzdeki yansıması olan tüketim tutkusu, değil karşımızdakinin zenginliğini, kendi zenginliğimizi görmemizi bile engelliyor.

Olivier Roy'nın dediği gibi "şeytanımızı başka tanrılarda arıyor, ama içimizdeki çölü göremiyoruz". Hiçbirimiz bundan muaf değiliz. Ne şeriatçılarımız, ne demokratlarımız.

METİS YAYINLARI

AYET VE SLOGAN

Türkiye'de İslami Oluşumlar

Ruşen Çakır

Son yıllarda Türkiye gündemine yerleşen İslami Hareket üstüne çok az şey biliyoruz. Bu bilgilerimizin çoğu da yanlış. Yanlışların başında, İslami kesimin kenetlenmiş bir cephe olarak algılanması geliyor. Ülkedeki etkin İslami oluşumlar (tarikatlar, partiler, ekoller, çevreler...) hakkında ayrı ayrı bilgi veren ilk kapsamlı belgesel çalışma olan bu kitap esas olarak bu bilgisizliği kırmayı amaçlıyor.

Ayet ve Slogan, İslami hareket içindeki ideolojik-politik-örgütsel görüş ve sorunları, Sol'un tek kıstası sanılan "ilericilik-gericilik" ikilemine rağbet etmeden "gelenek ile modernlik" arasındaki ilişkiler bağlamında irdeliyor.

Ruşen Çakır'ın beş yıl boyunca gerçekleştirdiği sayısız yüzyüze görüşmenin ve bu süre içinde yayınlanan İslami kaynakların büyük çoğunluğunu taramasının ürünü olan kitap, yalnızca İslami hareketin dünü, bugünü ve geleceği hakkında söz söylemekle kalmıyor, Türkiye'nin yakın tarihi hakkında doğru bilinen birçok görüşü de sorguluyor.

METİS YAYINLARI

SİYASAL İSLAMIN İFLASI

Olivier Roy

Çeviren: Cüneyt Akalın

Roy'nın kitabının konusu çağdaş İslami hareketlerdir, yani İslam'ı bir din olduğu kadar bir siyasal ideoloji olarak da gören, kendilerini bu yolla mevcut sistemden bir kopuş olarak tanımlayan gruplardır.

Çağdaş siyasal İslam, müslüman toplumlara bir seçenek sunuyor mu? Yazarın Cezayir'den Türkiye ve İran'a, Sudiler'den Afganistan, Pakistan ve Türki Cumhuriyetler'e geniş bir müslüman coğrafyada dolaşarak yanıt aradığı temel soru budur. Olivier Roy, İslamcılığın etki ve genişlemesinin henüz durmadığını, siyasal İslamın iktidara gelebileceğini, ancak iktidara gelse de âdetlerden ve hukuktan başka hiçbir şeyi değiştiremeyeceğini, sonucun kesin bir başarısızlık olacağını düşünüyor.

Neden bu başarısızlık? Bu sorunun en başta gelen yanıtı, siyasal İslamm, karşı çıkarak kendini varettiği modernizmin kötü bir kopyası olmasında yatıyor. Batı ve modernlik karşıtlığı temelinde mevcut muhalefet boşluğunu doldurarak güçlenmiş olan siyasal İslam, giderek bir "fundamentalizm" halini alıyor ve şeytanını "Batı" tanrısında ararken, kendi içindeki çölü göremiyor.

METİS YAYINLARI

HAYALİ CEMAATLER

Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması

Benedict Anderson

Çeviren: İskender Savaşır

Bugün içinde yaşadığımız dünya bir uluslar sistemidir. Çok değil, yalnızca 150 yıl önce, bugün varolan ulusal devletlerin yarısı bile henüz ortada yoktu. Son iki yüzyıldır milyonlarca insan, kendi uluslarına olan bağlılıkları nedeniyle başkalarına düşmanlık ve kin besledi, farklı ulustan insanları katletti. Bu bir yana, insanları bile bile ölüme gidecek kadar fedakâr kılan bu bağlılığı, bir ulusa ait olma duygusunu nasıl anlayabiliriz?

Benedict Anderson, milliyetçi siyasal hareketler üzerine yapılmış çoğu çalışmanın sormadığı bu soruya yanıt arıyor: Ulusların doğuşunu ve gelişimini, dinsel cemaatlerle, hanedanlıkların çöküşüyle, kapitalizm ve yayıncılığın gelişmesi, resmi devlet dillerinin oluşumu ve "zaman" kavrayışımızın değişmesiyle ilişkilendiriyor. Ulusu, kan bağı ve din gibi eski tip cemaatlerin yerini alan hayal edilmiş bir topluluk olarak ele alan yazar, milliyetçiliğin, ilk kez Amerikalar'da ortaya çıktıktan sonra, önce Avrupa'daki halk hareketleri, sonra emperyalist güçler ve nihayet Üçüncü Dünya'nın anti-emperyalist mücadeleri tarafından kopyalanıp çoğaltılabilir bir model oluşturduğunu savunuyor.

İnsanlığı ve coğrafyayı ulusal sınırlarla bölerek, herbiri kendinin "en eski ve en köklü olduğunu" iddia eden ve sürekli "dış düşmanlara" karşı bir "biz" kimliğiyle kendilerini meşrulaştıran ulus-devletlerden kurtulmak mümkün mü? Anderson, ulus ve milliyetçilik üzerine, resmi-tarihten gelen önyargılarımızı ve inançlarımızı sarsacak ve yeniden düşünmemizi sağlayacak tezleriyle, ilgiyle okunacak bir tarih sunuyor bize...